

GA-143

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

**ИЗ ЖИВЯВАНИЯ
В СВРЪХСЕТИВНИЯ СВЯТ**

**ТРИТЕ ПЪТЯ
НА ДУШАТА
КЪМ ХРИСТОС**

**14 лекции изнесени между януари и февруари
1912 г. в различни градове**

**Превод от немски:
НЕЛИ СПИРИДОНАВА ХОРИНСКИ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	СТР.
Нервност и Азовост Мюнхен, 11. Януари.....	4
Човешките душевни дейности в течение на времето Винтертур, 14. Януари.....	17
Пътят на познанието и неговата връзка с моралната природа на хората Цюрих, 15. Януари 1912.....	26
Антропософията като смисъл на живота и като съдържание на чувствата и познанието Вроцлав, 3. Февруари 1912.....	40
Огледално отражение на съзнанието. Горно и долно съзнание Мюнхен, 25. Февруари 1912.....	52
Скрити сили на душевния живот Мюнхен, 27. февруари 1912...69	

ТРИТЕ ПЪТЯ НА ДУШАТА КЪМ ХРИСТОС

Първа лекция: Пътят през Евангелията и пътят на вътрешния опит Стокхолм, 16. Април 1912.....	80
Втора лекция: Пътят на инициацията Стокхолм, 17. Април 1912.....	94
Тайните на царствата на небето в сравнения и в истински образ Кьолн, 7. Май 1912.....	110
Предсказание и предизвестяване на Христовия импулс. Духът на Христос и неговите обвивки. Посланието на Петдесетница Кьолн, 8. май 1912.....	119
За синтеза на мирогледите. Едно четирикратно предизвестие Мюнхен, 16. Май 1912.....	137
Любовта и нейното значение за света Цюрих, 17. Декември 1912.....	149
Раждането на земната светлина от мрака на свещената нощ Берлин, 24. Декември 1912.....	158
Новалис като вестител на духовно разбиране Христов импулс Кьолн, 29. Декември 1912.....	172

КЪМ ТОВА ИЗДАНИЕ

Предлаганият том съдържа лекции, които Рудолф Щайнер е държал през 1912 година в различни градове пред членове на Антропософското (по това време още Теософското) общество. Макар и изказванията да са правени всеки път пред различни хора и на различна тема, въпреки това през тях като червен конец преминават две теми, които погледнати поотблизо се оказват като две страни на едно и също нещо. От една страна става въпрос за съзнателно насочване на душевния живот, от друга страна за отговарящо на съвремието духовно опознаване на Христовия импулс.

В двете мюнхенски лекции, държани на 25. и 27. февруари 1912 година, Рудолф Щайнер скицира съвсем нов възглед относно несъзнателните страни на душевния живот, което същевременно се явява и като отговор на психоанализата, стремяща се по това време към обществено признание; той разкрива родството на тези скрити страни на душата с по-висшите душевни способности, които предстоят да се развият в бъдеще. Как душевният живот може да се проникне със съзнанието и по този начин да се развие по-нататък, показва лекцията «Нервност и Азовост» от 11. Януари 1912 година; в нея той описва съвсем конкретни, разбираеми за всеки упражнения. В другите лекции Рудолф Щайнер разглежда развитието на отделни душевни способности: удивление, съвест, честност и обич, и тяхното значение.

Втората централна точка в настоящия том лежи в описването на пътищата, по които днешните хора могат да открият Христос. Особено двете стокхолмски лекции, държани през Април 1912 година, са посветени на този въпрос. Как развитието на определени душевни качества зависи от изживяването на Христос и от съзнателното изживяване на протичането на годината и празниците се осветлява от кьолнската лекция, държана през Май 1912 година. Заключителната лекция е посветена на личността на Новалис, който чрез своя «проникнат от Духа индивидуализъм» развива особено отношение към Христовия импулс.

От този том могат да се получат както много конкретни стимули за задълбочаване и по-добро разбиране на цялостния човешки душевен живот, така и отговарящо на съвремието разбиране на явлението Христос. М. М. Сам

НЕРВНОСТ И АЗОВОСТ

Мюнхен, 11. Януари

Днес ще бъдат дадени някои импулси във връзка с неща, които вече познаваме; въпреки това те могат да бъдат полезни за някои от нас и могат да ни доведат до по-точно познание за същността на човека и неговата връзка със света. Антропософът много често ще има възможност да се сблъсква и с други неща, идващи от страна на външни хора, освен с противни мнения и доводи срещу духовната наука, за което беше говорено в двете открити лекции¹. Например отново и отново от страна на учени и обикновени хора ще се говори срещу твърдението, основаващо се на духовната наука, че човешкото същество има четири съставни части, които ние постоянно споменаваме: Физическо тяло, етерно или жизнено тяло, астрално тяло и Аз. От страна на скептични хора може да се изтъкне, че човек, който е развил известни иначе скрити душевни способности, може би е възможно да види нещо подобно на тези четири същностни организации, но за този, който не може да ги види, няма основание да се съгласи с такова мнение. Тук трябва да се подчертае, че животът на човека, ако се разглежда внимателно, не само че дава потвърждения за това, което се казва от страна на духовното познание, но и ако се приложи това, което може да се научи от духовното познание спрямо живота, такова приложение на практика се оказва извънредно полезно. И тогава се вижда, че тази полза имам предвид не ползата в низш смисъл, а ползата в един висш смисъл постепенно ще ни доведе до дадено убеждение, макар и да не искаме да признаем това, което се представя пред ясновиждащото наблюдение.

Много добре ни е известно, колко много хората в нашето време се оплакват от състоянието, което се назовава с думата нервност и не бива да се учудваме, когато някой се чувства принуден да направи следното изявление: В нашата епоха едва ли има човек, който в известен смисъл да не е нервен. И как да не се съгласим с такова твърдение. Все едно какви са социалните условия и взаимоотношения, на които можем да припишем причината за тази нервност, такива състояния, които означаваме като нервност, изобщо са налице и се проявяват по най-разнообразен начин. Би могло да се каже, че те се проявяват под най-лека форма, в най-малко неудобна форма, когато човек изпада в едно душевно суетене, разпокъсаност, неспокойствие. Такова състояние е налице, когато някой е неспособен по-дълго време да задържи една мисъл в главата си и да я проследи в нейните взаимовръзки, а постоянно скача от една мисъл на друга, и докато изкаже едната мисъл, вече е преминал към другата. Едно бързане, едно неспокойствие на душевния живот често е най-леката форма на нервността.

Друга форма на нервност е, когато хората не знаят какво да правят със себе си; така да се каже, когато трябва да вземат някакво решение, не могат да го направят и всъщност никога не са сигурни, какво да предприемат в даден случай.

Тези състояния обаче могат да доведат до други вече по-сериозни, като нервността постепенно се превръща в различни болестни състояния, при които не могат да се открият органични причини, но които по един измамващ начин наподобяват органични болести, така че би могло да се вярва, че човекът страда от тежко стомашно заболяване, докато той страда само от това, което съвсем тривиално и незначително се обхваща с думата „нервност“. Това са болестни явления, от които засегнатият естествено страда също така, както ако те произхождат от органичната област. Могат да се изброят най-различни други състояния кой ли не ги познава или защото сам страда, или защото са засегнати близките му. Няма нужда да отидем толкова далеч не бих искал да се отклоня в друга област и да говорим за големите събития на обществения живот като за „политически алкохолизъм“; в последно време се говори за невротичното суетене в обществения живот като за начин на поведение, който при отделния човек всъщност се появява тогава, когато той е засегнат именно от алкохолизъм. Думата беше употребена за начина, по който в последните месеци се провеждаха политическите действия в Европа. Виждате как също и във външния живот има нещо, за което би могло да се каже: Също и тук се вижда, че е налице не само нервност, но тя се чувства и определено неприятно. Навсякъде значи е налице тази нервност.

Съвсем сигурно е, че това в бъдеще няма да става по-добре, а напротив, все повече и повече ще се влошава. Ако хората останат такива, каквито са сега, в никакъв случай не може да има добри изгледи за бъдещето. Понеже има различни вреди, които по особен начин повлияват нашия съвременен живот и може да се каже, че те се разпространяват епидемично от един човек на друг, така че се засяга не само този, който в тази насока е малко болен, но се заразяват и други, които може би са само слаби, но иначе са здрави.

За нашето време е нещо невероятно вредно, че голям брой от тези хора, които по-късно заемат отговорни постове в обществения живот, следват и учат по начина, обичаен за сегашното следване. Има цели периоди от следването, в които така се работи, да речем в университета, че всъщност през цялата година се правят някои други неща, вместо да се учи истински и да се премисли и осмисли това, което професорите казват на лекциите; лекциите от време на време се посещават, но това, което трябва да се научи за изпитите, всъщност се минава само за няколко дни или седмици, което ще рече, че човек си натъпква в главата само най-

необходимото. Най-лошото при това е точно такова натъпкване. И понеже в известно отношение такова натъпкване е обичайно даже и за училищата, то злото, което произлиза от това, в никакъв случай не е така безобидно, както се смята. Същественото при такова натъпкване е, че изобщо не се осъществява истинско свързване на душевния интерес, на душевната същност с това, което така се натъпква. Дори между учениците е разпространено мнението: „Дано по-скоро да забравя всичко това, което трябваше да назубря. " Значи липсва силното желание да се задържи това, което човек е усвоил. Един твърде слаб интерес свързва, така да се каже, човешкото душевно ядро с това, което човекът е възприел.

Последиците от този факт са, че всъщност по този начин хората не могат да се развиват така, че с истински ангажимент и ефективност да могат да обхванат своите задачи в общественения живот, понеже поради това, че само са назубрили нещата, които е трябвало да научат, вътрешно не са се свързали със задачите на тяхната професия; сега те стоят душевно отдалечени от това, което вършат с главата. За цялата същност на човека едва ли има нещо по-лошо от това, той душевно, със сърцето си да се намира далеч от това, което трябва да върши с главата. Това не е само нещо, което противоречи на един фин, чувствителен човек, но също е нещо, което във висша степен повлиява силата и енергията на човешкото етерно тяло, точно на етерното тяло. При такава дейност етерното или жизненото тяло става все по-слабо и по-слабо, поради минималната връзка, която съществува между човешката душевна същност и това, което човек върши. Колкото повече човек трябва да върши това, което не го интересува, толкова повече той отслабва своето етерно или жизнено тяло.

Антропософията така би трябвало да действа върху хората, които по здравословен начин я усвояват, че човек не само да учи: Човекът се състои от физическо тяло, етерно тяло и т.н. и би трябвало тази антропософия така да действа, че отделните членове на човешката природа да могат по здравословен начин, мощно и пълноценно, да се развият в него.

Ако човек направи един много прост опит, но упорито повтаря този опит, една дреболия може да предизвика чудеса. Извинете, че днес ще говоря за единични наблюдения, за дреболии, които обаче могат да станат и да бъдат много значителни неща в живота на човека. Това, което току що характеризирах, е тясно свързано със забравянето, което все по-често се среща. Леко забравяне, това е нещо неприятно в живота; антропософията обаче може да ни покаже, че това забравяне е нещо, което в изключителна степен уврежда здравето. И колкото и особено да звучи, това е вярно: Много болестни тенденции на човешката природа,

биха могли да се предотвратят, ако хората биха забравяли по-малко. Вие можете да кажете: Какво да се прави, хората просто забравят; кой би могъл ние ще можем лесно да видим това, ако хвърлим един поглед върху живота, кой може да каже, че изобщо не забравя? Да вземем един малък, често срещан факт. Човек се хваща, че никога не знае, къде е сложил нещата, които му трябват. Нали това често се среща в живота. Някой никога не може да си намери молива, друг копчетата за маншетите си, които вечерта е свалил и т. н.. Изглежда чудно и банално, когато се говори за тези неща, обаче те наистина често се случват в живота. И точно от страна на антропософията има едно добро упражнение, което може да помогне на човека постепенно да се избави от забравянето. Това е много просто средство. Да предположим, че една жена вечер слага, да речем брошката си или един мъж своите копчета за маншетите някъде и на следващата сутрин не може повече да ги намери. Сега можете да си кажете: Разбира се, човек може да свикне да ги поставя винаги на едно и също място. За всички предмети той не ще успее да го направи; но в този момент не искаме да говорим за това, а за един много по-ефективен начин за излекуване. Да предположим, че човекът, който е забелязал своето забравяне, би пожелал да се излекува и си каже: От сега нататък искам да мога да намирам предметите, които съм оставил на най-различни места; аз обаче никога не искам да поставям предметите на някакво място, без да помисля: Аз поставям предмета на това място и забелязвам картината на всичко, което го заобикаля, по форма, цветове и т.н., като се опитвам да запечатам това в съзнанието си. Да предположим, че слагам една безопасна игла на ръба на масата, където има ъгъл; аз я слагам с мислите: Поставям тази игла на това място, като забелязвам и запечатвам картината на правия ъгъл, който се образува от опиращата се на двата ръба игла и т.н.. Спокойно се отдалечавам от предмета и ще видя ако направя това само веднъж, може би първо няма да ми се удаде във всички случаи да мога да намирам отново нещата, но ако го правя по-често, ако си изработя правилото да оставям моите неща, придружавайки ги с такива мисли, ще забележа как моето забравяне постепенно изчезва. Това почива на факта, че се формира една точно определена мисъл мисълта: Аз слагам иглата там и чрез това моят „Аз“ се поставя във връзка с действието, с това, което аз извършвам, като при това прибавям още и една картина. Ясната картинна образност в мисленето, образното представяне на това, което върша и освен това свързването на действието с духовно-душевната сърцевина на моето същество, с моя Аз, това съществено може да изостри нашата памет. По този начин вече можем да извлечем полза за живота ни и ще забравяме все по-малко. Може би съвсем не е нужно да се правят много повече неща, ако би могло да се постигне само това, чрез него обаче може твърде много да се постигне.

Ако на хората им стане навик да изграждат такива мисли при поставянето на определени предмети където и да било, то чрез такъв навик ще се предизвика засилване на човешкото етерно тяло. Чрез това, че се прави нещо такова, действително все повече и повече се консолидира човешкото етерно тяло и то става все по-силно и по-силно. От антропософията сме учили, че етерното или жизненото тяло по известен начин е носител на паметта. Правим ли нещо, което засилва паметта, предварително можем да проумеем, че такова засилване на паметовите сили е от полза за нашето етерно или жизнено тяло. Като антропософи не е нужно да се учудваме на това. Предположете веднъж, че препоръчате такъв метод не само на човек, който забравя, а на човек, който има нервни състояния. Ако вие посъветвате един неспокоен или един нервен човек да направи това упражнение, да придружи с мисли, каквито бяха описани, поставянето на предметите, ще видите, че чрез сериозното упражняване той ще започне не само по-малко да забравя, но и чрез засилването на неговото етерно тяло, постепенно ще стане способен да преодолее нервните състояния. Така чрез живота ще получите доказателството, че нещата, които антропософията казва за етерното тяло, са верни. Когато се държим по съответния начин спрямо етерното тяло, тогава се вижда, че то приема сили. При постигането на такива успехи можем да видим доказателство, че е правилно да се допусне съществуването на етерното тяло и характеризирането му.

Да преминем към нещо друго, което отново изглежда като дреболия, но всъщност е изключително важно. Вие знаете, че в човешкото същество непосредствено едно до друго граничат това, което наричаме физическо тяло и етерно тяло. Етерното тяло е непосредствено включено във физическото тяло, това значи, че те вътрешно се проникват. В днешно време можете да наблюдавате една особеност, която съвсем не се среща рядко, но за чието съществуване хората, при които можете да я видите, най-често не са виновни за това. При това наблюдение и ако носим в гърдите си една чиста състрадателна душа, ще изпитаме състрадание към тези хора, при които правим наблюдението. Или никога не сте виждали например на гишето пощенски чиновници или други хора, които много пишат и как преди да започнат да пишат, правят особени движения, хора, които още във въздуха вземат инерция с едно движение на перото. Не е нужно дори да се стигне до там, защото това е основата на едно лошо състояние, когато хората правят нещо подобно в своята професия; може да бъде така, че когато пишат понякога можете да наблюдавате хората, така да се каже, трябва да си дадат известен подтик за всяка черта и наистина пишат на пресекулки, не равномерно, спазвайки движението нагоре и надолу, а на пресекулки. Тогава разгледайте написаното по този начин.

Едно такова състояние можем да разберем от гледна точка на духовно-научните познания по следния начин: При напълно здравите хора здрави по отношение на физическото и етерното тяло етерното тяло, което се дирижира от астралното тяло, трябва да има абсолютната способност да проникне във физическото тяло, а физическото тяло навсякъде в своите движения трябва да бъде един слуга, един инструмент на етерното тяло. Когато физическото тяло изпълнява движения за своя сметка и те надхвърлят това, което всъщност иска душата, каквото искат етерното и астралното тяло, тогава това е нездравословно състояние; налице е преобладаване на физическото тяло над етерното тяло. При всеки, който има описаните току-що състояния, срещаме една слабост на етерното тяло, която се състои в това, че то не може напълно да дирижира физическото тяло. Такова съотношение на етерното тяло спрямо физическото тяло лежи в основата на всички спазматични състояния. Те са във връзка с това, че етерното тяло упражнява по-слабо господство върху физическото тяло, отколкото би трябвало да прави, затова физическото тяло доминира и по своя воля извършва различни движения, докато човек, който по отношение на своите организации е здрав, със своите движения следва волята на етерно-астралното тяло.

Ако това състояние не се е задълбочило прекалено, на такъв човек може да се помогне; като в такъв случай се действа според окултните факти. Трябва да се има предвид, че етерното тяло трябва да се засили. В известна степен трябва да се повярва в съществуването на етерното тяло и в неговата способност да се укрепи. Да приемем, че един нещастен човек толкова се е разрушил, че постоянно нервничи и извършва различни движения с пръстите си, преди да напише дори и една буква. При всички обстоятелства ще бъде добре, ако на този човек се даде съвета: Вземи си отпуск, пиши известно време по-малко и ще можеш да преодолееш това. Но този съвет е половинчат, защото много повече може да се направи, когато на човека се даде втората половина от съвета, когато той бива посъветван: Постарай се без при това да се напругаш, достатъчно е от четвърт до половин час всеки ден, -постарай се да си изработиш друг почерк, да промениш начина си на писане така, че да си принуден не да пишеш механично както досега, а да внимаваш как да оформяш буквите. Да речем, докато иначе по този начин изписваш буквата „Ф“, сега да я напишеш наклонено и в съвсем друга форма, за да си принуден да внимаваш. Свикни грижливо да изписваш буквите.

Ако духовното познание все повече би се разпространило, то и началниците, когато един такъв нещастен човек се завърне от отпуск и си е изработил друг почерк, няма да кажат: Що за чудак си, да се мъчиш да придобиеш съвсем друг почерк. Един антропософски шеф би разбрал, че това е съществено лечебно средство. Човек е принуден, когато сменя

почерка си да се съсредоточи в това, което върши; а да насочи вниманието си към това, което върши, винаги означава в най-дълбока степен да свърже сърцевината на своето същество със своята дейност. Всичко това, което свързва нашата вътрешна същност с това, което ние вършим, засилва нашето етерно или жизнено тяло и поради това ние ставаме хора с по-добро здраве. И съвсем няма да е зле, ако при възпитанието и в училище още през юношеството систематично се работи за засилване на етерното тяло. Антропософията днес би трябвало да направи предложения, които обаче още дълго време няма да се вземат под внимание, понеже сред отговорните среди, които ръководят възпитанието, антропософията още дълго време ще се смята за нещо, което не е наред. Да допуснем, че когато децата се учат да пишат, най-напред им се показва един начин на писане, а след няколко години, след като са писали по този начин, се научават да сменят почерка без определен повод; такава промяна в характера на почерка и засиленото внимание, което е необходимо за това, ще имат невероятно засилващо въздействие върху развиващото се етерно тяло и при тези хора в по-късния им живот по-рядко ще настъпват нервни състояния.

Така виждате, че в живота определено може да се направи нещо, за да може човек да засили етерното или жизненото си тяло и това е от изключително значение, понеже точно слабостта на етерното тяло е това, което довежда до многобройни действително нездравословни състояния в нашето съвремие. Дори може да се каже понеже наистина е вярно, че известни болести водят произхода си от неща, срещу които нищо не може да се направи, ако етерното тяло би било по-силно, те биха протекли съвсем различно, отколкото протичат при отслабено етерно тяло, което е отличителен знак за съвременния човек. С това вече посочихме нещо, което може да се нарече обработване на етерното тяло. Ние прилагаме известни упражнения за засилване на етерното тяло. Върху нещо, което се отрича, върху нещо, което не съществува, не могат да се прилагат никакви упражнения. С това, че се показва колко е ползотворно да се приложат известни упражнения по отношение на етерното тяло, и че тези упражнения имат определено въздействие, ние доказваме, че нещо такова като етерно тяло съществува. Животът навсякъде представя съответните доказателства за това, което антропософията може да каже.

Нашето етерно тяло може съществено да се засили, когато извършваме още нещо за подобрието на нашата памет. Това може би в друга връзка вече е било споменавано и тук, но ще бъде повторено, понеже при всички болестни форми, при които участва нервността, би трябвало да се обърнем към тези съвети. Може да се направи извънредно много за засилване на етерното или жизненото тяло, когато нещата, които знаем,

протичат в мислите ни не само в определения им ред, както обикновено сме ги преживели или научили, а когато си ги припомним в посока отзад напред. Да речем например, в училище трябва да научим поредица от събития, битки и владетели със съответните години. Извънредно добре е да научаваме всичко това не само в нормалната последователност, а да усвояваме нещата и в обратната последователност, като започваме отзад напред. Това е изключително важно, защото ако се прави, в известна степен отново се допринася за невероятното засилване на нашето етерно тяло. Цели драми могат да бъдат припомнени отзад напред, това което сме чели като разкази или нещо друго, да го премислим от края към началото; това са неща, които имат изключително голямо значение за консолидирането на етерното тяло. Всичко, което беше описано и което е добро и допринася за засилването на етерното тяло, в днешно време не се прави, или не се изпълнява с необходимото постоянство. Човек няма и много възможност да стигне до това вътрешно спокойствие, за да изпълни такива упражнения в съвременното, изпълнено с неспирно бързана ежедневие. Когато работи в някоя професия, човек вечер така е изморен, така притеснен, че и не мисли къде си е поставил нещата и какво е мислил при това. Но когато духовната наука наистина проникне в сърцата и в душите на хората, тогава ще се види, че безкрайно много от това, което днес се върши, всъщност би могло да се спести и така би се спечелило времето, през което биха могли да се правят такива засилващи упражнения, които са от полза за всеки човек. Много бързо ще се забележи особено ако в областта на възпитанието се приложат такива неща, че като следствие ще се постигнат невероятно благоприятни резултати.

Ще спомена още една подробност, която в по-късния живот обаче вече не е от такава полза, но ако човек през младостта си не се е съобразил с нея, би било добре да го направи по-късно. Това е: Когато правим някои неща все едно дали те оставят някаква следа или не същевременно да ги обхванем с поглед. При това, което написваме, е сравнително лесно. Аз съм сигурен, че много хора биха променили грозния си почерк, ако биха се опитали да разгледат буква по буква каквото са написали, да хвърлят поглед върху написаното. При почерка е лесно да се обхване с поглед това, което е направено. За упражняване още нещо е добро, но не бива дълго време да се прави. Това е, когато човек се опитва да се погледне как върви, как движи ръцете си, главата си, по какъв начин се смее и т.н. накратко, когато се опита да си създаде образна равносметка за своите жестове. Много малко хора за това можете да се убедите, ако направите достатъчно наблюдения в живота всъщност знаят как вървят. Те имат много слаба представа как изглеждат когато вървят. Но хубаво е да се направи това, за да има човек представа от въздействието на своите

действия върху другите. Както вече казах, не бива дълго време да се прави, иначе много се засилва човешката суетност. Независимо от това, че ние съвсем сигурно ще успеем да коригираме много неща, ако приложим това упражнение в живота, но то има невероятно благоприятно въздействие върху консолидирането на етерното или жизненото тяло и върху способността на астралното тяло да го владее. Когато човек наблюдава своите жестове, когато той разглежда каквото прави, когато има представа от своите действия, той ще има успеха и ползата, че господството на астралното му тяло върху етерното ще става все по-силно и по-силно. Чрез това той успешно ще може да подтисне някои неща, например преднамерено да изостави някои действия или движения, а други да изгради съзнателно, а не по навик.

Да успее да направи по друг начин нещата, които се извършват по навик, принадлежи към най-големите постижения на човека. Тук разбира се не става въпрос да се направи училище за промяна на почерка, понеже днес всъщност хората изменят почерка си, когато трябва да направят нещо престъпно. Но когато въпреки това човек си остава честен, за консолидирането на етерното тяло е много полезно някой път той да усвои друг начин на писане. Изобщо добре е човек да развие способността, да преодолява различни навици, като реши да прави някои неща не по начина, по който е свикнал, изобщо да не е принуден да прави нещо винаги по един и същ начин. Не е нужно веднага фанатично да започне да прави с лявата си ръка същото, което прави с дясната; но ако понякога в умерена степен се опита да направи с лявата ръка някои неща, които обикновено върши с дясната си ръка не е нужно често да го прави, но да е в състояние понякога да го направи, това има благоприятно въздействие върху овладяването на етерното тяло от астралното. Засилването на човека в този смисъл, който може да бъде даден чрез духовно-научните възгледи, се брои към нещата, които трябва да се внесат в нашата култура чрез разпространяването на духовната наука.

Именно това, което би могло да се нарече волева култура, е от огромно значение. Вече се изтъкна, че нервността може би се изразява така, че в днешно време хората често не знаят как действително да правят това, което истински желаят. Те се плашат да извършат това, което са решили; така не достигат до нищо правилно и т.н.. Каквото можем да разгледаме като известна волева слабост, почива върху недостатъчното господство на Аза над астралното тяло. Винаги когато се появи такава волева слабост, че хората веднъж да искат нещо, след това да не го искат, налице е недостатъчно овладяване на астралното тяло от Аза. Някои дори не стигат до там сериозно да искат това, което би трябвало да поискат, или най-малкото не успяват да извършат това, което искат. Има едно

просто средство да се засили волята във външния живот и това средство е да се подтискат, да не се изпълняват някои желания; разбира се ако тяхното неизпълнение не вреди. Когато човек вникне в себе си, ще намери как от сутрин до вечер се появяват безброй неща, които той си пожелава; би било хубаво, ако някои от тях бъдат изпълнени, но той ще открие и безброй такива желания, от които би могъл да се откаже, без това да навреди на самия него или на някой друг и без задълженията му да бъдат наранени; желания, чието изпълнение може би ще му достави удоволствие, но ако те останат неудовлетворени, би било много добре. Ако систематично се подхожда така, че да се открият между желанията такива, за които може да се каже: Не, това желание сега не трябва да бъде изпълнено не бива обаче неправилно да се прави, трябва да бъде нещо, което не носи вреда, а просто ако се изпълни няма да допринесе нищо особено освен удоволствие, радост и приятност, ако такива желания систематично се подтискат, тогава всяко подтискане на някакво малко желание е приток на волева сила, на засилване на Аза по отношение на астралното тяло. И ако в по-късна възраст се подложим на такава процедура на самовъзпитание, в това отношение ще можем да наваксаме някои неща, които сме пропуснали и които и сега в днешно време се изпускат при младежкото възпитание.

По принцип точно в тази област е трудно да се действа педагогически, понеже когато човек сам, да речем като възпитател, е в състояние да изпълни желанието на възпитаваното дете или на младия човек и му откаже, трябва също да има предвид, че не само се противопоставя на едно желание, но си спечелва и вид антипатия от страна на възпитаника. Това в педагогически смисъл може да бъде лошо. Така, може би, човек ще си помисли, че да не се изпълнят желанията на възпитаниците, изглежда наистина да е нещо спорно, щом с това се спечелва тяхната антипатия. Тогава, така да се каже, се застава пред една подмолна скала на живота. Ако един баща казва: „Не, Карл, това няма да получиш“ то наистина в силна степен по-скоро постига това, което предизвиква в младежа неблагоприятно положение, отколкото доброто въздействие, което може да се постигне чрез неизпълнението на желанията. Тогава трябва да попитаме: Какво може да се направи тук? Има едно много просто средство. Човек отказва желанията не на възпитаника си, а на самия себе си, но така, че възпитаникът разбира, че родителят му се е отказал от това или онова. В първите седем години от живота, но също и по-късно, като паралелно свойство цари силният инстинкт за подражание и ние ще видим, че когато сами се откажем от нещо в присъствието на този, когото възпитаваме и той ясно разбере това, така че му подражава даже и несъзнателно, ще видим, че той ще го почувства като нещо, към което ще се стреми. С това ще постигнем нещо от огромно значение.

Така виждаме как нашите мисли се насочват и ръководят по правилния начин чрез това, което ни се дава от духовната наука. Тогава духовната наука няма да остане само теория, а ще се превърне в жизнена мъдрост, наистина ще се превърне в нещо, което ни подкрепя и води в живота.

Едно много важно средство за засилване на господството на нашия Аз върху астралното тяло е това, което може да се научи от двете открити лекции², които държах тук. Особеното в тези две лекции беше, че се изтъкна това, което може да се каже за и против даден предмет. Ако проверите как хората се поставят в живота със своята душа, ще видите, че те най-често, когато правят нещо или мислят по някой въпрос, всъщност винаги се изказват или за, или против дадено нещо. Това е обикновеното. Но в живота няма неща, при които да има едно абсолютно „за“ или „против“, няма даже и едно единствено нещо. За всичко има „за“ и „против“; и за всички неща е добре, ако свикнем така да ги разглеждаме, че да вземем под внимание не само „за“ или „против“, но „за“ и „против“ едновременно. Също и за нещата, които вършим, е добре да си представим защо при дадени обстоятелства е по-добре да не ги извършим, или изобщо да си изясним, че има основания и да ги извършим. Суетата и егоизмът в много отношения се противопоставят на човека да си изтъкне противоположни основания на това, което иска да направи, понеже на хората много им се иска да са само добри хора; и човек може да си издаде свидетелство, че е добър човек, когато върши само това, за което има добри основания и изостави противното. Малко неудобно е, че почти при всичко, което се върши в живота, може да се изтъкнат противни аргументи. Човек съвсем не е така добър това го казвам, понеже в живота е изключително важно съвсем не е така добър, както му се иска да върва. Но тази всеобща истина чак тогава има смисъл, когато при единичните неща, които върши също и тогава, когато ги изпълнява, понеже животът ги изисква, човек наистина има предвид какво би могло да доведе до тяхното неизвършване. Какво се постига чрез това, можете да представите пред душата си по един простичък начин: Вие сигурно сте срещали хора, които са толкова слабоволеви, че всъщност предпочитат за нищо да не взимат решения сами и винаги да оставят някой друг да решава вместо тях, а те само да изпълняват. Те същевременно отхвърлят и отговорността, предпочитат да питат какво да направят, отколкото сами да намерят основанията за това или онова действие. Аз не изнасям този случай, за да го изтъкна като особено значителен в този момент, а за да покажа нещо друго.

Да вземем един такъв човек, който обича да пита другите това може също и така да се схване, че да се изтъкнат много различни аргументи; срещу това, което казах, може много да се каже, защото почти няма нещо в живота, което като се изговори, по някакъв начин да не може да бъде

опровергано да вземем един такъв човек, който обича да пита. Да приемем, че насреща му застават двама души и двамата му дават съвет за едно и също нещо. Единият казва: Да, направи го! другият казва: Не го прави! В живота виждаме, че единият съветник решително удържа победа над другия съветник. Този, който има по-силна воля, побеждава със своето мнение и повлиява питащия. Що за явление имаме тук? Колкото и незначително да изглежда, това явление е изпълнено с голямо значение. Когато аз заставам срещу двама души, от които единият казва „да“, другият „не“ и аз изпълня „да“, то волята на единия съветник действа в мен по-нататък, неговите волеви сили така действат в мен, че ми дават сила да изпълня моето действие. Неговите волеви сили спечелват победа над волята на другия съветник, значи силата на един човек побеждава в мен. Да приемем, че сега няма други хора пред мен, от които единият да каже „да“, другият „не“, а аз съм оставен сам на себе си и в сърцето си претегля аргументите „за“ и „против“, когато никой не ми се бърка, а аз самият разгледам основанията за „да“ и „не“ и тогава извърша действието, понеже сам съм си казал „да“, тогава това развива една голяма сила, но сега в самия мен. Това, което другият е предизвиквал в мен, сега съм го направил сам и с това съм изградил една сила в душата си. Така че, когато вътрешно човек застане пред един избор, той побеждава със сила една слабост. И затова е невероятно важно, понеже отново по невероятен начин засилва господството на Аза върху астралното тяло. Изобщо не би трябвало да се взима за товар, във всички отделни случаи, където е възможно, сериозно да се разгледат тези „за“ и „против“. Човек ще види, че е направил много за засилването на своята воля, когато действа по начина, който току що беше описан.

Но това има и обратна страна, именно тази, че вместо усилване на волята може да настъпи отслабване, когато след като човек е изтъкнал в себе си основанията „за“ и „против“ определено нещо вместо да вземе решение според едните или другите основания от мързел не направи нищо, не следва нито едните, нито другите. Изглежда, че тогава човек е последвал „не“, но в действителност просто е надвил мързелът. Би било добре ако човек дотолкова се съобрази с духовната наука когато разглежда аргументите „за“ и „против“ той да не е уморен, да не взема решение, когато в някаква степен е ядосан, разстроен или подтиснат, а да изчака, докато се чувства достатъчно силен и знае: Ти сега не си посърнал, ти можеш наистина да последваш това, което поставяш пред душата си като „за“ или „против“. Човек трябва да вземе предвид своето състояние, за да може в подходящото време да постави пред душата си такива въпроси.

Към тези неща, които в изключително важна степен засилват овладяването на астралното тяло от нашия Аз, принадлежи и

способността да отстраняваме от душата си всичко онова, което изгражда противоречие между нас и останалия свят, между нас и нашето обкръжение; това би трябвало да принадлежи към самозадълженията, които антропософът си поставя. Не да се избягва справедливата критика, когато тя се прави по същество; да се представя лошото за добро, би било слабост. Това изобщо не бива да се прави. Човек трябва да се научи да различава между това, което критикува по същество и това, което критикува заради въздействието му върху неговата собствена личност. Колкото повече свикнем да изграждаме преценките си за хората, с които живеем, независимо от начина, по който те се отнасят към нас, колкото повече това ни се удава, толкова по-положително то ще действа за засилване на нашия Аз по отношение на неговото господство върху астралното тяло. Не за себе си да си оближем пръстите и да кажем: Ти си един добър човек, когато не критикуваш хората около теб, а за да засилим своя Аз, е добре да си възложим съдържането на критиката за неща, които само затова намираме за лоши, защото за самия нас са неприятни и точно когато се касае за характеризиране на хора, по-добре е да произнесем критиката там, където изобщо не става дума за нас. Човек ще види, че като теоретичен принцип това лесно се възприема, но в живота е извънредно трудно да се изпълни. Добре е например ако някой човек ни е излъгал, да можем да съдържим антипатията си към него. Не да вземем да разказваме, че той ни е излъгал, а да съдържим чувството на антипатия. Това, което забелязваме през различни дни при даден човек какво представляват неговите действия като цяло това спокойно можем да употребим за изграждане на нашата преценка за него. Когато някой говори веднъж така, веднъж другояче, имаме съвсем друга основа за преценка, отколкото ако приемем само неговото отношение към самия нас. Много е важно да оставим нещата да говорят за самите тях и да не преценяваме хората само според единични действия, а според това, какви са техните действия като цяло. Човек ще види, че дори при този, който той счита за изпечен мерзавец, който е вършил само зло, даже и при него ще може да намери доста неща, които противоречат на това, което той обикновено върши. Не е нужно да вземем под внимание неговото отношение към самите нас; човек може да изключи себе си и да постави пред душата си другия, с цялото негово държание, ако изобщо е необходимо да си създава определено мнение за него. Добре е за засилването на Аза, ако помислим, че във всички случаи можем да изоставим по-голямата част, девет десети от мненията, които си създаваме. Ако задържим в душата си само една десета от преценките, които произнасяме за света, това е достатъчно за живота. В никакъв случай няма да повлияе лошо на душевния ни живот, че се отказваме да произнасяме останалите девет десети от преценките.

Днес може да изглежда, че разгледах дреболии пред вас, но от време на време би трябвало да бъде наша задача да разглеждаме такива неща. Защото точно чрез такива неща може да се покаже как малкото е голямо в своите въздействия, как ние, когато здравословно и пълноценно искаме да изградим нашите телесни обвивки, би трябвало да се захванем със съвсем други страни от живота и по съвсем друг начин, отколкото обикновено се прави. Не винаги е правилно да се каже: Ако някой е болен, трябва да го изпратим в аптеката, там той ще намери подходящите лекарства. Правилното ще бъде: така да подредим целия живот, че хората изобщо по-слабо да бъдат нападани от болести, или болестите да не са така тежки. Те ще станат по-леки, когато чрез такива малки упражнения човек засили влиянието на Аза върху астралното тяло, на астралното тяло върху етерното тяло и на етерното тяло върху физическото тяло. Самовъзпитание и въздействие върху възпитанието са нещата, които могат да произлязат от нашите основни антропософски възгледи.

ЧОВЕШКИТЕ ДУШЕВНИ ДЕЙНОСТИ В ТЕЧЕНИЕ НА ВРЕМЕТО Винтертур, 14. Януари 1912

Днес би било добре да се занимаем с такива духовно-научни въпроси, които могат да послужат на някого, когато му се наложи навън да защитава духовната наука. Защото точно тогава, когато човек се намира на място, където, така да се каже, може да се сложи начална или изходна точка на духовно-научното движение, добре е да пробуди в душата си някои от моралните въпроси, които често застават пред нас, особено когато ние сами вече работим в някое антропософско дружество и заставаме пред хора, които нямат представа от духовната наука, а искат да узнаят нещо, което може би, би могло да ги доведе до определени убеждения или най-малкото до определено отношение спрямо духовната наука.

Там духовната наука би трябвало да се аргументира със свръхсетивни, с духовни опитности. А така, както днес ни се представят посланията на духовно-научния мироглед, те са един разказ, разказ за това, което духовният изследовател може да ни разкрие поради това, че е превърнал душата си в инструмент, за да прави изследвания в духовния свят и това за него е неоспорим факт, както за външното наблюдение е неоспорим факт, че съществуват рози, маси или столове, за него това е едно непосредствено убеждение, което се опира на действителна възприемателна способност.

Но какво ни засяга нас това, след като тази сигурност на непосредственото възприятие ни липсва? биха попитали някои хора. Ние трябва да вярваме на това, което разказва духовният изследовател. Винаги съм подчертавал, че нещата не стоят така. Наистина нещата,

засягащи висшия свят, могат да се знаят само ако се проникне в тях; но когато те логически бъдат изложени всеки може да ги разбере, ако приложи разума си по правилен начин, така че да си каже: Всичко, което тук се казва, съответства на фактите повече от всичко друго, което е казано чрез друга философия. Така че ние спокойно можем да приложим нашия разум и да установим с помощта на логиката, която лежи в основата на нещата, че те могат да бъдат разбрани. Наистина не е така лесно, но се достига до там, че също и този, който не може да види, може да си изгради съвсем основателно убеждение.

За същинското доказателство естествено не е достатъчно това, което може да се каже на външния човек. Но когато известни неща, които всеки може да узнае, се вземат и сравнят с това, което казва духовният изследовател, тогава всъщност вече може да се достигне доста далеч. Да вземем само една съвсем елементарна духовно-научна истина, истината, че човек се състои от четири части: физическо тяло, етерно и астрално тяло и това, което наричаме Аз. От тези четири съставни части, външният свят познава само физическото тяло и естествено всеки има право да отрече, че съществува нещо като етерно тяло, астрално тяло или Аз.

Може да се каже, че всеки говори за Аза, но той въпреки това се отрича. Азът е като един вид пламък, който изгаря като фитил чрез горивния материал на физически-телесното. Така се опитаха да опровергаят философа Бергсон³, който се позоваваше на трайното съществуване на Аза.

Ние обаче можем да видим как Азът надживява единичните представи. Ежедневно ни се показва това, когато през нощта Азът угасва и не може да бъде изживян като нещо непрекъснато съществуващо.

Трите свръхсетивни съставни части на човека могат да бъдат отречени, но човек едно не може да отрече, именно че в себе си той констатира три вида вътрешни изживявания. Едното е, че в душата си той има представи. Всеки знае, че когато погледне даден предмет и се обърне настрана, запазва дадено впечатление от него, той има известна представа. Второто, което човек изживява и което той трябва да отличава от своите представи, са неговите душевни вълнения; удоволствие и мъка, радост и болка, симпатия и антипатия. И трето, човек не може да отрече, че има волеви импулси.

Да разгледаме света на представите: Човек си създава една представа, когато остави светът на възприятията да действа върху него. Той може да си създаде представи, когато чете някакъв роман, защото човек изгражда представи и когато чете нещо. Всички знаете, че на човек понякога му е лесно, понякога трудно с неговите представи. Представите, на които той инстинктивно, с удоволствие се отдава, действат върху него по друг

начин, отколкото тези, на които той се отдава със съпротива или на тези, които му създават трудности. Вие всички знаете, че трудната сметка има съвсем друго въздействие върху Вашите представи отколкото един роман. Ние забелязваме, че се изморяваме от представите, когато те са по-сложни. В казаното едва ли може да се съмняваме, защото знаем, че това е средство лесно да заспим. Не е нужно да бъдат представи, които ни объркват, нито даже такива, които ни създават грижи, а представи, които са трудни за нас. Във всеки случай, всеки човек може да установи при себе си, че сравнително лесно заспива, когато се занимава с представи по задължение.

Да вземем сега душевните вълнения. Удоволствие и мъка, радост и болка, грижи, притеснения и т. н. са нещо, което външно, при определени обстоятелства може да ни донесе големи затруднения. Човек, който е подтиснат от своите настроения, не може лесно да заспи. Дори радостни изживявания ни пречат спокойно да заспим.

Когато се внимава за такива неща, скоро ще се забележи, че когато преминаваме в спящо състояние, настроенията са по-голямо затруднение отколкото представите, особено настроения, които са във връзка с най-интензивните интереси на Аза. Когато на човек му предстои особено събитие, той често седмици наред не може добре да спи. Опитайте поне веднъж: Едно събитие, което с известна сигурност би трябвало да настъпи, например появяването на комета ако не сте астроном, който е ангажиран със своя Аз няма да Ви попречи да заспите. Но при астронома не е същото, защото той е пресмятал и изпълнен със загриженост ще чака да види, дали пресмятанията му са правилни. Още от една друга страна можем да разгледаме тези душевни вълнения. В известно отношение можем да сравним съня с ясновидството. По време на съня човек е несъзнателен. Ясновидството е само един сън, проникнат от духовна светлина, съзнателен сън, ако бихме могли така да го дефинираме. Когато сме свободни от всякакви душевни вълнения, това е благоприятно за състояния, при които се проявява ясновидство, а е неблагоприятно, когато сме изпълнени с такива. Това може да се потвърди и чрез някои неща, които външно знаем, например за Нострадамус⁴, който е бил ясновидец от такава висота, че е могъл да предрича историческите събития. Дори и обикновените историци не могат да се съмняват, че събитията, които той е описал в стихове, са се случили и ако те се сравнят, показват, че той е направил чудни предричания. Понеже това не може да се отрече, се признава дори и от историка Кемерих⁵. Кемерих сам разказва, че си е поставил съвсем други задачи: той искал да намери доказателството, че от 16. век до сега здравословните условия за хората са се подобрили. И така се е наложило да се занимае с Нострадамус.

Когато проследим живота на Нострадамус, интересно е да се разгледат

неговите жизнени условия. Той е бил човек, притежаващ ясновидски сили, които се дължат на конституцията му и се откриват в цялата му фамилия. При него обаче те се проявяват по особен начин поради това, че е бил един чудесен, всеотдаен лекар. Той е имал големи постижения, особено при една чумна епидемия в Прованс. Но тогава са го набедили, че бил таен калвинист⁶. Това така му навредило, че се наложило да се откаже от лекарската си практика. Какво значи това, трябва да се почувства! Силите се намират наистина в личността! Физиците твърдят, че ако някъде в природата се освободят сили, те се използват тогава другаде по друг начин. Само в духовните области хората не искат нищо да знаят за подобни неща. Когато в своята професия човек развива такива сили, така благословено ги разгръща като него в качеството му на лекар, то такива сили, когато не се използват, трябва да се проявят другаде. При Нострадамус всички те се превръщат в ясновидски способности, понеже той и без това е имал едно първично ясновидство, каквото е имал и Парацелз⁷.

Сам Нострадамус ни описва как е стигнал до там, да предсказва бъдещи събития. Той имал една лаборатория. Това обаче не била лаборатория, каквато имат химиците. Това било едно помещение, една стая със стъклен покрив, която се намирала до неговото жилище. Там наблюдавал движенията на звездите, оставял съзвездията да действат върху душата му. И там достигал до нещата, отнасящи се до бъдещето, които е могъл да разкаже. Това се проявило като интуиция. То произлизло от неговата душевност. Но за да му се явят такива неща, той трябвало да бъде свободен от мъка, грижи и душевни вълнения. Тук имаме пример, как при Ясновидството, също както при здравия сън, не бива да има душевни вълнения.

Сега да продължим и да разгледаме връзката на човека с неговите волеви импулси, доколкото тези волеви импулси имат връзка с моралността. Нека отново да разгледаме момента на заспиването. Това за човека е важен момент, понеже, както ни съобщава духовната наука, тогава той преминава в астралния свят.

Да разгледаме моралните импулси в момента на заспиването. За да можем наистина да ги наблюдаваме, трябва този процес да се погледне с доста голямо внимание. Хората, които го правят, имат следните наблюдения. И така, приближава моментът на заспиването. Докато досега очите са виждали ясно, сега очертанията на предметите започват да се раз-мазват. Нещо подобно на мъгла ги обгръща. Човек като че ли се усеща отделен от всичко наоколо. Също и във физическото тяло настъпва промяна: Човек не може повече да движи крайниците си. Те вече не го слушат. Той започва да чувства как, като че ли дадени неща, които могат да се означат като волеви импулси, сами се изправят пред

душата му. Като едно единство пристъпват пред него нещата, които той е направил, които така е направил, че не е нужно да се упреква. И той изпитва невероятно блаженство от всичко, което правилно е направил. Така чрез добрите духове хората са предпазени да пристъпи пред душата им лошото. Естествено не е възможно да се изпитва блаженство от доброто, ако човек не е направил нищо добро. Но хората общо взето не са толкова лоши, че да не са направили изобщо никакво добро. Който внимава, ще почувства как изплува нещо като мисъл, която смътно, но въпреки това отчетливо застава пред душата: Ах, да бих могъл да задържа този момент, ах, защо това не може да остане завинаги! - Тогава идва един тласък и съзнанието изчезва.

Докато добрите импулси предизвикват блаженство и подпомагат заспиването, лошите импулси още повече от душевните вълнения го затрудняват. Човек особено трудно заспива, когато съвестта го гризе. Волевите импулси понякога са още по-голяма пречка от душевните вълнения, за да можем да навлезем в духовния свят, където трябва да навлезем. Представите сравнително малко затрудняват, душевните вълнения повече, а за да преминем в духовния свят най-много ни пречат угризенията на съвестта заради действията, за които се упрекваме.

Обикновено представите, това ще рече нашите представи, бдят над съня ни; ако картинно представим пред съзнанието си събитията от изминалия ден, обикновено лесно заспиваме. Но прибавят ли се чувства, то те са по-лош закрилник на съня ни; при възбуда ние спим по-лошо. Най-добре пазят съня ни, най-добре ни помагат да пристъпим в Девахана волевите импулси, които са ни довели до морални действия. Когато при ретроспективното разглеждане на деня отзад напред достигнем до момент, който ни изпълва със задоволство, с морално удовлетворение поради едно добро дело, в което се е проявил наш волев импулс, тогава настъпва блаженството, което ни пренася в Девахана.

Вземе ли се предвид какво казва духовната наука, ще се види, че има съответствие между тези наблюдения и откритото по пътя на Ясновидството. Защото духовната наука ни казва: Със своето етерно тяло човекът принадлежи на астралния свят. Поради това, че с етерното си тяло той принадлежи към астралния свят, с представите си той живее в нещо, което не е присъщо на физическия свят. Физическият свят ни предоставя сетивни възприятия. От тях трябва да се отвърнем и тогава в нас остава нещо нашите представи. Те вече са нещо свръхсетивно. Човек има тези представи поради това, че силите на астралния свят проникват в неговото етерно тяло така, че чрез своите представи той стои в известна взаимовръзка с астралния свят. Освен това духовната наука казва: Душевните вълнения са нещо, което не само има връзка с астралния свят, но също и с един по-висш свят; с душевните вълнения човек се намира

във взаимовръзка с долния Девахан. Трето, духовната наука и всеки окултизъм учат, че чрез моралното действие на волевите импулси човек стои във връзка с висшия деваханически свят, света на така наречения безформен Девахан.

Тези три вида душевен живот в човека показват трите начини за взаимовръзката на човека с висшите светове. Сравнете това, което се изживява в обикновения живот с това, което казва духовната наука. Те съответстват едно на друго. Представите не пречат на заспиването, понеже чрез тях ние трябва да преминем в астралния свят. Но за да преминем в деваханическият свят, трябва да имаме такива душевни състояния, които ни помагат да преминем в по-висш духовен свят. Душевно вълнение, което ни кара да се мятаме в леглото, ни пречи да заспим. Светът на моралните волеви импулси представлява нашата връзка с висшия Девахан. Там изобщо не можем да бъдем допуснати, ако нямаме такива волеви импулси, за които няма нужда да се упрекваме. Ние, значи, не можем истински да заспим, ако имаме угризения на съвестта. Там не ни допускат. А описаното блаженство, което чувстваме при едно добро дело, е като външен знак, който означава: Ти можеш да пристъпиш в света на Девахана. Няма защо да се чудим, че хората изпитват това като блаженство, в което винаги искат да останат. Чрез него те се чувстват сродни с висшия Девахан, така че желаят да останат там. Когато човек не е ясновидец, не може да си създаде друга представа за тези най-висши състояния освен чувството при заспиване, което настъпва като блаженство и морално усещане.

Така можем да покажем на човека: В себе си ти имаш твоя душевен живот. Каквото си представиш ти се показва така, че те въвежда във връзка с нещо висше и то по такъв начин, че ти е най-лесно да влезеш в по-висшия свят; представната дейност е сродна с астралното. Това, което човек изживява, е като сянка на по-висшия свят. Душевните вълнения повече ни отделят от висшите светове, понеже чрез тях човек е свързан с низшия деваханически свят; волевите импулси ни отделят още повече, понеже те са свързани с висшия деваханически свят.

Всичко това обаче има връзка и с други факти: След смъртта най-действеното в Камалока, са душевните свойства и моралните импулси. Представите за сетивния свят отпадат, човек може да вземе със себе си само тези за свръхсетивното. Душевните настроения обаче усилено ни преследват и след смъртта, и остават при нас. Защото те ни задържат известно време в Камалока. Например един човек, който е бил много лош, изобщо не би могъл да се издигне в Девахана поради угризенията на съвестта си и би трябвало отново да се инкарнира без това издигане. Без морални подбуди той не би се издигнал във висшия деваханически свят; след кратко време би трябвало отново да се завърне, за да навакса

пропуснатото. Тъй като не е имал добри чувства, също и низшият Девахан е затворен за него.

Така можем да сравним и да покажем, че е възможно да си изработим възгледи за фактите на обикновения живот, на обикновения душевен живот, ако си ги обясним чрез това, което може да каже духовната наука.

Искам да свържа казаното с един друг факт, който сигурно ще Ви се стори важен, когато отправите духовен поглед към учението за прераждането, за повторния земен живот. Щом ние повторно се раждаме на Земята, това би трябвало да има някакъв смисъл. Развитието не би имало никакъв смисъл, ако при това не бихме научили нещо! Що за смисъл има, човекът отново да бъде роден? Чрез фактите на духовното наблюдение успяваме да видим, колко много човешкият живот е различен през различните епохи. Да помислим за старите времена, когато се е говорило гръцки или латински и се е правило, каквото тогава е било обичайно! Това, което днес се изисква да се пращат децата на училище, дойде много по-късно. Докато днес в един човек, който не знае азбуката, се вижда един необразован човек, някога не е било така. Иначе нашата статистика например би нарекла Волфрам фон Ешенбах⁸ необразован човек. В стария Рим имаше нещо друго, което днес не може да се счита за образование. Там всеки римски гражданин също и този, който оре с плуг нивите си съвсем точно е знаел съдържанието на законите от дванадесетте плочки и още много други неща, които имат общо с изграждането на гражданската държава. Римлянинът е нямал нужда да тича при адвокат за всяка дреболия. Това е един пример. Когато човек се запознае с тези големи различия, ще му мине желанието да пита защо трябва винаги да се раждаме отново като деца; това не е необходимо! Не, това не е така! Всеки път, когато отново дойдем, културата така се е променила, че ние отново трябва да научим нещо. Следователно: Ние сме съществували в съвсем други условия и наистина е необходимо да идваме отново дотогава, докато Земята постигне целта си.

Ние най-добре различаваме това, което човек може да стане през различните последователни култури, ако знаем, че отделните свойства, които днес изброихме, само постепенно са се развили във външната култура. За нашата епоха е характерно, че от изброените импулси най-голяма тежест се отдава на представите. Ние живеем в една култура на представния живот. Развива се интелектът. В гръцката и римската култура не се е мислело толкова много, затова пък се е наблюдавало и възприемало повече, отколкото го правят днешните хора. В това, което големият драматик Хебел⁹ е написал в бележника си, лежи нещо комично, но същевременно и нещо величествено. Да предположим, че Платон отново се роди; един ден става гимназист и би трябвало да чете Платон на гръцки, а пък гимназиалният учител, понеже е недоволен, че

той не може да разбере Платон, го набива. Това е искал Хебел да драматизира. От една страна то е твърде комично, но от друга страна наистина е разбираемо. Истина е, че днес гимназиалният учител много повече си представя, отколкото даже и големият философ Платон си е представял по неговото време. В известна степен днес светът се гледа с късогледни очи. Днешният селянин мисли повече, отколкото е мислил гръцкият философ. Затова пък някога възприемателните способности са били по-развити. Човекът тогава е бил свързан с цялата природа. Възприятието е било това, което днес при нас е представата. Днес възприемането изобщо не се изучава, освен от тези, които преминават през специално обучение. Напълно е възможно някой да достигне далеч в това, което учи при лабораторни условия, а навън да е съвсем неопитен и да не може да различи пшеницата от ръжта. Така че можем да кажем, че днес хората имат големи способности в мисленето, в представянето, някога обаче бяха обучени във възприемането. От тук можем да различим две епохи: Едната е епоха на възприятията, а другата на мислите, на представите. Ще последва трета, чрез която ще бъдат култивирани чувствата, което днес става само между другото.

Човекът, който започва определено развитие, фактически трябва предварително да извърши това, което по-късно трябва да направи цялата човешка култура. Той трябва да преобрази душевните настроения. Може да се случи, някой човек да започне с развитието на своите душевни настроения в посока към висшите светове, и чак тогава в допира си с другите хора да премине през културата на представите. Тогава той ще забележи, че веднъж чувства правилно, друг път погрешно. Един само интелектуален човек от логични основания ще приеме правилното и ще отблъсне погрешното.

Дълго време ще мине, докато се достигне една по-висока културна степен, при която спрямо правилното ще се изпитва удовлетворяващо чувство, а спрямо неправилното неприятно чувство. Тогава това ще дава сигурност относно истинската и фалшивата същност, понеже ще се очакват не само представи за истинското и фалшивото. Тогава няма да трябва дълго да се мъчим да доказваме нещо, то ще може изведнъж да се обхване. Днес трябва да доказваме, да развиваме. Тогава няма да е нужно да се доказва, а да се харесва. След културата на възприятието при гърците и след културата на представите в наше време, когато ние отново ще се инкарнираме, ще последва една култура на душата. После ще последва култура, свързана с импулсите; тогава волевите импулси ще достигнат до голямо усъвършенстване. Тогавашните хора, които ще се инкарнират, ще преследват това, което е Сократов идеал. Ако не стане така, човекът, който е много умен, би могъл да бъде идеален мошеник; иначе напразно ще е записаното от Хамлет на писмената му плоча, че

някой може непрекъснато да се усмихва и въпреки това да е изпечен мошеник¹⁰.

След епохата на чувствата ще последва епоха на изключителна моралност. Тогава, както показват окултните изследвания, ще се случва нещо съвсем особено. Да допуснем, че хората биха ставали все по-умни и по-умни. При днешния начин на мислене с представи, човекът може да стане именно такъв. Даже умствените способности може да са необходими, за да се извършват лоши дела. Но забележително за нашата по-следваща епоха ще бъде, че злонравието на волевите импулси ще действа парализиращо върху интелекта! Това ще бъде специфичното за моралната културна епоха, че аморалността ще има силата да умъртвява интелекта. Един човек от тази епоха трябва така да се развива по-нататък, че със своята моралност да може да последва своя интелект. Ние бихме могли да кажем: Гръцко-римската култура беше време на възприятието, нашата култура е време на интелекта. След това идва културата на чувствата и тогава времето на същинската моралност.

Интересно е да се наблюдава как в тази последователност на културните епохи върху хората действа един важен импулс. Тук трябва да направим връзка с казаното до сега способността за възприемане ни свързва с физическото, способността да се създават представи ни свързва с астралното, душевните вълнения с низшия Девахан и моралността с висшия Девахан.

Ако в гръцко-римското време сред хората е трябвало да дойде някакъв импулс, човек е трябвало да бъде обучаван да възприема особено това, което външно пристъпва към него. Оттам и импулсът на Христовото Събитие се прояви в света като едно външно възприятие. Сега живеем в културата на представите. Поради това нашата епоха ще постигне целта си чрез това, че Христос ще бъде познат като нещо, което може да се възприеме в астралния свят, като вътрешна представа. Той ще се изяви в астралния свят като етерен образ. В следващата епоха, във времето на чувствата, човекът ще трябва да развие особено своите чувства, за да може астрално да види Христос. А през епохата на моралността Христос ще се манифестира като най-висшето, което човек може да изживее; като един Аз, който просветва от висшия Девахан.

Така че също и възприемането на Христос ще се развие по-нататък. В своите представи, в своите имажинации човек ще може да възприема Христос по естествен начин.

От изложението виждаме, че можем да намерим известно съответствие между това, което казва духовната наука и това, което се случва в света в случай, че положим известни усилия.

Това са точки, които могат да бъдат разгледани на едно местно събиране, за да се отговори на многобройните въпроси, чрез които човек

може да пристъпи към духовния свят.

ПЪТЯТ НА ПОЗНАНИЕТО И НЕГОВАТА ВРЪЗКА С МОРАЛНАТА ПРИРОДА НА ЧОВЕКА

Цюрих, 15 Януари 1912

Поредицата от лекции, които ще имаме днес и утре, може би е възможно да се използва, за да се разгледат неща, които си приличат: само че единият път се излагат пред приятели, които известно време са се занимавали в някое дружество да поставят гледните точки, от които ще изходим, в основата на своя мироглед, докато утре, при откритата лекция¹⁰, ще се разгледат подобни неща и подобни изходни точки, но така, както това е по-подходящо за онези хора, които идват от външния живот и се запознават с това движение, без да познават духовната наука.

Днес същевременно би трябвало да се започне от това, което е много познато и е поощрение за всички, които искат да напреднат не само в духовната наука, а може би също и в развитието на своето собствено вътрешно същество. Постоянно бива подчертавано, че за вътрешното развитие на един човек за да се достигне може би до там, той сам да има изживявания в духовния свят от особено значение са чистотата и любвеобилността на целите и намеренията. Ние бихме могли макар и в дадено отношение едностранно, но всичко, което се казва винаги е едностранно да кажем: Един духовен изследовател, или изобщо някой, който иска да проникне в духовните светове и някак си сам да открие нещо от тези духовни светове, преди всичко трябва да има една душевна способност. Тази способност на душата трябва да се състои в това, той да симпатизира на доброто, на благородното, на красивото и да изпитва отвращение спрямо злото, спрямо грозното. Чистотата на моралната душевна природа се изисква и поощрява винаги, когато става въпрос за пътя в духовните светове и ние бихме могли да кажем: За едно истинско проникване в духовните светове, в смисъла на нашето съвремие, е необходимо цялостно изпълване на душата с истинските морални намерения и цели. По-късно ще чуем, че е възможно да се достигне до ясновидски способности също и без тези основни изисквания; но да се постигнат ясновидски способности, без споменатите горе основни изисквания, винаги е нещо съмнително.

За да разберем това, нека сега си изясним какво всъщност можем да разбираме под морална природа на човека. Ние сме принудени да говорим за моралната природа на човека, когато от една страна вземем под внимание подтиците за действие, стремежите и желанията, които идват от външния свят. Когато човек е принуден да действа от нещо, което се числи към неговите естествени потребности като глад или жажда, или просто го желае, обикновено не казваме, че такова желане

или искане е морално действие. Естествено е, че поради това не е нужно те да бъдат неморални. Но когато един камък падне на Земята, това също не е морално действие и ние не се чувстваме принудени да му прикачим мярка за моралност. Също толкова малко сме принудени да говорим за морал, когато човек удовлетворява естествените нужди на своя организъм с ядене и пиене. Ние нямаме причина да говорим за моралност и тогава, когато някъде човекът види хубаво цвете или нещо друго красиво и понеже това му прави приятно впечатление, той го пожелава. Тук също не говорим за моралност.

Кога всъщност говорим за моралност при човешката природа? Чак когато не такива външни поводи като глад или жажда, или приятно чувство, което е породено от някакъв външен предмет, стават причина да извършим това или онова, а когато подтикът произлиза от нашата най-дълбока вътрешна същност като една заповед, една заповед от нашата душевност, която е независима от външните поводи. Ние особено виждаме разликата, която съществува между тази моралност и това, няма да кажа неморалност, но равнодушие спрямо моралното, когато вземем под внимание как по външни поводи бихме могли да извършим различни неща, които обаче не извършваме, понеже вътрешната заповед, която наричаме морален импулс, не ни позволява.

Да вземем например съвсем обикновения случай, когато някой има силното влечение много да пие. Ако той би имал възможност, би пил непрекъснато. Но той може и да последва един вътрешен глас, който няма нищо общо с влечението, а се противопоставя на външните поводи и казва: Това, което иска да се прояви поради външните поводи, не бива да стане! Тогава виждаме как в нас може да проговори нещо, което противоречи на външните условия. Всичко, което е подобно на такова противоречие, както и на вътрешното осъждане на нашите собствени действия, наричаме моралност. Само тогава можем да говорим за морална постъпка, когато се абстрахираме от всички външни впечатления, от всичко, което ни заставя отвън и следваме само това, което говори от нашата вътрешна същност. Чрез това, че може да чува нещо такова в себе си, което е различно от външните подбуди, което дори може да противоречи на външните подбуди, човекът надраства животинската същност. Ние трябва да почувстваме, че в моралността имаме нещо, което е истинско чрез самото себе си. Това е съществената основна черта на всички морални импулси, а именно, че те са истински чрез самите тях и външните условия не могат да допринесат да се окачестви някое действие като морално или неморално. Когато привидно означим като морално или неморално нещо направено по външен повод, често при такова определение се поддаваме на една илюзия. Ако например кажем: Човек така се настройва, че относно яденето и пиенето

следва не само глад и жажда, но също и принципа, че е необходимо да се грижи за своя организъм, за да може да устои на външния свят, като следва външните изисквания на живота като определящи импулси, това би било една илюзия. Само ако към външните можем да прибавим вътрешните импулси: Че е правилно и добре човекът да бъде на Земята и то не само заради външните му задачи, а и заради вътрешната чисто човешка задача, която може да следва от това, само тогава е налице моралността; иначе тя е само привидна моралност. Отличителният белег за това, какво е морално, е, че импулсът не е породен от външния свят, а изцяло произтича от силите на нашата душа.

Някой естествено би могъл да каже: В душата ни също има и зли гласове; често следваме импулси, които ясно усещаме като вътрешни импулси, а те изобщо не са такива, че да можем да ги означим като морални. Тогава можем да кажем макар че точно днес не можем изчерпателно да обсъдим тази тема, понеже имаме друга задача, когато човек следва такива привидно вътрешни импулси, които са лоши, зли, то в действителност не следва самия себе си, а следва импулси, чийто произход не познава и ги взима за такива, които идват отвътре. От нашата духовно-научна работа ние всички познаваме луциферическите сили. Те не идват отвътре, а всъщност отвън поради това, че луциферическите същества са се загнездили в нашето астрално тяло, а не в нашия Аз, така че ние, когато така дефинираме моралното, изпадаме в многобройни противоречия. Когато искаме да се задълбочим, ще видим, че характерното на моралността е, че всички морални импулси трябва да произлизат от най-дълбоката сърцевина на нашето същество. Тогава това, което морално ни харесва, което предизвиква нашето морално одобрение, което може да ни изпълни с възхищение и ентузиазъм, можем да поставим пред нас същевременно като идеал, като при това човекът е изцяло при самия себе си, съвсем в своята вътрешна същност. И щом в обикновения живот е изключително полезно и необходимо човек да е наясно, че само при моралните решения, в преценките си той се намира изцяло при самия себе си, или при решения, които се взимат по подобен начин, то това е едно основно изискване за практическия окултизъм. Това трябва да се приеме като основен принцип на окултистите. Важното е всички събития в човешкия живот да протичат според образа на моралните импулси; когато човек пристъпи по висшия път на познанието, в душата му да не става нищо, което да не протича според образа на един истински морален импулс.

От значение е човекът, който иска да стане практически окултист, който иска да върви по пътя на познанието, сам да реши да не прави нищо, за което може да си каже: Когато сравня моето действие с това, което е в човешката вътрешна същност, което означавам като морално,

то трябва да е еднозначно. Пътят на познанието на никоя степен не трябва да се отклонява от това, което отговаря на моралното поведение на човека. Подобие на познавателния път с моралните импулси достига дори до детайлите. Това трябва да се илюстрира с един пример.

При хората, както са поставени в настоящето, има една особеност, що се отнася до моралността. Всъщност десетте Божии заповеди¹² все още са най-значителните между нашите закони. Десетте Божии заповеди, когато ги разгледаме по-отблизо, са построени по особен начин. От десетте само три са дадени така, че се казва: Ти трябва нещо да правиш. Останалите седем са дадени така, че се казва: Не прави... ! Следователно, мировите сили смятат много повече за необходимо да дадат на хората морални закони, които гласят: Ти не бива да вършиш нещо отколкото такива, които гласят: Ти трябва да правиш нещо. Защото това, което се повелява да не се прави, се отнася към това, което се повелява да се прави, както седем към три. Ние бихме могли и да кажем: Моралността, общо взето, трябва така да действа в човешката натура, че тя да е в състояние да каже: Ти не би трябвало нещо да правиш.

Това съотношение седем към три в десетте Божии заповеди можем да разгледаме по-отблизо. Когато разгледаме седемте, които гласят: Не върши... всички те се отнасят за неща от външния свят, за това, което не бива да се прави във външния свят; противно на това трите закона, които съдържат повелителната форма „Ти трябва...“, се отнасят за това, което надхвърля физическия свят. Там се казва: Ти трябва да вярваш в единствения Бог! Ти трябва да не спекулираш с името на този Бог и така нататък. От това виждаме, че по отношение на същинските духовни работи на душата, законите са в позитивна форма; а всички закони, които се отнасят до собственото морално поведение във външния свят, са дадени под формата „Ти не бива...“. Ако ни се струва, че четвъртият закон „Ти трябва да уважаваш баща си и майка си, за да живееш дълго на Земята“ е в позитивна форма, то чувстваме, че всъщност той има силно негативен характер, също както другите шест закона. Той е един вид преходен закон, който се отнася към физическия свят, но същевременно от този физически свят вече ни извежда в духовния свят. И това можем да докажем до детайли, защото в религиите на всички стари народи е лежал култът към прадедите, а в предшествениците, в праотците същевременно е било дадено нещо божествено. В това отношение почитането на прадедите, от които непосредствените предшественици са само един специален случай, е вид преход от сетивния свят към висшия свят. Но специално този четвърти закон е бил отнесен към непосредствения физически свят, към отношенията на децата към родителите. По отношение на родителите бихме могли да изпълним този закон, ние можем да почувстваме, че този четвърти закон първоначално е

бил даден в позитивна форма, че е даден на хората, за да предотврати да не се случи нещо. При първите заповеди предметът, към който изобщо са насочени, още не се намира във физическия свят.

Чрез структурата на същността на тези десет Божии заповеди ни се показва това, което е съществена основна черта на морала в сетивния свят, че моралните импулси могат да се противопоставят на онова, което човекът би направил, ако следва само подтиците на физическия свят. Относно пътя на познанието, който трябва да бъде изграден по образеца на моралните импулси, ясно се казва: По пътя на окултното познание ние трябва да направим цялото наше познание морално, нашите чисто теоретични познавателни закони трябва да се превърнат във вътрешни морални закони. Следователно, когато с вътрешното познание на нещата човек застане пред това, което се отнася предимно до физическия план, трябва да се получи така, че той да изтрие онова, което се простира непосредствено пред него, като си каже: Аз го премахвам така, както низшите склонности се изтриват, когато моралното „Не прави това“ призовава. В действителност на това основание във всяко отговарящо на истината описание на познавателния път се посочва, че чрез облагородяване на моралните импулси познавателните сили най-сигурно се въздигат до висшите светове. Това се отразява във всички детайли. Да предположим, че вземем някакво растение. Какво първоначално можем да посочим като външен импулс, който произлиза от него? Да вземем лист от растение. Тук като външен импулс можем да определим, че листата действат върху нас „зелено“. Така във физическия сетивен свят например листата на розата са зелени. Да предположим, че от този, който иска да достигне до висшето познание като практически окултист, се изисква да се преобрази според образеца на моралното познание; тогава повечето картини би трябвало да се породят по такъв начин, че той да има предвид това зелено листо и в него относно зеленината на растението да се пробуди вътрешният импулс: Ти не бива да бъдеш зелено. Би трябвало да бъде възможно да погледнем зеленото листо с такава зрителна сила, че външният импулс да не действа, че също както пред моралната оценка изгасва лошата склонност, така и зеленината на листото да изчезне чрез една, да речем ясновидска сила. И наистина, когато човек по правилен начин, както е описано в „Как се постигат познания за висшите светове“, развие своите ясновидски сили, тогава се научава да гледа зеленото листо и както моралната преценка изтрива лошите склонности, така се изтрива валидната само за физическия план зеленина на листото. И където иначе се проявява зеленината, в този случай възприемаме с ясновидските си способности светлорозова багра или багра подобна на цвета на прасковата. Тя се появява тогава, когато с нашата ясновидска сила успеем да премахнем това, което е майа

(илюзия), което се намира във физическия план. Така чрез ясновидската сила премахваме това, което е от физическия план и предизвикваме това, което като свръхсетивно лежи в основата на сетивното. Така можем да кажем: Пристъпването в познавателния път действително става също както моралното изживяване на човека. Противопоставянето на свръхсетивния на сетивния свят действа както моралните импулси действат върху неморалните склонности. Когато обаче се погледнат самите рози, например като тази роза тук, които във физическия план имат такъв наситен червен цвят, то при тази роза ще се открие един светъл светещ прозрачен зелен цвят, при по-светла роза един вид наситен зелен цвят с малко син нюанс.

Така в единичните случаи видяхме, че окултните оценки, които съответстват на ясновидското виждане, са така душевно изградени, както моралните оценки, които изтриват това, което е неморално. От това можем да заключим, че всичко, което казахме в началото, се потвърждава. За да достигнем до висше познание трябва да се учим да премахваме непосредствените впечатления от целия физически външен свят, да накараме майа да изчезне, така че на нейно място да се появи нещо друго. Едно нещо най-добре се научава, когато човек го учи чрез неща, подобни на предмета за изучаване. Никои човек няма да запаметява неща, които нямат нищо общо с въпросния предмет. Никога не съм чул някой да е станал математик чрез това, че ходи да се разхожда, просто защото това не е нещо подобно. Така и душевни свойства, които са подобни на моралните импулси, могат да се усвоят само тогава, когато човек се упражнява върху това, което той вече има в обикновения живот. Ясновидство той още не е постигнал, това е нещо, което трябва да се постигне бавно и с усилие. Но човек винаги има възможност да се вгълби в душата си и да си каже: Кои неща намирам за морално добри и кои са морално осъдителни? Повечето хора не постъпват морално не защото не знаят какво е моралност, а затова, че техните склонности, инстинкти, страсти и желания се противопоставят на тяхното морално познание. Когато ние изследваме себе си по този начин, можем да се спрем на нещо, което сме открили в нас като съгласие с това, което можем да наречем морално. И когато се упражняваме в тази медитация с въпроса: Как според нашите морални представи можем да преценяваме нещата в света? и същевременно си създаваме картинни образи, вживявайки се в тях, ние ще изградим в душата си определени мисли и чувства, които са сродни с ясновиждащите сили, да, те наистина ще узреят в нашата душа. Това, което човек може да направи, за да събуди ясновиждащите сили, е да постигне единството на моралността и действията си. Това е най-доброто обучение за развиването на ясновиждащи способности. Затова винаги ще

се подчертава, че чрез нищо друго освен чрез усъвършенстване на моралния характер трябва да се дойде до ясновиждащите способности.

Когато разглеждаме това, ще трябва да си зададем въпроса: Няма ли и други пътища за постигане на ясновидство? Ние често виждаме как някои хора достигат до висша степен на ясновидски способности, обаче не изглеждат особено морални, така че не можем да предположим, че те първо са се постарали да усъвършенстват морала си, че са били ентузиазирани и са съобразявали своите предпочитания с моралните закони. Ние виждаме, че има хора, които са развили ясновидски способности, но по най-различни начини показват някои лоши черти на характера, които по-рано не са притежавали, или са ги проявявали в различна степен; например стават истински лъжци, когато започнат да развиват ясновидски способности. Да, понякога е опасно нещо за характера на един човек, специално когато дойде до ясновидство. Ясновидянето не е така опасно както ясновидството. Как да се разбира това, като се има предвид казаното по-горе? Може би си спомняте, че в моята книга „Как се постигат познания за висшите светове“ навсякъде на важните места съм посочил, че пътят към познаването на висшите светове трябва да се постига по начина, който днес характеризирах. Но без съмнение има и други пътища. Този път трябва само да се изучи по правилния начин, тогава скоро ще се разбере защо могат да се проявят черти на характера, каквито току що бяха описани. Ние трябва да сме наясно, че в нас имаме духовно-душевното ядро на съществуването ни, което можем да обхванем в неговия център, когато кажем „Аз“, или „Аз съм“. Тази духовно-душевна централна същност е положена в астралното, етерното и физическото тяло. Така, както човек сега живее в света, ние живеем всъщност, когато вътрешно живеем, в нашия Аз; понеже всички душевни дейности при будния човек по някакъв начин са свързани с Аза, всички се появяват едновременно на фона на Аза.

Често съм давал един преживян от мен пример с мой училищен другар¹³, който още като млад ученик беше изцяло материалистически мислител и казваше: „Когато мислим и чувстваме, имаме само процеси в мозъка; благодарение на движенията на нашия мозък ние мислим и чувстваме. Той още тогава развиваше изцяло материалистически теории. Как да говорим за Аз, за същност? Мозъкът е този, който мисли, чувства и иска!“ Аз му отвърнах: Добре, но защо лъжеш, когато винаги казваш: „Аз мисля, аз чувствам, аз искам“, щом знаеш, че твоят мозък върши това? -Естествено би могло да се каже, това е евтино, тривиално възражение; но това, за което става въпрос е, че то е правилно, значително и важащо. От събуждането до заспиването ние живеем във взаимна връзка с нашия Аз и не можем да отделим нашия Аз от нищо, което мислим, чувстваме или искаме. Но това, което изживяваме

вътрешно и което е свързано с нашия Аз, е положено в астралното, етерното и физическото тяло. Тези тела ние не ги чувстваме непосредствено в нормалния живот. От астралното тяло изплуват навън всякакви скрити, необясними неща, но какво става вътре, е непознато за човека, също както за този, който наблюдава горната игра на вълните на морето, е непознато какво се разиграва в дълбочините. Човек трябва само да наблюдава живота и ще види колко непознато е това, което се случва в скритите му кътчета.

Например да вземем едно дете, което през седмата си година е изживяло как баща му или майка му са се отнесли несправедливо към него. Това е предизвикало известно вълнение при детето, което не е било забелязано, понеже за външния свят много скоро, привидно е изчезнало. Но то е слязло надолу в астралното тяло, там долу то се вълнува и блуждае. Детето продължава да живее до шестнадесетата, седемнадесетата си година. То ходи на училище. Там се случва, че учителят постъпва по един или друг начин. Друго дете не би се трогнало от това, но това дете извършва самоубийство! Който разгледа живота на това дете само външно, ще говори всевъзможни неща за причините, довели до самоубийството. Само който наблюдава живота в неговите дълбочини, там където той се вълнува и намира в астралното тяло, само този човек ще знае, че изживяването на несправедливостта през седмата година принадлежи към най-важните причини. Това е останало да живее скрито и чрез събитията в училище е било извлечено нагоре; ако то не би било там, не би се случило самоубийството.

Ние нямаме понятие за това, което се разиграва непосредствено под прага на съзнанието, когато астралното тяло има изживявания от непосредственото настояще, а още по-малко за това как е изградено астралното тяло в своята структура, в своята формация, от какво се състои, какви са неговите елементи, неговите същности. Ние сме положени в това, което са организирали за нас духовно-душевните сили, които познаваме като Йерархиите. Там долу в астралното тяло има много сили, също както и в дълбините на морето, които не могат да се видят, когато се наблюдава вълнението на повърхността. И както вълнението на повърхността се отнася към това, което е долу в морето, така се отнася съзнателният Аз към това, което се разиграва долу в астралното тяло. Там трябва да се появи гмурецът, който да се потопи в този свят на астралното тяло и този гмурец е точно само ясновидецът.

В още по-голяма степен същото важи за етерното тяло. Там имаме още по-скрити дълбини. А при физическото тяло! Него човек вижда отвън пред себе си, но над него той може да упражни най-минималното влияние и всъщност прави само това, което иска стомахът. Ако той би трябвало да избира дали да се пребори с повредения стомах, или с

неморалните наклонности, то би захвърлил настрана всички морални усилия и би се погрижил за един здрав стомах, физическото тяло е подчинено на закони, които човек не може да обхване в своя съзнателен Аз, тези закони той извлича от външния свят на майа. Астралното, етерното и физическото тяло са проникнати със сили от съществата на висшите Йерархии. Това обаче не пречи на тези сили, те да се издигнат до съзнателния Аз, да протекат от дълбините на човешкото същество в съзнателния Аз, както видяхме в случая с детето, който наистина е станал. Още от седмата година чрез проявата на несправедливостта, в астралното тяло се е породила една сила, която по-късно е изплувала в съзнанието, когато учителят е взел парцала, с който се изтрива дъската и с него е ударил през лицето момчето, което междувременно е станало на шестнадесет години. То напуска класната стая, случайно намира отворена стаята по химия, влиза вътре и поглъща отрова. С всички средства на психологията би могло да се докаже как нещата са се развили така чрез мощта на това, което е било там долу в астралното тяло.

Но намиращото се долу в човека също може да се изтегли в съзнателния Аз чрез определени действия. Чрез съзнателния Аз ние можем да изпомпим сили от астралното тяло и с това да доведем в съзнанието си ясновидски, това означава свръхсетивни сили. Само че същевременно изпомпваме нагоре сили от това, което са ни дали Боговете. Това в действителност е нещо, което многократно се дава в книги като указания за пристъпването по един път на познанието, обаче много често тези, които пишат такива книги, нямат понятие от истинския процес, понеже нещата не се правят с онази добросъвестност, с която трябва да се правят. Трябва обаче да се разбере, че силите, които са внесени в нашето астрално, етерно и физическо тяло от висшите Йерархии, са си на мястото. Ако ги изпомпим навън, отнемаме нещо от нашата организация; ние отнемаме нещо от това, което са ни дали Боговете и чрез това отслабваме. Отслабването може така да се прояви, че внесената от Боговете честност да пострада. Силите, които по-рано са пречили на човека да лъже, се изпомпват в такава степен, че той започва да лъже. Тук лежи голямата разлика между този вид постигане на ясновидски сили и описаният по-горе вид, който ще намерите в моята книга „Как се постигат познания за висшите светове“. На какво се опира този вид? Точно на това, което не се развива по пътя на познанието, което не е направено според образа на чисто моралната преценка. Тя обаче никога не произтича от астралното тяло, тя трябва да се постигне като нещо, което изплува като вътрешен глас в съзнателния Аз. Защото това същество, което няма един съзнателен Аз, не можем да наречем морално същество. Ние говорим за моралност само при едно същество, което е в състояние да извлича импулси от свързаното с вътрешната му

същност ядро на неговото същество.

Но извън моралните сили би трябвало да изплуват наяве и такива сили, които извеждат душата към висшия свят. Ако тези сили не биха дошли от нашето астрално тяло, тогава изобщо не могат да дойдат от самите нас. Невъзможно е те да произлязат от самите нас, защото това, което идва от там, би трябвало да дойде от съзнателния ни Аз. Но освен моралните импулси, при човека могат да изплуват от съзнателния Аз най-много естетически съждения, които имат отношение към красивото, както и в известен смисъл математически съждения. Нещата обаче не бива да се изпомпват от астралното тяло; откъде тогава те могат да дойдат? От свръхсетивния свят, в който сме поставени и който всъщност е създал нашите три тела. Но тези сили не трябва да дойдат от самите тела. Не бива да се избира обиколния път през трите тела, а един път, който непосредствено ни поставя във взаимна връзка с духовните светове, със съществата на Йерархиите, така че тези сили да протекат в нас непосредствено от висшия свят. Ние трябва да имаме допир до тези светове, чрез които в нашите души да могат да протекат висшите сили. За това е необходимо висшето познание да влезе във връзка с нещо, различно от обикновеното познание. С обикновеното познание не се влиза във висшите светове. За да се влезе във висшите светове, е необходима съвсем определена, основна, душевна нагласа. Това е първото, което още старите гръцки философи са подчертавали: Някой, който може само добре да мисли, който иска да обхване нещата само интелектуално, чрез обикновеното мислене и философстване не може да навлезе в духовните светове. Трябва да се тръгне от нещо друго. Преди да се застане пред едно нещо с познавателни намерения, към него трябва да се подходи по друг начин.

Всяко познание започва с удивлението и само който започне с удивлението, с учудването, той е на пътя към правилното познание¹⁴. Всичко, пред което не застанем първо с удивление, с учудване, не може да ни поведе по пътя на познанието. Оставете цялата педагогика да декламира, че трябва да се изходи от наблюдението; ако там първо не е удивлението, учудването, остава се само при обикновеното интелектуално опознаване. Удивлението е първото, което човек трябва да има.

Второто, което ни позволява да пристъпим в духовния свят, е да се научим да уважаваме, да почитаме това, което действа в предмета. Познание, което не е свързано с душата така, че душата да пристъпи по пътя на познанието, без първо да изпита удивление и почитание към това, което се проявява чрез предмета на наблюдението, не може да надхвърли едно интелектуално опознаване.

Третото е: Да се чувстваме в хармония с това, което се случва в света.

За тази цел духовно-научното учение дава много средства, особено чрез това, че с всичката сериозност на живота ние приемаме идеята за кармата. От убеждението, че кармата се проявява в човешкия живот, до това тя да се превърне в истинска жизнена сериозност, лежи дълъг път. Ако ние наистина сме убедени и вярваме в кармата, когато някой ни удари плесница не бива да казваме: неприятно ми е, че ми удари тази плесница, а би трябвало да кажем: Кой всъщност ми удари тази плесница? Аз сам, понеже в предишен живот съм направил нещо на някого, което е причина да получа тази плесница сега и нямам и най-малкото основание да му кажа, че той ми причинява несправедливост, а в известна степен аз съм си поставил един автомат. Да се намираме не в противоречие, а в съзвучие със световните процеси. Самото Евангелие дава едно съответно поучение¹⁵. Ако някой те удари по дясната страна, подложи му и лявата. Когато се знае, че чрез кармата човек трябва да търси причината в себе си, когато се разбере, как се проявява това, което е причинено чрез собствената воля, чрез собствената вина, тогава се идва до там, че човек се чувства в съзвучие със световния процес. Това е третото.

И четвъртото е: Пълна отдаденост на световния процес; така да се гледа на себе си, като че ли сам човекът е само един член, една частица от него. Така че можем да изброим четири свойства, с които трябва да можем да застанем пред външния свят, пред външната страна на живота: Първо да се удивляваме, учудваме, второ, да почитаме, трето да се чувстваме в съзвучие със световния процес, четвърто напълно да се отдадем на този световен процес.

Когато развием тези свойства, ние отваряме душата си, за да навлязат в нея онези сили, които същевременно, като девствени сили, изтичат от духовния свят, сили, които вдишваме като свежия планински въздух, след като преди това сме дишали някакъв издишан от други организми и замърсен въздух. Така виждаме каква голяма е разликата между това, което така да се каже по милост може да се даде от висшите Йерархии и това, което така усвояваме, че изпомпваме от нашата организация сили, които Йерархиите вече са вложили в нея*. Чрез такова разглеждане наистина се учим да различаваме два пътя, които водят до истинско ясновидство. Но единият път води към ясновидство чрез това, че човекът непосредствено се изправя пред съществата от висшите Йерархии. /*Такова изпомпване на силите от нашата организация се извършва и с конзумирането на дрогите, на различните опиати Бел. пр./

Човекът не винаги е бил морално същество. Докато той е изграждал астралното, етерното и физическото тяло, не е можело да се говори за морални импулси. Ние говорим за старите слънчеви човеци, които са приели етерното тяло и за лунните човеци, които са получили астралното

тяло. Но никъде през тези периоди на развитие няма едно царство на моралността. Това е Земната мисия, че към това, което човек изобщо може да изживее, се прибавя и моралността. Тази е задачата, свързана с изграждането на такива сили, които водят в духовния свят: Човекът трябва да се издигне в развитието си над това, което вече е придобил в течение на сатурновото, слънчевото и лунното развитие.

Ясно е следователно понеже може да бъде непосредствено доказано от разума, че не бива да се твърди: Да, човекът може безкритично да се довери на всеки познавателен път, на черната магия по същия начин, както на моралните импулси. Той би трябвало само да си даде труда да проверява чрез разума. Нека, опирайки се на днешното описание, всеки се опита истински да размисли и тогава ще види, че казаното ще се окаже истина, и когато той приложи такива мащаби към описваните различни познавателни пътища, действително без проблем ще може да ги различава. И много е важно, човек да се научи да си казва: За мен описанието на познавателния път, при който не всичко следва образеца на моралните импулси, Поначало е подозрително. Човекът, който не приема за подозрителен един път, стоящ в противоречие с това, което действително се чувства като морални импулси, който не чувства необходимостта от моралните импулси, би трябвало тогава, когато изпадне в опасност, да припише вината на самия себе си. Затова изобщо не беше без значение между разглежданията на различните теми да се вмъкне и това разглеждане, защото е напълно правилно и добре, когато този, който днес се интересува от духовната наука, приеме не само нещата, които са изследвани, но се запознае в известна степен и с това как те са открити. Да приемем, че някой иска да усвои духовната наука, но през тази инкарнация не иска да пристъпи по самия път на познанието. Също и за него е полезно да си създаде представа как са получени познанията. Той може да изгради едно разбиране на нещата, също както химикът, който приема за вярна една истина, когато му се опише експеримента, чрез който са получени съответните резултати, дори и когато сам не е извършил експеримента.

В нашето време за този, който иска да тръгне по пътя към висшето познание, е особено необходимо да наблюдава нещата, които бяха характеризирани днес; понеже ние живеем във време, когато човекът ще бъде призван от по-висшите сили да става все по-самостоятелен. Във времената, които са изминали до Мистерията на Голгота, беше така, че към човека прииждаха по известен начин ясновидски сили дори и без негова намеса; това беше един вид наследство от човешките правремена. Но от Мистерията на Голгота насам човекът живее така, че трябва да стане съзнателен за нещата. Затова е необходимо той да се научи да придобие точно онова настроение, което се постига чрез четирите

добродетели, чрез четирите сили: Удивление или учудване, почитане, чувство на хармония със световния процес и себеотдаване на световния процес, и точно чрез развиването на тези добродетели свободно да се отвори за онези влияния, които могат да се насочат към него от висшите Йерархии. Има една възможност чрез най-фундаменталните душевни импулси човек да се постави в такова настроение спрямо света както при тези четири качества. Когато отново и отново се отдадем на мислите, че ние така, както сме поставени в света, както сме вплетени в света на майа, на голямата илюзия, с тази майа, с тази илюзия, която има своя произход винаги в духовния свят, сме произлезли от божествените сили. Че живеем в света на майа, на илюзията, това не ни пречи в този свят на майа, на илюзията, да се отдадем на духовните сили, от които сме произлезли.

Майа се намира на повърхността, в играта на морските вълни, но е произлязла от морето, изхвърлена е нагоре и е създадена от субстанцията на морето. Така както играта на вълните наистина произлиза от света на морето, както пяната е една формация от субстанцията на морето, така от духовните недра се издига и светът на майа и ние можем да кажем: Ако и да сме вплетени в този свят на илюзиите, въпреки това сме произлезли от божественото. Това западната езотерика изразява с думите: От Бога сме родени *Ex Deo nascimur*.

И второто е фундаменталното усещане, че не трябва да изпомпваме тези сили, които божествените същества са вложили в нашето астрално, етерно и физическо тяло, а непосредствено да се отдадем на духовния свят, да се стремим към него. Това правим чрез четирите добродетели: удивление и учудване, почитане, хармония и себеотдаване на световния процес. Това са точно нещата, които все по-дълбоко ни довеждат до настроението, което западноевропейската езотерика изразява с думите: В Христос умираме *In Christo morimur*.

Тогава в нас изгрява надеждата, че вървим към събуждането ни в духовния свят, че към нас прииждат сили, с които отново ни даряват, както някога сме били дарени с астралното тяло. Чрез Светия Дух отново ще бъдем събудени, отново ще бъдем допуснати до духовния свят, така че човек отново ще може да влезе във висшия свят: *Per spiritum sanctum reviviscimus*.

Ние би трябвало да знаем, че всяка съответстваща на днешното време правилна езотерика трябва да прогони всички методи, които изтеглят от низшите тела и изпращат в Аза силите, които довеждат до висшето познание; понеже ние сме здрави, само защото тези сили остават долу на мястото си. Един неправилен езотеричен път е този, при който по един или друг начин замъгляваме нашето съзнание и тогава вземаме за истина някои неща, просто защото сме изтеглили нагоре онези сили, които ако

биха останали на тяхното място, не биха позволили да приемаме тези неща за правилни. Това са сериозни въпроси, които водят до там, правилно да се разбере защо в книгата „Как се постигат познания за висшите светове“ е описано, че силите за развитието на ясновидските способности са локализирани непосредствено в областта на нашия ларинкс. Това са в най-висш смисъл морални способности, които също и в учението на Буда са представени като осмочления път. До една известна степен те са морални; в широк смисъл извеждат човека нагоре към проникнато с моралност познание, към импрегниране на познанието с това, което иначе се намира само в нашия морал.

АНТРОПОСОФИЯТА КАТО СМИСЪЛ НА ЖИВОТА И КАТО СЪДЪРЖАНИЕ НА ЧУВСТВАТА И ПОЗНАНИЕТО

Вроцлав, 3. февруари 1912

Сигурно ще бъде добре, ако днес, понеже толкова рядко можем да се съберем, докоснем въпроси, при които антропософията непосредствено се допира до живота. Много често на антропософите ще се поставя въпроса: Как се отнася антропософията спрямо този, който още не е в състояние да погледне в духовните светове чрез ясновиждащо съзнание?

Отново и отново трябва да се подчертае, че всичко, което като факти и взаимовръзки може да бъде изследвано чрез ясновиждащото познание и да бъде споделено, може да се разбере със здравия човешки разсъдък. Защото когато нещата, разкрити чрез ясновиждащото съзнание, веднъж са намерени и са поставени на разположение, те могат да бъдат разбрани и осъзнати с присъщата на всеки нормален човек логика, ако обаче към тях се подходи без предубеждения.

Освен това може да бъде поставен въпросът: Нима няма известни факти в нормалния човешки живот, известни преживявания в този нормален човешки живот, които да са подобни на твърдението на духовния изследовател, че в основата на нашия физически свят и на всички негови проявления, лежи един духовен свят? Наистина и в обикновения живот има много такива факти, за които можем да кажем, че човек никога няма да може да ги разбере макар че трябва да ги приеме, ако не знае нищо за съществуването на един духовен свят.

Днес в началото на нашите разглеждания ще насочим вниманието си към две неща от обикновеното нормално съзнание, които просто остават необясними, ако човек не приеме съществуването на един духовен свят. Това, за което ще говорим, са две неща, които човек познава като нещо ежедневно, но по правило изобщо не ги осветлява правилно. Защото ако би го направил, изобщо не би се налагало да съществува един материалистически възглед за света. Ако сега насочим вниманието си към едно от тези две неща и го поставим пред душата си, ще се получи

следното и то по такъв начин, че ние ще направим връзка с най-обикновените събития от ежедневиия живот.

Когато човек застане пред един факт, който не може да си обясни с понятията, които до този момент е усвоил, той се учудва. И наистина, нека употребим един конкретен случай, ако някой за първи път в живота си види автомобил или влак което скоро дори и в сърцето на Африка няма да бъде нещо необикновено, той ще бъде много учуден, понеже в душата му ще протече следният мисловен процес: Според всичко, което до сега съм срещал, ми се струва невъзможно, че нещо такова се носи по Земята, без някой да е впрегнат и да го тегли. И въпреки това виждам, че се движи, без да бъде теглено! Това е учудващо каквото човек още не познава, предизвиква учудване, а това, което познава, не предизвиква повече никакво учудване. Само неща, които човек не може да свърже с нещо, което му е познато, което е преживял, го учудват. Към този факт от обикновения живот искаме по-внимателно да насочим нашето съзнание.

Ние можем да го сравним с един друг факт, който също е много особен. Човек е поставен в ежедневиия живот пред много неща, които още не е виждал и въпреки това ги приема, без да се учудва. Има многобройни такива събития. Що за събития са това? Например би било сигурно нещо много изненадващо, ако човек в обикновения живот, както са поставени нещата в познатите взаимовръзки, изведнъж, както си стои на стола, се повдигне и излети през комина. Това в действителност би било много изненадващо, но когато се случи насън, тогава човек го прави без да се учудва. И още много чудни неща ни се случват насън, но по отношение на тях не се учудваме, макар и да не можем да ги свържем с ежедневиите събития. Когато сме будни, се учудваме ако някой скочи високо във въздуха, а насън летим и съвсем не се изненадваме. Тук заставаме пред факта, че в будно състояние се учудваме на неща, които още не сме преживели, докато насън не се изненадваме.

Второто нещо, към което днес още в началото на нашите разглеждания искаме да насочим вниманието, е въпросът за съвестта. При това, което човек прави а при един чувствителен човек също и когато мисли се пробужда нещо, което наричаме съвест. Съвестта всъщност е съвсем независима от външните събития. Например ние бихме могли да направим нещо, което може би добре ще ни ползва и въпреки това тази постъпка би могла да бъде осъдена от нашата съвест. Когато обаче се проявява съвестта, всеки човек чувства, че в осъждането на едно действие се влива нещо, което няма нищо общо с неговата полезност. Това е като един глас, който говори в нас: Ти би трябвало да направиш това, или ти не биваше да правиш това! Тук заставаме пред факта, че съвестта съществува и сами знаем колко силен може да бъде предупредяващият ѝ глас, и как може да ни преследва в живота, и освен

това знаем, че не може да се отрече нейното съществуване.

Нека отново се обърнем към съня, който прави всевъзможни неща, които ако бихме извършили, когато сме будни, биха предизвикали ужасно гризене на съвестта. Всеки от личен опит може да потвърди, че насън върши неща, без да го гризе съвестта. И така двата факта, на учудването и удивлението, и този на съвестта по учудващ начин са изключени по време на сън. Такива неща човек отминава в обикновения живот, но въпреки това те просветват дълбоко в основата на нашето съществуване.

За да осветя тези неща, бих желал да посоча още един друг факт, който се отнася по-малко до съвестта, отколкото до учудването. В древна Гърция е познат изразът, че всяко философстване произлиза от изненадата, от удивлението. Чувството, което лежи в този израз има се предвид чувството, което старите гърци тогава са имали може да се намери в по-старите времена от гръцкото развитие, то се намира чак от един определен момент в историята на философията. Това се дължи на факта, че през по-старите времена още не се е чувствало така. Откъде произлиза това, че тъкмо от един определен момент в древна Гърция се установява, че ние се изненадваме? Току що видяхме, че се изненадваме от нещо, което не се вмести в нашия досегашен живот. Но когато имаме само тази изненада, само изненадата в обикновения живот, в това няма още нищо особено, не повече от учудването пред необикновеното. Който се учудва на автомобила и влака, още не е свикнал да ги вижда и неговото учудване не е нищо друго, освен учудване пред необикновеното. Много по-удивляващ от учудването пред автомобила и влака като учудване пред това, с което още не сме свикнали, е фактът човек да започне да се учудва от обикновеното, от това, с което сме свикнали. Например от факта, че Слънцето всяка сутрин изгрява. Хората, които са свикнали с този факт, не се учудват от него. Но когато има удивление от ежедневните неща, с които човек е свикнал, тогава се поражда философия и познание. Търсещите познание хора са онези, които могат да изпитват удивление пред неща, които обикновеният човек просто приема. Едва в този случай се превръщаме в хора, стремящи се към познание и поради това при старите гърци се е наложил изразът: „Всяко философстване произлиза от удивлението. ”

Как стои въпросът със съвестта? Отново е интересно, че думата „съвест“ т.е. понятието, защото чак когато изплува една представа за дадено нещо, изплува също и думата може да се открие в древна Гърция едва от един определен момент. Никъде до времето на Есхил не може да се намери дума в старата гръцка литература, която да се преведе с думата „съвест“. Обаче при по-новите гръцки писатели като Еврипид¹⁶, вече намираме такава дума. При това като с пръст можем да посочим, че както

удивлението пред обичайното, също и съвестта е нещо, за което човекът в древна Гърция знае едва от един определен момент. Това, което от един определен момент се е появило като глас на съвестта, е съвсем различно нещо от това, което е съществувало при гърците от старите времена. През старите времена не се е случвало да настъпи гризене на съвестта, когато човек направи нещо лошо. Някога хората са имали едно първично, елементарно ясновидство и ако се върнем само малко преди християнското летоброене, ще намерим, че всички хора са имали това първично ясновидство. Когато човек правел нещо лошо, не се е обаждала съвестта, но пред старото ясновидство са се появявали демонични образи, които измъчвали човека и тези образи са наричани с имената Еринии и Фурии. Чак тогава, когато хората загубили способността да виждат тези демонични образи при извършването на нещо неправилно, те започнали да чуват гласа на съвестта си като едно вътрешно изживяване.

Ние трябва само да се запитаме, какво ни показват такива факти и какво всъщност става при обикновеното проявяване на удивлението, което би изпитал един нецивилизован човек от горите на Африка, когато например дойде в Европа и види тук да се движат влакове и автомобили. Настъпилото удивление предполага, че в неговия човешки живот се появява нещо, което по-рано не е било там, нещо, което по-рано той е познавал по друг начин.

Когато напредналият човек изпитва стремеж да си обясни всичко, да си обясни обикновеното, понеже той се удивлява даже и пред обикновеното, то по същия начин се предполага, че по-рано той е познавал нещата по друг начин. Никой не би достигнал до някакво друго обяснение на изгрева, освен до обикновеното възприятие с очите, че Слънцето изгрява, ако в душата му не лежи чувството, че по-рано той го е виждал по друг начин. Разбира се, би могло и да се каже: ние виждаме от най-ранно детство изгряващото слънце да се появява по един и същ начин и не е ли глупост сега да изпадаме в удивление пред него? За този факт няма никакво друго обяснение освен това, че щом ние въпреки всичко изпитваме удивление, би трябвало някога в едно друго състояние да сме го видели другоаче, отколкото сега в този живот. Защото когато духовната наука казва, че човекът е съществувал в друго състояние между раждането си и един предишен живот, то във факта на удивлението пред един такъв ежедневен процес като този на обикновения слънчев изгрев нямаме нищо друго, освен указание за едно по-раншно състояние, в което човек също е възприемал този слънчев изгрев, но по друг начин, без органите на тялото. Всичко това той е възприемал с духовни очи и с духовни уши¹⁷. И в момента, когато той смътно чувствайки, си казва: Ти заставаш срещу изгряващото слънце,

срещу развълнуваното море, срещу покълващото растение и се удивляваш, то в удивлението лежи познанието, че някога той е възприемал другояче, отколкото сега с физическите очи. Точно неговите духовни органи са тези, с които той е виждал, преди да пристъпи във физическия свят. Той смътно усеща, че всичко изглежда другояче, а не както го е виждал по-рано. Това е било и е могло да бъде само преди раждането. Тези неща ни принуждават да признаем, че изобщо не е възможно някакво познание, ако човек не пристъпва в този живот, идвайки от едно предишно надсетивно съществуване. Иначе няма обяснение за удивлението и обусловеното от него познание. Естествено човек не си спомня в ясни представи за това, което е изживял преди раждането по друг начин, но дори когато той не може мисловно да го осъзнае, то се проявява в чувството. Само чрез посвещението това изживяване може да се превърне в ясен спомен.

Ние искаме да разгледаме и факта защо не се изненадваме в съня. Тук най-напред трябва да отговорим на въпроса какво всъщност е сънят. Сънят е старо наследство от предишни инкарнации. Хората са преминали през предишни инкарнации, в които са имали други състояния на съзнанието. В по-нататъшното развитие човекът е загубил способността ясновидски да вижда в духовно-душевния свят. Някога е имало смътно ясновидство и развитието постепенно е преминало от по-раншното смътно ясновиджане към нашето сегашно ясно будно съзнание, което е могло да се прояви във физическия свят и когато то бъде развито напълно ще може отново да се изкачи в духовно-душевните светове със способностите, които човекът е придобил в будното съзнание чрез своя Аз.

Но какво е спечелил човекът от старото ясновиджане. Оттогава нещо е останало в него и това е сънят. Сънят обаче се различава от старото ясновиджане по това, че той е едно изживяване на сегашния човек и този сегашен човек е изградил едно съзнание, което притежава стремеж към познание. Сънят като остатък от едно по-раншно съзнание не съдържа стремеж към познание и затова човек изпитва разлика между будното съзнание и сънищното съзнание. Но това, което по-рано не се е съдържало в старото смътно ясновидство, удивлението, то и днес не може да се намери вътре в сънищното съзнание. Учудването, удивлението не може да навлезе в съня, но ние го имаме в будното съзнание, когато сме обърнати към външния свят. По време на сън човекът не е във външния свят. Сънят поставя човека в духовния свят, там той не изживява нещата от физическия свят. Но точно във физическия свят човекът изпитва удивление. В съня той приема всичко така, както го е приемал в старото ясновидство. Някога той е могъл да приеме всичко така, понеже духовните образи са идвали и са му

показвали какво добро или лошо е направил; поради това човекът някога не се е нуждаел от удивлението. Точно сънят, чрез това каквото представлява, ни показва, че той е наследство от стари времена, когато още не е съществувало удивление пред ежедневните неща, както и че е нямало още съвест. Тук достигахме точката, където се запитваме: Защо е било необходимо, щом човек веднъж е бил ясновиждащ да не може да остане такъв? Защо той е слязъл надолу? Дали Боговете са го изгонили, без той да има някаква полза? Всъщност действително е така, че това, което лежи в удивлението и в съвестта, никога не би могло да се постигне от човека, ако той не беше слязъл надолу. За да може да постигне познание и да придобие съвест, човекът е слязъл долу, защото може да ги спечели, само ако за известно време се отдели от тези духовни светове. И тук долу той е постигнал познание и изградил съвест, за да може с тях отново да се възкачи нагоре. Духовната наука ни показва, че всеки път между смъртта и новото раждане човекът известно време живее в един чисто духовен свят. Най-напред след смъртта ние преживяваме времето в Камалока това е място и състояние, където в душевния свят се пречистват страстите и желанията, където човекът, така да се каже, първо наполовина се намира в духовния свят, понеже там още поглежда надолу към своите инстинкти и симпатии, и чрез тях все още е привлечен от това, което го свързва с физическия свят. Чак когато времето в Камалока изтече, той пристъпва и живее изцяло чисто духовен живот, т. е. намира се в Девахана.

Когато човек пристъпи в този чисто духовен свят какво изживява той там? Какво изживява всеки един човек? Едно съвсем обикновено замисляне показва, че между смъртта и новото раждане това, което ни заобикаля, би трябвало да изглежда съвсем различно от нещата във физическия свят. Тук виждаме цветове, понеже имаме очи, слушаме тонове, понеже имаме уши. Но когато след смъртта в духовното съществуване нямаме очи и уши, тогава не можем да възприемаме тези цветове и тонове. Още тук виждаме и чуваме съвсем зле или изобщо не виждаме и чуваме, ако нямаме добри очи и уши. За този, който съвсем малко помисли върху това, то се разбира от само себе си. Съвсем ясно е, че ще си представим духовния свят съвсем другояче от света, в който живеем тук между раждането и смъртта. Как се променя този свят, когато прекрачим портата на смъртта, можем да си създадем една представа от едно малко сравнение, което сега искаме да направим. Нека си представим как човек вижда едно агне и един вълк¹⁸. Той може да възприеме това агне и този вълк с всички възприемателни органи, които имаме на разположение тук във физическия живот. И така, тук стои това агне като материалното агне и вълкът като материален вълк. Човек може да разпознае и други агнета и вълци и отново ги нарича „агне" и „вълк".

Това означава, че той има един понятиен образ за агне и също един такъв за вълк. Може да се казва и човекът го казва: Понятиеният образ за животното е невидим, той живее вътре в животното; материално същност, каква е същността на агнето и на вълка изобщо не се вижда. Човекът си създава представи за същността на животното, но същността на животното е невидима.

Има теоретици, които са на мнение, че това, което ние образуваме като понятия за вълк и агне, живее само в нас и няма нищо общо със самите вълк и агне. Човекът, който твърди нещо такова, би трябвало да разпороди толкова дълго да бъде хранен един вълк с агнета, докато, според научните изследвания, всички материални частици на вълчето тяло се подновят, значи вълкът да се изгради изцяло от агнешката материя. И този човек би трябвало да види, дали вълкът е станал агне! Ако се установи, че вълкът не е станал агне, се доказва, че това, което е обектът „вълк“, се различава от материалния вълк и обективната същност на вълка надхвърля материалното.

Тази невидима същност, която в обикновения живот човек изразява само с едно понятие, се възприема след смъртта. Не белият цвят на агнето се вижда там и не звуците, които агнето издава се чуват, а там се вижда онова, което невидимо изпълва агнето и действа в него, което е също така действително и е възприемаемо за този, който изживява духовния свят. На същото място, на което стои агнето, стои също и една реална духовност, която човекът вижда след смъртта си. И така е с всички явления от физическия свят. Слънцето се вижда другояче, Луната също, всичко е друго; и от това човек взема нещо със себе си, когато чрез раждането пристъпи в едно ново съществуване. И когато тук той изпита усещането, че някога е виждал нещо по друг начин, тогава заедно с удивлението, с учудването, надолу слиза и познанието.

Съвсем друго е, когато наблюдаваме действията на един човек. Тогава се присъединява съвестта. Искаме ли да знаем какво е това, трябва да внимаваме за един факт в живота, който може да се установи, без да е развито Ясновидството. Трябва да обърнем внимание върху момента на заспиването. Това може да се учи без някакво ясновиждане и което може да се изживее при това, може да се изпита от всеки човек. Когато вече заспиваме, нещата около нас първо загубват своите отчетливи контури, цветовете избледняват, тоновете не само стават по-слаби, но и като че ли съвсем се отдалечават, като че ли идват отдалеч, това затихване може да се обясни като отдалечаване. Цялото загубване на яснотата на сетивния свят е едно преобразуване, също както когато се спусне мъгла. Крайниците стават тежки. В тях чувстваме нещо, което в будно състояние не сме забелязвали, сякаш те придобиват един вид тежест. През дневното будно състояние, когато се замислим за това, би трябвало

да имаме усещането, че когато кракът се движи, или когато ръката се вдига, за самите нас те нямат тегло. Бихме могли да кажем: Когато вървя така и вдигна ръката си, моята ръка няма тегло. Защо ръката няма тегло? Понеже частта принадлежи към моето тяло. Нека да си представим, че във всяка ръка имаме по десет килограма. Защо всъщност чувстваме десетте килограма като тегло? Ръката ми принадлежи, затова аз не чувствам нейната тежест, но килограмите са извън мен и понеже не принадлежат към мен, затова усещам теглото им. Нека да си представим, че едно същество от Марс слезе на Земята, без да е запознато с нещата на Земята и първото, което това марсово същество види, е един човек, който държи във всяка ръка по една тежест. Марсовото същество най-напред ще трябва да помисли, че тежестите принадлежат към човека така, като че ли са част от неговите ръце, част от целия човек. Ако по-късно трябва да приеме представата, че човек усеща разлика между тежестта и ръката си, то би трябвало да се изненада. Наистина е така, че ние усещаме само това като тежест, което е извън нас. Когато при заспиване човек започне да усеща крайниците си като тежест, това е знак, че той се измъква от своето тяло, излиза от своето физическо тяло.

Нещата тук опират до едно фино наблюдение в момента, когато крайниците започват да стават тежки. Появява се едно много особено усещане. То се състои в това, че ни говори: Това си направил, това си пропуснал. Като жива съвест пристъпват към нас делата ни от изминалия ден. И ако между тях има нещо, което не одобряваме, тогава се въртим в леглото и не можем да заспим. Но ако можем да сме доволни от нашите действия, при заспиването настъпва един блажен момент, в който човек си казва: О, да може винаги така да остане! И тогава идва един тласък това е, когато човек излезе от своето физическо и етерно тяло и се намери в духовния свят.

Ние искаме да разгледаме по-точно мига, в който се появява явлението, пристъпващо също като една жива съвест. Без човек да има силата да направи нещо разумно, той се върти в леглото си. Това е нездравословно състояние, то му пречи да заспи. Това съвпада с мига, когато при заспиване искаме да напуснем физическия план, за да се издигнем в един друг свят, който обаче не иска да приеме това, което ние наричаме „лоша съвест“. Човекът не може да заспи, понеже бива отхвърлян назад от света, в който той иска да пристъпи при заспиването. Затова изразът: да се разглежда едно действие по отношение на съвестта, не означава нищо друго, освен да се има предчувствие за това, какво човекът трябва да представлява, за да може да пристъпи в духовния свят.

Така в удивлението имаме израз на това какво сме видели по-рано, а съвестта е израз за едно по-късно виждане в духовния свят. Съвестта показва дали ще се изплашим, или ще изпитваме блаженство, когато

можем да видим нашите действия в Девахана. Така съвестта е пророческо предчувствие за това как ние ще изживеем нашите дела след смъртта.

Удивление и стремеж към познанието от една страна и съвест от друга, са живи знаци на духовния свят. Тези явления не могат да се обяснят, ако в обяснението не се привлекат духовните светове. Да стане антропософ ще бъде по-склонен този човек, който по отношение на световните явленията може да изпитва страхопочитание; страхопочитание и удивление пред явленията на света. Точно развитите души са тези, които все повече и повече могат да се удивляват. Колкото по-малко човекът може да се удивлява, толкова по-малко е напреднала душата му. Само че каквото човек преживее през деня обикновените явления в живота предизвиква далеч по-малко учудване, отколкото например е случаят, когато той се възхищава от великолепието на звездното небе. Но висшето развитие на душата всъщност започва едва тогава, когато човек може да се удиви пред най-малкото цвете, пред най-малкото цветно листенце, пред незначителното бръмбарче или червейче по същия начин, както и пред величествените космически процеси. Всъщност положението с тези неща е съвсем особено. Общо взето човек лесно е подтикнат да търси обяснение на такива факти, които представляват сензация за него. Например жителите около един вулкан ще се стремят да си обяснят причините за вулканичните изригвания, понеже трябва да са особено внимателни спрямо тях и ще ги наблюдават с по-голямо внимание отколкото ежедневните явления. Също и хората, които живеят далеч от някой вулкан, търсят обяснение, понеже такова явление за тях е изненадваща сензация. Но когато един човек пристъпи в живота с така устроена душа, че се удивлява на всичко, понеже във всичко, което го заобикаля, предчувства нещо духовно, то той не е повече удивен от вулкана, отколкото от малките мехурчета и кратери, които на закуска забелязва в чашата мляко или кафе. Той е заинтересуван от малкото точно така, както и от голямото.

Да можем към всичко да се отнасяме с удивление, това е спомен от виждането преди раждането. Винаги да преценяваме нашите дела, опирайки се на съвестта ни, означава да имаме живото предчувствие, че всяко действие, което извършваме, в бъдеще ще ни се яви под друг образ. Хора, които така чувстват, повече от другите са предопределени да се занимават с духовната наука.

Ние живеем в такава време, когато се разкриват известни неща, които могат да се обяснят само чрез духовната наука. Някои неща се противят на всяко друго обяснение. Спрямо такива неща хората се отнасят съвсем различно. В наше време без съмнение имаме много човешки характери за наблюдение, но сред нюансите на различните характери различаваме

главно два вида.

Едните можем да означим като дълбокомислени хора, склонни към разсъждения, които навсякъде могат да изпитат удивление и навсякъде чувстват да се обаждат съвестта. Някоя мъка, някои тъмни меланхолични настроения могат да се наслоят в душата поради неудовлетворен копнеж за обяснение. Една чувствителна съвест може много да утежни живота. Но в съвременното има и друг род хора. Те не искат нищо да знаят за подобни обяснения на света. За тях е ужасно скучно това, което като обяснения на нещата се излага от духовното изследване и те просто живеят, без да изпитват нужда от обяснения и когато някой започне да дава подобни обяснения, те вече започват да се прозяват. Наистина е вярно, че при така устроени характери съвестта по-малко се обаждат отколкото при другите. Как обаче се получава така, че има такива противоположни характери? Духовната наука е склонна да обясни откъде идва това, че един характер се проявява чрез дълбокомисленост и жажда за познание, докато друг иска само да се наслаждава на живота, без да търси обяснения.

Когато със средствата на духовното изследване се прегледа диапазона на човешката душа сега могат да се загатнат само отделни неща, защото иначе са необходими много часове се установява, че много от хората, надарени с дълбокомисленост, които не могат да живеят без да си обясняват, в предишни прераждания са живели така, че непосредствено в душата си са знаели нещо от фактите на превъплъщението. И сега има много хора на Земята, които знаят за това и за тях прераждането е абсолютен факт. Нека да вземем азиатците. Такива хора, които в настоящето имат дълбокомислен живот, свързват своя сегашен живот ако и да не е непосредствено, но те го свързват с един друг живот от предхождащо превъплъщение, когато са знаели нещо за прераждането.

Но другите не така устроени, по-сурови човешки характери идват от такъв живот, в който нищо не са знаели за предишни животи на Земята. При тях няма стремеж особено да се натоваарват със съвестта относно делата си в своя живот, както и да търсят обяснения. При нас на запад така са устроени твърде много хора и точно характерът на западната култура е, че хората, така да се каже, са забравили своите предишни земни животи. Да, те са забравили, но с културата ние стоим пред един преломен момент, когато отново ще изплува споменът за предишните земни животи. Затова хората, които живеят днес, вървят към такова бъдеще, което може да се характеризира като повторно възстановяване на връзките с духовния свят.

Днес това е така при малко хора, но сигурно в течение на 20 век ще стане обща черта на хората. И това ще стане така: Да приемем, че един човек е направил нещо и го измъчва лошата съвест. Сега е така. По-

късно, когато отново се възстанови духовната връзка, човекът ще изпитва стремеж да се отдръпне от своята постъпка също като с превързани очи.

И пред него ще изплува една картина, като вид сън, но като съвсем жив сън това, което като отговор на неговата постъпка ще се случи в бъдеще. И когато хората видят тази картина, ще си кажат нещо подобно: Да, аз съм този, който вижда, но още не съм изживял това, което виждам!

За всички хора, които нищо не са чули за духовната наука, това ще бъде нещо ужасно. Обаче хората, които се подготвят за това, което ще се появи при всички, ще си кажат: Да, това още не съм го изживял, но ще го изживея в бъдеще като кармическо изравняване за това, което току-що направих.

Ние стоим като в преддверие на времето, когато кармическото изравняване ще се появява пред хората като пророчески сънищен образ. А сега си представете как това изживяване в течение на времето все повече се засилва и ще имате представа за бъдещия човек, който ще вижда как неговите дела кармически се изравняват.

Чрез какво ще настъпи такова нещо, че човек да стане способен да вижда това кармическо изравняване? То е в зависимост от факта, че хората по-рано са нямали съвест, а са били измъчвани от фуриите. Това е било старо ясновиждане, което е отминало. По-късно идва времето, когато те вече не виждат Фуриите, то е междинното време, но това, което по-рано са вършили фуриите, вътрешно се изявява като съвест. И сега идваме постепенно към време, в което отново ще виждаме и то ще виждаме кармическото изравняване. Че някога човекът е придобил съвестта, това го прави способен, от сега нататък да може съзнателно да вижда в духовния свят.

Както някои хора в настоящето са станали дълбокомислени натури поради това, че в по-раншни въплъщения са си изработили сили, които в удивлението се проявяват като спомен за по-раншни животи, така и днешните хора ще притежават определени сили в следващите инкарнации, ако днес придобият знание за духовните светове. Но тези, които сега се съпротивляват да приемат обяснения за закона на инкарнациите, ще се чувстват много зле в бъдещия свят. За тези души това ще бъде ужасно събитие. Днес стоим точно пред една епоха, в която хората все още се справят с живота, даже и ако нямат обяснения за живота по отношение на духовните светове. Но тази епоха, която, така да се каже, някога е била позволена от космическите сили, ще приключи и то така, че хората, които нямат връзка с духовния свят, в следващия живот ще се събудят така, че светът, в който ще бъдат родени при следващото си въплъщаване, ще бъде неразбираем за тях. А когато и по нататък след смъртта напуснат неразбираемото за тях физическо

съществуване, тогава след смъртта си няма да имат никакво разбиране за духовния свят, в който навлизат. Разбира се, че те ще навлязат в духовния свят, но няма да могат да го проумеят. Тогава ще се намират в обкръжение, което не разбират и ще им се струва, че то не им принадлежи, а ги измъчва, както само лошата съвест може да измъчва. Когато отново преминават в ново въплъщение, също ще е лошо, понеже там ще имат всякакви инстинкти и страсти и понеже не ще могат да развият удивление пред тях, ще живеят в тях като в илюзии и в халюцинации. Материалистите на днешното време са тези, които вървят към едно бъдеще, където ще бъдат измъчвани от халюцинации и илюзии по ужасен начин; защото, каквото човек мисли през този живот, това ще изживява тогава, като илюзии и халюцинации.

Човек може вече реално да си го представи. Да приемем например, че двама души днес вървят по улицата. Те са материалист и нематериалист. Последният например казва на другия нещо отнасящо се до духовния свят. Другият обаче казва или мисли Ах, що за безсмислици! Това са само илюзии! Да, за него са илюзии, но за този, който разказва нещо за духовния свят не са илюзии. Още след смъртта ще настъпят последиците за материалиста и още повече при следващия земен живот. Тогава за него ще бъде така, че той ще изпитва духовните светове като мъчителни, като един жив укор. В неговото Камалока-време между смъртта и новото раждане, той, така да се каже, няма да вижда разликата между Камалока и Девахана. И когато отново се роди и светът се простре пред него по описания начин, той ще представлява за него нещо недействително, също като илюзия, като халюцинация.

Духовната наука не е нещо, което трябва да удовлетворява само нашето любопитство. Не защото сме само по-любопитни от другите хора по отношение на свръхсетивния свят, сме се събрали тук, а понеже ние повече или по-малко предчувстваме, че хората на бъдещето няма да могат да живеят без духовната наука. Всички други стремежи, които не се съобразят с този факт, вървят към упадък. Тези, които днес се противят да приемат духовната наука, в по-късни прераждания все още ще имат възможност да се приближат до нея. Предвестници обаче трябва да има. Хора, които чрез своята карма още днес копнеят за духовната наука, имат възможност чрез това да бъдат предвестници. Тази възможност се представя пред тях, точно защото те трябва да станат и да бъдат предвестници.

Другите хора ще изпитат в себе си копнеж към духовната наука по-скоро от общата карма на човечеството.

ОГЛЕДАЛНО ОТРАЖЕНИЕ НА СЪЗНАНИЕТО ГОРНО И ДОЛНО СЪЗНАНИЕ

Мюнхен, 25. февруари 1912

Днес и в други ден, моята задача ще бъде да представя някои от по-важните черти на съзнанието и на кармическите взаимовръзки.

По същество искам да направя връзка с казаното вчера в публичната лекция¹⁹. При лекциите за широката публика някои неща трябва да се обсъждат по друг начин, отколкото това е възможно при събиранията на дружествата, понеже техните членове чрез по-дълговременните си занимания с предмета, по съвсем друг начин са подготвени да приемат нещата и да ги разбират, отколкото това може да стане при по-широката публика. Вчера видяхме, че можем да говорим за скритите страни на човешкия душевен живот и срещу тази скрита страна на човешкия душевен живот трябва да поставим фактите на обикновеното дневно съзнание.

Когато хвърлите само един повърхностен поглед върху това, което от събуждането сутрин до заспиването вечер живее в душата ви като представи, настроения и волеви импулси, като при това трябва да прибавите всички възприятия, които нахлуват в нея отвън, тогава имате всичко, което може да се нарече предмет на обикновеното съзнание. Всичко това, което се намира в съзнателния ни живот, в това наше обикновено съзнание, е зависимо от инструментите на физическото тяло. В това, че човек първо трябва да се събуди, за да заживее един съзнателен живот, имате най-простото доказателство за казаното по-горе. Това обаче означава, че човек трябва да потъне във физическото тяло с всичко онова, което се намира извън физическото тяло по времето докато спи, и физическото тяло със своите инструменти трябва да му бъде поставено на разположение, щом трябва да протекат процесите на обикновеното съзнание. Разбира се, веднага се налага въпросът: По какъв начин човек като духовно-душевно същество си служи със своите телесни инструменти сетивните органи и нервната система, за да бъде в обикновеното си съзнание? Сред материалистически настроения свят съществува вярата, че човекът в своите телесни инструменти има налице това, което произвежда фактите на неговото съзнание. Аз често съм казвал, че това не е така и ние не бива да си представяме, че сетивните органи или мозъкът поражда фактите на съзнанието така, както свещта поражда пламъка. Съотношението между това, което наричаме съзнание и телесни инструменти, е съвсем друго. Ние можем да го сравним със съотношението между един човек, който се оглежда в огледало и самото огледало. Когато спим, ние се намираме в нашето съзнание така, както когато просто се движим в едно помещение. Когато се движим в едно помещение, не можем да се видим, не можем да видим как изглежда носът ни, как изглежда челото ни и т.н.. В този момент, когато някой застане пред нас с едно огледало, ние виждаме себе си. Тогава срещу нас

застава това, което до този момент и без друго се намира в стаята, но едва сега то става видимо за нас. Така е и с нещата в нашето обикновено съзнание. Те се намират непрекъснато в нас; такива каквито са самите те, всъщност нямат нищо общо с физическото тяло; с него те имат толкова общо, колкото и самите ние имаме с огледалото.

В тази област материалистическата теория е едно безсмислие. Тя не е възможна дори като хипотеза. Защото това, което материалистът твърди, може да се сравни с твърдението на някой, който казва: Понеже той вижда себе си в огледалото, значи огледалото го създава. Ако искате да се подадете на заблудението, че огледалото ви създава, понеже вие виждате себе си, когато някой държи насреща ви огледало, тогава можете да вярвате, че мозъкът или вашите сетивни органи създават съдържанието на душевния живот. И двете твърдения са еднакво „остроумни“ и точно толкова „верни“, и колкото е вярно твърдението, че огледалото създава човека, точно толкова е вярно, че мозъкът произвежда мислите. Предметите на съзнанието съществуват. Само за нашата собствена организация е необходимо да можем да възприемаме тези съществуващи предмети на съзнанието. За тази цел трябва да имаме насреща ни това, което е отражение на предметното съзнание в нашето физическо тяло*. Така че в нашето физическо тяло имаме нещо, което можем да наречем огледален апарат за предметите на нашето обикновено съзнание. Предметите, фактите на нашето обикновено съзнание живеят в нашата духовно-душевна същност и ние ги възприемаме благодарение на обстоятелството, че срещу това, което се намира вътре в нас, но без да сме в състояние да го възприемем душевно също както и не можем да възприемем себе си, ако не разполагаме с огледало поставим огледалото на нашето тяло. Това е фактичкото положение. Но при тялото нямаме пасивен огледален апарат, а нещо, в което протичат различни процеси. Вие можете да си представите как вместо амалгамовото покритие на огледалото, се извършат най-различни процеси, за да може да се осъществи оглеждането. Това сравнение е достатъчно, за да характеризира истинското съотношение на нашето духовно-душевно същество спрямо нашето тяло. Нека да запомним, че при всичко, което изживяваме и осъзнаваме с нашето обикновено съзнание, физическото тяло е съответният огледален апарат. Зад или под фактите на обикновеното съзнание лежат също и нещата, които нахлуват нагоре в нашия нормален душевен живот, и които ние определяме като реалностите, живеещи в скритите дълбини на душата. /*Мисълта за цветето е реалност. Идеята, мисълта „цвете“ принадлежи на явлението цвете, което стои пред мен; тя е неговата същност, неговото понятие в момента на осъзнаването, че имам мисъл, идея за цветето, се извършва това огледално отразяване и аз идвам в контакт с идеята, с мисълта

„цвете“. Понятието това е „цвете“, което се появява в главата ми, е огледалното отражение на истинското понятие, на живата идея, на същността на цветето, която реално е налице и когато аз заставам срещу нея с моята духовно-сетивна организация, се извършва това огледално отразяване, това осъзнаване и аз го констатирам като моя мисъл/. Моята духовно-душевно-сетивна организация е тази, която с духовната си същност влиза в контакт с живата същност, с живата идея, а със сетивната си същност възприема сетивната картина (имагинация) на стоящото пред мен явление. Тази сетивна картина се състои от сбора от възприятията на всички сетива зрително, слухово, топлинно, мирисово възприятие и всички останали. Моята мисъл за цветето принадлежи всъщност на цветето, аз не я произвеждам, в мен се извършва само това огледално отразяване и в този момент ми става ясно, осъзнавам „това е едно цвете, а не камък“.

ЧУВСТВО: Мисълта „цветето ми харесва“, също е реалност. Това харесване е станало явление при контакта ми с цветето подобно на едно природно явление. При контакта ми с цветето се е извършил един душевен акт, който е обективен принадлежи на света и същевременно субективен, защото се извършва в мен. Но и един химически процес, който се извършва в моя организъм, принадлежи субективно на мен и същевременно обективно на целия природен свят. Преди да осъзная, че то ми харесва, се извършва даден процес в душата ми и този вече реално съществуващ процес в момента на огледалното отразяване ми става съзнателен. Извършва се още един процес, този път на духовно равнище и за да го осъзная отново се оглежда в органите на дневното съзнание нервно-сетивната система, включваща мозъка. Аз произнасям съждение, изработвам понятие както в горния случай, така мисловно констатирам наличността на чувството и имам представа, имам една мисъл за него. Самото чувство в неговата собствена същност не мога да възприема, а го осъзнавам само посредством мисълта.

ВОЛЯ За волевия импулс се отнася същото. Преди да го осъзная той е налице. Осъзнаването от дневното ми съзнание се появява само защото това явление се оглежда във физическите органи на мисленето. Бел. пр./

Някои от тези неща предсеща поетът, артистът, този, който е истински поет, истински артист и той знае, че това, което се намира в неговата поезия, идва не по обикновения начин чрез някакво външно възприятие, или както се случва, когато мислим логично. Той знае, че нещата изплуват от непознати дълбини и те са действителни, и то без да са предварително изградени от силите на обикновеното съзнание. Но и други неща изплуват от тези скрити дълбини на душевния живот. И така ние сме изправени пред някои неща, които играят роля в обикновеното съзнание, без да ни е познат техният произход.

Вчера вече видяхме, че може да се слезе също и по-надолу, там, където е областта на полусъзнанието, областта на сънищата. И ние знаем, че сънищата понякога донесат неща от скритите дълбини на душевния живот, които не можем да си спомним, даже и силно да напругаме нашето съзнание по обикновения начин. Понякога нещо отдавна изчезнало от спомените изплува като сънищна картина пред душата. Обикновено човек почти никога не е в състояние да го изнесе от скритите кътчета на душата нагоре чрез обикновеното мислене, понеже обикновеното съзнание не достига дотам. Но това, което е недостижимо за обикновеното съзнание, е достижимо за подсъзнанието. И в онова полусъзнателно състояние, което е налице при съня, някои неща, които са останали, които, така да се каже, са спестени, се изваждат нагоре, избиват навън. Само тези неща избиват навън, които не са осъществили своето действие по този начин, както това, което като следствие на различните опитности е потънало навътре в скритите душевни дълбини и преобразено проявява своето действие навън.*/*Под формата на различни способности например при усилията да се научим да пишем буквите. Бел пр/. Ние се разболяваме или сме здрави, имаме весело настроение или сме кисели и то не така, както се случва при обикновеното протичане на живота ни,* а това състояние се проявява като органично, понеже някои изживявания са слезли дълбоко и не могат да се достигнат от съзнанието чрез спомнянето, а работят в душевните дълбини и ни правят такива, каквито ставаме в течение на живота ни. /*Когато е реакция на външно събитие. Бел. пр/. Много съдби биха ни станали понятни, ако знаехме какво е потънало през изминалите години в скритите душевни дълбини. Ако бихме могли да проследим живота още от детството, ние по-добре бихме разбрали някои хора в тяхната тридесет-, четиридесетили петдесетгодишна възраст; защо те имат определена нагласа, защо в дадено отношение се чувстват така дълбоко недоволни, без да могат да си обяснят какво предизвиква лошото настроение. Тогава бихме могли да си създадем представа как родителите и обкръжението на детето са му действали, какви страдания, радости, удоволствия и болки е изживяло то, които сигурно вече напълно е забравило, но те продължават да действат върху общото настроение на човека, понеже това, което се изплъзва от нашето съзнание и потъва в скритите дълбини на душевния живот, там долу продължава да работи. Особеното е, че като работи по този начин, то първоначално работи над самите нас, така да се каже, не напуска сферата на нашата личност. И когато ясновидското съзнание слиза долу, там, където в подсъзнанието витаят нещата, които бяха характеризирани и това се случва още при имагинацията, чрез това, което се нарича имагинативно познание тогава човек всъщност винаги намира себе си. Той намира какво действа и

живее в самия него. И това е добре, понеже човек всъщност в истинското самопознание трябва така да се познае, че да може да види всичките сили, които го движат, да може да ги възприеме и опознае. Когато човек чрез упражненията на имагинативното познание постигне ясновидско съзнание и с него навлезе в областта на подсъзнанието, без да има предвид, че първоначално намира само себе си, с всичко това, което действа в него, което представлява неговата душевна същност, тогава той е подложен на всевъзможни заблуждения. Защото по никакъв характерен за обикновеното съзнание начин, не може да се разбере, че човек има пред себе си единствено самия себе си. Идва време, когато на определена степен от развитието настъпва възможността, например човек да има визии, да вижда фигури пред себе си, които определено са нещо ново и различно от това, което той е познавал досега. Това може да се случи. Но когато човек си представя, че това биха могли да бъдат неща от висшите светове, би изпаднал в най-тежко заблуждение. Тези неща не се представят така, както пред обикновеното съзнание се представят вътрешните изживявания. Когато човек има главоболие, това е предмет на обикновеното съзнание. Човекът знае, че болките се намират в неговата собствена глава. Когато го боли корем, болките се възприемат вътре в човека. Когато се навлиза в скритите душевни дълбини, човек преди всичко се намира в самия себе си и въпреки това, което се изправя насреща му, изглежда, като че ли се намира извън него. Нека да вземем за пример един очебиен случай да предположим, че някой има горещото желание да е преродената Мария Магдалена. Веднъж вече разказах, че в живота си съм срещнал двадесет и четири Магдалени²⁰. Да предположим, че човек не иска да си признае, че има такова желание. Не е необходимо нашите желания да се възприемат с горното съзнание, това не е необходимо. Може някой да прочете в Библията историята на Мария Магдалена и тя особено да му хареса. В неговото подсъзнание може веднага да се появи силното желание сам да бъде Мария Магдалена. В неговото горно съзнание се намира само харесването на този образ. В подсъзнанието, където човек не знае какво става, се появява веднага желанието той да бъде Мария Магдалена. Този човек живее живота си. Докато нищо особено не се случва, дотогава за неговото горно съзнание, там където той съзнава, е налице харесването на историята за Мария Магдалена. В подсъзнанието е изгарящото желание сам да е тази Мария Магдалена, но той не знае нищо за това. Това не го засяга. Той наглася живота си според представите на своето обикновено съзнание, без изобщо да има понятие за това желание. Но да предположим, че този човек чрез някакви неправилни окултни практики успее да проникне в своето подсъзнание. Тогава той навлиза в него. Не е необходимо да възприеме факта, че в него се намира горещото желание да бъде Мария

Магдалена, както възприема главоболието. Ако би възприел горещото желание да е Мария Магдалена, тогава би постъпил разумно. По отношение на това желание той би се държал така, както се държи по отношение на болката и би търсил начин да го премахне. Но когато се получи такова неправилно навлизане в подсъзнанието, това не става така, а горещото желание застава като действителност извън личността на човека, появява се визията: Ти си Мария Магдалена. Този факт се проектира пред човека, той застава пред него. Един човек, който е на днешното стъпало на развитие, не е в състояние да контролира и провери такъв факт със своя Аз. При правилно, добро и абсолютно строго обучение това не може да се случи, понеже там Азът навлиза във всички сфери. Но когато нещо настъпва без присъствието на Аза, тогава такова нещо застава като обективен външен факт. Наблюдателят вярва, че си спомня за събитията около Мария Магдалена и се чувства идентичен с тази Мария Магдалена. Това определено е една възможност.

Аз изтъквам тази възможност, понеже от нея можете да видите, че всъщност само прецизното обучение, само предпазливостта, с която човек навлиза в окултизма, може да го предпази от заблуждения. Когато човек знае, че пред него първоначално се изправя цял един свят, че той може да види различни събития около себе си, че те се изправят като една панорама, а не като нещо, което се намира в него, най-правилното е, всичко което той вижда пред себе си, да го приема само като проекция на неговия собствен вътрешен живот. Тогава той има на разположение добро средство срещу заблужденията по този път. Това е най-доброто. Всичко нека да се приема като образи, които изплуват от самите нас. Обикновено нещата изплуват от нашите желания, суетност, амбиции, накратко от всички качества, които са свързани с човешкия егоизъм.

Тези неща се проектират главно навън. Сега вие можете да поставите въпроса: Как да се спасим от тези заблуждения? Как да им се изплъзнем? Чрез обикновените свойства на съзнанието не можем да се спасим от тях. Точно затова се появява заблудата, защото, така да се каже, пред някого в действителност застава една панорама, а той не може да излезе от себе си, той напълно е оплетен в себе си. От това вече можете да разберете, че всъщност се касае точно за това, по някакъв начин да излезем от себе си, по някакъв начин да се научим да различаваме; тук имаш една визия, а тук една съвсем друга. И двете визии са извън нас. Едната може би е проекцията на някакво желание, а другата е реалност. Но те не са така различни както в обикновения живот, когато някой каже, че има главоболие и когато човек сам има главоболие. В пространството се проектира по един и същ начин както собственият вътрешен живот, така и чуждото. Как да можем да ги различаваме?

На окултното равнище трябва да се научим да отличаваме истинската

импресия от фалшивата, макар че те всички преливат една в друга и всички застават пред нас със същите претенции за истинност. Същото би се получило, ако във физическия свят редом до истинските дървета биха се намирили родени от фантазията дървета и ние не бихме могли да ги различаваме. По същия начин, както биха били размесени истинските и илюзорните дървета, на окултното равнище съществуват от една страна реалните факти, които се намират извън нас и от друга страна онези факти, които изникват от нашия вътрешен свят. Как да се научим да отличаваме тези две области, които са вплетени една в друга?

Първоначално чрез своето обикновено съзнание не можем да се научим да ги различаваме. Когато останем в нашия мисловен, представен живот, там няма никаква възможност за различаване. Такава възможност лежи само в бавното окултно възпитание на душата. Когато все повече напредваме, стигаме също и дотам, действително да се научим да ги различаваме, това значи да правим на окултното равнище това, което трябва да направим, ако пред нас стояха истински дървета и такива, които са родени от фантазията. През родените от фантазията дървета бихме могли да преминем; с истинските дървета бихме се сблъскали. Нещо подобно, но сега, разбира се, като един духовен факт, трябва да изживеем и на окултния план. Ако постъпваме правилно, на този план можем да се научим да отличаваме истинското от фалшивото по сравнително прост начин, но не чрез мислене и представи, а чрез волево решение. Това волево решение може да се постигне по следния начин: Когато съзерцаваме живота си, намираме в него две различни групи от събития. Често виждаме, че това или онова, което ни се отдава или не ни се отдава, обикновено зависи от нашите способности. Ние разбираме, че когато в някаква област не сме особено способни, не постигаме нищо особено. Там където сме сигурни, че имаме определени способности, там естествено нещата ни се отдават. Може би не винаги ясно прозираме връзката между това, което се изпълнява чрез нас и нашите способности. Има също и един по-неопределен начин да се види тази връзка. Когато например в своя по-късен живот някой получи удар от съдбата, той би могъл да погледне назад и да си каже: Аз бях човек, който твърде малко направи, за да постигне нещо, или аз винаги съм бил лекомислен. От друга страна той би могъл също да си каже: Не ми е напълно ясна връзката между моите неуспехи и нещата, които съм направил, но разбирам, че един лекомислен и мързелив човек не може да има успехи също както един съвестен и работлив човек. Накратко, има неща, при които разбираме, че те идват като наш личен успех или неуспех, има и други, където не можем да прозрем зависимостите и тогава си казваме: Макар че съм способен и би трябвало да имам успех, аз не успях. Дори има и даден тип успехи и неуспехи, където първоначално изобщо не

можем да прозрем връзката с нашите способности. Това е едното. Другото е, че за някои неща, които външно в обективния свят ни пресрещат като удари на съдбата, можем да си кажем по-късно: Пада ми се, защото сам си го направих. За други неща обаче си мислим, че те стават, без да можем да открием какви са причините, за да се случат. И така, имаме два вида събития: Такива, които произтичат от самите нас и ние виждаме връзката им с нашите способности, и другият вид, който вече описахме. От друга страна, при външните изживявания има такива събития, при които не можем да си кажем, че самите ние сме причината те да се случат, и други, за които знаем, че ние сме ги причинили.

Нека да разгледаме живота си. Можем да направим един експеримент, който е полезен за всеки. Ние можем да изброим нещата, при които сме имали успех, но не можем да намерим причините, не можем да открием собствените си заслуги и можем да кажем, че са ни паднали от небето. Но нека изброим също и неуспехите, за които си спомняме. Освен това нека си спомним и външни събития, за които сме на мнение, че са случайност и за които не откриваме никакви мотиви. Да направим следния експеримент: Изграждаме си един изкуствен човек, който така е устроен, че всичко онова, за което не знаем защо не ни се е удало, го приписваме на него, на неговите качества. Ако сме успели в нещо, за което е нужно знание, а ние го нямаме, то приписваме познанията в тази област на този изкуствен човек. Или за някакво външно събитие си казваме: Да предположим, че ни пада керемидата на главата. Ние, разбира се, не можем да разберем защо точно на нас се случва и просто си представяме един човек, който изтичва на покрива, издърпва една керемидата навън, така че тя само след малко да може да падне на земята, изтичва бързо надолу и тази керемидата го улучва. И така правим с всички събития, за които мислим, че според нашето обикновено съзнание не са предизвикани от нас, че те даже са против нашата воля.

Да си представим, че някой някога ни е набил. За да не ни се стори толкова трудно, можем да си спомним случка от детството ни. Ние сме виновни някой да ни набие. Представяме си този изкуствен човек, който е виновен за всичко, за което не виждаме причините. Виждате ли, за да се напредне в окултизма, трябва някои неща да се правят не така, както се случват в обикновения живот. Ако се прави само това, което обикновено изглежда разумно, тогава не може да се напредне, понеже това, което се отнася за висшите светове, първоначално за обикновения човек може да изглежда дори неразумно. Така че не вреди, когато за обикновения умник методът изглежда като нещо неразумно. И така ние мисловно конструираме този човек. Първоначално всичко ни изглежда гротескно и този човек е безсмислен, но всеки, който опита, ще стигне до едно особено откритие и то е, че той не може да се отърве от този човек, който

сам е измислил и който постепенно започва да го интересува. Ако направите този опит ще видите, че не можете да се отървете от този изкуствен човек; той просто живее във вас. И особеното е, че той не само живее в нас, но и се преобразява вътре в нас и то така силно, че накрая изглежда да е станал нещо съвсем друго от това, което е бил преди. Той се преобразява така, че не ни остава нищо друго, освен да си кажем, че той наистина е нещо, което е част от нас. Това е опитност, която наистина всеки може да провери. За това, което сега описвах не първоначално измисления човек, а това, в което той се е превърнал, можем да си кажем: Това наистина е нещо, което се намира в нас. И то е същото, което изглеждащите безпричинни неща в нашия живот, така да се каже, са го създали; така че човек намира в себе си нещо, което наистина е предизвикано от иначе необяснимото. С други думи това, което описвах, е пътят, по който човек не само може да се взира в своя собствен душевен живот и да намира там нещо, а също и пътят, който от душевния живот води навън в обкръжението. Защото това, което не ни се удава, не остава вътре в нас, а принадлежи на заобикалящия ни свят. Така изведохме от обкръжението нещо, което е по-различно от предмета на нашето съзнание, но то се представя така, като че ли наистина се намира в нас. Тогава човек получава чувството, че наистина има нещо общо с това, което в живота му изглежда като непричинено от него. По този начин той получава усещането за свързаността си със своята собствена съдба, с това, което се нарича карма. Чрез този душевен експеримент е даден един реален път, за да може човек по определен начин да почувства в себе си своята карма.

Вие може да кажете: Каквото казваш, не го разбирам напълно. Но в момента, когато го изговорите, вие не разбирате не това, за което мислите, че не го разбирате, а това, което всъщност е много лесно да се разбере, но вие не мислите за него. Не е възможно някой, който не е направил експеримента, да разбере тези неща; само този може да ги разбере, който е направил това, за което се говори. То е нещо, което всеки може да направи и да види какво ще се получи като резултат. Всеки достига до там да почувства, че в него живее нещо, което има връзка със собствената му карма. Ако някой по начало знае, тогава не е необходимо да му се дават съвети как може да го постигне. Напълно нормално е да не разбира този, който още не е направил експеримента. Тук не става въпрос да се разбере нещо разказано за това, което нашата душа сама може да предприеме. Когато душата ни минава по такъв път, тя свиква не само да живее в себе си, в своите желания и страсти, а да може да отнася външни събития към себе си, истински да разглежда външните събития. Точно нещата, които не сме пожелали самите ние, включихме в това, за което стана въпрос. И ако освен това успеем така да

се поставяме спрямо цялата ни съдба, че спокойно да приемем това, срещу което обикновено се бунтуваме и мърморим, си казваме: Ние го приемаме, защото сами сме си го наложили тогава се създава такова душевно състояние, че ако се наложи да отличаваме правилното от погрешното в скритите душевни дълбини, да можем с абсолютна сигурност да отличим правилното от погрешното. Защото тогава се появява чудна яснота и сигурност какво е правилно и какво погрешно.

Когато с духовните си очи човек види някаква визия и успее да я отстрани, като напрегне всички свои вътрешни сили, които вече е опознал и които той усеща като свой вътрешен свят, така да се каже, просто с вътрешния си поглед я премахне, тогава тази визия е една обикновена фантазия. Ако обаче той не успее да я отстрани по този начин или най-много успее да отстрани това, което напомня за външния сетивен свят, а духовното остане като външен факт, тогава тя е действителна. Но това отличаване не може да се постигне, преди човек да е извършил това, което вече беше описано. От там и правилото, че без описаното възпитание, на свръхсетивния план не може да има сигурност в отличаването на вярното от погрешното. Същественото при душевния експеримент се състои в следното: Всъщност с обикновеното съзнание ние винаги се намираме при това, което желаем. Чрез този душевен експеримент се научаваме да разглеждаме като желано от нас това, което не желаем, което ни отблъсква. Човек може да е достигнал до известна степен на вътрешното си развитие, но ако чрез един такъв душевен експеримент не противопостави на съществуващите в душата му желания, страсти, симпатия и антипатия връзката с това, което не се желае от обикновеното съзнание, тогава навсякъде ще се трупат грешки върху грешки. Най-голямата грешка в областта на теософското общество най-напред е направена от Елена Блаватска²¹ поради това, че тя отправя духовния си поглед на равнището, където трябва да се търси Христос, но в нейните желания, в нейните страсти, накратко там, където е горното съзнание, се намира определена антипатия, дори страстно отвращение срещу всичко християнско и еврейско, докато тя самата има предпочитания към всичко останало, което като духовна култура се разпространява на Земята, като се изключи християнското и еврейското. И понеже тя никога не е упражнявала това, което беше описано днес, пред нея се представя изцяло погрешно схващане и това е напълно естествено. От нея същото се разпростира и върху най-близките ѝ ученици и до ден днешен се влечи и разпространява в още по-гротескна форма. Тези неща се промъкват и до най-висшите сфери. Могат да се видят много неща на окултния план, но способността за различаване е нещо съвсем различно от простото виждане, от простото възприемане. Това трябва да се подчертае с особена настойчивост.

Въпросът стои така: Когато навлезем в скритите дълбини на душата а всеки ясновидец трябва да го прави, ние преди всичко навлизаме в самите нас. И ние трябва да опознаем самите себе си чрез това, че наистина преминаваме през тази преходна степен, където първоначално пред себе си имаме един свят, където Луцифер и Ариман непрекъснато ни обещават, че ще ни подарят богатствата на света. Или с други думи, пред нас застава нашият вътрешен свят, той се представя пред нас, а дяволът казва: Това е обективният свят. Точно това е изкушението, което не е било спестено дори и на Христос. Пред човек се представят илюзиите на собствения му вътрешен живот. Но чрез своята енергия Христос е толкова силен, че веднага познава, че това не е един действителен свят, а нещо което се намира във вътрешността. Точно минавайки през този вътрешен свят, където трябва да отличим две неща, едното от които трябва да отстраним именно съдържанието на нашия вътрешен живот с неговите желания, а другото да остане, точно минавайки през скритите дълбини на нашия душевен живот, ние достигаем до обективния свръхсетивен свят. И както нашата духовно-душевна същност се нуждае от огледалото на физическото ни тяло, за да възприеме външните физически факти, които са предмет на обикновеното ни съзнание, така първоначално, за да възприеме идващите насреща му духовни свръхсетивни неща, човек използва като огледало своето етерно тяло. Висшите сетивни органи, ако бихме могли така да ги наречем, се намират в астралното тяло, но това, което се разиграва, което живее в тях, трябва да се огледа в етерното тяло, както нашата духовно-душевна същност, която възприемаме в обикновения живот огледално се отразява от физическото тяло. Ние трябва да се научим да си служим с нашето етерно тяло. И съвсем естествено е, понеже обикновено не познаваме нашето етерно тяло, а то представлява това, което ни оживява, че първо трябва да опознаем именно него, преди да се научим да познаваме онова, което ни пресреща като реалност от свръхсетивния външен свят и се оглежда в етерното тяло. Онова, което изживяваме най-напред, навлизайки в скритите дълбини на нашия душевен живот, и в което, така да се каже, виждаме самите себе си, е проекцията на нашите собствени желания и е много подобно на живота, който обикновено се нарича Камалока*./.*Живота в чистилището Бел пр/. Камалока се отличава от сегашния ни живот само по това, че докато в обикновения живот човек може да се изживява като затворен в самия себе си защото така трябва да се изразим, физическото тяло обаче е още налице и ние винаги можем да се завърнем в него; в Камалока физическото тяло липсва, липсва дори и една част от етерното тяло, частта, която изобщо може огледално да ни отрази*./.*След като умрем и напуснем физическото тяло, тя се появява пред съзнанието ни като панорама на

спомените и до два-три дни се разпада Бел пр/. Но около нас се намира всеобщият жизнен етер, който ни служи като огледален инструмент, отразяващ всичко, което е в нас. Времето на Камалока е такова, че нашият вътрешен свят, който се изразява във всички наши желания и страсти, във всичко което чувстваме, сега се разпростира около нас като наш обективен свят. Важното е да се разбере, че първоначално животът в Камалока се характеризира с това, че ние сме заключени в самите нас, самите ние сме затворът и когато ни липсва възможността да се завърнем във физическия живот, този затвор е залостен още по-здраво. Едва когато преминем през живота в Камалока по такъв начин, че постепенно разберам а тези неща могат да бъдат разбрани само постепенно как вътрешният ни свят може да бъде изпълнен и с други неща, освен с обикновени желания, едва тогава нашият затвор Камалока бива разбит.

Какво се има предвид? Да приемем, че някой умира с едно определено желание. Желанието принадлежи на това, което се проектира в областта Камалока, и там то се появява като някакви образи около човека. Докато това желание живее в него, не е възможно с тези желания той да се отвори за живота в Камалока. Чак когато човек разбере, че това желание може да бъде задоволено само тогава, когато бъде изключено, преодоляно, когато се откажем от него, когато вече не го желяем, когато това желание се изтръгне от душата, когато човек се отнесе към него точно по противоположния начин; чак тогава заедно с желанието, всичко, което ни заключава в Камалока, постепенно ще бъде изтръгнато от душата. Чак тогава можем да достигнем областта между смъртта и едно ново раждане, която нарекохме Девахан, където може да се достигне и чрез ясновидство, когато човек вече е опознал какво представлява самият той. Чрез Ясновидството се навлиза в Девахана, когато човек достигне определена степен на зрялост, в Камалока когато измине определено време, просто защото времето така ни измъчва поради нашите собствени желания, че накрая чрез дълготрайността си те сами се преодоляват. Така се демаскира това, което ни се представя, като че ли представлява обективния свят с цялата му красота.

Светът на свръхсетивните реални действителности е този, който обикновено наричаме Девахан. Как ни се представя този свят на свръхсетивните реални действителности? Тук на Земята човек може да говори за Девахана само защото чрез Ясновидството, когато егото наистина е превъзможнато, ние вече навлизаме в света на свръхсетивните факти, които съществуват обективно и съвпадат с това, което се намира в Девахана. Но най-важната характерна черта на този

деваханически свят е, че там моралните закони не се отличават вече от физическите закони, от физическите факти; моралните закони и физическите закони са едно и също нещо. Какво означава това? В

обикновения физически свят Слънцето еднакво огрява праведните и грешните. Който е извършил престъпление, може да бъде затворен в затвора, но физическото Слънце не се помрачава над него. Това означава, че в света на физическите неща има една морална закономерност и една физическа, те са две различни неща. Обаче в Девахана изобщо не е така; там всичко, което произлиза от моралното, от интелектуално-мъдрото, от естетически-красивото и т.н., води до съзидание, а това, което произлиза от неморалното, от интелектуалните неистини, от естетически-грозното, води до умиране, до упадък. Там природните закони се проявяват така, че там Слънцето не свети еднакво за праведните и грешните, а ако мога да се изразя картинно, пред грешните то наистина се помрачава. Праведникът, който се намира в Девахана, наистина има благоволение на Слънцето, това означава въздействието на плодоносните сили, които го придвижват напред в живота. Лъжливият или вътрешно грозният човек така преминава през тази област, че там духовните сили биват отблъсквани от него. Там това е възможно, тук не е. Когато тук двама души стоят един до друг и единият е праведен, а другият грешен, тогава Слънцето не може да огрява само единия. Там обаче, в духовния свят е абсолютно вярно, че от качествата на човека зависи как духовните сили ще действат върху него. Това означава, че природните и духовните закони не вървят по два отделни пътя, а по един и същ път. Това е същественото. В деваханическият свят природните закони съвпадат с моралните и интелектуалните закони.

Така става следното: Щом човек навлезе в света на Девахана и животът му там започне да тече, в него той намира всичко онова, което е останало от последното му пребиваване на Земята, като справедливо и несправедливо, лошо и добро, естетически-красиво и грозно, истинно и фалшиво. Всичко това обаче там действа така, че завладява природните закони. Там е закон това, което описахме с едно сравнение как ако във физическия свят някой, който е откраднал или излъгал и се изложи на Слънцето, то не би го огряло и поради това, че му липсва слънчевата светлина, той би се разболял. Или да предположим, че въздухът във физическия свят не би достигнал на някой, който лъже. Такова сравнение може да се направи с всичко, което се случва в света на Девахана. На този, който се е провинил с нещо по отношение на своето духовно-душевно същество, му се случва нещо подобно, така че природният закон същевременно абсолютно съответства на духовния закон. И ако проследим пътя на такъв човек през Девахана, виждаме как в него постепенно все повече и повече се извършват такива процеси, че той самият започва да отговаря на качествата, които си е донесъл от предишния си живот. Да приемем, че някой се намира двеста години в Девахана, след като в предишен живот много е лъгал. Той живее в този

Девахан, но Духовете на истината се отдръпват от него. В него умира същото това, което се поражда в една друга душа, ако тя се е придържала към истината.

Или да си представим как някой навлиза в Девахана с изключителна суетност, която не е могъл да преодолее. В Девахана тази суетност намира своя израз в изключително зловонни изпарения и определени духовни същества бягат от такава индивидуалност, която разпространява около себе си такива зловонни изпарения от суета или самодоволство. Това не е само картинно казано. Суета и самодоволство в Девахана представляват изключително зловонни изпарения и поради това благотворното влияние на дадени същества, които се отдръпват, не се осъществява. Също както ако едно растение расте в избата, когато може да се развива само на слънчева светлина, така и суетният не може да вирее. И той съзрява под въздействието на това качество. Когато отново се роди, той няма силата да пренесе и вгради в себе си добрите влияния. Вместо да си изработи дадени органи по правилен начин, той ги изгражда като болна система от физически органи. Що за хора ще бъдем в живота зависи не само от нашите физически условия, а също и от нашите морални и интелектуални качества. Когато вече се намираме извън духовния план, тогава природните и духовните закони застават един до друг. Между смъртта и новото раждане обаче те са едно, природните и духовните закони са едно, те са едно цяло. И тогава в душата ни се посаждат природни сили, които действат разрушително, ако са следствие на неморалните постъпки от предишния ни живот, а когато са резултат от морални действия, те действат плодносно. Това се отнася не само за нашата вътрешна конфигурация, но и за всичко онова, което ни пресреща отвън като наша карма.

Най-същественото в Девахана е, че там няма разлика между природен и духовен закон. И така е също и за ясновиджация, който наистина прониква до свръхсетивните светове. Тези свръхсетивни светове са много по-различни от световите, които се намират на физическия план. За ясновидеца не е възможно да прави тази разлика, която се прави в материалистически смисъл, когато се казва: Това е само един обективен природен закон. Зад този обективен природен закон в действителност винаги стои един духовен закон и ясновидецът например не може да върви през една запустяла ливада, през една наводнена област, не може да види изригване на вулкан, без да помисли, че зад това, което са природни явления, стоят духовни сили, духовни същества. За него едно изригване на вулкан едновременно е и морален факт, ако и моралът да се намира на един друг план, отколкото човек си представя. Хората, които винаги смесват физическия свят с висшите светове ще кажат: Да, но когато невинни хора са засегнати и умират при изригването на един

вулкан, как да се приеме, че това е морално събитие? Една такава преценка би била ужасно филистерска, както и противоположната ѝ преценка, че това е Божие наказание за хората, които живеят около вулкана. Двете преценки могат да се направят само от филистерската гледна точка на физическия план. Не става въпрос за това, а за много по-универсални неща. Хората, които живеят до някой вулкан и техните имоти бъдат разрушени, могат да бъдат напълно невинни, що се отнася до сегашния им живот. По-късно те ще бъдат компенсирани. Това не означава, че безсърдечно трябва да се отнасяме към тях и да не им помогнем това отново би било филистерско тълкуване на нещата, но в действителност, както е в случая с изригването на вулкана, налице е фактът, че в течение на земното развитие чрез хората се извършват някои неща, които са пречка за цялото човешко развитие. И точно добрите Богове трябва да работят за изравняването, така че с едно такова явление, с такива природни феномени понякога се извършва едно противодействие, едно изравняване. Взаимната връзка между тези неща всъщност се вижда в окултните дълбочини. Така може да се създаде баланс за това, което хората сами са направили срещу истинското духовно развитие на човешкия род. Всяко събитие, дори когато е само природно явление, в неговите първопричини е същевременно нещо морално. Зад физическите явления в духовните светове стоят духовни същества като носители на тези морални закони. Когато си представите един свят, където не е възможно да се отделят природните закони от духовно-моралните закони, където, казано с други думи, справедливостта цари като природен закон, тогава имате предвид Девахана. Затова в този Девахан не е нужно да има наказание, някой да бъде наказан чрез нечия воля; със същата закономерност както огънят изгаря дървото, така и неморалното се унищожава само, а моралното само се утвърждава и развива по-нататък.

Така виждаме, че вътрешната характеристика, така да се каже, вътрешният нерв на съществуването е съвсем различен за различните светове. Ние не можем да имаме представа за различните светове, ако не вземем под внимание тези особености, които по неоспорим начин са различни за отделните светове. И така, трябва добре да различаваме: физически свят, Камалока и Девахан. За физическия свят е характерното, че природните и духовните закони стоят паралелно един до друг; при Камалока че човек е затворен в самия себе си, в затвора на собствената си същност; Девахана, където природните и духовните закони са едно и също нещо, е пълна противоположност на физическия свят. Това са трите характеристики и когато добре разберете, и се опитате да почувствате колко радикално различен от нашия свят е онзи свят, при който моралните, интелектуалните закони и законите на красивото, на

естетическото същевременно са и природни закони, тогава ще имате представа какво представлява деваханическият свят. Когато в нашия физически свят срещнем един грозен или един красив човек, нямаме право да се отнасяме към грозния така, като че ли духовно-душевно по някакъв начин би трябвало да го отблъснем, а за красивия да приемем, че духовно или душевно стои на по-високо ниво. Но в Девахана е точно обратното. Там не можем да срещнем грозота, която да не е заслужена и ако един човек, който поради някоя своя предишна инкарнация в сегашния си живот е бил принуден да носи грозен образ, но в този си живот се старае да бъде честен и праведен, не е възможно в Девахана да го срещнем под някаква грозна форма; тогава той е превърнал своята грозота в красота. Но истина е, че един лъжлив, суетен, надут човек ще се появи в Девахана с грозна форма. Освен това има и нещо друго. Във физическия живот ние не виждаме грозният човек да си отнема нещо, а красивият да получава нещо. В Девахана става следното. Грозното е елементът на непрекъснатото разрушение и ние не можем да срещнем нещо красиво, за което да не предположим, че е плод на непрестанно развитие, че е непрестанно оплодяване. Ние трябва да си изработим съвсем различни представи и усещания за деваханическият или така наречения ментален свят от тези за физическия свят.

В тези представи и усещания е необходимо да видите същественото, за което стана въпрос, и да възприемете не само външното описание на тези неща, но и да си изработите чувства и усещания за това, което се описва в духовната наука. Когато успеете да постигнете усещането за един свят, където моралното, красивото, интелектуалната истина се проявяват с необходимостта на природен закон, тогава вие имате представата за деваханическият свят. И затова трябва толкова много, така да се каже, да научаваме и да насъбираме, че накрая нещата, които сме си изработили, да можем да ги претопим в едно чувство, в едно усещане. Не е възможно някой лесно да достигне до истинско познание за това, което е необходимо да се изясни на хората чрез духовната наука. Днес наистина има много хора, които казват: Ах, защо трябва толкова неща да се учат в духовната наука? Отново ли да ставаме ученици? Става въпрос не само за усещането, а за истинските усещания, които първо трябва да се изработят! Така е при всичко. Нима не би било по-приятно за художника, ако той не би трябвало да изучава отделните похвати на своето изкуство и ако картината, която иска да нарисува, не я рисува бавно и с големи усилия, а просто духне и произведението му е готово ! В нашия свят специфичното е, че колкото повече нещата се отдалечават от душевното, толкова на хората им е по-трудно да разберат, че с простото духа-не не може да се направи нищо! По отношение на музиката едва ли някой ще допусне, че някой е станал композитор без нищо да е учил, това се

разбира от само себе си. За живописиста се допуска същото, макар и по-малко. За поезията още по-малко, иначе по наше време нямаше да има толкова много поети. Всъщност никое време не е така непоетично като нашето, но има много поети. Не е нужно да се учи, трябва само, разбира се, а то няма нищо общо с поезията да може само да се пише, поне още ортографски, нужно е само човек правилно да излага своите мисли! А пък за философстване, за него е нужно още по-малко! Та днес и без друго всеки може да изказва преценки по отношение на живота и света, това е естествено, се разбира от само себе си, та нали всеки има своята гледна точка. И отново и отново се среща, че няма значение, когато някой с всички възможни усилия и с вътрешна работа достига до там да познае и изследва нещо в света. Днес е естествено, становището на този, който постоянно работи, за да може изобщо да каже поне нещо малко за световните тайни, да е равностойно на становището на този, който просто твърди, че има свое становище.

Ето защо днес всеки е човек с мироглед. И даже всеки е теософ! Според някои мнения за това е необходимо още по-малко: За това просто е достатъчно човек даже да не признава трите основни принципи на теософското общество, а да признае само първия и то напълно по неговия си начин!

Та нали не е нужно нищо друго, освен с повече или с по-малко чувство за истината човек да установи, че е жив човек дали наистина е така, това няма значение, тогава човек просто си е теософ и си има правилните усещания! Така че ние започваме да слизаме надолу, започвайки преценката си за света от музиката и през нещата, които „все по-малко изискват“, достигаем чак до теософията! Та там е достатъчно което при живописиста не е достатъчно само да духнем: Ние основаваме ядрото на едно всеобщо човешко братство; там сме теософи! Няма нужда повече да учим!

Но точно за това става въпрос, че ние трябва да работим с цялата си енергия, за да можем накрая да превърнем това, което сме си изработили в такива усещания, които едва чрез тяхното оцветяване дават най-висшето, най-истинското познание. Помъчете се да постигнете това първо като работите, за да изградите такова усещане, което е подобно на импресиите в един свят, където природните и духовните закони са едно и също нещо. Когато сериозно работите, точно това прави впечатление в деваханическия свят -колкото и иначе да сте се мъчили над една или друга теория. Ако не фантазирате относно едно усещане, а сте си го изработили, ако с дългогодишна работа грижливо сте си го изработили, тогава това усещане с неговите нюанси има сила, която ви отвежда подалече, отколкото достигат самите тези нюанси; тогава чрез сериозното прилежно учене самите вие сте станали истински. И вече не сте далеч от

мига, когато тези усещания с техните нюанси ще се отворят и вие наистина ще застанете пред това, което е Деваханът. Защото когато усещанията са изработени правилно, те стават възприемателни способности. Когато извън всички сензации в нашите дружества се работи правилно и истински, само въз основа на честността, тези работни места ще станат това, което трябва да бъдат: Училища, които извеждат хората в сферите на ясновиждането. И само този, който не може да очаква това, или не иска да работи, може да има погрешни възгледи за тези неща.

СКРИТИ СИЛИ НА ДУШЕВНИЯ ЖИВОТ

Мюнхен, 27. февруари 1912

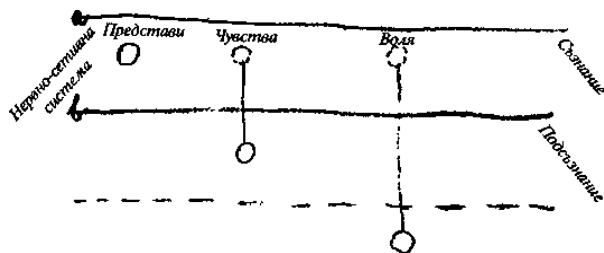
През тези дни ние обсъждахме наличността на скритите душевни дълбочини и при всички обстоятелства е добре, ако по отношение на тази тема се занимаем с различни неща, които ученикът на духовната наука е добре да знае. Общо взето трябва да се каже, че всъщност едно напълно изясняване на тези неща е възможно, само ако те се извлекат от това, което до сега е изложила духовната наука.

Досега от различни страни сме разглеждали това, което би могло да се нарече разчленяване на човека. Ето защо за всеки ще бъде възможно да свърже това, което ще бъде изложено от една друга гледна точка сега, когато се обръщаме към душевните дълбини с правилното становище относно разчленяването на човека, както то ни е познато от повече или по-малко елементарното излагане на духовния мироглед.

През тези дни достатъчно повтаряхме, че всичко, което обхваща нашите представи, нашите възприятия, нашите волеви импулси, нашите чувства и усещания, накратко всичко това, което се разиграва в душата ни при нормалното душевно състояние от събуждането до заспиването, можем да наречем дейности, свойства, сили на обикновеното съзнание. Сега всичко, което е част от това обикновено човешко съзнание, всичко, което човек знае, чувства и иска от събуждането до заспиването, искаме да го изразим като го обхванем в тези две паралелни линии (а; б) (виж рис.).

Към областта на тези две паралелни линии принадлежи както нашето мислене, така и всяко едно възприятие. Значи, когато чрез нашите сетива влезем в кореспонденция с външния свят и от всички възможни сетивни впечатления си изградим картина, която е във връзка с външния свят, това още принадлежи към нашето обикновено съзнание. Към него принадлежат и всички наши чувства и волеви импулси, накратко всичко това, което обхваща нашето обикновено съзнание. Човек би казал, че към тази сфера, която е изобразена чрез двете паралелни линии, принадлежи всичко, за което нормалният душевен живот в ежедневието може да даде

информация.

Става въпрос съвсем точно да знаем, че този, така наречен нормален душевен живот разчита на инструментите на физическото тяло, той трябва да използва всички тези инструменти, които обхващат сетивата и нервната система. Ако на тези две паралелни линии противопоставим други две, можем да кажем: В нашия физически организъм сетивните органи и нервната система отговарят на онова, което можем да наречем инструменти на това съзнание, преди всичко сетивните органи, но също и до известна степен нервната система.

Зад прага на обикновеното съзнание лежи всичко, което можем да определим като скритите страни на душевния живот или също като подсъзнание. Ние ще си изградим добра представа за всичко, което е включено в това подсъзнание, ако си спомним, че чрез духовното обучение човекът усвоява имагинация, инспирация и интуиция. Както в обикновеното съзнание включваме представите, чувствата и волевите импулси, така и в подсъзнанието можем да включим имагинацията, инспирацията и интуицията. Ние обаче също знаем, че подсъзнанието може да се прояви не само когато се е преминало през такова обучение, но понякога и като старо наследство от едно първично, примитивно човешко съзнание, като атавизъм. Тогава се появяват неща, които определяме като визии; а визиите при наивното съзнание, при примитивното съзнание, съответстват на изработените чрез обучение имагинации. Появяват се предчувствия; те биха били примитивни инспирации. С един известен пример веднага можем да поясним разликата между инспирация и предчувствие.

Достатъчно често сме изтъквали, че в течение на 20. век в човешкото развитие ще настъпи това, което може да се нарече вид духовно завръщане на Христос и че ще има известен брой личности, които в етерен образ ще видят дейността на Христос, идваща от астралния план и навлизаща в нашия свят. Човек може да придобие представа за този факт, когато чрез редовно обучение разбере как протича ходът на развитието и, така да се каже, поради това обучение достигне до разбирането, че това трябва да се случи през 20. век. Но възможно е, както в нашето съвремие много пъти се случва, тук и там да се появят личности, надарени с естествено примитивно ясновидство, които да имат вид смътна

инспирация за приближаването на Христос, което наричаме предчувствие. Може би такива личности не биха знаели точно за какво става въпрос, но такава значителна инспирация може да се появи под формата на предчувствие. При примитивното съзнание може да се случи и нещо, което да не остане в областта на предчувствието или визията. Визията е поява на някаква картина, отговаряща на едно духовно събитие. Когато например някой е загубил близък човек, така че неговият Аз е преминал през портата на смъртта, намира се в духовния свят и се получи връзка между него и живеещият в този свят, може би живеещият в този свят няма точно да знае какво мъртвият иска от него, той може да има погрешна представа от това, което мъртвият там изживява в душата си. Но фактът, че изобщо е налице такава връзка, се представя с визия, която като картина е погрешна, но може да се отнася към правилния факт, че мъртвият иска да осъществи връзка с живия. Това се усеща като предчувствие. Така че, който има предчувствия, така да се каже, знае някои неща за миналото, или за бъдещето, които не могат да се знаят с нормалното съзнание. Но когато пред човешката душа нещо застане като ясно възприятие, не само като една визия, която при известни обстоятелства може и да не е вярна, а като едно ясно възприятие може да е някакъв процес тук в сетивния свят, или в такава област, в която не може да се види с обикновените сетива, или е процес на сетивния свят то едно такова явление в окултизма се означава с една определена дума: тогава се говори за Deuteroskopie или второто лице. С това обаче само ви описах било като постигнато в редовното обучение, било появяващо се като естествено ясновидство какво протича в съзнанието, всъщност в подсъзнанието, точно в самата човешка душа.

Всичко, което протича в човешката душа, ако говорим за подсъзнанието като противоположност на обикновеното съзнание, значително се различава от процесите на обикновеното съзнание. Процесите на обикновеното съзнание по отношение на това, към което всъщност се отнасят, са действително такива, че може да се говори аз искам само да загатна и то така бегло, както може да бъде казано в една открита лекция за безсилието на обикновеното съзнание. Окоето вижда една роза; но това око, което така се проявява, че в нас се изгражда представата за розата, за обикновеното съзнание с цялото си възприятие и представа за розата е напълно безсилна в сравнение с растежа, порастването и увяхването на розата. Розата расте и увяхва чрез своите природни сили, но окоето, докато действа обикновеното съзнание, не е в състояние да обхване нищо друго, освен непосредственото настояще; само то е достъпно за неговото възприятие. Обаче при фактите на подсъзнанието не е така. И това е, което трябва да запомним, защото то е извънредно важно. Когато при нормалното виждане чрез нашето око

възприемаме нещо, цветни образи или нещо друго, не само не можем да променим обективните факти чрез самото възприятие, но дори и настъпва нещо друго, когато виждането е нормално. Ако обикновеното виждане се извърши чрез окото, самото то остава непроменено чрез виждането. Чак ако надминем границата от нормалната светлина към заслепяваща светлина нараняваме окото. Така че можем да кажем: При процесите на нормалното съзнание не действаме върху самите нас, даже и когато дълго време останем в него. Нашият организъм е така конструиран, че чрез процесите на обикновеното съзнание обикновено не се извършват промени в самите нас.

По друг начин изглеждат нещата в подсъзнанието. Да предположим, че изграждаме една имагинация, или че имаме една визия. Да предположим, че тази имагинация или визия съответства на едно добро същество. Това добро същество не се намира в сетивния физически свят, а е в свръхсетивния свят и сега ние искаме да си представим света, в който са тези същества, които възприемаме чрез имагинация или визия, между тези две паралелни линии (виж рис.). В този свят, който си представяме изобразен тук, искаме да потърсим всичко, което може да стане предмет, възприятие, обект на подсъзнанието. Още не искаме нищо да пишем в това пространство. Но когато нещо лошо в този свят го възприемем чрез имагинативна картина или визия като демонично същество, то не е така, че по отношение на това същество самите ние сме така безсилни, както е безсилно окото спрямо розата. Когато при имагинация или визия на едно лошо същество развием чувството, че то трябва да се отстрани от нас и ние сме го изпитали при напълно ясно, визионерно, имагинативно представяне, то съществото, което е в този свят, наистина трябва да почувства, като че ли със сила е отблъснато от нас. Същото е, когато имаме съответна имагинация или визия за едно добро същество. Когато ние проявяваме чувство на симпатия, това същество действително чувства в себе си порива да се приближи към нас, да се свърже с нас. Всички същества, които някак си обитават този свят, чувстват нашите притегателни или отблъскващи сили, когато развиваме визии за тях. Така че с нашето подсъзнание ние сме в същото положение, в каквото би било окото, когато не само може да види розата, а чрез простото виждане прояви желанието розата да се доближи до него и успее да привлече тази роза към себе си, или когато окото види нещо отвратително не само може да достигне до съждението: това е отвратително, но и може да отстрани това отвратително нещо с простата антипатия. Значи подсъзнанието стои в контакт с един свят, на който могат да действат симпатията и антипатията, които се намират в човешката душа. Наистина е необходимо да си представим тези неща.

Но симпатията и антипатията, изобщо импулсите, които са в

подсъзнанието, действат не само по споменатия начин в този свят, те действат и върху това, което преди всичко е вътре в самите нас, и което трябва да си представим като една част от човешкото етерно тяло но не само като част от човешкото етерно тяло, а като определени сили на физическото тяло включени в пространството между тези две паралелни линии: Вътре между тези паралелни линии трябва да си представим това, което живее в човека преди всичко като онази сила, която пулсира в човешката кръв, това значи топлинната сила на кръвта и още една сила, която лежи в нашето, обусловено от целия ни организъм, повече или по-малко здраво или болно дишане, значи повече или по-малко здравата ни дихателна сила, с други думи: Състоянието на дихателната сила. Освен това към всичко, върху което подсъзнанието действа в самите нас, принадлежи голяма част от това, което наричаме човешко етерно тяло. В нас самите, значи, действа нашето подсъзнание или действат скритите сили на душевния живот; в самите нас те действат така, че се повлиява нашата кръвна топлина, а от нашата кръвна топлина зависи цялата пулсация, оживеността или леността на нашата кръвна циркулация, и така можете да разберете, че с нашето подсъзнание по известен начин трябва да е свързана цялата ни кръвна циркулация. Дали един човек има по-бърза, или по-бавна кръвна циркулация, съществено зависи от силите на неговото подсъзнание.

Ако действието на всичко това, което лежи вън в света като демонични или добри същества се проявява само тогава, когато човекът с известна яснота има визии или имагинации, или някакви други възприятия в подсъзнанието, ако тогава само чрез симпатия или антипатия някои сили магически се задействат в този свят, то това ясно поставяне пред душата в областта на подсъзнанието не е необходимо за въздействието върху вътрешността на нашия собствен организъм, който се състои от

Творчески, физически свят	Сетивни органи нервна система	Съзнание <i>представи, възприятия</i> чувства, волеви импулси
Елементарен свят	Топлинна сила на кръвта Състояние на дихателната сила етерно тяло	Скрити страни на душевния живот <i>подсъзнание</i> имагинация, инспирация, интуиция, визии, предчувствия, гадателство

това, което е написано тук. Независимо дали човек знае, или не знае кои имагинации биха съответствали на тази или онази симпатия в него; тази симпатия действа върху кръвната му циркулация, върху дихателната му система и върху етерното му тяло. Нека приемем, че някой човек би

имал склонност известно време непрекъснато да изпитва усещане на отвращение: ако той би бил визионер или имагинативно знаещ, би имал пред себе си известни визии или имагинации като възприятия на собственото си същество, както беше описано завчера. Те ще се проектират в пространството, но въпреки това ще принадлежи само на неговия собствен свят. Такива визии и имагинации биха представляли живеещите в него сили на отвращението. Но дори и когато човекът не упражнява такова самопознание, а просто има чувства на отвращение, когато те живеят в него, действат върху самия него. Те действат така, че действително повлияват топлинната сила на кръвта му и силите на неговото дишане. В действителност става така, че нека преминем към нещо друго един човек има толкова повече или по-малко здраво дишане, колкото в подсъзнанието си изживява такива или други чувства и той има горе-долу здрава циркулация на кръвта според това, какви неща изживява в своето подсъзнание. Именно в това се състои дейността на етерното тяло и всички процеси в него са в зависимост от света на чувствата, които живеят в даден човек.

Когато процесите в подсъзнанието наистина се изживеят от душата, се оказва, че там е не само тази взаимовръзка, а чрез това, че тази взаимовръзка е там, цялото състояние на човека непрекъснато е подложено на въздействия, така че известни чувства, известни усещания, които се разиграват в подсъзнанието и предизвикват определени форми на топлинната сила на кръвта, определени състояния на силите на дишането и на етерното тяло или действат положително върху организма, или са пречки през целия живот; така че чрез това, което се разиграва в подсъзнанието на хората, винаги нещо се поражда или умира. Човек или получава жизнени сили, или си прибавя такива чрез това, което изпраща от съзнанието надолу в несъзнателните слоеве. И когато една лъжа му харесва, или само е съгласен с нея и тя не го отвращава, което е нормалното чувство към лъжата и по отношение на лъжите е небрежен, или дори изпитва одобрение, то придружаващото лъжата чувство се изпраща в подсъзнанието. Кое то става тук в подсъзнанието разрушава циркулацията на кръвта, състоянието на дишането и силите на етерното тяло и резултатите от това са, че по отношение на всичко, което му остава, когато премине през портата на смъртта, чрез това, което току що описах, човек се осакатява, обеднява на сили, в него нещо умира, което би се развило, ако човек изпитваше отвращение към лъжата, понеже това е нормалното чувство спрямо нея. Но ако надолу биха слезли чувствата на отвращение спрямо лъжата, това би се предало върху силите, които са означени тук и човекът би изпратил в своя организъм нещо положително, нещо от силите на растежа.

Така ние виждаме как в действителност, когато от горното си

съзнание, от своето обикновено съзнание, човекът непрекъснато изпраща сили в своето подсъзнание, той работи от това подсъзнание върху собствения си растеж или загиване. Човекът обаче, такъв какъвто е днес, още не е достатъчно мощен да може чрез душата си да разрушава и други части от своя организъм освен циркулацията на кръвта, дишането и етерното тяло. Той не може чрез това да разрушава по-грубите и твърди части на физическия си организъм. Човекът, така да се каже, е в състояние да се унищожава само в една част от цялата своя организация. Особено ясно виждаме какво се разрушава, когато това, което остане от етерното тяло понеже етерното тяло е в непрекъсната взаимовръзка с топлинната сила на кръвта и със състоянието на дишането е повлияно по този начин. Чрез лошите чувства то закърнява. Но то получава в себе си оплождащи, усилващи, укрепващи сили чрез добри, нормални, истински чувства. Значи ние можем да кажем, че чрез това, което се разиграва в неговото подсъзнание, човекът непосредствено работи върху възникването и умирането, това ще рече върху реалните процеси, върху действителността на своя организъм, понеже от региона на безсилието на обикновеното съзнание той потъва в този регион, където нещо се ражда и умира в собствената му душа и поради това в цялата организация на човека.

Ние видяхме как чрез факта, че подсъзнанието става повече или по-малко достъпно за нашата душа, ние узнаваме нещо за него и постигаме влияние върху един свят, който ако си позволим един израз, употребяван през цялото Средновековие можем да наречем елементарен свят.

Но човек не може директно да влезе в никакви отношения с този елементарен свят, а само по заобиколен път, като най-напред сам в себе си достигне до изживявания, които се проявяват като въздействия на подсъзнанието върху организма. Ако човекът известно време сам така се е опознал, че знае, ако чувстваш това, ако изпратиш надолу в подсъзнанието си това или онова от твоите отношения, там разрушаваш известни неща и спираш развитието им; когато преживяваш други неща и изпратиш съответните чувства, тогава се подпомагаш; ако човек в себе си изпита този прилив и отлив от разрушителни и изграждащи сили, ще става все по-зрял относно самопознанието. Това всъщност е истинското самопознание. То може да се сравни само с една картина, която може да се получи по следния начин. Именно по този начин човек достига до самопознание, което наистина е такова, като че ли чрез една лъжа и чрез неправилното чувство спрямо една лъжа, когато то се надигне в нашите инстинкти, същевременно бихме предизвикали да ни бъде отхапан един пръст от скорпион. Човек може да е сигурен, че при възприемането на едно такова реално въздействие, хората биха започнали по-малко да лъжат, отколкото сега го правят. Ако във физическия свят

непосредствено би следвало осакатяване на нашия физически организъм, този факт бихме могли да сравним с това, което обикновено не се възприема, но действително става в подсъзнанието, когато там се изпращат тези ежедневни изживявания. Това което предизвиква положителното чувство спрямо една лъжа, когато се изпрати надолу е същото, както ако нещо ни ухапе, нещо ни бъде взето, което ще ни липсва и ние заляняваме; нещо, което в по-нататъшната ни карма отново ще трябва да изграждаме. А когато изпратим истинско чувство надолу в подсъзнанието разбира се, трябва да се мисли за една хилядостепенна скала на чувствата, които могат да потънат надолу тогава сами израстваме, създаваме нови жизнени сили в нашия организъм. Наблюдаването на собственото си израстване и загиване е точно това, което най-напред се представя пред човека при истинското самопознание.

Каза ми се, че завчера не е било добре разбрано как може да се различа една истинска визия или имагинация, която принадлежи към нещо обективно, от това, което застава в пространството, но принадлежи само на нашата субективност²³. Да, не може да се каже: Запиши си това или онова правило, тогава ще можеш да различаваш такива правила няма, но човек постепенно се учи чрез развитието. Да се различи правилно какво принадлежи към нас самите от това, което принадлежи към едно действително същество като външна визия, е възможно чак тогава, когато човекът узнае в себе си, че може постоянно да бъде разкъсан от умъртвяващи несъзнателни процеси. Тогава той придобива известна сигурност. Но настъпва и моментът, когато човек винаги може да застане пред една визия или имагинация и да си каже: Можеш ли да прозреш зад нея чрез силата на твоя духовен поглед? Остане ли визията да стои, когато се развие активната сила на вътрешния поглед, тя отговаря на едно обективно явление; ако активната сила на вътрешния поглед заличи визията, тогава тя принадлежи единствено на самите нас.

Така един човек, който няма предвид това, може пред себе си да има хиляди и хиляди картини от хрониката Акаша; ако той не проведе изпита дали те ще се изтрият, или не при едно абсолютно активно виждане, тогава картините от Акаша, каквито и събития да ни разказват, трябва да се смятат само като картини от нашия вътрешен свят. И би могло да се случи аз казвам, би могло да се случи някой да не вижда нищо друго освен своята собствена вътрешност и тя може да се проектира в съвсем драматични картини, разстлани, да речем, през целия атлантски свят, през цели поколения от човешкото развитие. Това при известни обстоятелства, въпреки привидната си обективност, би могло да не бъде нищо друго, освен външно проектиране на собствената вътрешна душевност. Когато човек е преминал през портата на смъртта, при всички

обстоятелства няма повече пречки за субективното, което се намира в него, да се превърне в обективна визия или имагинация. В обикновения съвременен човешки живот онова, което човек изживява вътрешно, подсъзнателно, което той изпраща в своето подсъзнание не винаги се превръща във визия или имагинация. То става имагинация при правилно обучение, а визия при атавистичното ясновидство. Когато човекът премине през портата на смъртта, тогава цялата му душевност се превръща в обективен свят. И Камалока всъщност не е нищо друго от един свят, който е изграден около нас от това, което сме изживели в нашата собствена душа; чак в Девахана ще стане точно обратното. Така лесно можем да разберем, че това, което описах по отношение действеността на намиращите се във визиите, имагинациите, инспирациите и предчувствията симпатия и антипатия, при всички обстоятелства действа върху обективния елементарен свят. Аз казах: При хората, които са възплътени във физическото, действа само това върху този елементарен свят, което те довеждат до визия или имагинация. При мъртвите действат силите, които са се намирали в подсъзнанието и които човекът винаги взема със себе си в елементарния свят, когато прекрачи портата на смъртта. Така че всичко, което човек изживява, след смъртта навлиза в елементарния свят. Изживяванията на мъртвите се посаждат по-нататък в елементарния свят със същата сигурност, с която се разпространяват вълните отправени от точка, където сте ударили върху водната повърхност. Или вие продължавате да съществувате в елементарния свят със същата сигурност, с която се разпространява едно въздушно течение. Ето защо елементарният свят непрекъснато е изпълнен от това, което се пробужда в този елементарен свят чрез това, което хората вземат със себе си от своето подсъзнание, когато прекрачат през портата на смъртта. Винаги става въпрос само за това: да успеем да създадем условия, при които можем да видим, да възприемем нещата от елементарния свят. Не е нужно да се чудим на ясновидеца, когато той правилно определя нещата, които се намират в елементарния свят като действия на мъртвите. Както ще видите, тези действия от преживяванията на мъртвите могат да се проследят но при известни предпоставки и до физическия свят, но те най-напред се проявяват в елементарния свят. Когато ясновидецът сам стигне в елементарния свят до опитностите, които описах, след известно време той може да има твърде особени изживявания.

Да приемем, че един ясновидец извършва следното: Първо той би могъл, да речем, да види една роза. Той вижда тази роза с физическите си очи. Когато ясновидецът я види така, той получава сетивно впечатление. Да приемем още, че той се е възпитал така, че по отношение на червения цвят изпитва особено чувство. Това е необходимо, иначе нещата няма да

продължат. Без да се изживеят точно определени нюанси в чувствата по отношение на цветовете и тоновете, не може да се развие нататък Ясновидството, което е насочено към външни предмети. Да предположим, че той слага розата настрана. Тогава, ако не е ясновидец, чувството потъва в подсъзнанието и когато стигне долу, ще работи за неговото здраве или разболяване. Когато обаче той е ясновидец, ще възприеме, как имагинацията на розата действа в неговото подсъзнание, това значи, че той ще има една имагинация за розата. Същевременно той ще възприеме дали това действа разрушително, или укрепващо върху неговото етерно или физическо тяло. Когато има имагинацията, той ще може да упражни притегателна сила спрямо това същество, което можем да наречем груповата душа на розата. Той ще види груповата душа на розата, доколкото тя живее в елементарния свят. Когато обаче ясновидецът продължи значи напуснал е съзерцанието на розата, оставил я е настрана и проследява вътрешния процес на преклонение пред розата и нейните въздействия, стигайки дотам, че вижда нещо от розата в елементарния свят тогава вместо розата, ще види един чуден, просветващ образ, който принадлежи на елементарния свят. Тогава обаче, когато вече е проследил процеса до тук, настъпва нещо друго. Той може да се абстрахира от намиращото се пред него, може сам да си заповяда: Не гледай с твоето вътрешно виждане това, което стои пред теб като едно устремено към света живо етерно същество! Тогава настъпва особеното, а именно, че ясновидецът вижда нещо, което преминава през неговото око и му показва как работят силите, които, излизайки от етерното тяло на човека, изграждат окото. Той вижда тези сили, които принадлежат към градивните сили на неговото собствено физическо тяло. Той вижда именно своето физическо око, сякаш застава пред един външен предмет. Това действително е нещо, което може да настъпи. Човек може да извърви пътя от външния предмет до точката, където в иначе абсолютно тъмното помещение той не трябва да допуска в себе си никакви други сетивни възприятия възприема как изглежда окото в една духовна картина. Човек вижда самия свой вътрешен орган. Тогава наистина е пристъпил в региона на съзидателните сили във физическия свят. Творческият физически свят се възприема така, че първо се възприема собствената физическа организация. Човек обратно изминава пътя към самия себе си. Кой е изпратил такива сили в нашето око, че ние да виждаме нашето око, като че ли излизат светлинни лъчи, които съвсем точно отговарят на същността на виждането? Тогава виждаме окото ограничено от вид жълто сияние; ние виждаме окото затворено в самите нас. Това е предизвикано от целия ход на силите, които накрая са довели човека дотук.

Същият път изминават и онези сили, които идват от мъртвите.

Съдържанието на своето подсъзнание мъртвият взема заедно със себе си в света, където той живее, след като е преминал през портата на смъртта. Така, както ние навлизаме в нашето собствено физическо око, така идват силите, които мъртвите изпращат обратно от елементарния свят във физическия свят. Мъртвият изживява, може би, особен копнеж по някой човек, когото е изоставил. Този особен копнеж първо е в подсъзнанието. После той веднага се превръща в жива визия и чрез нея човек въздейства върху елементарния свят. В елементарния свят това, което е било само жива визия, става същевременно сила. Тази сила поема пътя, който ѝ е даден поради копнежа по живия, и когато е налице възможност, във физическия свят нещо „трополи“ в близост до живите: Те чуват някакви трополещи тонове или нещо подобно, които възприемат така, като че ли възприемат някакво физическо явление. Точно това нещо, което произлиза от такава взаимовръзка, биха възприели много повече хора в света, отколкото обикновено се случва, ако биха обърнали внимание на часовете, които са най-благоприятни за такива въздействия. Най-благоприятните часове за това са заспиването и събуждането.

Всъщност хората просто не им обръщат внимание. Не е възможно да има такива хора, които в преходния момент на заспиването и събуждането още никога да не са долавяли послания от свръхсетивния свят като някакви трополящи шумове и дори думи.

Това исках да изясня днес, за да покажа каква е взаимната връзка в действителната реалност между човека и света. Каквото човекът има в обикновеното си съзнание като представа за един обективен сетивен свят, е безсилно и без реална взаимовръзка със самия този сетивен свят. Но когато това, което човекът изживява, навлезе долу в подсъзнанието, веднага се изгражда взаимна връзка с определени реалности. Безсилието на предишното съзнание преминава в една фина магия. И когато човекът прекрачи портата на смъртта и вече е свободен от физическото тяло, неговите изживявания са такива, че се простират в един елементарен свят и при благоприятни условия действат и до физическия свят, и там те могат да бъдат възприемани също и от обикновеното съзнание. Аз ви описах най-простия случай, който може да стане, понеже някога трябва да се започне от най-простия случай. Разбира се, в течение на времето ние винаги сме си оставяли време постепенно да осмислим това, което трябва да научим ще преминем също и към по-сложни неща, които, така да се каже, ще могат да ни доведат до по-интимните взаимовръзки между света и хората.

ТРИТЕ ПЪТЯ НА ДУШАТА КЪМ ХРИСТОС

Първа лекция, Стокхолм, 16. Април 1912

ПЪТЯТ ПРЕЗ ЕВАНГЕЛИЯТА И ПЪТЯТ НА ВЪТРЕШНИЯ ОПИТ

През тези две интимни вечери ще говорим по един въпрос, за една задача на човечеството, която в двустранно отношение извънредно дълбоко засяга нашата душа; веднъж защото въпросът за Христос е такъв, че вече две хилядолетия не само занимава многобройни души на Земята, но и защото от него е изтекла духовна жизнена кръв, душевна сила, утеха и надежда в страданията, сила и сигурност в човешките действия²⁴. И не само това, но и когато вземем под внимание всичко, което имаме около нас като външна, екзотерична култура, създадена през много столетия, тогава при по-задълбочено опознаване виждаме, че всичко това би било невъзможно, ако Христовият импулс не бе обхванал една голяма част от човечеството. Това е едното разглеждане, което ни показва какъв силен интерес трябва да предлага Христовият въпрос, ако ние го разгледаме с познанията на антропософията. Това е само едната страна на интереса, с който се обръщаме към този проблем; другата страна на интереса идва от особените душевни и духовни отношения точно на нашето време, на нашата епоха. Достатъчно е само да се огледаме в света и да поискаме да разберем копнежите, търсенето на човешката душа, и ще можем да си кажем: Човешките души все повече търсят нещо, което в душите векове наред е свързано с името на Христос и хората все повече стигат до убеждението, че е необходимо обновяване на пътищата, обновяване на интереса, задълбочаване на познанието, ако трябва да се удовлетворят нуждите на човешките души, които непрекъснато и все повече ще се обръщат към Христос. Ако от една страна намираме жажда за осветление, за разяснение по отношение на Христос, то от друга страна при многобройни души на съвременността намираме съмнение и несигурност относно досегашните средства. И точно поради копнежа да се намери отговор и поради несигурността да се узнае истината, този въпрос е най-неотложният в нашата съвременност.

От само себе си се разбира, че едно духовно движение, което навлиза в духовните принципи, има за задача да внесе яснота по този въпрос. Ако нещата засега стоят така, то в сравнително кратко време, наистина в съвсем кратко време, те ще стоят съвсем по друг начин! Ако ние малко по-неегоистично погледнем към това, от какво ще се нуждаят хората, наследниците на нашето време от идните епохи по отношение на Христос, тогава ще трябва да си кажем: Дори и много хора на съвременното да черпят удовлетворение от това, което е налице, то все повече души ще се чувстват несигурни и все повече ще жадуват за обяснения. Така ние мислим, когато днес говорим за Христос, за това, което предвиждаме, че ще бъде необходимо за хората от едно близко бъдеще. Антропософията не би изпълнила задачата си, ако с нейните познания не си постави задачата да създаде яснота относно тези въпроси,

доколкото това е възможно днес.

Моята изходна точка ще е да посоча трите пътя, по които според човешкото развитие душата може да достигне до Христос. Когато се говори за трите пътя, трябва ясно да се посочи първият път, който днес вече не е никакъв път, днес той повече не може да бъде езотеричен път, както е антропософският път точно в нашето време, но беше път за милиони души в продължение на много столетия. Този първи път е пътят, който минава през така наречените християнски документи, Евангелията. Този път беше единствено възможният път за милиони хора и до днес остава такъв за безброй много хора. Вторият път, по който човешката душа може да потърси Христос е този, който може да се нарече пътят през вътрешните опитности, който ще трябва да преминат многобройни души в съвременността и през близкото бъдеще поради тяхното особено естество и особени качества. Третият път е този, който в нашето време може да бъде поне частично разбран от страна на антропософското движение, пътят през инициацията, посвещението. И така, има три пътя към Христос: Първо пътят през Евангелията, второ пътят през вътрешните опитности и трето пътят през посвещението, инициацията.

Първият път, този през Евангелията, ще бъде най-напред накратко характеризирани тук. Всички знаем, че Евангелията в течение на вековете са станали сърдечната и душевната храна за безброй хора. Ние също знаем как най-просветените и критични натури и това не са нерелигиозните престанаха да имат отношение към този път, понеже днес се смята, че външното знание не може да установи кои исторически събития всъщност стоят в основата на това, което разказват Евангелията. Ако хората на изминалите столетия биха чели Евангелията, както днес ги чете един учен, един човек, който е преминал през днешното естественонаучно образование, те не биха могли да упражнят огромното въздействие, жизненото въздействие, което е произлизало от тях. Щом през изминалите столетия Евангелията не са четени така, както днешният образован човек ги чете, как тогава са четени? Да премислят по начало какво се е случило в Палестина в началото на нашата ера, за това читателите на Евангелията от предишните столетия не са и помисляли; същото се отнася и за днешните многобройни читатели на Евангелията. Тези, които започват да търсят в Евангелията, какво се е разиграло в началото на нашата ера пред очите на обитателите на Палестина, се объркват от историческия характер на събитията в Палестина. Хората от предишните столетия не са чели така. Те са чели така, че са оставяли да действа върху душите им една картина, каквато например е самаритянката при кладенеца или Христос, държащ планинската проповед пред своите ученици²⁵. Върху въпроса за външната физическа

реалност, читателите на Евангелията по начало не са мислили. За тези хора главното е било как е трепвало сърцето им, какви чувства са изпитвали пред тези големи, величествени картини. Освен това главното е било какво се е пораждало в сърцата им, какво са спечелвали те от тези картини като сила, като смисъл на живота. Те са чувствали, че от тези картини в тях се влива духовна жизнена кръв и сила. Когато са оставяли тези картини да действат върху душите им, те са се чувствали силни, те са чувствали, че без тези картини са слаби. И тогава са изпитвали живо лично отношение към това, което се разказва в Евангелията, тогава пред тях не се е поставял въпросът за историческата реалност. Реалност са били самите Евангелия, те са били силата, не е било нужно да се пита откъде идват те; знаело се е, че хора са ги написали не със земни средства, а с импулси от духовните светове. Аз не твърдя, че днес трябва също така да се чувства това което е необходимо, зависи от развитието на човечеството, а твърдя, че усещането на хората беше точно такава в хода на столетията.

Защо е било възможно да бъде така? Духовната наука сега ни дава отговор на този въпрос. Когато започнем духовно-научно да разбираме Евангелията и се опитаме да проникнем в това, което като излято надолу от духовните светове се съдържа в Евангелията, ние заставаме пред тях така, че си казваме: Чрез духовно-научните познания съвсем независимо от тези Евангелия ние опознаваме това, което се е случило в човешкото развитие с Христовия импулс и тогава виждаме съдържащото се в Евангелията, независимо от самите тях. Как ние обхващаме Евангелията духовно-научно?

Ако мога да употребя едно просто сравнение, бих могъл да кажа: Да приемем, че един човек стига до обяснение по някакъв въпрос. С това обяснение той среща друг човек и започва да говори с него. Той отначало не иска да предположи, че другият знае нещо за това, което той си е обяснил; от разговора обаче забелязва: този човек знае точно толкова, колкото и аз. Какво тогава е разумно да се предположи? Разумното е да се предположи, че другият е стигнал до обяснението от същия или от подобен източник. Така е и с Евангелията. Ние можем да направим същото, все едно от коя гледна точка се доближаваме до Евангелията. Би могло да се образува общество от хора, които четат Евангелията по описания начин. В такова общество също би могло да има и противници на Евангелията и те да кажат: Ако изпитаме тези Евангелия според методите на външната наука, ще видим, че тези Евангелия са написани много по-късно отколкото биха могли да се случат събитията в Палестина; сведенията си противоречат; накратко, тези Евангелия не са достоверни като исторически документи. Такива хора също биха могли да бъдат в едно такова общество и би могло да се каже: Добре, да

оставим Евангелията на мира, но да изследваме свръхсетивните светове! И извършим ли истинско духовно изследване, стигнем ли до истински свръхсетивни познания, бихме могли да установим, че в хода на човешкото развитие веднъж се е появил един величествен импулс, който е навлязъл в човешкото развитие от духовните светове като импулс, от който е произлязло невероятно много по отношение на човешкото развитие, и тогава бихме могли да видим, че в началото на нашата ера този импулс първоначално е обхванал един особено подходящ за това човек. Ние бихме могли да имаме всичко това и много други познания, които се нареждат до това познание и които ние извличаме само от свръхсетивното изследване; тези, които не искат да знаят нищо за Евангелията, биха могли да ги имат също както и другите. Тогава може да се пристъпи към Евангелията и да се каже: Добре, ние отначало изобщо не се интересувахме от тези Евангелия; забележителното е, че когато предпазливо ги четем, виждаме, че вътре е това, което ние сме намерили на духовно-научното поле независимо от тях. Сега ние оценяваме тяхното значение от съвсем друга страна. Тогава ни става ясно, че не може да бъде друго, освен че тези, които са написали Евангелията, са черпили от същия извор, който се разкрива на човечеството чрез духовното движение. Точно това е, пред което заставаме, и то ще има все по-голяма стойност за оценката на евангелските документи. Щом е така, би трябвало да кажем: Хората по други пътища ще намерят това, което може да се опознае от тези документи. И тези познания започват да ни стават все по-святи чрез духовното познание на съвремието. Досега те са въздействали и чрез силата на Евангелията. Понеже Евангелията са пропити с най-свещени познания, които са духовните импулси на човечеството, затова те са въздействали също и там, където са били приемани наивно. Духовните познания не въздействат само абстрактно, не само в теорията, а там, където се намират, те действат като жизнена сила, като душевна жизнена кръв. И все повече и повече ще се вижда как от това познание блика утеха, сила и сигурност.

Когато от друга страна говорим за вътрешния път към Христос, тогава срещаме все повече и повече неща, които в съвременността могат да бъдат разбрани и почувствани, само ако се доближим до тях с правилното духовно-научно разбиране. Тук ще се опитаме да говорим за вътрешното изживяване на Христос така, че да се види как то може да се появи във всеки човек. Но за тази цел трябва да разглеждаме човешката същност с познанията, които сме постигнали чрез духовната наука. Когато се задълбочим в тези познания, откриваме, че даже и най-елементарните знания стават плодородни, когато се приложат към живота. Вижда се, че се излиза от абстрактната схематичност за седемте

части на човека, когато се обърне вниманието към произхода и възникването на човека. Физическото човешко тяло има своето особено развитие през първите седем жизнени години. Ние забелязваме още, че през вторите седем жизнени години, от смяната на зъбите до половата зрялост, в човешкото същество играят засилена роля силите на етерното тяло. След това започват да се проявяват силите на астралното тяло и чак около двадесетата, двадесет и първата година в човека се утвърждава като всичко зависи от това, каква е цялата организация на човека и какви са силите в него това, което се проявява като Аз, като носител на Аза със силата, която всъщност този Аз има през целия живот на човека чрез своята организация. В днешно време, понеже съвременното още не е склонно да обърща внимание на тези неща, все още особено не се забелязва, че носителят на Аза става особено жизненоспособен в двадесетата, двадесет и първата година.

Какво означава това носителят на Аза да бъде особено жизнен в двадесетата, двадесет и първата година? Тук трябва да се разгледа израстващият човек със средствата на окултизма и да се видят неговите дълбоки организационни сили. Силите на неговата организация непрекъснато се променят: От раждането до седмата година, от седмата година до половата зрялост, от половата зрялост до развитието на Аза. Те обаче се променят така, че не могат да се проверят със средствата на обикновената физиология или анатомия. Но затова пък могат да се опознаят със средствата на окултизма и да се каже: Чак около двадесетата година човек развива силите така, че може да се появи един напълно съответстващ носител на Аза. Преди това този носител на Аза още не е изграден. Преди това човешката телесност, също и свръхсетивната, още не е истински носител на Аза. Ако разгледаме съставните части на човека, опирайки се на великите световни принципи, би трябвало да кажем: Така истински зрял, за да развие от самия себе си един Аз, поради особеностите на своята организация, човекът става чак през двадесетата, двадесет и първата година, но не по-рано.

Към този факт можем да прибавим един друг, именно този, че през първите години на живота ни, при нормално съзнание ние буквално сънуваме в живота, спим и чак от един определен момент животът така протича, че започват собствените спомени. За това, което е било преди този момент, могат да ни разкажат нашите родители или по-големите братя и сестри; от този определен момент нататък вътре в душата си човекът си казва: Аз съм този, който съм. От там нататък, когато той каже: Аз направих това, аз помислих това човек осъзнава своя Аз. Което е било преди това, се загубва в душевната тъмнина. Нашите спомени се простират само до този характерен момент. Какво се получава тогава, когато свързва двата факта този, че истинският носител на Аза на човека

се ражда през двадесетата, двадесет и първата година, и че ние душевно можем да се означим като един Аз от третата или четвъртата си година? Тук е налице фактът, че в сегашния цикъл от своето развитие човекът има представа, има чувство за самия себе си, което не съответства на неговата вътрешна организация, както тя се е развила. Защото съзнанието за Аза настъпва с третата или четвъртата година, организацията, носеща Аза обаче чак през двадесетата, двадесет и първата година. Този факт е от фундаментално значение за разбирането на човека. Когато този факт се постави абстрактно като духовно-научно познание, тогава човек не е особено впечатлен; но понеже този факт е истински, има многобройни изживявания, които човекът много добре познава, но не ги разглежда в светлината на този факт. Всичко, което той преживява като раздвоение между външната организация и вътрешното изживяване, като страдания и болки в живота поради това, че някои неща не му се отдават поради неговата организация, дисхармонията между това, което той желае и иска, и това, което може да изпълни, фактът, че той може да има идеали, които са непостижими за неговата организация, всичко това ни отвежда назад към факта, че съзнанието за нашия Аз върви по един съвсем друг път, различен от пътя, по който върви носителят на нашия Аз. В това отношение сме двустранен човек: един външен човек, който е организиран да развие своята азовост през двадесетата, двадесет и първата година, и един вътрешен душевен човек, който още през четвъртата или петата година се еманципира от своята външна организация по отношение на своя душевен живот. Еманципирането на азовото съзнание от външната организация се осъществява в детска възраст. В нашата душа ние изживяваме нещо, което протича независимо от нашата външна организация, което дори може да влезе в груби противоречия с нашата външна организация. Ние сме склонни по отношение на вътрешното съзнание на Аза да изоставим нашата външна организация, това, което се намира долу в нашите тела. Душевно ние се развиваме съвсем различно, отколкото се развиват нашите тела.

От това следва, че пътят на вътрешното човешко развитие е двустранен. Пътят на развитието на нашата организация по такъв начин, както беше описано, преминава от първата до седмата година, после от седмата до четиринадесетата година, от четиринадесетата до двадесет и първата година. Пътят на вътрешното развитие е такъв, че ние сме напълно независими от пътя на нашата организация. Съзнанието за нашия Аз се еманципира от най-ранна детска възраст и извървява един самостоятелен път през живота. Какви обаче са последствията от този своеобразен факт на човешкото развитие? Това може да ни разкаже само окултистът.

Ако внимаваме за това, което окултистът може да ни научи, достигаем до едно своеобразно познание. Ние достигаем дотам да разберем, че болест, болнавост, недъгавост на човешката организация, изобщо всичко, което предизвиква отслабването, старостта и смъртта, произтича от факта, че всъщност представляваме една двойственост. Ние умираме, понеже сме организирани по определен начин и в нашата организация не се съобразяваме с нашето азаво развитие. Че с нашия Аз вървим по един самостоятелен път, който не се грижи за нашата организация, за това ни припомня тази организация, когато постави като пречки пред азавото развитие болест, отслабване, смърт. На нас ни се припомня, че нашето азаво развитие протича съвсем отделно от нашата организация. Откъде идва този своеобразен факт на двустранност в човешката природа?

Когато разглеждаме различните неща, също и човека във взаимна връзка с действителността, установяваме, че ако в едно определено време от земното развитие, а именно през лемурийската епоха, в човешкото развитие биха взимали участие само прогресивни сили, младежкото развитие на човека днес би протекло другояче, а именно така, че то би вървяло паралелно с азавото развитие. По всяко време душевното развитие щеше да върви със същата крачка както азавото развитие. По всяко време душевното развитие щеше да съответства на телесното развитие. На човека щеше да му бъде невъзможно да се развива различно от идеала, който днес се изисква, както е изложено например в моята малка книжка „Възпитанието на детето от гледна точка на духовната наука“. Ако тогава биха действали само прогресивни сили, би се получило особеното, че през първите двадесет години от живота на човека той би станал много по-несамостоятелен отколкото е сега. Тази несамостоятелност не бива да се разглежда в лош смисъл, тя е от такова естество, че всеки от вас би бил напълно съгласен с тази несамостоятелност. Човешката природа през първите седем години е ориентирана към чисто подражателство. Понеже хората като възрастни, ако биха действали само прогресивните сили, не биха вършили нищо позорно, то децата през първите седем години от живота си нямаше да подражават на нищо лошо. През вторите седем години щеше да цари принципът на авторитета, докато днес не само е местна напаст, но е станало земна напаст между седмата и четиринадесетата си година човек да иска да бъде самостоятелен, дори да бъде възпитаван да си съставя самостоятелни преценки. Възрастните щяха да са безспорен авторитет за децата*./.*Авторитет, който определя дадено действие, защото то е положително за развитието на детето, а не от лични, най-често неосъзнати подбуди, в които се изживяват егоистични чувства, най-често стремеж към власт и лично благоденствие Бел пр/. От четиринадесетата до двадесет и първата си година човекът щеше да обръща много по-

малко внимание на себе си и на своя вътрешен живот, той би се обръщал повече навън. Силата на идеалите, силата да се вживява в мечтите на живота щеше да бъде невероятно значима за него. От сърцето му щяха да покълват мечти за живота и тогава през двадесетата, двадесет и първата година щеше да настъпи пълното азово съзнание. През първите седем години той щеше да навлиза в периода на подражанието, през вторите седем години щеше да следва авторитетите, а през третите седем години от живота му щяха да покълват идеалите, които щяха да доведат човека до неговото пълно азово съзнание*. От този път на развитието човечеството беше отклонено в хода на развитието си от действащите в еволюцията сили, които са наречени луциферични сили. Още през лемурийското време те са откъснали човешкото азово съзнание от основата на неговата организацията. Че ние имаме азовото съзнание още от ранна детска възраст, това се дължи точно на луциферичните сили. /*Азово съзнание, при което човек се изживява като отделен от света, отделен от другите, с право на свои лични изживявания, чувства и действия. От детската си възраст до 21 година, съответно 1-7 той се намира в изграждането на физическата си органна система, когато отделните органи от една духовно-душевна форма трябва да се консолидират във физическа форма (трайност и консистенция), 7-14 изграждане на астралната душевна организация (астрално тяло), което ще рече освобождаване на силите, заети и в изграждането на органите и поставянето им на разположение на душевния живот изживяване сега вече на душевна радост, а не само физическа наслада от комуникацията с хората и заобикалящата природа, 14-21 постепенно изграждане на азовата организация, която е носител на божествената, индивидуализирана в човешкото същество най-интимна същност, постепенно изграждане на самостоятелни преценки и способност за самостоятелни решения, които след 21 година са здравата основа за разумен творчески живот, благодатен за самия човек, за целия космос, обществото и природата Бел пр/.

Как са навлезли луциферичните сили? Луциферичните сили са същества, които са изостанали върху Старата Луна и оттам нямат усет за Земната мисия, за това, което би трябвало сега да се развие на Земята от двадесет и една годишна възраст Азът. Те взимат човека така, както той се е бил развил на Старата Луна и полагат в него зародиша на самостоятелното душевно развитие. Така че в изкушението на азовото съзнание, в основата на тази своеобразна двойственост на човешката природа, лежат луциферичните сили.

Познанието за един такъв факт се дава едва днес от антропософията. Това може да се долови от всеки човек, който има естествен усет за нещата. Защото всеки е в състояние да почувства, че в него има нещо,

което му пречи да разгърне цялостната си човешка същност. Всичко, което наричаме неоснователен егоизъм в нашата натура, отвръщане от същинската дейност на човечеството, произхожда от това, че Азът не следва истинския път на организацията. Така човекът застава пред нас.

Ако може да почувства: Аз бих могъл да бъда по-различен отколкото съм сега, аз имам нещо в мен, което не е съгласно с мен самия тогава той би усетил борбата на прогресивните сили с луциферичните сили вътре в него. Това състояние е трябвало да възникне в хода на човешкото развитие. То е необходимо, защото без луциферичните сили човекът никога не би могъл да стане истински свободен, той би останал винаги обвързан с неговата организация. Което от една страна довежда човека до противоречие с неговата организация, от друга страна му дава възможността да стане свободен. Но от това противоречие с организацията, за обикновения човешки живот произлиза едно следствие. То се изразява в това, че ние чувстваме как нашият Аз е станал безсилен да промени организацията, когато изхожда от самия себе си*./*Тройната организация физическо-етерно, астрално и ментално тяло Бел пр/.

Разгледаме ли в широк радиус около човека, какво той е конструирал, какво е създал, намираме двете описани сили. Тук са органичните сили* на нашата човешка природа, които се разгръщат в хода на развитието през всеки седемгодишен период, а от друга страна тук са и луциферичните сили. /* Тези сили претърпяват тристепенна метаморфоза 1-7 изграждат физическите органи, 7-14 постепенно се освобождават за душевните изживявания, 14-21 метаморфозират като стават основа за самостоятелен духовен живот, основа за раждането на Аза около 21-та година В случай че това не се осъществи, както е при повечето хора живеещи в нашето съвремие, говорим за егоистичния Аз, за низшия Аз Бел пр/. Ако в течение на човешкото развитие в природата и в духовния живот няма нищо друго, ще настъпи това, че чрез своя еманципиран Аз човекът никога не би достигнал пълната хармония със своята природа. Не се ли получи нищо друго от обкръжаващата земното съществуване среда, развитието тогава не би могло да бъде друго, освен човекът постоянно да се отчуждава от своята организация, неговата организация винаги да закърнява, да изсъхва и раздвоението да става все по-голямо. Ако човекът веднъж достигне до там да почувства това като духовно-научно познание, тогава в неговия живот настъпва един величествен момент, в който той си казва: Аз стоя сега тук с моята човешка организация, която ми е дадена от прогресивните сили, които действат в седемгодишните периоди не е нужно той да го изговори така с ясни думи, достатъчно е само неопределено да го почувства, но понеже тази организация има една противоположна сила, която се развива

самостоятелно, поради това тя отслабва, заболява и накрая умира. Човек чувства това в дълбочината на своя душевен живот. Необходимо е той само да усеща противоречието на вътрешния Аз спрямо външната организация. Ако той истински се вживее в описаното усещане и без да знае нещо от антропософията, ще достигне дотам от къде, той първоначално няма да знае откъде, да почувства в душата си: Аз самият с моя Аз, доколкото си спомням, не мога да направя нищо срещу моята организация, не съм дорасъл за това. Но има нещо, което мога да приема като сила в моя Аз, което мога да приема с моето съзнание непосредствено от духовните светове като убеждение, което не лежи в мен, но което прониква в моята душа. Нещо от непознати светове може да се влее в моята душа. Ако аз го приема в сърцето си, ако аз проникна моя Аз с него, тогава то ще ми окаже непосредствена помощ от духовните светове. Все едно е как ще се нарече това, което идва от духовните светове, тук е важно усещането.

Да приемем, че един човек днес не се справя с живота и си казва: Аз трябва да потърся нещо повече от това, което намирам на Земята, за да видя дали от някъде ще се появи една сила, която ще ми даде нещо, чрез което да изляза от раздвоението; сила, която да ме изведе навън. Естествено е, че човекът вече не може да се уповава на средствата на старите вероучения, че със старите църковни представи повече не може да намери тази сила, която той търси. Да предположим обаче, за да дадем един конкретен пример, че един такъв човек се обърне към някоя от старите свещени религии, че той се обърне към будизма и се задълбочи в изключителните учения на будизма. Когато човек изпита в пълна сила характеризираният раздвоение аз не казвам, че това идва от някаква теория, а че произхожда от едно неопределено усещане, тогава той би изпитвал следното: В личността, в индивидуалността на Гаутама Буда е живяло нещо, което може да дойде в света в резултат на едно дълго развитие. Тази индивидуалност е преминала през много инкарнации, постигала е все по-висши и по-висши степени на еволюцията и накрая е достигнала толкова далеч, че в двадесет и деветата година от своя живот е могла да се издигне като Гаутама Буда от Бодисатва към Буда, тази индивидуалност е могла така да се издигне, че повече не е нужно да се завръща в едно физическо тяло. Какво се излива от тази индивидуалност, как се е стигнало до това? Всяка непредубедена душа може да почувства това, което идва към нас чрез Буда, което е изградено първо от Бодисатва в продължение на много инкарнации в хода на земното развитие. Всичко това в най-добрия смисъл, във величествен смисъл съдържа силите, които се намират в обкръжението на Земята, намира се във взаимодействието между силите на организацията и луциферичните сили. Затова това, което протича от Бодисатва към Буда понеже е

преминало от инкарнация в инкарнация, тъй като произхожда само от тези сили, от които произхождат човешките сили действа така, че непредубедената душа не чувства какво може да предизвика пълната хармония между Аза на човека и неговата организация. Тази душа чувства: Трябва да има нещо, което не преминава от инкарнация в инкарнация, а може да се влее непосредствено от духовните светове във всяка човешка душа. Ако човешката душа почувства, че трябва да има отношение към това, което се излива от небето, тогава тя започва да достига до едно вътрешно изживяване на Христос. Тогава ѝ става понятно, че в Христос Исус трябваше да се прояви нещо, което се различава от всичко, което е било досега. Тази е радикалната, основната разлика между живота на Христос и този на Буда.

Буда се е издигнал от „Бодисатва“ до степента „Буда“ със силите, които подпомагат човека в неговото развитие от инкарнация в инкарнация, както е и при други големи основатели на религии. В живота на Исус от Назарет обаче настъпва нещо и действа в индивидуалността на Исус от Назарет по време на трите години, нещо, което непосредствено от духовните светове протича надолу, което няма нищо общо с човешката еволюция, което по-рано не е било свързано с даден човешки живот. Трябва съвсем ясно да извикаме пред душата си тази разлика, ако искаме да разберем защо в това, което четвъртата следатлантска епоха нарече Христос, лежи нещо, което беше различно от всички други религиозни импулси и защо другите религии винаги са обръщали погледа на човечеството към този Христос*./.* Христос означава Месия Бел пр/.

Когато погледнем в следатлантската епоха, в прастарата свещена индийска култура, ще видим седемте свещени Риши, в чиито души е живяло нещо от непосредственото виждане на духовните светове. Ако някой би запитал някого от седемте свещени Риши за основното настроение на душата му, той би отговорил: Ние поглеждаме нагоре към спиритуалните сили, от които е произлязло цялото човешко развитие. Това ни се разкрива в седем лъча, но над тях има нещо друго, нещо различно, което лежи над нашата сфера²⁶. Вишвакарман беше наречено по-късно това, което са възприемали седемте свещени Риши. Седемте свещени Риши са говорили за една мощ, която не се е развивала заедно със Земята.

Следва културата на Заратустра. Заратустра е говорил, обръщайки поглед към духовете на Слънцето за нещо, което е трябвало да навлезе в човешкото развитие чрез едно течение непосредствено от духовните светове. Това, което можем да дадем на хората, казваше Заратустра, не е това, което в бъдеще непосредствено от духовните светове, от слънчевите далнини ще се влее в човечеството. Което е духовно в

Слънцето, по-късно персийската култура го нарече Аура Маздао*.
/*Великата аура Бел пр/.

В египетските мистерии въпросът за Христос се е възприемал с един особено трагичен нюанс. Той се е възприемал по дълбоко трагичен начин, ако под дълбочина разбираме такава форма на човешкото чувство, където в душата особено силно се е запечатвало съзнанието: Човечеството произлиза от това, което е духовно. Египетският посветен си казваше: Навсякъде, където насочим поглед, чувстваме в това, което ни заобикаля, отпадането от първичната духовност. Никъде във външния свят не може да се намери духовното непосредствено, без примеси. Едва когато прекрачи портата на смъртта, човек вижда откъде произлиза. Човекът първо трябва да умре що се отнася до вътрешното изживяване, а не по отношение на посвещението и едва тогава той се съединява с принципа на Озирис, така старите египтяни са наричали Христовия принцип, в живота това не е възможно, там лежи противоречието. Всичко, което е в обкръжението на Земята, не води до Озирис, душата трябва да прекрачи през портата на смъртта, за да се съедини с Озирис. Тогава в смъртта душата става част от Озирис, тя самата става един вид Озирис. Светът навън е станал такъв, че е разкъсал Озирис чрез неговия враг, това ще рече чрез всичко, което принадлежи към външния свят. И посветеният в египетските мистерии казваше: Такова, каквото е човечеството сега в нашата култура, то е вид спомен за старото лунно време. Както културата на седемте свещени Риши е вид спомен за старото сатурново време, както културата на Заратустра е спомен за старото слънчево време, така и културата на Озирис е спомен за старото лунно време, където Луната със своите същества се е отделила от Слънцето, върху което обаче са останали същества, от които човек е получил своето начало. Там е станало отделянето на човека от добрите сили на неговата организация, от извора на неговите жизнени сили. Но за хората, чрез това, което те ще преживеят като копнеж и лишение по отношение на духовното, ще настъпи времето, когато Озирис ще слезе долу и ще се прояви като импулс, който ще трябва да дойде, който по-рано не е бил на Земята, понеже се е отделил от нея още през старото лунно време.

Всичко това, към което насочваха седемте свещени Риши и Заратустра, и за което египтяните казваха, че хората на тяхната епоха изобщо не могат да го достигнат в живота си, това беше силата, импулсът, който в продължение на три години се намираше в тялото на Исус от Назарет.

Всички големи религии говореха за него, той се прояви в Исус от Назарет, което се посочваше от всички религии. Не само християните са говорили за Христос, но също и привържениците на всички религии.

Така в хода на човешкото развитие настъпва нещо, от което човекът се

нуждае и което се достига чрез вътрешното изживяване.

Да приемем, че един човек израства на самотен остров. Тези, които го възпитават, не са му разказвали нищо за това, което се случва в света по отношение на Христовото име и нищо за Евангелията, а са му разказвали само това, което се намира в културата, без да споменават Евангелията и името на Христос. Разказвали са му за това, което е създадено в културата под влиянието на Христос, без да употребяват името Христос. Какво би станало тогава? При един такъв човек би трябвало да се появи такова настроение, че един ден той да каже: В мен живее нещо, което съответства на моята обща човешка организация и което първоначално не мога да достигна. Понеже това, в което живее моето азово съзнание, ми се представя така, че ми е нужно нещо, което не мога да получа от общата човешка култура, нужен ми е един импулс от духовните светове, за да подсиля Аза в моята организация, от която той се е еманципирал. Ако един такъв човек би могъл силно да почувства какво е нужно на човека, тогава до него може да достигне нещо, от което той да разбере: Непосредствено от духовните светове би трябвало да протече нещо, което непосредствено се съединява с неговия Аз. Той не знае, че това се казва Христос, обаче знае, че в своето съзнание той може да се проникне от него, че в своя Аз може да съхрани това, което идва от духовните светове. До него ще достигне това, за което той може да си каже: Аз мога да съм болен, мога да съм слаб, мога да умра, но от страна на моя Аз мога да се направя по-силен, мога да изпратя в моята организация нещо, което ми дава сила и устойчивост непосредствено от духовните светове. Как той нарича това е все едно. Когато човек достигне до такова усещане, тогава е обхванат от Христовия импулс. Не който казва, че може да има нещо от някакъв учител, преминал от една инкарнация в друга, е обхванат от Христовия импулс, а който чувства, че непосредствено от духовния свят до него могат да достигнат импулси на сила и устойчивост. Хората могат да постигнат това вътрешно изживяване, без него те не могат да живеят, без него хората в бъдеще няма да могат да живеят. Те могат да постигнат това вътрешно изживяване поради факта, че някога в Исус от Назарет три години обективно е живял същият този импулс, който е слязъл непосредствено от духовните светове. Както е истина, че може да се положи едно семе в Земята и от него ще произлязат много други семена, така е истина, че веднъж в човечеството е положен Христовият импулс и че след този момент в човечеството има нещо, което по-рано не е било там.

Египетският живот е бил така трагичен, понеже хората са чувствали, че в своя живот отделният човек не може да достигне до Озирис, че първо трябва да прекрачи портата на смъртта, за да може да се съедини с него, това ще рече, че говорим само за вътрешното изживяване, за

посвещението. От времето на Мистерията на Голгота обаче е възможно нещо, което по-рано не е било възможно, а именно човекът сам да търси своята връзка с духовния свят в своята отделна инкарнация. И това произхожда от там, че импулсът, даден чрез Мистерията на Голгота, може да просветне във всяка душа и от това време нататък, чрез вътрешното изживяване може да навлезе във всеки отделен човек. Не Христос, който беше на Земята за него душата не се грижи, но Христос, който е достижим за вътрешното изживяване. От Мистерията на Голгота насам е възможно в отделните инкарнации да се постигне връзката с духовното. И понеже е така, на Голгота се е случило нещо, което може да се влее в човечеството, нещо, което не е дадено в постиженията на последователните инкарнации. Затова е невъзможно Христос да се прояви по начин, който е следствие от много инкарнации, както е станало при Буда вследствие на неговите инкарнации като Бодисатва. Ние утре ще видим как за в бъдеще в човешкото развитие ще може да бъде намерен пътя към Христос.

ТРИТЕ ПЪТЯ НА ДУШАТА КЪМ ХРИСТОС

Втора лекция, Стокхолм, 17. Април 1912

ПЪТЯТ НА ИНИЦИАЦИЯТА

Ако трябва с няколко думи още веднъж накратко да се посочи това, към което беше насочено вчерашното изложение, то искам да кажа, че сега за всеки човек би трябвало да произлезе възможността чрез съответно задълбочаване на неговото същество, чрез доверие към духовните светове, в него да се появи такова душевно настроение, такава душевна нагласа, която му казва: В човека навлизат не само онези неща, които се намират в обкръжението на Земята, не само нещата, които произлизат от самата еволюция на Земята, но за човека е възможно така да настрои душата си, че от духовните светове да получи помощни сили*, които да могат да се влеят в него и да доведат до равновесие между отделния егоистичен Аз и съвкупността на нашата организация**, ако той се отвори за тази възможност, която се е вляла в мисията на Земята. Който може да постигне доверие към този прилив от духовните светове, той има както и да нарича това вътрешно събитие, това вътрешно изживяване личното изживяване на Христос вътре в себе си. Всичко друго относно този факт ще ни стане ясно, когато днес тръгнем от третия път към Христос, от пътя на инициацията. /*Като помощни сили трябва да се разбира изживяването на Христос, постигнато въз основа на дадените от духовния изследовател, в случая Рудолф Щайнер под формата на понятия сведения за духовния свят. Почерпени от изследванията му в духовния свят, как то и под формата на мантри, дадените средства за постигане на самостоятелни сили, които да доведат

до самостоятелно навлизане в духовните сфери Бел пр./**Трябва да се прави разлика между организацията в нейния идеален образ, непомрачена от луциферичните сили и организацията, станала болнава, смъртна и несвършена поради тяхното въздействие Бел пр/.

Когато изложихме пътя на Евангелията и пътя на вътрешното изживяване, видяхме, че в тях имаме двата пътя, които водят към Христос и са открити за всеки човек; аз подчертавам: за всеки отделен човек. За пътя на инициацията е нужна известна подготовка и това би трябвало да е разбираемо за всеки. В нашето време за тази цел първоначално е необходимо едно действително, не само теоретично задълбочаване в истинската, в правилната духовна наука, която първоначално поне в нашето съвремие би трябвало да бъде изходната точка, ако искаме да разберем какво представлява пътят на инициацията. Добре е, ако предварително споменем няколко думи за същността на инициацията. Инициацията е най-висшето, което човекът може да достигне в хода на земното развитие; понеже тя води човека до известно разбиране, до истинско вникване в тайните на духовния свят. Каквото се случва в духовните светове, това е съдържанието, предметът на инициацията и едно истинско знание, едно непосредствено възприемане на процесите в духовните светове се постига само по пътя на инициацията. Още щом инициацията се характеризира по един такъв начин, всеки, който остави тази характеристика да действа върху душата му, трябва да забележи нещо съвсем особено. С това вече е казано, че инициацията, позволете този израз, е един надрелигиозен път. Всички големи религии, които са се разпространили по земното кълбо в течение на човешките епохи и още се намират сред човечеството, всички, ако разгледате тяхното зараждане, първоначално са основани от инициатори, от посветени. Те са произтекли от това, което големите посветени са могли да дадат на хората. Но религиите са дадени на хората по такъв начин, че в съдържанието им хората са чувствали това, което е било подходящо за тях според епохата, в която са живели, според расата, към която са принадлежали, дори според географските ширини, в които те са живели.

Днес в човешкото развитие живеем в една особена епоха и точно задачата на духовната наука е да разбере, че ние живеем в особено време. Така както може да се поднесе и разпространи духовната наука за нашите съвременници, не е било възможно никога през изминалите епохи. Антропософията като такава не е могла да бъде преподавана сред обществеността. Чак в наше време започваме да преподаваме антропософия. Религиите са били пътищата, по които тайните на инициацията са могли да се влеят сред човечеството и то винаги в една точно определена група хора. Но днес ние сме в състояние, чрез

антропософията, да дадем нещо, което е подходящо не само за отделна раса, не само за определена земна област, не само за отделна група от хора, а нещо за всеки човек, където и той да се намира по Земята; да поднесем нещо от онези тайни на съществуването, за чието опознаване душите копнеят, които тайни те трябва да получат, за да станат сърцата им силни в своите действия на Земята. С това обаче вече става ясно, че чрез антропософията може да бъде дадено нещо, което разполага с по-висока гледна точка, отколкото бяха религиозните гледни точки и доколкото те се изтъкват днес. Антропософията в известна степен е това, което днес има за задача общочовешки да разпространи тайните на инициацията, докато в различните стари религиозни системи на Земята тайните на инициацията винаги са били изнасяни по един особен начин, в един диференциран вид, подходящ за отделните групи от хора.

Какво следва от това? От това следва, че ние намираме различните, разпространени по Земята религии, всичките водещи началото си от този или онзи религиозен основател. Ние намираме първо религията на Кришна, насочваща към Кришна, второ будистката религия, насочваща назад към Буда, трето староеврейската религия, водеща назад към Мойсей и намираме християнството, водещо към Исус от Назарет. Понеже религиите са произлезли от инициацията, трябва да сме наясно, че днес ние не можем да застанем на позициите, които заемат религиозните философи, искащи да се представят за просветени. Сравняващите религии религиозни философи имат един общ възглед за религиите: те ги възприемат или като погрешни, или като детски степени на човешкото развитие. Ние обаче като антропософи, понеже научаваме, че религиите са само диференцирани форми на инициационните истини, се стремим да разбираме истинското, а не погрешното в различните религиозни системи. Ние признаваме пълното право на религиозните системи да застанат една до друга. Ние ги разглеждаме като равностойни откровения на големите инициационни истини.

И от това следва нещо невероятно важно за практическото чувство и практическата дейност. И какво е това важно нещо? Че от антропософското настроение следва пълното уважение, пълното признание на истинската сърцевина на всички религии и, че тези, които мислят за света и неговото развитие, опирайки се на антропософските принципи, ще изпитват респект към истините, които се намират в отделните религиозни системи. От това произлиза най-голямо уважение и най-висш респект. Да, мои мили приятели, това ще последва от антропософското духовно течение за различните религии по Земята: Човек ще се среща с привържениците на отделните религиозни системи по Земята и няма да вярва, че може да им присажда, да им инжектира

други вероизповедания. Много повече ще можем да отидем при тях и от нашите собствени вероизповедания ще можем да извлечем това, което лежи като истина в техните вероизповедания. И ако някой е роден в област, където царува определена религия, въз основа на тази религия той няма нетолерантно да отблъсква другите религии, а ще може да се съгласи с истините, които се съдържат в различните религии. Да вземем един пример. Един такъв пример може да бъде разбран само от тези, които в дълбочината на душата си сериозно се отнасят към антропософските убеждения, към това, което трябва да следва от познанието за основните условия и същността на инициацията. Да приемем, че един западен човек е израснал сред християнството. Той може би се е запознал с християнството поради това, че е приел големите истини на своите Евангелия. Може би дори вече е достигнал до това, което се нарича път към вътрешното изживяване на Христос Исус, може би в своето вътрешно изживяване вече е изживял Христос. Да приемем, че той опознава една друга религия, например будизма. Той учи при тези, които дълбоко са запознати със свещените истини и познания на будизма, познава това, което дразни материалистичния западноевропейец, което обаче ние, антропософите, можем да разбираме, той научава, че основателят на тяхната религия, след като е преминал през много инкарнации и е живял на Земята като Бодисатва, отново е бил роден като царски син, като син на Судходана; той опознава, че в двадесет и деветата година от живота си като Бодисатва същият се е издигнал до Буда, че с неговото издигане до Буда в тази религия е дадена понеже тя произлиза от инициацията една голяма истина, която важи не само за будизма, но и за всички хора; истина, която ще признае всеки инициран и всички други хора, които разбират будизма, той опознава, че привърженикът на будизма с право казва: Когато в една човешка инкарнация един Бодисатва достигне до Буда, то тази инкарнация, която като Буда прекарва на Земята е последната; тогава той повече не се завръща обратно в едно човешко тяло.

На този, който се намира в будизма, ще се допринесе дълбока болка, ако се твърди, че Буда отново ще се завърне в тяло от плът. Дълбоко страдание ще се причини на един такъв привърженик на Буда, когато някоя сила оспорва тази истина, че Бодисатва, който е станал Буда никога вече няма отново да се появи в едно физическо тяло на Земята. Ние, антропософите, обаче познаваме истинското съдържание на религиите, ние имаме за принцип да търсим истината на различните религии, а не техните заблуждения. И така, ние отиваме да се учим при тези, които разбират будизма или опознаваме от инициацията, че е истина: Тази индивидуалност, която е живяла като Бодисатва на Земята и се издига до Буда, тя от този момент е достигнала духовните висини, от

които няма отново да слезе върху физическата Земя. От този момент нататък, ако стоим върху основите на учението за реинкарнацията, няма повече да противопоставяме на някой будист твърдението, че Буда ще се завърне във физическо тяло. Истинското, правилното познание ще създаде разбирателство за всяка религиозна форма, произлязла от инициацията. Ние уважаваме религиозните форми, които са се развили на Земята, защото опознаваме истините в тях. Да, аз признавам искрено и честно, също както може да признае най-строгий будист, тази истина: че Бодисатва, който беше на Земята се издигна до Буда, за да достигне една висота на човешкото развитие, което прави възможно повече да не слиза на Земята. Това означава да имаме разбиране за различните религиозни форми на Земята.

Да приемем противоположния случай: че един привърженик на будизма достигне до антропософското познание. Той ще разбере или от правилното разбиране на християнството, или от принципа на посвещението, че за друга област на Земята има друга религиозна форма, където тези, които разбират тази религиозна форма, са наясно, че някога е живяла една личност, която всъщност не принадлежи към никаква народност, най-малко на Западна Европа, и че от тридесет до тридесет и третата година в тази личност е живял такъв импулс, такава сила на духовния живот, която вчера можахме да посочим, към която са се обръщали и седемте свещени Риши в техния Вишвакарман²⁶, която посочваше Заратустра в своя Аура Маздао, която посочваха египтяните в техния Озирис и която четвъртата следатлантска културна епоха нарича Христос. Но не за това става въпрос, а става въпрос да се познае в Христос това, което в продължение на три години живя като импулс в личността на Исус от Назарет и което преди това никога не е било на Земята, което е слязло от духовните висини в личността на Исус от Назарет, което в тази личност изживя Мистерията на Голгота и което като Христов импулс е един неповторим импулс за Земята и не съвпада с някоя обикновена инкарнация на човечеството; което като Христос само веднъж беше тук и не може да се върне в никой човек, а както казва Библията, ще дойде в облаците на небето, което означава, че ще се открие на човечеството като духовно откровение. Това е християнското вероизповедание.

Който изповядва будизма и е проникнат с духовно-научна сериозност и духовно-научно достойнство, ще трябва да признае, че той трябва да уважава това християнско вероизповедание, както и християнинът следва да уважава неговото вероизповедание. Онзи будист, който се е издигнал до духовната наука и сериозно се отнася към нея, ще каже: Както ти, като християнин, се обръщаш с доверие към учението, че станалият Буда Бодисатва няма повече да се завърне на Земята, както това е важно за

мен, че ти знаеш, че Буда не може да се завърне, така и аз, като будист признавам, че този, когото вие наричате Христос, не ще се върне в една физическа инкарнация, а като един единствен импулс само в продължение на три години е живял в едно физическо човешко тяло. Намерим ли в антропософията взаимното разбиране на религиите така, че инициационният принцип да навлезе в сърцата на хората, че единият човек да не налага на другия човек никаква чужда сфера, тогава ще стигнем до взаимно разбиране, което обединява хората по цялата Земя, тогава ще вдворим мир между отделните вероизповедания на Земята.

В християнството живее като основател Исус от Назарет. Християнският посветителски принцип има общо с религиозния основател Исус от Назарет само като факт, един факт, който може да бъде изследван и от окултистите. Със същата любов, със същата грижливост, както се изследва животът на Буда или на един друг основател на религия, се изследва животът на Исус от Назарет от тези, които познават принципа на инициацията. Как се разкрива животът на Исус от Назарет от гледната точка на окултизма, това ще намерите изложено в моята малка книжка „Духовното ръководство на човека и на човечеството“²⁷. Същинският християнски инициационен принцип се нуждае обаче от опознаването на Христос и се отнася до пътя към Христос. И този християнски религиозен принцип през много столетия подготвяше това, което сега е характеризирано като принцип на мир по цялата Земя, който изобщо не изхожда от един основател на религия, а от събитието, което веднъж се е случило в света.

Това е основната разлика между християнството и другите религии. Задачата, която принципът на инициацията, водещ до Христос, има в света, е различна от задачата на културите, които са произлезли от другите религиозни принципи. Това, което Христовият принцип на инициацията има за задача в световната мисия, произлиза от един факт, от едно събитие, а не от една личност. Това ще се разбере, когато се разгледат някои предпоставки. Може да се каже едно единствено изречение, да се даде едно единствено сведение и тогава, макар и само външно, стигаме до гледната точка на езотеричното християнство, на християнската инициация: Това е смъртта, изживяна в единението на Христос с Исус от Назарет. Събитието на онази смърт, която наричаме Мистерията на Голгота е това, което трябва да се разбере от принципа на християнската инициация. Едно действително разбиране на тази смърт е възможно едва тогава, когато човек си изясни мисията на смъртта в нашето земно развитие. Вчера посочихме, че старостта, болнавостта, болестта и смъртта са зависими от нехармоничността между нашия, проникнат от луциферичния принцип Аз и нашата организация. В последна сметка смъртта е свързана с луциферичния принцип и то по

един особен начин. Би било съвсем погрешно мнение, ако се приеме, че Луцифер е донесъл смъртта. Луцифер не е донесъл смъртта. Той донесе това, което можем да наречем възможност за заблуждение, също и на морално заблуждение, диференцирането на хората в раси и възможността за свободата. Това донесе Луцифер. Ако всичко, което Луцифер донесе, би действало като единствена сила сред човечеството, тогава този луциферичен принцип би довел дотам, че човечеството би отпаднало от прогресивната божествена еволюция. Човечеството би се одухотворило, но в една съвсем друга посока, а не в тази, в която протича прогресивната божествена еволюция. За да се запази човечеството в тази божествена еволюция, да не се остави то да бъде изгубено за божествената еволюция, трябваше да се предприеме нещо особено: човекът непрекъснато да бъде предупреждаван какви последствия ще има, когато злоупотреби с възможността за заблуждение и свобода.

Всяка болест, недъгавост, болнавость и смърт са предупреждения, че човек се е отдалечил от прогресивната божествена еволюция, докато редом с възможността за луциферичната свобода би могъл да бъде още здрав и силен. Недъгавост, болест и смърт не са дарове от Луцифер, а са дарове от добрите, изпълнени с мъдрост божествени сили, които с това слагат пречка пред влиянията на Луцифер.

И така, трябва да кажем: Всичко, което в света идва насреща ни като човешко нещастие, като болест и смърт, е тук, за да можем ние, хората, толкова дълго да останем обвързани със земното съществуване, докато получим възможност за поправяне, да се възпитаем за приспособяване към нашата организация. Ние страдаме, за да почерпим опитност от нашето страдание, за да намерим равновесието между нашия проникнат от Луцифер Аз и нашата проникната с божественост организация. Нашата организация толкова често ще отпада от нас, докато ние изцяло се проникнем в нашия Аз от законите на лежащата в божествения смисъл прогресивна еволюция. Така всяка смърт е изходна точка за нещо друго. Човекът не може да умре, без да вземе със себе си това, което му дава възможността някога в неговите следващи инкарнации да превъзмогне смъртта. Всички болки са тук, за да почерпим опит от страданието и да се пригодим към нашата божествена организация. Този въпрос обаче не може да се разглежда извън взаимовръзката му с цялата еволюция.

Ние можем да изследваме тези неща, когато окултно разгледаме отношенията на човека към най-близкото до него царство, животинското царство. Ние знаем, че в течение на развитието човекът винаги е причинявал болка на животните, че той е убивал животните. Този, който се учи да вниква в кармата на човешкия живот, често намира за много несправедливо, че животното, което не се реинкарнира, трябва да страда, да понася болки и дори, доколкото се отнася до висшите животни, трябва

да премине през смъртта с известно съзнание. И не би ли трябвало да има някакво кармическо изравняване! Разбира се, че човек изживява кармическо изравняване в Камалока за болките, които той е причинил на животните, но за това сега не искам да говоря, аз говоря за кармическото изравняване за животните. Нека да си изясним една мисъл. Когато разглеждаме човешкото развитие, виждаме колко много болки човекът е причинил на животинското царство и колко много животни е убил.

Какво означават тези болки, тази смърт в хода на еволюцията?

Окултното изследване ни показва как тук всяка болка, която е причинена на едно изпитващо болка същество извън хората, как всяка смърт е посев за бъдещето. Колкото и да са желани животните от прогресивното божествено развитие, те не са определени да имат инкарнации както хората. Но когато настъпи промяна в този изпълнен с мъдрост световен план, когато човек се намеси в еволюцията на животните и не я остави такава, каквато тя трябва да бъде без човека, какво става тогава? Окултното изследване ни учи, че всяка болка, всяка смърт, която човекът причинява на животното, всички те отново се възвръщат и възкръсват не чрез прераждане, а понеже на животните са причинени болки и страдания. Тези болки, тези страдания извикват животинството отново. Животните, на които е причинявана болка, няма да се появят в същата форма, но това в тях, което чувства болката, то идва отново. То идва отново така, че болките на животните се изравняват, така че към всяка болка ще се прибави нейното противоположно чувство. Тези болки, това страдание, тази смърт са семената, които човекът е посял; те покълват отново, като към всяка болка в бъдеще ще ѝ се прибави нейното противоположно чувство. Ще си послужи с един конкретен пример: Когато Земята бъде заменена от Юпитер, тогава животните няма да се появяват в тяхната сегашна форма, но техните болки и страдания ще събудят силите за усещане на болките. Те ще живеят в хората и ще се въплътят в хората като паразитни животни. От усещанията и чувствата на тези хора ще се получи изравняването на техните болки. Това е окултна истина, която може да бъде казана обективно и без разкрасяване, дори и тя да е неприятна за днешните хора. Някога човекът ще страда и животното ще изпитва изравняването на своите болки с едно определено приятно чувство, с едно приятно усещане. Това вече става бавно и постепенно в хода на съвременния земен живот, колкото и необикновено да изглежда. Защо хората всъщност са измъчвани от същества, бактерии и други подобни, които не са нито животни, нито растения, а стоят между тях, и които, когато човек страда, изпитват приятно чувство? Тази съдба хората са си създали поради това, че в предишни инкарнации са причинили страдания и смърт на животните. Понеже съществото, дори и да не се появи под

същата форма, усеща това през времената и чувства изравняването на болките в страданията, които човекът трябва да изпита. Така всичко онова, което съществува като страдания и болки, не остава без последици. Това е посев, от който ще произлязат предизвиканите чрез болка страдание и смърт. Не е възможно да бъде причинено някакво страдание, болка или смърт, без да се случи нещо, което да се прояви по-късно.

Да разгледаме в този смисъл смъртта на Голгота, която последва от единението на Христос с Исус от Назарет. Първото, което става ясно на този, който е преминал през съответната инициация е, че тази смърт на Голгота не е една обикновена смърт на Земята, каквато е обикновената човешка или друга смърт. Тези хора, които още не вярват в свръхсетивното, изобщо не могат да си създадат някаква представа за тази смърт на Голгота. Защото даже и външно Мистерията на Голгота има нещо своеобразно, нещо от което човек може много да се поучи. За Мистерията на Голгота не се споменава в нито едно историческо описание, а и критиците на Евангелията твърдят, че Евангелията не са меродавни като исторически документи. Но върху това, за което историята мълчи, са приложени принципите на инициацията. И днес посветените могат да възприемат това, което се е случило на Голгота; хората, които са минали през инициационните принципи и днес могат да го видят в хрониката Акаша. Авторите на Евангелията също са извличали своите описания, черпейки от хрониката Акаша. Първоначалните автори на Евангелията описват едно събитие, без да се опанят на възприятията от физическия план. Още тогава съзнанието, че тук имаме работа с нещо, което има връзка със свръхсетивните светове, е било така силно, че за най-важно се е считало да се установи именно връзката със свръхсетивните светове. Когато изхождаме от сетивните светове, ние не можем да стигнем до правилно отношение към тези събития. Това, което се е случило, се изяснява чрез инициацията. Бихме могли да кажем следното: В началото на нашата ера един човек, Исус от Назарет, изживял определена промяна през тридесетата година от живота си чрез приемането на Христос и е бил разпънат на кръста три години по-късно. Това би било едно обикновено събитие от историята на човечеството. Ако бихме се изразили по този начин, щяхме да сме изправени пред пълната противоположност на това, което са опознали посветените; то щеше да засяга земното човечество, дори и да изглежда одухотворяващо. При инициационния принцип става въпрос за нещо съвсем друго.

В крайна сметка би могло да се каже но вие не бива да ме разбирате погрешно, радикално би могло да се каже: Първоначално това, което се случи на Голгота не беше събитие, което засяга хората, доколкото те се намират на физическия план. Първоначално!

Не става дума за това, че в началото на нашата ера е живял един човек Исус от Назарет, който през тридесетата година от своя живот е изживял определена промяна поради приемането на Христос и после бил разпънат на кръст през тридесет и третата си година, не такава е християнската инициационна истина. Би трябвало приблизително да се каже следното: Предишното планетарно превъплъщение на Земята означаваме с името Старата Луна. През това лунно състояние луциферичните същества изостанаха в своето развитие. Тези луциферични същества се развиваха редом с прогресивните божествено-духовни същества. В хода на лемурийското време Луцифер се доближи до хората, включи се в човешкото земно развитие и причини това, което вчера беше характеризирано. Луцифер се намеси в цялото човешко развитие. Ако еволюцията на човечеството би продължила с Луцифер по този начин, постепенно щеше да се получи така, че мисията на Земята нямаше да стигне до своята крайна цел. Човечеството щеше да се изсуши, човешкият Аз щеше да бъде откъснат, щеше да отпадне от божествено-духовната еволюция. На Старата Луна определени същества, принадлежащи към свръхсетивните светове, тъй да се каже, узнават, че Луцифер е паднал, че враждебно е застанал срещу тях. Боговете виждат, че Луцифер е станал противник на прогресивното божествено развитие. За сега нека изцяло да оставим настрана доколко това засяга хората. Нека да го приемем като взаимоотношения между Боговете и техните противници, луциферичните същества, и да разгледаме човешкия род като едно творение на Боговете. Такава беше ситуацията.

Но в духовните, в свръхсетивните светове има нещо своеобразно. Там липсва това, което се намира на Земята, там смъртта във всичките ѝ разновидности не съществува. В свръхсетивните светове е в сила метаморфозата, а не раждане и смърт. Например груповите души, които са в свръхсетивните светове, не умират, а се преобразяват, метаморфозират. Там, където физическият свят никога не се е проявявал, там раждане и смърт не съществуват.

Само там, където свойствата на физическия свят до известна степен вече са преминали в съществата на свръхсетивния свят, там има нещо, което може да се вземе като аналог на смъртта, както е при природните духове; но това днес не можем да засегнем. При същинските свръхсетивни светове няма раждане и смърт, а само преобразяване, метаморфоза.

При божествено-духовните същества, които определяме като създатели на хората, не може да се говори за раждане и смърт. Луцифер също не се инкарнира като човешко същество във физическия свят. Той действа в човека, чрез човека, използва хората същевременно като свое транспортно средство. Така имаме работа с Боговете и с луциферичните

същества, които, така да се каже, поглеждат надолу към техните творения. Ако еволюцията би преминала така, не би се случило нищо в света на Боговете, така плановите на Боговете относно хората нямаше да се изпълнят. Тогава Луцифер щеше да пресече плановите на Боговете. Боговете трябваше да принесат жертва това беше тяхна работа. Те трябваше да изживеят нещо, което така да проникне в тяхната сфера, както всъщност Боговете изобщо не могат да изживеят, когато останат в своята сфера. Те трябваше да изпратят от своите редици едно същество на физическия план, което да изживее нещо, което иначе Боговете в духовните светове изобщо не могат да изживеят. Боговете трябваше да изпратят долу на Земята Христос за борба с Луциферичния принцип.

В течение на времето, когато настъпи определеният момент, Боговете, които обхващаме под името Божественият бащин свят, изпращат надолу Христос, за да познае той безкрайните болки на хората, които за един Бог означават нещо съвсем друго, отколкото за един човек. Така Боговете навлизат в земната сфера за борба с луциферичните духове. Един Бог трябваше да изживее смъртта на кръста, най-позорната смърт, както подчертава апостол Павел. В определен момент от земното развитие ние трябваше да надникнем в духовните светове и да станем свидетели на това, което засяга Боговете.

Преди учи инициационният принцип човек на всяка цена трябваше да се изкачи в божествено-духовните светове, за да вземе участие в принципа на посвещението. Пред цялото човечество стои там сега инициационният принцип в Мистерията на Голгота, едно събитие, което едновременно е сетивно във физическия план когато хората наистина искат да го видят и свръхсетивно, една работа на Боговете. Същественото е, че веднъж един Бог изпита смъртта като уравнисяване спрямо действията на Луцифер и хората станаха свидетели на това събитие. Ето какво ни дава инициационният принцип като християнска мъдрост и то е същинският извор на доверие към факта, че в човек като човешко същество може да се влее една сила, която е в състояние да го отведе извън Земната сфера, извън смъртта: Защото Боговете веднъж са извършили своята работа на Земята така, че са позволили на хората да станат зрители на случилото се. Затова всичко, което произтича от Мистерията на Голгота, е нещо общочовешко. И както всяка болка, всяко страдание, всяка смърт дори и тези, които хората причиняват на животните имат своите последици, то също и тази смърт има своето въздействие. Тази смърт беше едно семе, посято от Боговете, беше нещо, което остана свързано със Земята, свързано по такъв начин, че може да бъде намерено от всеки човек, който изпитва доверие и любов към духовните светове. Да, човекът го намира! Посветеният знае, че е така; човекът, който изпитва вяра и доверие, чувства, че от духовните светове

може да дойде помощ на неговия стремеж, ако той развие достатъчно вяра и доверие. Занапред това ще бъде постигнато по един точно определен начин.

Нека сега да се обърнем към египетските посветени. Чрез посвещението те изяснявах на учениците си цялата трагичност на конфликта между Боговете и Луцифер, като в техните мистерии символично представяха пред хората мита за Озирис-Сет. Още вчера разгледахме какви чувства предизвикваше митът за Озирис-Сет у египтяните. Там живееше божествено-духовното, до което хората искаха да достигнат, и то се наричаше Озирис. Но на Земята човек не можеше да се съедини с Озирис, той първо трябваше да премине през портата на смъртта. На Земята Озирис не можеше да живее, той веднага беше разкъсан; тук не беше мястото за това, което беше въплътено в Озирис. Като към нещо отвъдно поглеждаше последната културна епоха преди гръцко-латинската, когато отправяше поглед към Христос, към принципа-Озирис. Последва гръцкото време, което изцяло беше проникнато от чувството, че е по-добре човек да бъде просяк в горния свят, отколкото цар в царството на сенките²⁸. През времето, когато в Гърция това все още се чувстваше, в старото време на героите, хората усещаха пълното противоречие между проникнатия от луциферичния принцип Аз и напредващата човешка организация. Тогава хората чувстваха, че четвъртата следатлантска културна епоха протичаше така, че те имаха да изживяват много от това, което може да се изживее точно върху земната твърд. От там и абнормалното, особеното в тази епоха. В никоя друга епоха не се намират толкова много забележителни инкарнационни последици, както в тази четвърта епоха. Сега хората тук на Земята трябваше много да понасят, понеже гледаха повече към Земята, отколкото към отвъдния свят, както са правили през третата културна епоха. Гърците не ценяха това сливане с Озирис, те са гледали да усвоят колкото се може повече през човешките инкарнации, те са искали да изживеят възможно най-много през инкарнациите. Оттам и забележителният факт, че Питагор, големият инициатор на известна насока в гръцката култура, в една предишна инкарнация се е бил като троянски герой на страната на троянците. Той самият казва, че е бил троянски герой, който Омир съответно е описал и че се е познал като противник на гърците, понеже е познал своя щит. Когато Питагор разказва, че е бил Еуфорбос²⁹, то антропософията напълно разбира това признание. Гърците, също и големите между тях, са придавали особена ценност на това, което за тях е означавала единичната физическа инкарнация.

Но четвъртата следатлантска епоха, трябваше да доведе хората дотам, да почувстват духовните светове в тяхното пълно значение, понеже през

онова време се извърши Мистерията на Голгота. Докато в гръцката епоха хората най-много са ценили външния свят, на едно непознато място на Земята се извършва Мистерията на Голгота, там Боговете уреждат своите собствени дела на земната сцена, докато хората са извършвали техните човешки работи.

Ако египтянинът е поглеждал нагоре към смъртта, когато е мислил за своя Озирис, то през четвъртата следатлантска епоха се е учило, как там се намира една съвременна религиозна форма, в която живее импулсът, който може да донесе на хората чувството, че в този физически свят се разиграва нещо, което всъщност е божествено дело, и което е живото отрицание на това, което гърците са вярвали до сега: че е по-добре да си просяк в горния свят, отколкото цар в царството на сенките. Но гърците се запознават с този, който беше слязъл като цар от царството на Боговете и беше изживял своята съдба на Земята като просяк сред хората. Това беше отговорът на чувствата, изпитвани през четвъртата следатлантска епоха. Това обаче е също и онзи комплекс от чувства, от който могат да произлязат лъчите за бъдещото земно развитие. Египтянинът поглеждаше към Озирис, който за него беше Христос, за да се съедини с него след смъртта си. През четвъртата следатлантска епоха се поглеждаше към Мистерията на Голгота, като към един съвременен акт, който учеше хората, че във физическия свят се разигра едно събитие, което беше работа на Боговете.

Ние живеем в петата следатлантска епоха. В нашата пета следатлантска епоха хората ще прибавят великите учения за кармата, те ще се учат да разбират своята карма. В нашата пета следатлантска епоха хората изживяват третия акт, който логично се присъединява към акта-Озирис и към акта на Мистерията на Голгота. Те ще се учат да вникват в представата: Аз съм поставен на Земята чрез раждането; моята съдба е тук на Земята, аз изживявам радост и страдание, аз трябва да разбера, че това, което изживявам като радост и страдание, не ме сполетява напразно, че това е моя карма и то идва към мен, понеже е моя карма, моят голям възпитател. Аз поглеждам към това, което е било преди моето раждане, което ме е поставило в тази инкарнация, понеже тази моя съдба е необходима за моето по-нататъшно развитие. Кой ме изпрати тук? Кой ще ме свързва толкова дълго с моята съдба на тази Земя, докато изплатя моята карма? Това аз ще дължа на Христос, това че хората винаги отново ще могат да бъдат призовавани към изстраждането на съдбите си, докато приключат с тяхната карма на Земята. Затова Исус от Назарет, от който говореше Христос, не можеше да каже на хората: Опитайте се колкото може по-бързо да излезете от физическото си тяло, а той трябваше да каже на хората: Аз толкова дълго ще ви свързвам с вашата съдба на Земята, докато приключите с вашата карма. Вие трябва

да понесете вашата карма. Колкото повече се приближаваме към бъдещето, толкова повече хората ще разберат, че са били съединени с Христос още преди раждането, че в инкарнациите си те са получили от него милостта да приключат със своята стара карма.

Така хората от четвъртата следатлантска епоха са поглеждали към Исус от Назарет, като към носителя на Христос. Така на хората от нашата епоха ще става ясно, че Христос ще се разкрива все повече свръхсетивно и все повече ще управлява кармичните нишки в делата на Земята. Те ще вникнат в онази духовна сила като съдбата, която гърците все още не можеха да разберат; по подходящия начин тя ще доведе хората дотам, да понесат кармата си през следващите инкарнации. Като към един съдия, като към господар на кармата ще поглеждат хората към Христос през следващите си инкарнации. Така те ще приемат съдбата си и ще са приканени все повече да задълбочават душите си, докато могат да си кажат: Тази съдба не ми се налага от някаква неличностна сила, тази съдба ми се дава чрез това, с което аз се чувствам сроден в моята най-интимна същност. В самата карма аз виждам какво е сродно с моята същност. Моята карма ми е скъпа, понеже ме прави все по-добър. - Така хората се научават да обичат кармата и тогава това става импулс за познаването на Христос. Хората се научават да обичат своята карма едва чрез Мистерията на Голгота. И това ще се засилва все повече и хората ще разберат, че само под влиянието на Луцифер Земята никога не би могла да достигне целта си, че човешкото развитие все повече щеше да пропада без Христос.

Но християнството не гледа към Христос като към една личност, като към основателя на една абстрактна религиозна система. В днешно време един основател на дадена религия поради изискванията на нашето време всява само раздори. Не от една личност произлиза християнското посвещение, а от едно събитие, от един неличностен божествен акт, който се е разиграл пред очите на хората. Оттам тази тайна на Голгота е предадена на хората по един особен начин, защото от това, което разигра в началото на нашето летоброение, и което е посевет на тази единствената по рода си смърт, ще покълне любовта на хората към собствената им съдба, към собствената им карма.

Ние видяхме, че смъртта, която хората причиняват на животните, има определени последици. Смъртта на Голгота действа като семе в човешката душа, която сега започва да чувства своето отношение към Христос. Ето какво се случи при Мистерията на Голгота: Той умря по същия начин, както ние примерно можем да вземем едно семе и да го заровим в земята, за да покълне и се преумножи това, което то носи в себе си. Така на кръста беше реализирана смъртта на един Бог. Семето за посев беше посадено на Голгота, почвата беше човешката душа; това,

което ще порасне, са отношенията на човека към свръхсетивния Христос, който никога повече няма да изчезне от еволюцията на Земята, който винаги по най-различни начини ще се явява на хората. Както хората през времето на Мистерията на Голгота го видяха физически, така те в близко бъдеще ще се издигнат до един етерен образ на Христос, те ще видят Христос, както го видя апостол Павел.

Това, което съдържа християнската инициация е съхранено в символа на Свещения Граал, той е съхранен от онази общност, която работи за християнската инициация. За тези, които получават християнската инициация такава, каквато беше описана тук, не е абстрактна теория, не е хипотеза, а е факт от свръхсетивните светове. Съхраняването на християнската инициация беше предавано на тези, които са били пазители на Свещения Граал и по-късно пазители на общността на Розенкройцерите. Това, което произтича от християнската инициация, трябва да действа според своята природа нелично. Всичко лично трябва да се изключи, понеже личното носи само кавги и раздори сред човечеството и в бъдеще това още повече ще се засилва. Затова за тези, които символично казано служат на Свещения Граал, или – действително казано се грижат за християнската инициация, е строг закон, че никой от онези, които играят водеща роля от първа степен сред братството на Свещения Граал или общността на Розенкройцерите, нито те, нито живеещите в тяхна близост не бива да говорят за тайните, които витаят в тях, преди да са изминали сто години от тяхната смърт. Няма никаква възможност да се узнае как стои положението с една водеща личност от първа степен, преди да са изминали сто години от смъртта ѝ.

Това е един строг закон сред общността на Розенкройцерите, съществуващ още от нейното основаване. Никога никой не узнава по екзотеричен път, кой е предводител в Розенкройцерската общност, преди да са изминали сто години от неговата смърт. След сто години всичко, което той е дал, вече е преминало сред хората, станало е обективно благо на човечеството. Ето защо всичко лично е било изключвано. Никога няма да бъде възможно да се посочи една личност в земно тяло като носител на християнските тайни. Чак след сто години от смъртта на такава личност това ще бъде възможно. Това е един закон, който съблюдават всички братя на Розовия кръст. Никога един Розенкройцеров брат няма да посочи някоя жива личност, като водач от първа степен по отношение на онова, което като християнска инициация трябва да се внесе в човечеството. В старите времена пророчески е можело да бъдат предсказани тези, които ще дойдат, пророците са били предхождани от своите предшественици, от своите пророци, които са посочвали основателите на религиите, които ще се появят по-късно; както например през времето на Исус от Назарет, когато Йоан Кръстител е посочвал този,

който беше техен съвременник, обаче след Мистерията на Голгота духовната организация на човечеството по необходимост се промени и вече не може пророчески да бъде посочена една личност, която ще дойде или вече е тук. Но личността, която е била носител на християнските тайни, на онова духовно събитие, което е изпитано от човешките сърца, ще бъде посочена сто години след като тя е преминала през портата на смъртта и напуснала физическия свят.

Всички тези неща стават не според човешкото своеволие, а защото трябва да станат. Те трябва да станат, понеже днес хората са изправени в началото на една епоха, когато в хода на общочовешката еволюция трябва да се разпространят любов, мир и разбирателство. Те обаче ще се разпространят само тогава, когато ние се научим да възприемаме нелично това, което съществува, когато се научим да бъдем представители на това, което инспирирано от истината беше дадено на хората в хода на общочовешката еволюция. Никога вече, срещайки един будист, няма да се опитваме насилствено да го убеждаваме и да искаме да направим от него християнин, понеже вярваме, че това, което на него му е дадено, което е най-дълбокото в неговата религия, ще го доведе до Христос.

Преди всичко ние вярваме в неговата собствена истина. Ние няма да нараним чувствата на будиста, като му кажем, че не е истина, че неговият религиозен основател, след като е живял като Бодисатва между хората няма повече да слезе във физическа инкарнация като Буда. С това ние ще внесем мир сред вероизповеданията. Така занапред християнинът ще разбира будиста, а будистът ще разбира християнина. Будистът, който ще разбира християнството, ще каже: Аз разбирам, че християнинът издига за свой религиозен принцип нещо, което не е свързано с личността, едно нелично събитие, именно Мистерията на Голгота, едно дело на Боговете, на което човекът е бил зрител и му е било позволено да възприеме това, което го свързва с божествения свят. Нито един разумен будист няма да дойде и да каже на християнина, че Христос ще се въплъти в едно физическо тяло. Той много повече ще види в това потъпкване на истинския религиозен принцип. По този начин в света няма да се появи никакво ново, причиняващо раздори вероизповедание с религиозен основател, който му придава личен характер, а самият принцип на посвещението с неговия мир, с неговата хармония, с неговия характер, който води до разбиране на нещата, ще донесе на всички религии едно разбиране на истината, което ще ги обнови и отделната религия няма да натрапва своята собствена истина на другите религии. Както ориенталецът будист ще отговори на западния човек, който му каже, че Буда ще се появи в тяло от плът: Тогава ти не разбираш това, ти не знаеш какво представлява един Буда, така и

будистът, който обхваща същността на християнството и защитава познанието на духа със сериозност и достойнство, ще отговори на този, който би говорил за един, възплъттил се в плът Христос: Ти не разбираш нищо от християнството, ако вярваш, че Христос отново ще дойде в тяло от плът, ти разбираш християнството точно толкова малко, колкото разбира будизма онзи, който би вярвал, че Буда ще може да се появи в тяло от плът. Това, което християнинът, ако е антропософ, ще признае винаги на будиста, същото ще признае на християнина и будистът, ако е антропософ. Това ще важи за привърженик на всяко вероизповедание на Земята. Така антропософията ще допринесе за голямото, изпълнено с разбиране обединяване, за синтезата на религиозните вероизповедания на Земята.

ТАЙНИТЕ НА НЕБЕСНИТЕ ЦАРСТВА В ПРИТЧИ И В ИСТИНСКИ ОБРАЗ

Кьолн, 7. Май 1912

Едва бавно и постепенно ще се разбере нарастващото значение на теософията за хората на съвременността и бъдещето. Човек ще разбере това, когато се вживее в разбирането на известни неща, които макар и да са загатнати в религиозни и окултни документи, обикновено не се приемат достатъчно задълбочено. Биха могли да се посочат хиляди и хиляди места в такива религиозни и окултни документи, чиято дълбочина остава непозната, понеже хората ги разглеждат само повърхностно. Днес искам да насоча вниманието към едно дълбоко, многозначително място в Евангелието: „На онези, които стоят отвън, ще им бъдат разкрити тайните в притчи, така че те ще гледат и няма да видят, ще слушат и няма да чуят, ще им стане ясно, но няма да разбират. На вас обаче тайните на Царствата небесни ще ви бъдат разкрити не в притчи, а в техния истински образ.“

Обикновено изобщо не се помисля какво безкрайно дълбоко значение има едно такова място. Какво означава тогава това и къде са тези важни сравнения, за които Христос говори на своите ученици? Най важните сравнения са онези, които човек обикновено не възприема като сравнения.

Човекът възприема това, което вижда редом до себе си в минералното, в растителното и в животинското царство като една действителност на физическия план, като нещо, което се намира там. Той вижда това животно, онова растение и си представя, че те са неща, които наистина са там. Той вижда процеси във въздуха и водата и си представя, че това са процеси, които наистина са там. Това обаче не е така. Защото всички тези процеси в природата около нас, всичко, което се разиграва във въздуха и водата, не е нищо друго, освен процеси в духовния свят, които се

проявяват чрез това, което става във физическото. Те са откровения на духовни процеси, които са истинската действителност, реалността. Нищо не е реално, освен духовният свят и чак когато във всички неща и процеси ние можем да познаем духовното, тогава наистина сме познали реалността. Всичко във физическия свят има само стойността на подобие на онова, което стои зад него и това е духовният свят. Ние трябва да се научим да наблюдаваме по този начин всички процеси в животинското и растителното царство, както и всичко, което виждаме в човешкото царство, всичко, което прави впечатление на разума, на интелекта. Всички тези неща не са нищо друго освен подобия и чак този, който се научи да ги разгадава, достига до действителността, до реалността.

Така хората се движат из света, наблюдават събитията и не знаят, че всички те са само подобия. Чрез подобия се говори на хората и от страна на самата природа; едва тогава се говори за действителност, когато става дума за Духа. В картинни образи, взети от природата, Христос обяснява на своите ученици духовните процеси. Той говори за семена за посев, които са разпръснати и имат различна съдба. Това може да бъде само едно сравнение, понеже самите неща в природата са отражения, подобия. След това обаче, когато пояснява на учениците си, че самият той е едно цяло с духовната природа на всичко съществуващо, че той трябва да премине през смъртта, че това, което живее в него и което трябва да бъде потопено в смъртта, за да разцъфти по-късно като сила в човешките души и човешките сърца, което той ще даде на всички хора чрез тази смърт, тогава той говори за действителността, понеже говори за Духа и за това, което ще се случи чрез този Дух. Отгук се разбира, че истинското познание се постига само тогава, когато човек постепенно навлезе зад мировите тайни и познае, че това, което застава срещу него, е само отражение, само подобие на духовните процеси. И наистина душата на човека едва тогава се обогатява плодно, когато той достигне до това становище по отношение на външния свят.

Когато този външен свят стъпка по стъпка му се покаже осветен от Духа, тогава човекът се вживява в него по друг начин, отколкото преди и тогава в неговите ритми навсякъде намира следите на Духа. При самите нас ние виждаме един повтарящ се ритъм: заспиване и събуждане. Ние знаем, че в разстояние на двадесет и четири часа човекът трябва да повтаря това изгряване на нормалното дневно съзнание и неговото повторно помрачаване в сънно състояние. Ако поставим въпроса, какво навън в големия свят може да се сравни с тази ритмична смяна между спане и будност при човека, може би на много хора би хрумнало сравнението с ритмичната смяна в растителния свят израстването на растенията през пролетта и тяхното увяхване през есента. Човек вижда как растенията поникват и разцъфват от началото на пролетта до средата

на лятото, той вижда как през есента плодовете узряват чрез силата на Слънцето, проникнала в Земята още през пролетта и лятото. През зимата изглежда, че всичко замира, за да може отново да поникне през пролетта. Човек би могъл наистина да сравни собственото си събуждане сутрин със събуждането на физическата природа и своето заспиване с повяхването през есента. Това обаче би било тежко заблуждение, на което не бива да се поддаваме, ако искаме да открием истината.

Какво изживяваме всъщност, когато заспиваме? Тогава астралното тяло и Азът излизат навън. Те напускат физическото и етерното тяло. Ако бихме могли да видим какво правят физическото и етерното тяло през нощта, тогава бихме могли да наблюдаваме, че те са включени в една съвсем друга дейност, такава, която бихме могли да сравним с увяхването през есента. Това обаче можем да видим, само ако погледнем към физическото и етерното тяло откъм духовния свят. Тогава наблюдаваме, че те се проявяват по друг начин, отколкото през деня. През деня виждаме, че те се изчерпват и когато вечер сме уморени, това е само знак за това, че ние сме изразходили силите на нашето физическо и етерно тяло. Животът в пълното дневно съзнание е разрушаване, умъртвяване на нашето физическо и етерно тяло. Вечер те са най-дълбоко изчерпани; тогава заспиваме. И когато ги погледнем с духовните очи, виждаме как във физическото и етерното тяло започва една чисто вегетативна дейност, която можем да сравним с това, което се случва през пролетта. Тогава във физическото и етерното тяло започва сякаш да цъфти, да се разпуква, да се раззеленява, като че ли вътре в човека се извършва нещо, което може да се сравни с това, което става навън в природата през пролетта. Моментът на заспиването можем да сравним с пролетта, а колкото по-дълбоко навлизаме в нощния сън, толкова повече можем да сравним това, което се извършва вътре в човека със ставашото навън през лятото. Защото тази вегетативна дейност в нашето тяло става все по-интензивна. А при събуждането е същото, каквото е навън в природата през есента. Тогава със събуждащото се съзнание настъпва това, което лятото довежда до повяхване и в течение на деня настъпва такава пустош във физическото и етерното тяло, която е подобна на това, което предизвиква зимата навън, когато растенията вече са увянали и вегетативната дейност е замряла. Така в духовно-научен смисъл трябва да сравним заспиването с пролетта и събуждането с есента.

При заспиването, значи през пролетното състояние, астралното тяло и Азът напускат физическото и етерното тяло. Навън в природата действително също е така, че духовете на Земята, които са свързани с растителния свят, така да се каже, през пролетта се освобождават от физическото на растителния свят и чак тогава той може да разгърне своята активна дейност. През лятото тези духовни същества, които са

свързани с растителното царство спят, а през зимата се събуждат и изпълват планетната маса. Би могло да се каже: да, когато в едното полукълбо е зима, в другото е лято! Ритмичната дейност е такава, че духовете на Земята, когато през лятото напуснат северната половина на Земята, се преместват в южната половина. Те проникват в Земята като ритмически я обкръжават. В човека се извършва същото. Той вярва, че мисленето, неговото съзнание се намира само в главата и когато през нощта е навън, той вярва, че в него няма нищо, което да мисли. Но истината е, че тогава е дейна долната половина на тялото му и тогава се проявява едно мислене и съзнание от друг, нечовешки характер, така че и тук също се извършва едно ритмическо кръгово движение в тялото на човека. През пролетта бихме могли да кажем: Сега духовете на Земята заспиват; те се оттеглят от онази част на Земята, където е лято. Тогава там има вегетативен живот както при човека, когато той заспи и в тялото му започва вегетативният живот. През зимата обаче земните духове се събуждат. Тогава те са съединени със Земята, както хората през деня имат в себе си своето будно съзнание. Когато през лятото стоим върху Земята, около нас се намира физическата природа, която тържествува в своята физическа същност. Тогава пониква и разцъфва всичко в растителния свят, а всички низши духовни същества, които са градители в израстването на растенията, се намират в активна дейност. През зимата обаче, когато снегът навсякъде покрие Земята, когато вегетативната дейност замре, тогава знаем, че най-висшите духовни същества, които творят, действат, тъкат в космическото пространство са около нас, че най-висш божествен живот, божествено съзнание действа в Земята. Така е, когато настъпи зимата, а не когато е лято. Ето какво ни учи да опознаем една истинска духовна наука.

Духовната наука, която може да проникне с напълно ясно съзнание в тези неща знае, че когато човекът няма всичко това само теоретически в главата, а може да почувства също и със сърцето, той ще каже: О, ти настъпваща пролет и лятна мощ, ти довеждаш всичко във физическата природа до избуяване и цъфтеж, ти повикваш елементарните същества да излязат навън от Земята и да започнат своята работа. И през лятото, в средата на лятото тези низши елементарни същества празнуват нещо като екстаз, като пароксизъм. Тогава е времето на слънчевото равноденствие, когато се празнува Еньовден. После идва есента и зимата, и човекът дълбоко в душата си може да почувства: С намаляването на външната физическа слънчева сила, с настъпването на зимата, когато навън всичко умира, когато става все по-тъмно и по-тъмно, тогава най-висшите божествено-духовни сили се съединяват с тази част на Земята, където живеем ние и тогава се чувстваме като обгърнати от тези най-висши духовни същества, чувстваме, че в дълбочината на душата си ние

принадлежим към тях. Така ние изпитваме дълбоко почитание, когато знаем, че с настъпването на зимата ни е позволено да погледнем към тези прасродни духовни сили, които се появяват като откровение непосредствено около нас. Те да бъдат опознати, е призванието на теософията. Тя ще донесе на хората яснота относно всичко това.

Ние знаем, че теософията отново ще трябва да ни донесе онова, което хората някога са притежавали, но в едно притъпено съноподобно ясновиждане. Ние отново ще си възвърнем едно прастаро наследство, принадлежащо на хората. Да, някога хората са притежавали това съноподобно ясновидско праоткровение и има свидетелства, че е било така. И празникът на Йоан (Еньовден) е поставен в средата на лятото, понеже трябва да доведе хората до осъзнаването: Сега физическото се намира в своя най-голям разцвет, сега низшите елементарни същества, в разцвета на своите най-мощни сили, празнуват нещо като екстаз. Времето на празника Еньовден е фиксирано от едно прастаро съзнание на човека. В този екстаз на физическото човек забравя своята духовност, той се отдава на непосредствения разкош на физическата природа. Но тези стари ясновидци са знаели също, че през зимата с нашата Земя се съединяват най-висшите духовни сили. Затова навсякъде, където е действало, това старо съзнание е поставило в средата на зимата този празник Коледа, който е трябвало да загатне, че човекът се чувства съединен с духовността на Земята. Едно ясновиждащо човечество никога не би поставило посред лятото празника на божествената същност, на Земния дух; то е трябвало да празнува този празник през зимата. През свещените нощи душата се е чувствала съединена с божествено-духовните сили, които по това време пронизват Земята. Коледните празници принадлежат на зимата, както Еньовден на лятото.

Когато човекът долавя как живо му говорят празниците в онзи смисъл, в който са установени от древното човечество, тогава той се чувства духовно съединен със смисъла на тези празници. Тогава той разбира какво трябва да бъде събудено в човешката душа с помощта на едно такова познание.

Засилването на външната физическа слънчева светлина, насочването на физическите небесни сили към Земята през пролетта и отдръпването на духа в божествените сфери както през нощта духът на човека се оттегля в духовния свят това е чудесно изразено във Великден, който е поставен в такова време, че за определянето на този празник са съобразени констелациите на Слънцето, Луната и звездите. Тези звездни съотношения показват как през пролетта духовните сили видимо заспиват. Характерно за нашата материалистическа епоха е, че тя иска да бъде фиксиран Великденският празник; всяка година да се празнува на една и съща дата, понеже материализмът изисква смисълът му да се

определя от индустриалните и търговските интереси. Един истински израз на материалистическата същност на нашето време! За приключването на някои сметки положително е по-удобно Великден да не се празнува веднъж през Април, а на следващата година през Март, но точно това определяне на времето на Великденския празник според звездните констелации на небето изразява как си взаимодействат земното и небесното. В това датиране на празниците лежи дълбоката мъдрост на пращавечеството. Впрочем търговските интереси ще надделеят и Великден ще бъде фиксиран във времето, но ако хората забравят смисъла на този празник, това ще се отрази лошо върху всичко онова, което човечеството би трябвало да съхрани в своето развитие. И когато Великден бъде фиксиран във времето с оглед на външни интереси, теософията ще бъде призвана въпреки това да го смята за един подвижен празник, който се определя единствено чрез констелациите на Слънцето, Луната и планетите.

Така редом с материалистическия Великден ще има един духовен Великден, който ние и занаят ще празнуваме в нашите сърца така, че да запазим съзнание за връзката ни с духовния свят. Този духовен Великден ще бъде едно отражение, една равнозначност на духовния процес: През пролетта заспиват съзнанията на висшите духовни същества и на преден план идват съзнанията на низшите духовни същества. През есента обаче се събуждат висшите божествени сили, които в своето съзнание остават свързани със Земята. Когато това наистина се почувства, тогава постепенно ще се разбере, че човекът изобщо принадлежи към Духа, а външната физическа природа е само отражение, едно подобие. И човек все повече ще иска да узнае как самият той застава като образ на Духа, а не като образ, като подобие на външната природа.

Ние живеем през петата следатлантска епоха и често е обръщано внимание, че тази епоха е повторение на третата епоха, на египетската епоха. Ние живеем така, че в нашето мислене, чувстване и воля отново на преден план ще излезе това, което е живяло в египетската култура. През египетско-халдейската епоха хората главно е трябвало да осъзнаят тяхната взаимна връзка със звездния свят. Астрологията е била открита и особено развита през това време. Тогава хората, непосредствено ясновиждайки, са знаели как съотношенията на звездите са във връзка с техния живот и съдба. Тогава те са виждали дълбоко в тайнствените взаимовръзки между звездното пространство и човешката съдба. В новата епоха има изключителни, велики духове, в които това продължава да действа. Те са били инкарнирани през египетско-халдейската епоха и в техните следващи инкарнации в тях просветва непосредствено като от една вътрешна душевна сила дълбоко, интуитивно-астрологично знание.

Така е при отново роденият като Тихо Брахе, Юлиан Апостата³⁰. Той държи много на тези тайнствени взаимовръзки как човешката съдба може да се разглежда като свързана с образуващите се в звездните констелации тайнствени форми. За науката днес е безспорно, че Тихо Брахе беше голям астроном, който откри много нови звезди на небето и начерта една звездна карта. Тогава му е простено, казват учените глави, че е бил астролог, който според звездите е предричал всичко възможно на хората. Те му прощават това, че когато е преподавал в университета в Рошок, чрез своите дълбоки астрологични познания е предрекъл смъртта на султан Сюлейман³¹. Те му прощават, че е учудил света с такова пророкуване и казват: Това беше само една слабост на този иначе толкова велик човек, която може да се отмине. И те дори му прощават, че смъртта на султана се е изпълнила точно според пророкуването! В Тихо Брахе обаче виждаме отново да просветва старата египетска мъдрост. Тя трябва да просветне в нашата епоха, която е повторение на египетското време. Днес отново трябва да потърсим взаимовръзката на земното с божественото. Тук обаче не трябва само да се вглеждаме в земното пространство, а трябва да изследваме отраженията, подобията, сравненията с божествените светове, които намираме във физическия свят. Ние можем да ги намерим и в малкото, и в голямото. Когато например изследваме как са поставени дръжките на листата при всяко растение, когато проследим линията, която се вие около стеблото, където се редуват лист след лист, ще намерим, че получаваме една спирала. Ние виждаме как листата израстват ритмично като спирала около изправеното стъбло. При други растения, както например при поветицата, виждаме как самото стъбло описва тази спираловидна линия. Хората не обръщат внимание на такива неща. Ако биха ги изучавали, биха открили нещо ново. Те биха видели, че това спирално движение зависи от сили, които изобщо не се намират на Земята, които действат от планетите отгоре надолу. Тези планети извършват спираловидно движение в звездното пространство и действат надолу така, че карат растенията да направят същото спираловидно движение около своето стъбло. Стъблото обаче расте отдолу нагоре. Чрез това движение се пресича спираловидното движение. Това е силата, която горе прави един завършек, която довежда до цъфтежа, до възникването на цвета. Тази сила произлиза от Земята, протича към Слънцето и се връща обратно. Едни видове растения зависят от движенията на една планета, други от движенията и силите на друга планета. Ще дойде време, когато ще се знае как се движи Венера или някоя друга планета. И това ще се знае не от едно външно астрономично пресмятане, а ще се изследват растенията, които са венерини същества и които в своето спираловидно движение, в малкото, са огледално отражение на абсолютното венерино движение.

Горе в космичното пространство Венера прави голямата спирала, а растенията подражават на нейните движения с техните малки спирали. Звездите отпечатват почерка си на Земята в растежа на растенията, а Слънцето прави завършека. То се излива навсякъде над всичко и управлява това, което извършват планетите. В спираловидното израстване на растенията ще се изучават взаимните въздействия на земните и небесните царства. Растежът на растенията е равнозначност на факти с духовна същност в световното пространство.

Така ще се открие принадлежността на отделните физически същества към световното пространство. Човек ще ги свърже с определени действия в световното пространство и постепенно ще постигне познание за принадлежността към световното пространство на минералите, растенията и животните, а също и за принадлежността на човека, с неговите постъпки и съдба. Ние започваме да изучаваме тези неща в малкото по начина, по който духовно-научно днес извършихме това тук. Ще е необходимо много дълго време докато науката тръгне по този път и докато изследването на тези неща в техните действителни взаимовръзки се започне от окултните извори. Но това някога трябва да стане.

Когато в смисъла на днешното окултно развитие човек се изправи срещу света и всичко външно приеме за знаци, за сравнения, в нашия „Душев календар“³² той ще има една червена нишка. Не трябва да се вярва, че знаците на зодиакалните съзвездия представляват самите съзвездия. Знакът на Овена не означава съзвездието Овен, а това, че Слънцето или Луната се намират в определено съотношение към въпросното съзвездие и от това произхождат особени сили. Тези знаци не означават нещо поставено в пространството, а че дадени сили действат така, или иначе. Това, което се нарича пространство, е фантазия.¹ Отвсякъде действат духовни сили и знаците изразяват как те действат. Например когато сутрин Слънцето изгрява над съзвездието Риби, тази констелация е израз на съвсем определен начин на въздействие от духовни сили надолу към Земята.

Всичко това ние можем да почувстваме и да превърнем в имажинативно познание. Това, което може да покълне в нашата душа, когато наистина почувстваме какво се излъчва от духовния свят, ние се опитахме да изразим в календара, който тази година се появи в рамките на теософското движение. Там намираме други знаци, различни от традиционните стари календарни знаци, като нов израз на това, което душите трябва да научат като нещо ново в тази епоха. Те възникнаха така, че се проследи с чувството, не с разсъдък това, което наблюдавахме като ритмични промени върху нашата Земя заспиването през пролетта на духовните същества, които стоят във връзка с нашата Земя и тяхното събуждане през есента. Необходимо е обновление на тези

неща, които са влети в нашите празници от прастарата ясновиждаща мъдрост. Те трябва да се обновят, понеже през петата епоха отново ще възкръсне това, което е било съкровище на мъдростта през третата епоха.

За страничния наблюдател би трябвало да изглежда като най-голяма ексцентричност, че поставяме годината 1879 като начало на нашия календар. Тук искаме да обърнем внимание на това, че е особено важно да се постави годината на Мистерията на Голгота като начало на нашето летоброене, а не годината на раждането на Исус. През един петък на 3 Април 33 година в три часа следобед се извърши Мистерията на Голгота. И тогава се извърши раждането на Аза в онзи смисъл, който ние често сме характеризирали. И е все едно на коя земна точка живее човек или към кое религиозно вероизповедание принадлежи; това, което дойде в света чрез Мистерията на Голгота, важи за всички хора. Както важи за целия свят, че в един определен ден Цезар е умрял и няма друг ден за китайците или за индийците, така важи също и фактът, че Мистерията на Голгота се е извършила на този ден и тук става въпрос за раждането на Аза; това е просто един факт на окултния живот. Това е събитие от интернационален характер. И човек се учудва като чуе, че от една известна страна се твърди, че това, което тук се прави, че нашата розенкройцерска теософия, която поставя Мистерията на Голгота като централна точка на всичко, била скроена за немците и не е подходяща за другите народи.

Където се твърдят такива неща, там не е налице склонността да се разглеждат нещата, с които ние тук се занимаваме. Там просто нищо не се разбира относно Христос и Мистерията на Голгота. Разпространяват се изопачения в света и за съжаление на такива изопачения се вярва. Но да се предпазват хората от заблуждения е свещено задължение. Не е приятно задължение да им се казват такива истини, но това трябва да се прави. Казва се от друго място, че същото право важи за всички, но правото се изопачава. Не става въпрос да се кажат или напечатат някои неща, а за това, да се възцари истината между нас и истината да бъде наш свещен закон.

В нашия календар искаме да покажем раждането на Аза. С това обаче е свързана необходимостта да вземем за изходна точка момента на това раждане. Значи трябваше да броим от Великден до Великден, а не от Нова година до Нова година. Ако поради това може би има нови неприятности и се предизвикат подигравки и присмех, това не трябва да ни засяга, понеже знаем, че ако искаме винаги да повтаряме по същия начин нещо старо, което вече е отминало, не би се породил никакъв нов живот. Винаги да се повтаря същото е смърт; животът е: Да се въведе несъщото в същото. Нашият календар обаче е една жизнена задача. И макар че сега сме го направили лошо, през следващата година ще го

подобрим.

Преди всичко е важна втората част на този „Душевен календар“. Аз се опитах да дам такива медитативни формули за всяка седмица, каквито душата да може да изживее вътрешно-медитативно и те да действат в нея така, че тя да намери взаимните връзки между своя собствен вътрешен живот и това, което се дирижира от божествено-духовните същества в протичането на времето. Тези медитации, когато се правят сериозно и с отдаване, наистина довеждат дотам, че можем да изживеем срещата си с тези същества. В петдесет и две медитативни формули са събрани продължителни окултни опитности и изследвания, които могат да бъдат времеви форми за един вътрешен душевен живот, който може да се свърже чрез това с процесите на божествено-духовното изживяване. Те са нещо вечно, което изобразява отношението между духовной сетивно-възприемаемото. Постепенно всеки ще види ценността на този „Душевен календар“, който ще запази своето значение за всички години и постепенно ще изведе човешката душа по пътя към Духа, който живее и твори в целия Космос. Но не е лесно човек съвсем да изчерпи дълбокия смисъл на тези медитативни формули. За това човешката душа се нуждае от дълги години. В този календар е документирано не само едно просто хрумване, което изведнъж се е появило, а едно действие, което стои в органическа връзка с цялото наше движение и постепенно ще бъде разбрано защо в него това е направено така, а онова другоаче.

ПРЕДСКАЗАНИЕ И ПРЕДИЗВЕСТЯВАНЕ НА ХРИСТОВИЯ ИМПУЛС. ДУХЪТ НА ХРИСТОС И НЕГОВИТЕ ОБВИВКИ ПОСЛАНИЕТО НА ПЕТДЕСЯТНИЦА

Кьолн, 8. май 1912

Днешният ден изисква едно въведение към нашето разглеждане. Днес е денят, който в теософското движение определяме като „белия лотосов ден“, който всяка година ни напомня напускането на физическия план от Елена Петровна Блаватска, основателката на теософското движение в сегашното време³³. И само малко е нужно да се каже, за да прозвучи този тон, който се намира във всяка душа, която днес присъствува тук, за да се извикат усещания и чувства на възхищение, на благодарност към тази индивидуалност, която се прояви на Земята в личността на госпожа Блаватска и отново изостри погледа на хората за прастарите свещени мистерии на човечеството, от които за хората винаги е произтичало това, което духовното развитие изисква като сили и импулси. Обхващайки с разбиране задачата на новото време Е. П. Блаватска можа да даде в популярна форма това, което ѝ беше достъпно, така че тази популярна форма да е различна от начина и вида, по който по тайни пътища и течения в човешките дела и в човешкото творчество се е вляла

мистеријната мъдрост. Точно това е значението на новото време в това отношение, че трябва в общодостъпна форма да бъде дадено онова, което по-рано е било достъпно само за малко хора. Да действа в смисъла на това течение на новото време беше мисията на госпожа Блаватска. Така тя насочи човешкото мислене към нешто, което наистина през всички времена е било свещено за тези, които знаеха нешто за него. Че наистина е така, ще изясним още сега като изходна точка на нашето днешно разглеждане и обръщайки се към стиховете на един мислител, когото голяма част от образованите познава или по-добре казано не познава като един сух мислител, обхващаш света само с понятия като строител и изразител на лежачи далеч, далеч идейни образи. Че този мислител, който изглежда да е дал само кристални идейни построения, в себе си е притежавал най-топли чувства и не само идеи са били дрехата за всичко излизашо от неговото сърце, ни показва едно стихотворение, в което той се обръща точно към днешните мистерии.

„Мислителят на Европа“ както може да се нарече Хегел, е станал толкова познат на модерните образовани хора, че човек може да намери все още много неразрязани страници в неговите книги, намиращи се в библиотеките, ни е оставил едно написано с кръвта на сърцето си стихотворение. Имам предвид стихотворението „Елевзин“, което ще бъде представено тук от госпожица Сиверс. С това стихотворение от средноевропейската култура искаме да поднесем почитта си в памет на Е. П. Блаватска.

"Елевзин"* На Хьолдерлин (1770-1843)

/* Оригиналният текст на немски език е на стр. 306. Бел. пр./

Около мен, в мен е спокойствие.

Спят неуморимите грижи на заетия човек.

Те свобода и вдъхновение ми предоставят,
благодарение на теб, спасителко, о ноц!

С бяла дреха от мъгла върха далечен
обгръщаше Луната.

Приятелски просветва на езерото светлото
лице отвѣд.

Шумът на дните скучни потъва в спомена,
като че години дълги са отминали.

И твоят лик, любими, пред мен изплува,
и радостта на дните отлетели. Но скоро
той отстъпва

и идва сладката надежда за срещата ни нова.

Рисува ми се вече дългоочакваната пламенна
прегрѣдка,

въпросите потайни и сцената
на погледи изпълнени с въпроси,
дали във времето видът, държанието
на приятеля,
ликът са променени;
на сигурността насладата във стария съюз
отново да намериш, по-здрава още верността,
в съюза без положената клетва:
В посоката на *истина свободна само да живееш,*
мирът със устав, който мнения и чувствата
урежда,
никога, никога да не приемаш!
И преговаря мисълта ми с бавната реалност,
и над реки и планини към тебе леко ме понася.
Раздора техен оповестява скоро въздишка
плаха,
отлита с нея сънят на сладките фантазии.
Очите ми издигат се нагоре към свода на
небето вечно,
към теб простор блестящ от светлината на
звездите
в индигосиня нощ!
Насреща към надежди и желаня забрава
блика,
извираща от вечността потайна твоя.
И мислите потъват в съзерцание,
каквото мое мислех и наричах аз, изчезва.
Понасям се в неизмеримото,
аз в него съм, аз всичко съм, самото то съм аз.
И връщайки се мисълта в безкрайността
изтръпва
и не разбира на съзерцанието дълбините.
До мисълта фантазията доближава вечността.
Сгодява я със формата.

Добре дошли величествени духове, велики
сенки
от гордите чела сияе съвършенство
и мисълта не се изплашва.
Това родината е моя, чувствам аз,
сериозността и блясъкът, които ви обливат.
Ха! Разбиват се вратите на светилището твое,

о Церес, ти която в Елевзин цареше!
В опиянение възторжено усещам аз сега
на твоята близост трепета
и ясни стават откровенията твои.
Откривам аз на образите смисъла дълбок,
дочувам химни от пира на боговете,
величествените думи на техния съвет.
Но твоите зали са заглъхнали, богиньо!
Отлитнал е кръгът божествен от Олимп
далеч от осквернените олтари,
отлитнал е от гроба на човечеството осквернен
на невинността геният, който я твореше.
И мъдростта на твоите жреци мълчи.
Заглъхнало е ехото на светите ритуали
останал е копнежът на търсещия,
но напразно търси нещо повече от любов към
мъдростта.
Достигат я търсачите, а теб презират.
Да я изкажат, търсят думи,
в които твоят смисъл висш се би таил.
Напразно! Частици прах и пепел докопват
само те,
където никога животът твой при тях не ще се
върне.
Но в гнилото и бездушност харесват себе си
вечно мъртвите, доволните! Напразно!
Не остана ни знак от твоите празници, нито
следа.
Свещени бяха мъдростите висши
и дълбочината неизказана на чувствата за тоз,
който дете на посвещението бе
и той не искаше със сухи знаци тях да почете.
Самата мисъл не обхваща веч душата,
усещаща безкрайността извън пространството
и времето,
потъвайки, забравяйки самата себе си
и пак отново идваща в съзнание.
Който това на други да разкаже пожелае,
би го изказал само с ангелски слова,
понеже чувства на изречените думи
бедността.
Потръпва той, свещеното така дребнаво да

изкаже,
чрез думите така невзрачно да направи,
че грях изглежда му това,
и сам треперещ, устата си затваря.
Забраната, сам посветеният пред себе си
поставя,
а на душите бедни, един закон премъдър
забранява,
със думи да изкажат, каквото са видели,
почувствали и чули в свещена ясна нощ.
За да не пречи шумът на техните безчинства
на по-добрия, потънал в съзерцание,
и празнодумието им да не го настройва срещу
свещеното дори.
Като че във калта се би стъпило,
ако на паметта то би се доверило,
и да не стане свещеното за подбив,
за играчка и за стока на софистите,
които тя за левче там продаваше,
за покривало на дарените със слово лицемери,
или дори за пръчката на весело дете
тъй празно свещеното накрая да остане,
че само като ехо от чуждите уста,
живота свой то да крепи.
Не носеха дори скъпернически синовете ти,
богиньо,
честта ти свята по улици и по пазари,
в светинята потайна своя, в гърдите си я
съхраняваха.
Затуй ти не живееше в устата им.
Животът им за теб бе чест.
В делата им останала си жива.
И в тази нощ долавям те, богиньо лъчезарна.

Животът на децата ти разкрива те пред мен,
усещам те аз често като душа на техните дела!
Ти висша същност си, свещена вяра,
на божествеността, която дори когато всичко
срине се,
не се поклаща.

Чувствам се в пълно съзвучие с индивидуалността на Е. П. Блаватска,
когато за нея точно на този ден се изговарят думи, човек би искал да

каже, на пълна, ясна истина. Беше ѝ присъщо, когато тя беше напълно вярна на себе си, преди всичко да иска да бъде истинна. Затова ние я почитаме най-добре, когато насочим нашите благодарни мисли към нея и произнесем няколко думи, свързани с най-чистата истина.

Точно Е. П. Блаватска с нейната цялост, с нейната индивидуалност показваше каква вътрешна сила, какви мощни импулси са присъщи на онова духовно движение, което наричаме теософско движение. За да подчертаем това, достатъчно е да посочим първото голямо произведение от Е. П. Блаватска „Разбулената Изида“. При обикновения читател тази книга създава впечатление за едно хаотично произведение. Но ако го вземе в ръцете си някой, който знае, че има една прастара, опазвана в мистериите мъдрост, която е скрита от обикновените погледи и който знае, че тя е била подготвяна не във външните човешки дела, а в тайните общества, той все пак ще намери нещо хаотично в книгата, но и нещо съвсем друго. Той за първи път ще срещне едно произведение, което смело и открито поставя пред обикновения свят някои тайни на мистериите. И който разбира тези тайни, ще види колко безкрайно правилно са изтълкуваните, така както можеха да тълкуват само посветените. Хаотичното впечатление остава и човек може да си го обясни чрез следното разумно наблюдение: Външната личност на Е. П. Блаватска, доколкото тя беше въплътена в нейното физическо тяло, с нейния интелект, също и с нейните лични качества, симпатии и антипатии, ни показва според начина, по който „Разбулената Изида“ е написана, че тя не е могла да създаде от своята личност, от своята собствена душа това, което имаше да даде на света. Тя споделя неща, които сама не е могла да разбере и когато се проследи пътя на мислите, той е доказателство за това, че велики духовни индивидуалности са използвали тялото и личността на Е. П. Блаватска, за да разкрият това, което е било необходимо да се влее в човечеството. обстоятелството, че на Е. П. Блаватска не може да се припише това, което тя даде, представлява живо доказателство за това, че онези индивидуалности, които са свързани с теософското движение, учителите на мъдростта и на съзвучието на усещанията, са намерили в нея един инструмент. Тези, които виждат ясно нещата, знаят, че те не произлизат от самата нея, че са протекли през нея от страната на духовните индивидуалности. Разбира се, днес не е възможно да говорим в детайли за това.

Човек би могъл да зададе въпроса и той често се задава: Защо тези висши индивидуалности са избрали точно госпожа Блаватска за техен инструмент? Защото въпреки всичко, тя е била най-подходяща. Защо не е избран за инструмент един от учените господа, които се занимават със сравнителното проучване на различните религии? Ние можем да вземем най-големия, уважавания познавач на ориенталските религиозни

системи, известния Макс Мюлер³⁵ и от неговите собствени изказвания ще видим защо той не би могъл да оповести това, което трябваше да бъде разкрито чрез човешкия инструмент на госпожа Блаватска. Той имаше особена преценка за това, което даде Е. П. Блаватска относно ориенталската религиозна мъдрост; той казваше: „Ако някъде на улицата се види едно прасе, което грухти, не би изглеждало нищо особено, но когато един човек на улицата върви и грухти като прасе, тогава изглежда твърде забележително. " Ще рече: Който не изопачава това, което са ориенталските религиозни системи в смисъла на Макс Мюлер, той е като човек, който грухти като прасе. Не ми изглежда да има много логика в това сравнение. Защо човек трябва да се учудва, когато едно прасе грухти? Но когато един човек грухти, тогава това вече е изкуство, това не всеки го може. Това сравнение не е удачно, но че изобщо е могло да бъде направено показва, че личността на Макс Мюлер не е била подходяща.

Трябвало е да бъде избрана една личност, която интелектуално не е стояла особено високо и това, разбира се, има всевъзможни неудобства. Поради това госпожа Блаватска внесе всички симпатии и антипатии произлизащи от нейния характер, притежаващ бурни чувства. Тя изпитваше силна антипатия срещу този светоглед, който произтича от Стария и Новия Завет. Тя изпитваше силна антипатия срещу еврейския и християнския елемент. Едно обаче е необходимо, за да може да се опознае премъдростта на човечеството в нейния чист праобраз и това е: Да се застане с пълно владееене на чувствата пред откровенията, които идват от висшите светове. Антипатията и симпатията образуват един вид мъгла пред нашите вътрешни очи. Така се стигна до там, че госпожа Блаватска все повече беше притисната и около нея се разпространи една мъгла и тя можеше да вижда ясно само това, което е преминало през така наречените чисто арийски традиции. Това тя видя в неговите духовни дълбочини с особена яснота, но тя стана едностранчива и се достигна до там, че във второто ѝ голямо произведение, „Тайната доктрина“, тя едностранчиво представи могъщата стара арийска прарелигия. Не бива да се търси Мистерията на Синайската планина и на Голгота, понеже тя изпитваше към тях антипатия. Поради това тя беше насочена към сили, които с голяма мощ и голяма яснота можаха да дадат всичко онова, което е извън християнството. Това се намира в чудесните „Дзиан-строфи“, които госпожа Блаватска изнесе в „Тайната доктрина“. Поради всичко това тя беше изтласкана от пътя на инициацията във физическия свят, която се долавя в „Разбулената Изида“, но само в пречупени лъчи. В „Тайната доктрина“ обаче понеже беше подложена на едностранчива инициация госпожа Блаватска можа да представи само едностранчивото течение, което беше ръководено чрез онзи извънхристиянски мироглед. Така в „Тайната доктрина“ се появи единствена по рода си книга, в която

стоят най-големите откровения, които човечеството по това време можа да получи. Там се намират неща, които са изтъкнати и в едно друго произведение в писмата от „Учителите на мъдростта и съзвучието на усещанията“, така наречените „Писма от Учителите“³⁶. Там също се намира нещо велико, което е било открито на човечеството. Но има и други части в „Тайната доктрина“. Там например има изчерпателни сведения за теорията на масата. Точно който причислява „Дзиян-строфите“ и „Писмата от Учителите“ към най-великото, което е споделяно с човечеството, получава от тези обширни части в книгата относно теорията за масата впечатлението, като че ли те са написани от някой, който е страдал от писателска лудост, който непрекъснато е писал каквото му е хрумвало и не е могъл да остави перото от ръката си. Има и други части, в които прозира дълбока, страстна природа относно научните неща, без да е налице точно познание на предмета. Така „Тайната доктрина“ е книга, съставена от събрани неща, които би трябвало да се изключат, но също и от факти на най-висша мъдрост. Това става понятно, когато се узнае обяснението на един дълбок познавач и добър познат на госпожа Блаватска³⁷. Той казва: „Госпожа Блаватска беше една тройственост. Най-напред малка, грозна жена с нелогично мислене, със страстен характер, която винаги се ядосваше от нещо, която всъщност беше добра, любвеобилна и състрадателна, но не би могла да мине за надарена жена. Освен това, когато от нея излизаха най-велики истини тя беше ученичка на Великите Учители. Тогава се променяха нейните черти, жестове, тогава тя беше друга, тогава духовните светове говореха от нея. И имаше една трета страна, това беше едно царствено явление, надвишаващо всичко и предизвикващо страхопочитание. Това ставаше в редките моменти, когато самите Учители говореха от нея и се възвестяваха в нейните думи и писания.“ Тези, които са одушевени с чувството за истината, винаги грижливо ще различават, също и в произведенията на госпожа Блаватска, за какво става въпрос. Няма по-голяма услуга, която би могла да се направи точно на госпожа Блаватска, към която ние днес насочваме погледа си, от тази, да я познаем в светлината на истината; няма по-голяма услуга от това, да се води теософското движение в светлината на истината.

Естествено беше, че в началото теософското движение стоеше в една индивидуална насока; но то стана голямо и значително и е необходимо в това теософско движение да се внесе едно друго течение. Вече е необходимо към теософското движение да се добави течението, което през четиринадесетото столетие произлезе от окултните извори чрез розенкройцерството и което беше заключено за госпожа Блаватска.

Така днес ние напълно изпълняваме задачите на теософското движение като не само признаваме ориенталските вероизповедания и

светогледи, но прибавяме към тях и мирогледите, които намират своя израз в откровенията на Синайската планина и в Мистерията на Голгота. И днес може би трябва да се наблегне на един въпрос: Има ли смисъл в това да се изработи обширно разбиране на истинския импулс, който трябва да лежи в теософското движение и да се прибави към мирогледа на Е. П. Блаватска онова, което не е могло да бъде дадено в неговото начало, или има смисъл едно специално мнение от извънредно съмнителен характер да се издигне в догма и тя да се означи като всеобхватността на теософското движение? Аз от моя страна открито казвам: Знам, че ще извършим грях по отношение духа на Е. П. Блаватска, който е в духовния свят, ако направим последното. Знам, че няма да се провиним пред този дух, а ще държим сметка за него, ако сторим това, което тя иска днес, ако към теософското движение прибавим онова, което тя не беше в състояние да даде докато беше жива. И аз знам, че не само не ви говоря срещу нея, но говоря в пълно съзвучие с госпожа Блаватска, когато казвам: Бих искал нашето западноевропейско течение да навлезе в това теософско движение. През последните години се прибавиха някои нови познания и истини. Нека предположим, нека наистина предположим, че след петдесет години всичко би трябвало да се коригира, да допуснем, че както нещата днес се представят, няма да остане камък върху камък от нашата духовна сграда, че окултното изследване би трябвало в следващите петдесет години да ревизира всичко из основи: Всичко това би трябвало да бъде характеризирано от мен по такъв начин, че бих могъл да кажа само следното: То може и да се случи, но от всичко, към което се стремим, ще остане една важна подробност и тя определя основния стремеж на нашето западноевропейско теософско движение. И тази подробност се състои в това, че бихме могли да заявим: Имаше едно теософско движение, което на полето на окултизма не искаше да допусне нищо друго, освен това, което е произлязло от незамъгления най-чист стремеж към истината. Това е нашият стремеж, да може веднъж да се каже: По-добре е да не се казват съмнителни неща, отколкото по някакъв начин да се отклоним от това, за което в най-чистия смисъл на истината можем да носим отговорност пред всички духовни сили. От тук обаче произлиза нещо друго, именно, че тук или там някой се чувства призван да каже: Защо отричате това или онова, което се появява в теософското движение? Това не е толерантно! Може някои хора да свързват толерантността с някое друго понятие, обаче ние употребяваме това понятие така, че се чувстваме задължени да предпазим човечеството от това, което не може да издържи изпита пред чистата истина. Може да се изопачи каквото вършим, ние няма да се отклоним, ние ще изпълним нашата задача така, че да отхвърлим всичко, което трябва да отхвърлим,

когато служим на това, което току що беше споменато. Обаче само тогава, когато нещо идва в дисхармония с нашето чувство за истината, само тогава ние го отхвърляме. Други основания, други чувства не познаваме. Ние няма да говорим в скучни речи за равенство на мненията, за братство и така нататък, ние ще знаем, че дори обичта между хората може да процъфти само когато тя е истинска и честна. Нека да сме изпълнени от чистото чувство за истината, нека днес на този тържествен ден още веднъж да бъдат изречени тези думи.

По този начин се прибавя нещо ново, на дневна светлина се появяват някои неща, които могат да допринесат за изясняване на тайните на мирозданието. Няма да се казват неща, които поставят в сянка някоя голяма култура или религиозно движение на човечеството за сметка на някое друго. Колко често се е споменавало, че когато погледнем към първата следатлантска епоха с нейната духовна култура на свещените Риши, сред тази първа следатлантска културна епоха имаме една духовност, която стоеше по-високо от всичко, което следва. Също така не ни хрумва да сме несправедливи към будизма, ние изтъкваме неговите предимства, ние знаем, че той даде на човечеството неща, които християнството ще си извоюва едва в бъдеще. Но от огромно значение е, че ние винаги отново се насочваме към разликата, която съществува между ориенталската и западната култура.

Ориенталската култура говори само за такива индивидуалности, които са осъществили развитието си, преминавайки през различни инкарнации. Ориенталската култура например говори за Бодисатвите като индивидуалности, които по-бързо от обикновените хора преминават през човешкото развитие. Те обаче имат предвид това, което като индивидуалност преминава от инкарнация в инкарнация и в една определена инкарнация един такъв Бодисатва става Буда. Тогава един такъв Бодисатва е толкова напреднал, че когато стане Буда което може да се случи само на Земята той не се нуждае повече от едно плътско тяло. Колкото по-назад се връщаме, толкова повече се има предвид само индивидуалността и по-малко се изтъкват отделните прераждания. Много повече се говори за „Буда“ като за една степен, за едно достойнство, което и другите бодисатви също достигат в течение на живота си, отколкото за историческия Буда, за принца Судходана.

На Запад е другояче. Ние преминахме през една култура, в която изобщо не говорим за индивидуалността, която преминава от един живот в друг живот; за западната култура ценност има отделната личност. Ние говорим за Сократ, Платон, Цезар, Гьоте, Спиноза, Фихте, Рафаел, Микеланжело и си ги представяме в една инкарнация³⁸. Ние не говорим за индивидуалността, която минава от инкарнация в инкарнация, а за личността; ние говорим само за един Сократ, за един Платон, Гьоте и

т.н., говорим само за една отделна проява на дадена индивидуалност. Западната култура беше определена да доведе до значимост отделната личност, да я представи свежо и характеристично и да не поглежда към това, което като индивидуалност преминава от един живот в друг живот. Но сега отново заставаме пред необходимостта постепенно да узнаем как през отделните личности преминава вечната индивидуалност. Сега узнаваме как човечеството се стреми да погледне към това, което преминава от една личност в друга личност. Това ще означава ново възпламеняване на човешката душа, едно носещо светлина ново разбиране, което ще се разпространи над човешките души. Това, което ще дойде и ще позволи на хората да разберат отделната човешка душа, можем да го видим в няколко единични примера.

Да обърнем поглед към един такъв образ, какъвто е пророк Илия³⁹. Най-напред да разгледаме пророк Илия сам по себе си. Най-същественото обаче, за което става въпрос при пророк Илия, е, че по определен начин той подготви Мистерията на Голгота. Той насочи към това, че Йехова-импулсът е нещо, което може да бъде разбрано и проумяно само в Аза. Той не можеше да покаже цялото значение на човешкия Аз, той е междинна степен в азовото познание между идеята на Мойсей за Йехова и християнската идея за Христос. Така пророк Илия ни се явява като могъщ херолд, като предизвестител на Христовия импулс, на това, което ще се случи чрез Мистерията на Голгота. И така той се появява могъщ и велик.

По-нататък разглеждаме един друг образ. От страна на западната култура сме свикнали да го разглеждаме като единична личност. Да разгледаме Йоан Кръстител. В западен смисъл той застава пред нас като една конкретна личност. Ние обаче се научаваме да го познаем като херолд на самия Христос, ние опознаваме как е живял като вестител на Христос, като онзи, който пръв е изговорил думите: Променете вашата духовна нагласа, защото небесното царство е близо⁴⁰. Той напълно насочи към това, което ще стане импулс чрез Голгота, че в човешкия Аз ще може да се намери нещо цяло, божествено, че Христовият Аз ще навлиза все повече в човешкия Аз и че този импулс е близо. Чрез духовно-научното познание научаваме, че е истина това, което е загатнато в Библията: Същата индивидуалност, която е живяла в пророк Илия, живя и в Йоан Кръстител. Така че този, който трябваше да бъде херолд за Христос, се е проявявал като пророк Илия и отново идва като Йоан Кръстител, и отново става херолд на Христос, както е било подходящо за неговото време. Сега тези два образа се свързват пред нас. Източната култура постъпва по друг начин: Тя веднага отива до индивидуалностите и не обръща внимание на отделната личност.

Обърнем ли поглед нататък, ще намерим онзи своеобразен образ на

Средновековието, който е роден за да се види външно, че по особен начин е свързан с духовния свят през един от Великденските празнични дни на 1483 година и който още млад е починал през тридесет и седмата си година, който така мощно е действал чрез това, което е дал на човечеството. Това е образът на Рафаел. Той беше роден на един Разпети петък, като че ли да покаже, че е свързан с това, което се празнува на Разпети петък. Какво може да узнае западната култура в смисъла на духовната наука от образа на Рафаел? Когато разгледаме този образ със средствата на духовната наука, можем да узнаем, че той е допринесъл за разпространяването на християнството, за навлизането на едно вътрешно християнство в сърцата и душевността на хората и то повече от всички теологически интерпретатори, повече от всички кардинали и папи на неговото време. Пред погледа на Рафаел е стояло това, което четем в „Деяния на апостолите“. Един от атиняните пристъпва и казва дори жестовите са изобразени там: „Вие, граждани на Атина, вие принасяхте във външни знаци жертви на Боговете. Но има едно познание за онзи Бог, който живее и твори във всичко живо. Това е Христос, който премина през смъртта и възкръсна и чрез това даде на хората импулса на Възкресението. " Някои не слушаха, а други се учудваха. В душата на Рафаел всичко това се превърна в онази картина, която днес виждаме във Ватикана под неправилното име „Атинската школа“⁴¹. В действителност там е показан образът на апостол Павел, който поучава атиняните относно същността на християнството. Там Рафаел е дал нещо, което изглежда като предизвестие на християнството, стоящо над различните разновидности на вероизповеданието. Много малко е разбрано до сега от това; дълбокият смисъл на тази картина все още не се е разкрил на човечеството.

Когато вземем другите картини на Рафаел, трябва да кажем: От това, което папите и кардиналите са направили, каквото са дали на човечеството, наистина нищо не е останало. В тогавашното време Рафаел е рисувал така, че творбите му едва днес истински заживяват. Колко малко той е бил разбираан някога, можем да видим от случая как в Дрезден Гьоте даже не се е възхитил на „Сикстинската мадона“⁴², понеже бил чул от чиновника на музея разпространеното тогава мнение, че детето Исус имало в израза на лицето си нещо простовато, двата ангела долу са могли да бъдат нарисувани само от един некадърник, самата мадона не е възможно да е била нарисувана от Рафаел, тя сигурно е била заличена и наново нарисувана. Ние можем да разгледаме цялата литература на 18-то столетие и няма да намерим почти нищо за Рафаел, даже Волтер не го споменава⁴³.

А днес! Днес хората могат да са протестанти, католици или каквито и да е, картините на Рафаел действат на всички души. В „Сикстинската

мадона" може да се види как една велика космическа мистерия се отпечатва в човешките сърца и в бъдеще ще може да се очаква ако човечеството бъде изведено към едно, стоящо над всички вероизповедания, всеобхватно християнство, представено днес от духовната наука да може да се изгражда по-нататък върху основите на това, което е действало като „Сикстинската мадона" върху човешката душевност. От мен често е било посочвано, че когато човек погледне в очите на деца, може да узнае, че от детските очи го поглежда нещо, което не е навлязло в съществуването чрез раждането, което позволява да се погледне в дълбочината на човешката душа. Който погледне децата в картините на Рафаел, изобразяващи мадоните, той вижда, че в неговите картини от детските очи поглежда божественото, скритото, надчовешкото, което все още е свързано с детето в първите години след раждането му. Това може да се види във всички детски образи на Рафаел с едно единствено изключение. Един детски образ не може да се тълкува така и това е детето Исус на Сикстинската мадона. Който погледне в очите на това дете, знае, че от очите му се излъчва повече, отколкото може да се намери при един човек. Рафаел е изобразил тази разлика, показваща че в това единствено дете на Сикстинската мадона живее нещо, което е чисто духовно, нещо, което още предварително е свързано с Христос.

Така Рафаел предизвестява духовния Христос, който отново може да бъде обхванат от духовната наука. И чрез духовната наука узнаваме, че същата индивидуалност, която е живяла в пророк Илия и в Йоан Кръстител, е живяла също и в Рафаел. И ние се научаваме да разбираме, че светът, в който той е бил като Йоан Кръстител, отново възкръсва в Рафаел и чрез това, че е роден на Разпети петък, той подчертава в какво отношение се намира с историческото появяване на Христос.

Тук намираме третия вестител след пророк Илия и Йоан Кръстител. Сега, когато погледнем към образа на Йоан Кръстител, разбираме някои от въпросите, които може да постави този, който гледа в бъдещето. Той умира като мъченик, преди да се е извършила Мистерията на Голгота, той изживява времето на зазоряването на Мистерията на Голгота, времето на прозренията, на предвестяването, същевременно времето на радостта, той обаче не изживява времето на жалбите, на страданието. Щом това настроение се е пренесло в личността на Рафаел, не разбираме защо Рафаел, който с такова призвание рисува картини с Мадоната, рисува детски образи, не разбираме защо той не е рисувал предателството на Юда, не е рисувал носенето на кръста, Голгота, Маслинената планина? Съществуващите картини с този сюжет той е трябвало да нарисува по поръчка, в тях не се отпечатва наистина същността на Рафаел. Защо точно тези образи не лежат в картините на

Рафаел? Защото като Йоан Кръстител той не е преживял самата Мистерия на Голгота.

И когато така се разглежда образа на Рафаел, който е живял през изминалите столетия и живее и днес, и се погледне към това, което днес е тук и това, което вече е разрушено от неговите произведения, и човек се замисли, че всичко, което е тук в материалното, ще премине пътя на нетрайността, ще отпадне, тогава човек знае, че това, което живее в тези картини, преди те да се разрушат, ще бъде поето в душите на хората. За много от следващите столетия ще има репродукции, но което може да даде представа за личността на Рафаел, за това какво е бил Рафаел, какво сам е направил неговите произведения това ще се разпилее, ще стане на прах, ще отmine. И нищо земно, нищо на нашата Земя не е в състояние да го запази. Но чрез духовната наука ни става ясно, че това, което живее като индивидуалност в Рафаел, каквото тази индивидуалност си е изработила, се запазва и изработеното отново ще се появи с нея. И когато узнаем, че същата тази индивидуалност отново се появява в поета Новалис⁴⁴ и вземем ли първото предвестие на Новалис, което се появява като зора на една нова, жива идея за Христос, тогава ще си кажем: Дълго време преди във външния свят да изчезне това, което е направил Рафаел, дълго време преди това тази индивидуалност ще бъде отново тук, за да даде в нова форма онова, което има да даде на човечеството. Колко хубаво е, че западната култура през един определен период разглежда само отделната ограничена личност, колко хубаво е, че ние се научаваме да обичаме дадена личност в нейния отделен живот! Колко безкрайно се обогатява нашата душевност, когато се научаваме как вечното в човека преминава от една личност в друга личност! И макар че тези личности ни изглеждат толкова различни, все пак ще съумеем да ги разберем чрез това, което духовното познание ни дава като конкретни факти за човешкото прераждане и карма. Не толкова от общите понятия и учения ще има полза човечеството, колкото точно от това, което може да хвърли светлина в детайлите. Тогава някои неща, които могат да се постигнат само чрез интуитивното виждане и чрез окултното изследване, ще могат да се прибавят към другите факти и тогава най-после можем да насочим поглед към самата Мистерия на Голгота, можем да си припомним, че в тридесетата година от живота на Исус от Назарет Христос е навлязъл в него и е преминал през Мистерията на Голгота.

Когато днес се говори, че Христовото същество не може да се въплъти в едно физическо тяло, трябва да се каже, че това всъщност изобщо никога не е било твърдяно. Защото и тогава физическото тяло на Исус от Назарет беше обвивката, в която слезе духовното Христово Същество. Тук положението не е същото, както при други индивидуалности, които сами си изграждат тяхното тяло; в тялото, което подготвя Исус от

Назарет, едва по-късно се спуска Христовото Същество. Само че тогава то се съединява с него. Значи ние тук всъщност също не можем да говорим за физическо въплътяване на Христос. За познавача това са неща, разбиращи се от само себе си.

Но ние знаем, че чрез този Христов импулс нещо е дошло на Земята, нещо се е вляло в човечеството, което ще донесе добро за цялото човечество, щом се влее в човешките култури. Така че това, което премина през смъртта, е като житно зърно, което се умножава и навлиза в отделните души на хората, където може да покълне. Тъй като знаем, че Христос, който премина през смъртта и чрез това навлезе в Земята, беше приет от тялото на Исус от Назарет, се запитваме: Какво ще стане, когато Земята достигне целта си и дойде до своя край? Христос, който се приближи отдалече към Земята и се свърза с нея, в нейния край ще бъде реалността на Земята, той става духът на Земята. Той и сега е духът на Земята, само че тогава човешките души ще бъдат проникнати от него, хората ще са едно цяло с него.

Сега се запитваме за нещо друго. Ние учихме, че човекът в своя образ на Земята трябва да го взимаме за майа. Този образ се разпръсква след смъртта, той е един мираж, който застава пред човека като външен образ на човешкото тяло. Но външният образ на физическото тяло няма да остане повече тук на Земята, също както няма да останат и физическите тела на растенията, на животните и на минералите. Физическите тела ще преминат в това, което се разпръсква, което става световен прах. Това, което се вижда, напълно ще изчезне, физическата Земя няма повече да я има. А етерните тела? Те имат смисъл само докато обновяват физическите тела; и тях няма да ги има. Когато Земята достигне до целта си, какво тогава ще остане от всичко, което човек вижда? Нищо, съвсем нищо няма да остане, нищо от самия него, нищо от съществата на другите природни царства. Когато духовното се освободи, от материята няма да остане нищо, освен безформен прах, понеже само духът е действителен. Но едно нещо ще остане действително, което по-рано не е било съединено със Земята, с което човешките души ще се обединят, само едно тогава ще е действително: Христовият Дух. Той ще бъде единствената реалност, която ще може да остане от Земята.

Но как ще достигне този Христов Дух до своите обвивки? До обвивките, в които тогава той ще продължи да действа?

По времето на Мистерията на Голгота, като импулс и същевременно като душата на Земята, той се е спуснал в Земната сфера. Също и при Христос трябва да се създаде това, което би могло да се нарече негови обвивки. От какво едно такова същество си взема своите обвивки? Не както това става при хората, но също и Христос ще има един вид одухотворено физическо тяло, един вид етерно тяло и един вид астрално

тяло. От какво ще се състоят тези тела?

Това са неща, които първоначално могат само да бъдат загатнати. Чрез Кръщението в река Йордан, Христос се е спуснал в обвивките на Исус от Назарет. Той използва тях, живя в тях, вечеря заедно със своите ученици, в тях преживя събитията в Гетсеманската градина, в тях беше обруган и подигран, в тях премина през Мистерията на Голгота. След това възкръсна и от тогава живее като дух на Земята, свързан е с нея. Той си създава нещо подобно, каквото човекът има в своите обвивки. Постепенно в течение на времето около първоначалния чисто духовен Христов импулс, който се спусна при кръщението в реката Йордан, се оформя нещо, което се обособява като астрално тяло, етерно тяло и физическо тяло. Всички тези обвивки се образуват от сили, които трябва да бъдат развити на Земята от човечеството. Кои са тези сили?

Силата на външната наука не може да даде никакво тяло на Христос, чрез нея човек узнава само за неща, които в бъдеще ще изчезнат, по-късно няма да съществуват. Нещо обаче предхожда познанието и за душата има безкрайно по-голямо значение отколкото самото познание.

То е онова, което гръцките философи виждаха като началото на всички философии учудването и удивлението. Когато сме достигнали до познанието, тогава всъщност вече е преминало онова, което има ценност за душата. Хората, които могат да се удивляват пред великото знание и истините за духовния свят, запечатват в себе си едно чувство на учудване и това, което те запечатват, в течение на времето изгражда една сила, която представлява сила, привличаща Христовия импулс: Христовият импулс се съединява с отделната човешка душа дотолкова, доколкото тази душа може да се удивлява пред тайните на света. Христос изгражда своето астрално тяло в земното развитие от всички онези чувства, които са живели като удивление в отделните човешки души.

Второто, което човешките души трябва да изградят, чрез което да привлекат Христовия импулс, са всички чувства на състрадание. И всеки път, когато в душата се появи чувство на състрадание или на споделена радост, се образува една привличаща сила за Христовия импулс и чрез състраданието и обичта Христос се свързва с душата на човека. Състрадание и обич са сили, от които Христос оформя своето етерно тяло до края на земното развитие. По отношение на състраданието и обичта би могло да се говори почти за една програма грубо казано, която в бъдеще трябва да бъде изпълнена от духовната наука. Материализмът днес доведе в това отношение което преди никога не е ставало на Земята - до една позорна наука. Най-лошото, което се извършва днес, е да се хвърлят в един кош обичта и сексуалността. Това е най-лошото постижение на материализма, най-дяволската черта на настоящето. Нещата, които са направени в тази област, ще трябва първо да се

изчистят. Сексуалността и обичта в тяхното истинско значение нямат какво общо да търсят. Сексуалността може да се прибави към обичта, но няма нищо общо с чистата истинска обич. Науката стигна до истинско безобразие като доведе до възникването на определена литература, която се занимава с това да свърже тези две неща, които изобщо не стоят във взаимна връзка.

Едно трето нещо, което като от един висш свят се влива в човешката душа, е съвестта, на която човек се подчинява, на която дава по-висока оценка, отколкото на своите собствени индивидуални морални инстинкти. С нея Христос се свързва най-силно; от импулсите на съвестта в отделната човешка душа Христос изгражда своето физическо тяло.

Така един израз в Библията става напълно реален, когато се знае, че от състраданието и обичта в хората се изгражда жизненото тяло на Христос: „Каквото направите на най-незначителния от моите братя, го правите на мен“⁴⁵, защото Христос ще образува своето жизнено тяло до края на земното развитие от състраданието и обичта на хората. Както Христос изгражда своето астрално тяло от удивлението и учудването, както той изгражда своето физическо тяло от съвестта, така той изгражда и своето етерно тяло от чувствата на състрадание и обич.

Защо точно сега можем да кажем такива неща? Понеже веднъж ще се разреши един голям проблем за хората, а именно да се представи образът на Христос, какъвто е в действителност в различните области на живота. Чак тогава ще може да се види какъв е той, когато се вземат под внимание някои неща, които изнася духовното изследване; тогава няма да се гледа назад към това, което е било в Палестина там Христос използваше обвивките на Исус. Когато след дълго задълбочаване в духовно-научната идея за Христос веднъж се опита да бъде представен Христос, тогава ще се получи един образ, по който ще се познае, че в неговото лице се съдържа нещо, което всяко изкуство може да се стреми, ще трябва и ще се стреми да изобрази; в неговото лице ще се съдържа нещо от победата на силите, които се намират само в лицето, над всички други сили в човешкия образ. Когато хората ще могат да изграждат едно око, което живее и излъчва само състрадание, една уста, която не е приспособена само да яде, а да изговаря онези думи, изпълнени с истина, които са израз на човешката съвест и когато ще могат да се изграждат едно чело, което не е хубаво и високо, а е хубаво поради ясното оформяне на това, което изпъква навън към това между очите, което наричаме „лотосовият цвят“ когато някога всичко това може да се изгради, тогава ще разберем защо пророкът казва: „Той е без образ и красота.“⁴⁶ Това означава не красота, а онова, което ще победи разложението: Образът на Христос, където всичко е състрадание, всичко

е обич, всичко е съвест.

И така, духовната наука като едно ядро преминава в човешкото чувстване, в човешките усещания. Всички поуки, които може да даде духовното изследване няма да съществуват вечно, те ще се превърнат в непосредствен живот там, в човешката душа. И плодовете на духовната наука постепенно ще станат онези жизнени условия, които ще изглеждат като външно възплъщение на самото духовно познание, на душата на бъдещото човешко развитие, така както то трябва да се извърши.

С такива мисли исках да събудя във вашите души, каквото може да бъде събудено, когато не със сухи думи, а с чувствени идеи и чувствени нюанси бих искал да говоря на стремящите се към духовно-научното, така че тези чувствени нюанси и идеи да живеят, да въздействат и да се разпространят навън в света. Когато в сърцата живеят такива чувства, те ще станат извор на топлина, която ще се влее в цялото човечество. И онези, които вярват в това, ще повярват и в действието на своите прекрасни усещания, ще повярват, че всяка една душа чувства така дори и когато кармата не я принуждава да дава външен израз и чрез това тя ще може да поражда невидими въздействия, които наистина ще внесат в света това, което трябва да навлезе в него чрез духовната наука.

Ето какви чувства бих желал да породя у вас с моето сегашно присъствие в Кьолн.

ЗА СИНТЕЗАТА НА МИРОГЛЕДИТЕ. ЕДНО ЧЕТИРИКРАТНО ПРЕДИЗВЕСТИЕ

Мюнхен, 16. Май 1912

Духовната наука трябва да стане инструмент за взаимно разбирателство, чрез който да се научим да се разбираме до дълбочината на душите си в рамките на цялото човечество. И това разбиране до дълбочината на душата, това трябва, така да се каже, да ни проникне като антропософско настроение, трябва да живее в нас, иначе дори и окултните истини, които се вливат в човечеството чрез духовната наука, няма да станат разбираеми за нас. Понеже в това отношение духовната наука, така да се каже, е ключ за разбиране на вътрешния живот, тя може да допринесе за мир и хармония по цялата Земя. Как да стане това?

Можем да посочим един конкретен пример. Да вземем например отношенията на двама души, които имат различни вероизповедания, да речем християнство и будизъм. Същото, което можем да кажем относно християни и будисти, които тук ще ни послужат като класически пример, можем естествено да кажем за мирогледите на двама души, живеещи тук в Европа; защото това, което важи за голямото, чрез духовното познание ще важи също и за малкото. Как се отнасят християните и будистите един към друг, така както принадлежат към ортодоксалните си

вероизповедания? Християнинът вярва, че будистът може да стане блажен, само ако приеме християнството във формата, която то има сега. Така изглеждат мисионерските дейности на християните сред будистите; те внасят своето специално вероизповедание сред тях. По съответния начин се държи и ортодоксалният будист. Да предположим, че двамата биха станали антропософи. Как християнинът, като антропософски християнин, може да се отнася към будистите? Да речем, той чуе това, което принадлежи към най-главните неща в будизма и което всъщност правилно се разбира само от този, който сам живее в будизма. Днес от два източника може да се научи нещо за това, което може да се обозначи като съдържание на различните религиозни вероизповедания: от хората, които се занимават със сравнителната религиозна наука и от тези, които по духовно-научен начин вникват в съдържанието на различните вероизповедания. Когато се погледне към тези, които се занимават със сравняващата религиите наука, трябва да се каже, че те са изключително работливи и дейни хора, които се грижат за научното сравнение на различните религиозни вероизповедания. Но когато те сравняват тези религиозни вероизповедания, се вижда нещо съвсем особено; тогава това, което те търсят, дори и да не си признават, всъщност е само неистината за различните вероизповедания. Хората търсят каквото не е истина, те търсят това, което е било възприето точно в детските години на различните религиозни вероизповедания. Този, който се занимава с това като духовно-научен изследовател, търси централното ядро в отделните вероизповедания, той търси това, което се съдържа в един единствен нюанс, но наистина като въз-приемаем нюанс в едно или в друго религиозно вероизповедание. Той търси това, което е истина в отделните вероизповедания, а не това, което е погрешно.

В това отношение може да се случи нещо особено. Нали всеки човек, който познава фактите, ще има само най-голям респект пред може би най-големия учен на сравняващата религиите наука Макс Мюлер. А той не е дал нищо повече от това, което може да се нарече: неистината в ориенталските вероизповедания. Но той вярва, че с това казва всичко. И тогава се появява Е. П. Блаватска и говори другояче. Тя говори така, че в нея се вижда: тя познава централното ядро на ориенталските вероизповедания.

Какво каза тогава Макс Мюлер? Неговата присъда е гротескна и показва, че не винаги на един учен е необходимо непременно да се опира твърдо на логиката. Той е на мнение, че хората следват Блаватска, която им дава само погрешна представа за ориенталските религии, без да се съобразява с верните представи за тях, които например той, Макс Мюлер дава. И той употребява следното сравнение: Ако хората видят на улицата едно истинско прасе, което грухти, няма особено да се учудят, но ако

видят човек, който грухти като прасе, това прави впечатление. Той иска да сравни това, което по естествен начин показва религиозните системи, именно неговия начин на сравняване на религиите с прасето, което грухти по естествен начин не аз правя сравнението и искаше да сравни това, което Е. П. Блаватска даде, с един човек, който така грухти. Не искам да говоря за изискаността на сравнението, понеже то не ми изглежда особено логично, но аз бих бил изненадан, ако ме срещне един човек, който така сполучливо би могъл да грухти. Аз не бих употребил също и другото сравнение на сравняващата религиите наука със споменатото животно, наистина е учудващо, че Макс Мюлер сам го употребява.

Духовната наука ни запознава с истинското ядро на различните религии. Да вземем един очебиен момент в будизма: Будистът знае, ако е разбрал същността на своето вероизповедание, че има Бодисатви и че един Бодисатва, като една индивидуалност, в определен момент започва да се развива по-бързо от другите човешки индивидуалности и после се издига до Буда. Буда е общо име за всички онези, които в една телесна инкарнация се издигат от Бодисатва до Буда. И един от тях, който особено е отличен с името Буда, е точно синът на Судходана Гаутама Буда. И за него трябва да признаем, както за всеки Буда, че когато в двадесет и деветата година от своя живот той постига достойната степен Буда, тогава тази инкарнация, в която това се случва, е последната инкарнация и след това повече не трябва да слиза в едно земно въплъщение. Това будистът го възприема като истина. Като детска игра ще изглежда то за сравняващите религии изследователи. Антропософът обаче, който се е запознал с тайните на религиите във всички области, няма така да пристъпи към Буда, а ще знае, че такъв факт е истина. И също както един вярващ будист, антропософът застава срещу будизма и казва: Да, аз знам, че това е така при Бодисатвите, които се издигат до Буда, знам, че те повече няма нужда да се въплъщават. Това е едно от правилата на твоята религиозна общност, аз го признавам, както ти самият и след като аз го признавам, мога с почитание да повдигна погледа си към Буда, също както самият ти. Това означава, че антропософският християнин напълно започва да разбира какво казва будистът и той също като него изпитва същите усещания и чувства, той ги споделя с него и те се разбират в това отношение.

Да вземем другия случай, когато будистът стане антропософ и се научи да познава това, което християнинът, издигнал се над тесните граници на ортодоксалната гледна точка, знае за християнството. Да приемем, че този антропософски будист чуе това, което един такъв християнин знае относно самия Христов импулс. Той чува, че в християнството, в християнската езотерика се знае как веднъж в течение

на земното развитие, към човека, в неговото собствено развитие се е включило това, което наричаме Луцифер*; той чува още, че чрез това, човешкото същество е слязло по-надолу отколкото би слязло, ако не би имало никакво Луциферично влияние; той чува, че всъщност това е нещо, на което ние поглеждаме като към една работа на Боговете, когато погледнем съпротивата, бунта на Луцифер срещу прогресивните божествени сили. Значи, ние поглеждаме към нещо, което засяга Боговете. И тогава чуваме от християнина, който наистина разбира своето християнство, че уравновесяването на това засягащо Боговете събитие, което се е разиграло между прогресивните Богове и Луцифер, трябваше да настъпи чрез това, което ние наричаме Мистерията на Голгота. Но защо? /*това, което се нарича Луцифер. То се отличава от същността на самия Луцифер, защото то е само нашата представа, само създаденото от нас понятие в един определен момент. С нашите понататъшни занимания, с нашето все по-задълбочено мислене, обхващащо истините за духовния свят, дадени ни от духовно-научния изследовател, се разширява понятието създадено от нас за определения момент, а едва когато постигнем самостоятелното изживяване в духовните светове и възприемането на живите духовни същности, чак тогава ще узнаем какво представлява Луцифер Бел пр/.

В своята настояща форма смъртта и всичко свързано с нея наистина е дошло чрез Луциферичното влияние. Смъртта обаче е нещо, което може да се срещне само във физическия свят. В един свръхсетивен свят няма смърт, доколкото свръхсетивните светове са достъпни за човека с неговото ясновидско съзнание. Даже и груповите души на животните не умират; те само метаморфозират. Има само метаморфоза, но не и това, което наричаме смърт. Разлагането, разпадането на една част от дадено същество, смърт има само във физическия свят. За компенсация е трябвало това може само да се загатне едно надземно същество да изстрада смъртта, за да се прокара моста между Боговете и хората, един вид компенсация за луциферическия бунт. За да се победи Луцифер, е трябвало божественото да мине през смъртта; затова е трябвало то да слезе на Земята.

Това, което се е случило чрез Мистерията на Голгота, значи е работа на Боговете, чрез която е създадена компенсация за делото на Луцифер. Това е единствената работа на Боговете, която се представя пред очите на хората. Този единствен по рода си импулс, който не бива да се взима по друг начин, освен като преминаване на божественото през смъртта на физическия план и излъчването на Христовия импулс в духовната атмосфера на Земята от този момент нататък. Този, който познава християнството, разглежда това като прасъщността на това християнство. Християнството, обхванато в дълбокия му смисъл, се

отличава от всички други религии поради това, че другите религии като главен факт в тяхното зараждане виждат някой религиозен основател, една личност; докато християнството вижда същественото не в личността на Исус от Назарет, а в личността на този основател вижда само носителя на Христовия импулс, християнството вижда същественото в един факт. Това трябва да се обхване с възможно най-голяма интензивност: един факт, който е трябвало веднъж да се появи в земното развитие преминаването на божественото през смъртта. Това е, което е особен нюанс на истината в християнството: Че в началото му е поставена не една индивидуалност, а едно събитие, един факт, едно изживяване. Затова естествено е без значение, когато ни се каже: Вижте, Исус от Назарет има всякакви страсти, още има всякакви качества, които според ориенталските изисквания не бива да има, да речем, някой напреднал човек. За това изобщо не става въпрос. Този, който се притеснява от това, не разбира нищо от християнството; защото в християнството изобщо не става въпрос за Исус от Назарет, а за Събитието на Голгота, за един факт. Оставете спокойно другите основатели на религии да имат лични качества, които се харесват повече на другите народи от тези на Исус от Назарет! Но тези, които като будисти станат антропософи, те разбират, че в християнството става въпрос за Събитието на Голгота и те ще отвърнат на християнина по същия начин, по който и той се е отнесъл към тях. Те ще кажат: Точно както ти сам признаваш, че има Бодисатви, които като индивидуалности се развиват, издигат се до Буда и тогава не се нуждаят от възплътяване, то и ние признаваме, че някога в развитието на човека се е случило едно такова преминаване на божественото през смъртта. Ти признаваш истината в нашата религия и ние признаваме истината в твоята религия. Така и двамата се разбират. Те не биха се разбирали и биха се скарали, ако например дойдат християни, които мислят, че са станали антропософи и биха казали: Не ти вярвам, че един Буда няма да се появи повече във физическо тяло, а предполагам, че след известно време Буда отново ще дойде в едно физическо тяло. Това би било абсурдно за този, който познава будизма в неговата същност. Невъзможно би било да се изисква от будиста да вярва, че неговият Буда отново може да се появи в плът. Будистът би казал: Ти не разбираш будизма. И напълно естествено е и не би могло да се спори, че подобно на този, който не познава будизма и твърди, че един Буда би дошъл отново в плът, този, който не разбира християнството, ще твърди, че Христос би могъл отново да слезе в плът⁴⁷, той не разбира, че тук става въпрос за един единствен живот на едно божествено същество на Земята, точно за тази цел то е трябвало да премине през смъртта във физически план. Така тук става въпрос за взаимно разбирателство на хората по цялата Земя, за истинско разбиране,

чрез което ще се възцари мир. Размирици ще се появят, когато се твърди спрямо будистите, че Буда ще се появи отново в плът; размирици ще се посадят, когато се твърди, че Христос би могъл отново да се въплъти. Такива неща би трябвало силно да си отмъстят, понеже са невъзможности относно това, което наистина живее в човешкото развитие. Гротескно би било, когато някой дори иска да твърди, че Христос пак ще трябва да дойде и хората сега би трябвало по-добре да го разберат, отколкото някога и че те би трябвало по-добре да се подготвят за него, а не да го умъртвяват; такъв човек нищо не разбира, защото тук нещата опират точно до умъртвяването, и че без него не би имало никакво християнство! Добрата воля за взаимно разбиране наистина довежда до разбиране и ние виждаме как духовната наука може да бъде инструмент, за да се търси основното ядро в отделните религиозни вероизповедания. Когато човек иска, го намира. От там то се превръща в послание за мир по целия свят. Духовната наука ще изгради към материалното културно тяло, което днес в индустриално и търговско отношение е разпространено по цялата Земя, една разпространена по цялата Земя културна душа. Точно чрез това, че опознаваме разнообразието, което е дадено на човечеството в различните религии и отнасяме към него онова, което като ядро на истината ни се дава чрез духовната наука, точно така ние постигаме един вид синтеза, съединяване на различните мирогледи в нашето време.

Никога в антропософски ориентираното движение не е имало стремеж да се представят различията в религиозните вероизповедания по такъв начин, че да се дадат предимства на едно, а на друго да се припишат само отрицателни страни, тук ние характеризираме. Колко често се е казвало, че спиритуалното величие, до което е достигнала културата на старориндийските Риши непосредствено след атлантската катастрофа, до днес изобщо не е било достигнато. То не е достигнато и от днешното християнство. Ние не изтъкваме предимства и недостатъци, а представяме отделните религии в тяхната същност. Когато насочим вниманието и към техните различия, ние пак само ги описваме.

Проследим ли повече ориенталския начин на мислене, именно онзи, който има най-много последователи, будизма, ще видим една характерна черта. Там главният интерес на хората се обръща към това, което се нарича преминаване през различните инкарнации. Там се говори за един Бодисатва; но един Бодисатва не е някой, който живее от годината на раждането до годината на смъртта, а е един, който отново и отново идва и тогава се издига до Буда; говори се за Бодисатви, как те са се появявали в човешкото развитие по различно време. Повече се генерализира, повече се обхващат индивидуалностите, които остават. А как изглежда досегашният западен мироглед? Точната противоположност. Когато

хората говореха за Сократ, Платон Рафаел, Микеланджело, те имаха предвид личности и западното виждане представляше пред погледа като най-значителното, именно ограничените в себе си същества. Това имаше своите добри страни, понеже така се постигна особено възпитание, можа да се изработи, да се изгради отделната човешка личност. Това в голяма част беше точно така при тези възгледи, които например не бяха разбрани от Е. П. Блаватска; при староеврейските и ново-заветните възгледи.

Например, погледът се насочваше към пророк Илия. Окултните изследвания относно пророк Илия показаха нещо изненадващо. Аз мога само да кажа, че ни прави впечатление особеното, чрез което той е предвестител на това, което е трябвало да се случи чрез Христовия импулс. Той все още разбира нещата така, че божествената същност ще се прояви в народния Аз, но вече обръща внимание, че най-достойното средство за познанието лежи в самия Аз. Пророк Илия трябва да бъде обхванат като един вид предвестник на християнството и ми се струва, че никой от другите пророци не е бил толкова забележителен предвестник на християнството. В неговите думи още се чувстват нюансите на Йехова, но скоро виждаме, че при него Йехова максимално се доближава до човешкия Аз.

Да обърнем поглед към един друг образ, също като към отделна личност, към Йоан Кръстител. Ние виждаме как той предхожда Христовия импулс, как Йоан Кръстител се представя наистина за онзи, който с думи характеризира Христовия импулс. Той казва: „Променете мисленето, не поглеждайте назад към времената на старото ясновидство, а потърсете в собствената си човешка душа Царствата небесни!" Йоан Кръстител характеризира това, което реално е Христовият импулс. Той е превъзходен вестител на християнството. Като вид усъвършенстване на развитието, като вътрешно спиритуално усъвършенстване ни изглежда това, което живее в сърцето на Йоан Кръстител в сравнение с това, което живееше в пророк Илия.

След това обръщаме поглед към Рафаел и виждаме като че ли съвсем друг човек, отколкото е Йоан Кръстител, но щом разгледаме Рафаел да, ние трябва само наистина човешки да се задълбочим в него, тогава откриваме също и в него един вестител на християнството.

Да вземем веднъж следното. Да отворим „Деянията на апостолите" на страницата, където пише: „И апостол Павел дойде в Атина и атиняните се събраха около него, и апостол Павел се изправи пред тях и каза: Вие, жени и мъже на Атина, вие по всякакъв начин почитахте досега вашите Богове; но божествеността не живее във външните знаци на действителността! Вие всъщност имате един олтар, където пише: На непознатия Бог! Аз обаче ви казвам, онзи непознат Бог е този, който не

може да бъде показан в своя истински образ чрез външни знаци, той обаче лежи в основата на всичко живо, на всичко съществуващо. Той е този, който живя на Земята и възкръсна, този, който чрез възкръсването ще поведе самите хора към Възкресението. " И апостолската история разказва по-нататък а ние буквално виждаме апостол Павел да стои пред атиняните - как някои атиняни повярваха, а други не. Между първите е Дионисий Ареопагита. Тогава поглеждаме картината, която се намира в Камера дела сигнатура в Рим и е нарисувана от Рафаел, и която се нарича „Атинската школа". Да предположим както някога беше съвсем естествено, че Рафаел прочита мястото от апостолските истории, за което стана въпрос. То оживява в него. И сега разглеждаме различните атиняни, чиито лица той е нарисувал; и дори до жестовите на ръцете виждаме как между атиняните изпъква един образ, който отново познаваме, когато обхванем с поглед апостол Павел от апостолските истории.

И така бихме могли да прегледаме различните неща при Рафаел. Когато насочим погледа към неговите различни мадони, би трябвало да се запитаме: Няма ли нещо особено при Рафаел, той е велик, когато рисува сцените, които показват идващото, израстващото в пораждането на християнството, малкия Исус като нещо, което съдържа в зародиш цялото идващо християнство. Ние обаче не намираме при Рафаел предателството на Юда, всъщност не и носенето на кръста⁴⁸, понеже неговото носене на кръста ни изглежда като скалъпено, съвсем различно от другите произведения на Рафаел. Затова пък намираме Благовещението, Възнесението, значи неща, които насочват точно към бъдещето на християнството.

И как говореха тези неща на хората? Те говореха много особено. Вие знаете, че в Дрезден се намира едно от най-големите произведения на Рафаел: „Сикстинската мадона". Хората, които много не се замислят, може би смятат, че това е картина, която победоносно е дошла в Германия. На Гьоте тя изобщо не е направила впечатление, понеже вече бил чул общоприетото мнение за това произведение. Гьоте, като млад човек, още не е бил така сигурен в преценките си и се е влияел от това, което са говорили хората. Какво са му разказали музейните служители в Дрезден? Че детето с целия му израз е простовато, че Мадоната била нанесена отгоре от някой дилетант, че малките ангели долу, са допълнително нарисувани от някой чирак. Това е било настроението към „Сикстинската мадона", когато Гьоте като млад човек е бил в Дрезден. Но виждаме как стоят нещата сега. Да обхванем с поглед какво всъщност е станал Рафаел вече за хората! Рафаел работи в Рим в едно време, през което много се е спорило относно религиозни догми. Начинът, по който Рафаел рисува християнските тайни, стои над различните разновидности

на вероизповеданието. Когато вземем по-късните големи италиански художници, виждаме религиозните тайни, нарисувани така, че разбираме: Това е християнството на латинската раса. Рафаел рисува така, че виждаме едно стоящо над различните народи общочовешко изобразяване на християнските тайни. Затова виждаме как за кратко време „Сикстинската мадона“ спечели душите даже и в протестантските области. И ако антропософията ще трябва да допринесе за разбирането на християнските мистерии, тя ще намери най-бърз достъп до онези души, в които живеят чувствата, породени от съзercаването на картини като „Сикстинската мадона“, онези души, които са подготвени именно по този начин. И когато днес говорим, че християнството се намира още в началото на своето развитие, че едва чрез духовния ключ, който може да даде антропософията то ще добие своя истински образ, тогава знаем, че Рафаел застава като предвестник за това християнство.

И отново обръщаме поглед към един друг образ, като вземем за помощ това, което са западноевропейските възгледи: ние обръщаме поглед към фигурата на немския поет Новалис. Разгърнем ли произведенията на Новалис навсякъде до най-дребните детайли - ние виждаме зародиши на най-чистото антропософско учение, само трябва, така да се каже, да ги разнищим. Тогава се вижда как Новалис е проникнат от едно антропософско християнство.

Така разгледахме четири образа като отделни личности. Това беше западноевропейски възглед. Сега идва духовно-научното задълбочаване. Чрез него хората ще узнаят защо например Рафаел е почувствал онази магнетична притегателна сила да се инкарнира точно в един Разпети петък, за да посочи външно чрез раждането си на Разпети петък, че той има нещо общо с Великденската мистерия. Тези неща днес могат само да се загатнат; ще преминат няколко десетилетия и хората тогава ще разбират нещата, които се твърдят с това по същия начин, както днес разбират естественонаучните факти; че именно същата индивидуалност е живяла в пророк Илия, в Йоан Кръстител, в Рафаел и в Новалис. Първо ще познаят личностите, а после как индивидуалността преминава през тях. И чак сега ние разбираме това четирикратно вестителство и възходящата градация в това четирикратно вестителство. Сега към такова нещо имаме съвсем друго отношение, отколкото по-рано. Днес се знае, че оригиналите в Рим не са в тяхната някогашна форма, те са развалени, вече не са такива, каквито са били рисувани от ръката на Рафаел, и като преминат още няколко столетия, тези неща ще изчезнат. Дори и репродукциите да имат по-дълъг живот, някога ще се разпадне всичко, което е създала индивидуалността. Но дори и с течение на времето физическите произведения на Рафаел да се разпаднат на прах, ние ще знаем, че същата индивидуалност, която ги създаде, е живяла и в

Новалис, за да даде по друг начин израз на това, което се намира в нея.

Така ние виждаме как към това, което е западния начин на виждане, ограниченото разглеждане на личностите, днес се прибавя индивидуалността; как най-доброто, което представлява западния мироглед, се свързва с най-доброто, което има източното виждане. Така развитието напредва във времето. Щом човечеството напредва така и разбира такива неща, няма да остане ням и духовният свят; той ще проговори на човечеството също и в ежедневните явления. И хората няма, така да се каже, само чрез един вид познание да се издигат към духовния свят, а това познание все повече и повече ще се преобразява, бих казал, в един вид опитност. Затова обаче днес е необходимо едно истинско духовно движение. Че е необходимо такова, се вижда дори от това, че вече и най-простото не може истински да се прецени.

Ще изтъкнем още една подробност. Когато човек води нормален здравословен живот, в течение на денонощието той преминава през будно и спящо състояние. Ние знаем, че когато той заспи, физическото и етерното тяло остават в леглото и че навън излизат астралното тяло и Азът. Какво тогава става с това, което остава в леглото? Когато ясновидецът погледне от своето астрално тяло към това, което се извършва в етерното и физическото тяло, вижда как там започва един по-скоро вегетативен живот, един живот, който всъщност се руши чрез дневното съзнание. Уморяването се компенсира; това означава: в етерното и във физическото тяло нещо започва да цъфти и избуява, а астралното тяло и Азът са се оттеглили. Когато сутрин те отново навлязат във физическото и етерното тяло, тогава отново допринасят за тяхната умора, те „изгриват“, довеждат до увяхване на това, което е избуяло през нощта. Всичко, което е в микрокосмоса, е налице също и в макрокосмоса. Когато през пролетта виждаме как Земята оставя зеленината си да избуи в растенията, как се разтварят листа и цветове и как растенията се подготвят да завържат плодове, какво имаме тогава тук? Това, ако бъде сравнено външно, можем да го сравним със събуждането на природата през пролетта. Всъщност е точно обратното! Ние трябва да сравним разцъфтяването през пролетта със заспиването. Ние трябва да сравним появата и израстването на растенията през пролетта с това, което се извършва в етерното и физическото тяло на човека при заспиването. Тогава, когато приближава лятото, всичко става все пожизнено, както е в човешкото физическо и етерно тяло към средата на спането. А през есента става така, както когато човек сутрин се вмъква във физическото и етерното тяло; есента довежда до увяхване на всичко онова, което е избуяло през пролетта и лятото. Трябва правилно да се сравни това, което става вън и вътре, не бива да се търсят външни алегии и да се сравнява пролетта със събуждането, есента със

заспиването, а точно обратното.

Така че можем да кажем: Това, което са духовете на Земята, това отива да спи през пролетта и се събужда като дух на Земята през есента и зимата. През зимата, като духове на Земята, те са свързани със Земята, за да се издигнат през пролетта и лятото отново нагоре в небесните висини, в астралните висини, както и да се свържат с другата страна на Земята, където е зима. Когато отново настъпи пролет, те отново заспиват.

На това не противоречи фактът, че Земята спи веднъж с едната, а друг път с другата си половина. В известно отношение същото имаме и при човека. Този, който ясновидски проследява процесите, вижда как през пролетта се наблюдава същото, което се вижда при човешкото заспиване, където единичният дух се оттегля в астралния свят; той вижда, че през пролетта това, което ние наричаме земни духове, се оттегля в астралния свят и обратно. Да, днешните хора с изключение на тези, които седят тук сигурно силно биха се разсмели, когато се говори така за заспиването и събуждането на земните духове. Това човечество прави всичко, за да докаже, че няма понятие от действителните процеси в света. Но не всякога е било така, съвсем не; по-рано е било другояче! Някога имаше едно старо човешко ясновидство и то правилно виждаше такива факти. Хората виждаха, че земните духове се оттеглят през пролетта, за да се издигнат в космическите висини. През есента тези духове отново слизаха долу. Това беше виждано в старите времена. Тогава беше естествено да се говори, че през средата на лятото същинската земна духовност отсъства от Земята. Затова избуява дейността на елементарните природни духове като в един пароксизъм и на Земята остава да действа земно-телесното, което именно излиза на преден план в сетивността. Когато тези неща е трябвало да бъдат илюстрирани, не е могло да се направи по-добре, освен празникът на Йоан (Еньовден Б. пр.) да бъде преместен точно в това време, за да се покаже, че действат избуяващите природни духове, а същинските духове на Земята, които са Азът и астралното тяло на Земята, ги няма.

Какво става тогава, когато приближава зимата? Тогава Земята се събужда, тогава астралното тяло и Азът се свързват със Земята. Там трябва да се поставят празниците, които се отнасят предимно за духовността на човека. Там беше поставен Коледният празник. А тогава, когато Земният дух се оттегля нагоре във висините, което се загатва чрез Великден тогава това напускане на Земята, това навлизане в астралното е било съобразено със съотношенията между Слънцето и Луната.

Всички тези неща по чудесен начин ни свързват със старото ясновидство, показват ни как в това, което е останало от стари времена, можем да видим нещо, което има общо с прастарото ясновидство на хората. За материалистическия мироглед понеже той има нещо общо

само с изграждането на тялото е напълно естествено да каже: Не е удобно особено по отношение на финансовия баланс и други подобни, че Великден веднъж е рано в годината, друг път много късно; той би трябвало да се фиксира, за да може да не пречи на търговията и индустрията. Би трябвало Великден да се празнува, да речем, винаги през първата неделя от Април! Така е удобно само за материалистическата епоха; на нея ѝ липсва всякаква връзка с духовния свят. Както за материализма е присъщо да има такива идеи, също така е истина, че едно духовно движение трябва да запази връзката си със старите празници на човечеството, както те са поставени в протичането на годината. И затова не бихме се въздържали - точно по отношение на практическата дейност да постъпваме така, както съответства на един духовен мироглед.

И това трябваше да намери израз в нашия календар, който разбира се изглежда смешен за външния свят, но въпреки всичко ние няма да го скрием, даже и ако заради това ни смятат за чудаци. Този календар показва, че ние държим на връзката със старите времена. В илюстративната страна на календара, която беше създадена от един мил и многоуважаван от нас приятел⁴⁹, имате обновяване на това, което вече е станало сухо и пусто; имагинациите, които се отнасят до констелациите на Слънцето, Луната и знаците на Зодиака, обновени за днешната душа, са дадени по такъв начин, че вие наистина получавате нещо, когато наблюдавате поредицата на седмиците и дните. Ако поставите въпросът: Как човек сам може да достигне до такива неща? тогава погледнете „Душевният календар“. Неговите медитации са резултат на четиригодишни окултни изследвания и опитности. Когато ги осъществите в душата си, тогава ще видите, че в нея възниква това, което изгражда връзките между отделните действия на духовните светове в протичането на времето.

И това, което наричаме Мистерията на Голгота, това външно, екзотерично така е направено, че да не шокира веднага от пръв поглед.

Ние направихме една дъга наоколо, на която стои 1912/13, но вътрешно календарът е така пресметнат, че там началото е сложено с раждането на човешкото азово съзнание, това означава с Мистерията на Голгота. И освен това, броенето, проследяването на годината протича така, че е съвсем неудобно за комерсиалния живот, но е необходимо за духовния живот: От Великден до Великден!

Така че с това е дадено нещо, което е израснало от нашия начин на мислене и което може да се ползва от всеки, за да може чрез ползването му той да се придвижи с една крачка по-бързо по пътя на духовното, отколкото може да бъде постигнато това с други средства.

Все повече и повече ще се оказва, че нещата, които предприемаме в нашето антропософско движение всъщност изхождат от един

обединяващ основен принцип и основен импулс, и как единичното не дължи своето съществуване на някакво настроение, а се поставя така, че се присъединява както отделната тухла към строежа на цялата наша дейност. Затова естествено е необходимо, все повече и повече отделните членове да стигнат до разбиране за взаимното действие, да напуснат изолираните интереси и изолираните стремежи и да се насочат към това, което ни обединява. Разбира се, ясно е, че има много частни стремежи и частни желаниа от страна на отделните членове, че в антропософското движение едни искат да внесат едно, други друго. Но особено тук на това място, където ще бъде необходимо едно наистина самоотвержено взаимодействие, когато искаме заедно да осъществим проектираното, трябва дълбоко, дълбоко в сърцата да се вкорени, че само тогава можем да действваме благоприятно, когато не изявяваме нашите частни стремежи, а това, което се вгражда в цялото, което трябва да третираме като отделен градивен камък в общия строеж⁵⁰. Защото иначе не може да се получи едно цяло. Тези неща са извънредно важни и в това отношение аз вярвам, че осъществяването им представлява основата за изучаване на това, по какъв начин трябва да се развие антропософското движение.

Днес се опитам да ви представя детайли от нашите антропософски ориентиранни възгледи и с това ние, така да се каже, си създадохме вид заместител на това, което този път щеше, но не можа да стане, понеже не всички чиновнически разрешения са готови; именно поставянето на основния камък на нашата Йоанова сграда. Ние обаче се надяваме, че в недалечно бъдеще ще ни се отдаде възможност да доведем нещата до край. Понеже, може би, точно с това ние ще поставим основния камък за ново оживяване на антропософското движение, както го разбираме на Запад. И ако ни се отдаде да извършим правилното в тази област, ще представим доказателството, че в най-верния смисъл на истината, без каквато и да е склонност към сензация, ние ще усвоим онези окултни стремежи, от които днешното човечество се нуждае за неговото по-нататъшно развитие.

ЛЮБОВТА И НЕЙНОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА СВЕТА

Цюрих, 17. Декември 1912

Когато говорим за това, че човекът в настоящия момент от земното развитие трябва да се доближи до разбирането на Христовия импулс, у нас може да изплува мисълта: Какво става с един човек, който никога не е чул нещо за Христовия импулс, няма ли поради това, че не е чул името Христос, той да се лиши от Христовия импулс? Трябва ли да се знае теоретично това, което се нарича „Импулсът-Христос“, за да се влее в душата му силата на Христос. Ние искаме да внесем яснота по този

въпрос чрез следното разглеждане на човешкия живот от раждането до смъртта.

Човекът пристъпва в света; той е полуспящ в ранното детство. Ние първо трябва да се научим сами да се усещаме като Аз, да се намерим като Аз и нашият душевен живот ще става все по-богат чрез поемането на всичко, което ни се поднася чрез този Аз. При приближаването на смъртта този душевен живот е най-богат, най-зрял, оттам можем да поставим важния въпрос: Какво става с нашия душевен живот, когато тялото отпадне? Една особеност на нашия физически и душевен живот е, че това, което носим в душата като жизнени опитности, като знание за живота, става все по-значително, колкото повече се приближаваме към смъртта, но също и че колкото повече се приближаваме към смъртта, все повече и повече известни качества, свойства се изгубват и се появяват други, които индивидуално са напълно различни. През младостта събираме познания, опитности, лелеем надежди, които най-често можем да осъществим едва по-късно. Колкото повече приближава старостта, толкова повече започваме да обичаме житейската мъдрост. Обичта към мъдростта не е егоистична, понеже тази обич става толкова по-голяма, колкото повече се приближаваме към смъртта; тя расте в такава степен, в каквата изгледът да спечелим нещо от нашата мъдрост става все по-малък. Ние все повече обикваме това душевно съдържание.

Духовната наука първоначално може да стане дори изкусителка, щом човекът узнае, че следващият живот е зависим от постигането на знание и мъдрост през този живот. От духовната наука може да се породи егоизъм, който се простира извън границите на този живот и в това лежи една опасност. Може да се случи така, че неправилно разбраната от душата духовна наука да стане изкусителка; това е едно примамване от страна на духовната наука. То се намира в нейната същност. Може да се наблюдава, че обичта към жизнената мъдрост идва, както разцъфтяването при растението, когато то е узряло за това. Така че ние можем да забележим, че обичта пристъпва към нещо, което е в самите нас. Човекът многократно се е опитвал да преодолее импулсът на обич към нещо, което лежи в самия него, в един висш смисъл да го преодолее. Ние виждаме например при мистиците стремеж да развият нагона на самолюбие в смисъл на обич към познанието и да оставят тази обич да просветне в прекрасна светлина. Чрез задълбочаване в собствения си душевен живот те се опитват да намерят в себе си божествената искра, да почувстват тяхното висше себе като тази божествена искра. Всъщност като жизнена мъдрост, човек изгражда само зародиша на своя следващ живот. Това е също както при семето, след като растението е расло през цялата година. Както от растението остава семето, така остава и жизнената опитност, жизнената мъдрост; човекът преминава през

портата на смъртта и това, което е узряло като духовно ядро на мъдростта, това е семето за следващия живот. Човекът усеща това, той може да стане мистик и да вземе за божествената искра, за нещо абсолютно това, което е само семе за следващия живот. И той често го интерпретира така, понеже се срамува да си признае, че това духовно семе е само самият той. Майстор Екхарт и Йоханес Таулер⁵¹ се обръщат към него като към Бога в самите нас, понеже не знаят нищо за реинкарнацията. Обхванем ли, разберем ли закона на прераждането, ще опознаем значението на любовта в света както в детайлите, така и в цялото. Под карма разбираме това, което в един живот е причина и което има своите последици в следващия живот. В смисъла на редуване на причина и следствие, като хора не можем особено да говорим за любов, не можем да говорим в смисъла на постъпка от любов и компенсацията за това. Там, в кармата, се касае до едно действие и неговото изравняване, но това няма нищо общо с любовта; делата на любовта са такива, че първоначално те не търсят своето изравняване в следващия живот.

Да помислим например, че ние работим и поради това печелим. Това може обаче да бъде и другояче, а именно, че ние работим и нямаме никаква радост от това, понеже не работим за възнаграждение, а изплащаме дългове. Ние можем да си представим, че човекът вече е изразходвал това, което ще спечели чрез работата си. Той би предпочел да няма дългове, но сега трябва да работи, за да изплаща своите дългове. Този пример искаме да пренесем върху нашите общи човешки действия: Всичко, което извършваме от любов, излиза че е така, като че ли с това изплащаме дългове! Окултно констатирано, това, което се прави от любов, не донася възнаграждение, а е компенсация за вече изразходвано благо. Единствените действия, от които в бъдеще нищо няма да получим, са тези, които извършваме от истинска любов. Човек би могъл да се уплаши от тази истина. За щастие, в своето горно съзнание хората не знаят нищо за това. В тяхното подсъзнание обаче всички хора го знаят, затова така неохотно правят нещо от любов. Тази е причината, за да има толкова малко любов по света. Хората инстинктивно чувстват, че за постъпките им, породени от любов, в бъдеще няма да получат нищо за своя Аз. Една душа трябва вече да е напреднала доста в развитието си, ако се радва на постъпки поради обич, без да има някаква полза от тях. Импулсът за това не е много силен сред човечеството, но от окултизма могат да се породят силни импулси за постъпки от любов.

От нашите подтикнати от любов действия ние нямаме никаква полза за нашия егоизъм, но толкова повече има светът. Окултизмът казва: Любовта е това за света, което е Слънцето за външния живот. Ако нямаше любов в света, никакви души не биха могли повече да се

развиват. Любовта е моралното слънце на света. Не би ли било абсурд за човека, който се радва на цветята на една ливада, ако би пожелал Слънцето да изчезне от света? Пренесено в сферата на моралното, това означава: Човек трябва да е заинтересуван в човешките взаимоотношения да се достигне до правилно развитие. Мъдро е, когато ние посеем колкото се може повече любов по Земята. Единствено мъдрото е, когато поощряваме любовта по Земята.

Какво ни дава духовната наука? Човек узнава фактите на земната еволюция, чува за духа на Земята, за нейната повърхност и измененията ѝ, за създаването на човешкото тяло и така нататък, учи се точно да познае това, което живее и твори в развитието. Какво означава това? Какво означава, когато хората нищо не искат да знаят за духовната наука? Те нямат интерес към това, което се намира тук. Защото, който не познава Сатурн, който не познава същността на Слънцето и не иска да опознае Старата Луна, той не познава и Земята. Незаинтересуваност, краен егоизъм е тогава, когато хората нямат интерес към света. Интерес към всичко съществуващо това е човешко задължение. И така, нека обичаме Слънцето с неговата творческа сила, с неговата любов към растежа и благополучието на Земята и на човешките души. Тогава изучаването на развитието на Земята ще бъде духовният посев на любовта в света, защото духовна наука без обич би била опасност за човечеството. Но ние не бива да проповядваме любовта, а тя ще може да дойде и тогава ще дойде тази любов в света, когато ние разпространим познанието за действителните духовни неща. Духовната наука и истинските действия от любов трябва да станат едно цяло.

Сетивната любов е изворът на творческото, на възникващото. Без сетивната любов в света не би имало нищо сетивно; без духовната любов в развитието не се поражда нищо духовно. Когато упражняваме любовта, грижим се за любовта, в света се изливат творчески съзидателни сили. Трябва ли да обосновем това с разума? Творческите сили още преди нас и без нашия разум трябваше да се излеят в света. Разбира се, като егоисти, ние бихме могли да отнемем творческите сили на бъдещето; но любовните дела и творческите сили на миналото не можем да премахнем. На постъпките от любов през миналото ние дължим нашето съществуване. Колкото по-силни сме станали чрез това, толкова повече сме задължени на миналото и каквото можем да извършим от любов когато и да е, представлява изплащане на дълговете за нашето съществуване. Оттук ще разберем и делата на един високо развит човек, защото един високо развит човек има по-големи дългове към миналото. Мъдро е да се изплатят неговите дългове чрез дела, изпълнени с любов. Импулсът на любовта расте с издигането на човека; само мъдростта не е достатъчна. Значението на любовта в света можем да представим пред

душата по следния начин: Любов е това, което ни насочва към жизнените задължения спрямо миналото и понеже от заплащането на дълговете не ни остава нищо за в бъдеще, самите ние нямаме полза от нашите любовни дела. Ние трябва да предоставим на света нашите любовни дела, там обаче те са записани в духовния световен процес. Ние не се усъвършенстваме чрез нашите любовни дела, а само чрез друг вид действия, но чрез нашите любовни дела светът става по-богат. Защото творческото в света е любов.

Редом с любовта има още две мощни сили в света. Как могат те да се сравнят с любовта? Едната сила е мощта, втората е знанието. При мощта можем да говорим за слаба мощ, за силна мощ и за всеобхватна мощ; също така и за знанието, за мъдростта - там също има степени до всеобхватна мъдрост, всеобхватно знание. Да говорим в същия смисъл за любовта не е подходящо. Какво е всеобхватна любов, любов към всички същества? Не може да се говори за любовта като за едно усилване, за едно увеличаване на знанието или силата, до всеобхватно знание или всеобхватна мощ. Чрез такова усилване нашето собствено същество става по-съвършено. Това обаче не е така, когато обичаме едно или няколко същества; това няма нищо общо с усъвършенстването на нашето същество. Любовта към всичко, което живее, не може да се сравни с всеобхватна мощ; понятията за големината, за увеличаването, не могат точно да се приложат към любовта. Може ли да се употреби прилагателното „всеомогща“ за божествената същност, която живее и твори в света? При това трябва да замлъкнат чувствените предразсъдъци: Ако Бог би могъл да бъде всемогъщ, тогава би направил всичко, което се случва и тогава човешката свобода би била невъзможна. Всеомогществото на Бог би изключило човешката свобода! Несъмнено всесилието на божествеността не съществува, щом човекът трябва да може да бъде свободен.

Притежава ли Бог всезнание? Понеже стремежът на човека към Богоподобие е най-висшата цел, би трябвало нашият стремеж да се стреми към всезнание.

Дали всезнанието е най-висшата цел? Ако всезнанието е най-висшата добродетел, тогава би трябвало във всеки момент да се отваря невероятна пропаст между човека и Бога, всезнаещия. Човекът би трябвало всеки момент да съзнава тази пропаст, ако това беше така: Бог да задържа за себе си най-висшето благо всезнанието и да не го допуска за хората. Не всеобхватната мощ, не всеобхватното знание е всеобхватното качество на божествеността, а любовта, способността, при която не е възможно никакво усилване. Бог е изпълнен с любов, той е чистата любов, така да се каже, роден е от субстанцията на любовта. Бог е чистата просветляваща любов, не най-голямата мъдрост, не най-силната мощ. Бог

задържа любовта, а разделя силата и знанието с Луцифер и Ариман. Знанието раздели с Луцифер, а с Ариман мощта, за да може човекът да бъде свободен, за да може човекът да напредва под влиянието на мъдростта.

Търсим ли да обосновем всичко творящо, идваме до любовта; основата на всичко съществуващо е любовта. Един друг импулс в развитието е този, който води до там, съществата да стават все по-мъдри и мощни. Усъвършенстването ще се постигне чрез мъдрост и сила. Как се променя развитието на знанието и силата виждаме от пътя на развитието на човечеството: Най-напред имаме едно напредващо развитие и чак тогава Христовият импулс навлиза в човечеството чрез Мистерията на Голгота. Любовта, следователно, не е дошла на части в света, а е потекла в човечеството като дар от Бога. Като нещо завършено протича любовта в човечеството; човекът обаче само постепенно може да възприеме този импулс. Като необходим за нас земен импулс, Божественият импулс на любовта е един еднократен импулс.

Истинската любов не е способна за намаляване и увеличаване. Любовта е нещо, което има съвсем друга природа от мъдростта и мощта. Любовта не събужда надежди за в бъдеще, любовта е изплащане на миналото. Така в световното развитие застава също и Мистерията на Голгота. Беше ли Бог длъжен с нещо на хората?

Чрез влиянието на Луцифер в човечеството навлезе определен елемент, а нещо от това, което то е притежавало по-рано, трябваше да му бъде отнето. Това, което беше внесено, доведе до низходящо развитие, а Мистерията на Голгота донесе насрещната възможност да се изплати всяка вина. Импулсът от Голгота не е дошъл, за да ни отнеме грехове, които сме извършили в периода на развитието, а е дошъл, за да бъде противовес на това, което е внесено в човечеството чрез Луцифер. Да приемем, че някой не знае нищо за името на Христос Исус, нищо от това, което е съобщено в Евангелията, но че той има познания за радикалната разлика между характера на мъдростта и мощта, и този на любовта. Един такъв човек е християнин в истинския християнски смисъл, дори и да не знае нищо за Мистерията на Голгота. Който така познава любовта, че знае: любовта е тук, за да се изплатят дълговете и тя не носи предимства за в бъдеще, той е християнин. Разбирането природата на любовта това означава човек да бъде християнин! Чрез самата теософия само с „карма“ и „прераждане“ човек може да стане голям егоист, ако той не прибави импулса на любовта, Христовия импулс; защото чак тогава се постига това, което надмогва егоизма в теософията. Едно изравняване се получава само чрез разбирането на Христовия импулс. Понеже теософията е необходима на човечеството, тя днес му се дава. Но в нея лежи голямата опасност, когато се изучава само теософия без Христовия

импулс, импулса на любовта, чрез теософията хората да засилят егоизма в себе си, да го развият даже извън границите на смъртта. От това не бива да извадим извода, че не трябва да се изучава теософията, а трябва да се научим да разбираме, че разбирането на субстанцията на любовта принадлежи към теософията.

Какво всъщност се е случило при Мистерията на Голгота? Ние знаем, че Исус от Назарет е бил роден, израснал е по този начин, както разказват Евангелията, че се е извършило Кръщението в реката Йордан през тридесетата му година, че Христос след това три години е живял в тялото на Исус от Назарет и че е извършил Мистерията на Голгота. Много хора вярват, че трябва да представят тази Мистерия на Голгота колкото се може по-човешки, че това е било събитие, което се е извършило на Земята, че е едно земно събитие. Това обаче не е така. Как Мистерията на Голгота се е изпълнила на Земята, може да се види само когато тази мистерия се разглежда от висшите светове.

Нека отново да си представим началото на земното развитие и началото на човека. Човекът някога е имал известни духовни сили; тогава Луцифер се приближил до него и с това се е стигнало до онзи момент, когато можем да кажем: те, прогресивните Богове отстъпват на Луцифер своето всемогъщество, за да може човекът да стане свободен. Но човекът потъва в материята по-дълбоко от предвиденото, той се изплъзва от прогресивните Богове, той слиза по-надолу, отколкото е било желано. Как прогресивните Богове отново биха могли да изтеглят човека към себе си? За да разберем това, трябва да погледнем към съвета на Боговете, не на Земята. Христос извършва делото за Боговете, за да възвърне хората на Боговете. Делото на Луцифер, значи, е едно дело в свръхсетивния свят; делото на Христос се извършва в свръхсетивния, но също и в сетивния свят един човек не може да го извърши. Делото на Луцифер се извърши в свръхсетивния свят. Обаче Христос е слязъл на Земята, за да изпълни своето дело на Земята, а хората стават зрители на това дело. Едно божие дело, една работа на Боговете е Мистерията на Голгота, чиито зрители са хората. Портата на небето се отваря и отвътре просиява божие дело. Единственото дело на Земята, което е изцяло надсетивно, затова не е чудно, че тези, които не вярват в свръхсетивното, съвсем не вярват и в делото на Христос. Божие дело е делото на Христос, делото, което Боговете са извършили за себе си. Ето откъде Мистерията на Голгота получава своята светлина и изключителното си значение, а хората са поканени да станат свидетели на това дело. Затова не може да се намери исторически документ, защото хората са видели само външната страна; Евангелията обаче са написани от виждането на свръхсетивното, затова лесно могат да се отрекат от хора, на които липсва отношение към свръхсетивното.

Събитието на Мистерията на Голгота от една известна гледна точка принадлежи към най-висшите опитности в духовния свят. Делото на Луцифер се извършва през време, когато човекът е бил още участник в свръхсетивния свят, делото на Христос се извършва в средата на материалния живот; то е физически-духовно дело. Дейността на Луцифер можем да разберем, когато с мъдрост изследваме света. За да разберем" същността на Мистерията на Голгота, не е достатъчна само мъдрост. Можем да притежаваме цялата мъдрост на този свят, но да не разберем направеното от Христос. Защото за разбирането на Мистерията на Голгота е необходима любов. Чак когато любовта се влее в мъдростта и обратното, тогава ще стане възможно да се разбере Мистерията на Голгота, чак тогава, когато пред лицето на смъртта човекът изгради любовта към мъдростта. Съединената с мъдрост и знание любов ни е нужна, когато преминаваме през портата на смъртта, понеже иначе ще умрем без мъдростта да е съединена с любовта. За какво ни е нужна тя? Философията е любов към мъдростта. Старата мъдрост не беше философия, понеже старата мъдрост не беше родена чрез любов, а чрез откровение, философия на Ориента не съществува, но съществува мъдрост на Ориента. Философията като любов към мъдростта се появява в света с Христос; тук, значи, имаме появата на мъдростта от импулса на любовта. Чрез Христовия импулс е дошла тя в света. Ние трябва да приложим импулса на любовта спрямо самата мъдрост.

Старата мъдрост, която ясновидецът получаваше чрез откровение, е изразена във величествените думи от прамолитвата на човечеството. *Ex Deo nascimur*, „От Бог сме родени“. Това е стара мъдрост. Христос напусна духовните светове и свърза мъдростта с любовта; така тя ще преодолее егоизма, това е нейната цел. Но тя трябва самостоятелно, свободно да бъде поднасяна от едно същество на друго същество: Затова ерата на любовта започна едновременно с тази на егоизма. Изходната точка на Космоса е любовта; от нея е израснал егоизмът изцяло от само себе си. Но Христовият импулс, импулсът на любовта, с течение на времето ще преодолее всички разделящи сили, които са дошли в света и човекът постепенно ще може да усвои тази сила на любовта. В своеобразните монументални думи ние чувстваме как любовта се излива в човешките сърца, в думите на Христос: „Където двама са събрани в мое име, там аз съм между тях.“⁵² Така звучи старият розенкройцерски стих на свързаната с мъдростта любов: „*In Christo morimur*“, „В Христос умираме“.

Чрез Йехова човекът беше предопределен към груповата душевност, към постепенното проникване с обич чрез кръвното роднинство; като личност той живее чрез Луцифер. Значи първоначално съществуваха една човешка общност, после едно разделяне чрез луциферическия

принцип, който подкрепя самолюбието и самостоятелността на човека. Със самолюбието в света се появи злото. Това трябваше да се случи, понеже доброто не можеше да се приеме без злото. Чрез победите на човека над самия себе си се появява възможността за разгръщането на любовта. Христос донесе на потъналия в егоизъм човек тласъка към себепреодоляване и силата, чрез това да победи злото. И сега, чрез делата на Христос, ще бъдат поведени да се съединят тези, които бяха разделени чрез самолюбието. Така в най-дълбок смисъл ще станат истина думите на Христос, които той изговаря, когато ни казва: „Каквото вие правите на един от най-незначителните ми братя, това го правите на мен!“⁵³. Това божествено, изпълнено с любов дело, изляло се върху земния свят постепенно ще проникне човешкото развитие и въпреки умиращите физически сили, ще го оживи отново в духа, понеже то не е извършено от егоизъм, а само от духа на любовта: *Per spiritum sanctum reviviscimus*, „Чрез Светия Дух ще възкръснем“.

Човешкото бъдеще ще се състои обаче и от още нещо друго, освен от любов. Духовното усъвършенстване ще бъде целта, към която ще иска да се стреми земното човечество. Това ще намерите описано в началото на моята мистерийна драма „Изпитанието на душата“⁵⁴ но никой, който разбира делата на любовта, не ще може да види в собствения стремеж за усъвършенстване нещо, за което може да каже: този стремеж е безкористен. Усъвършенстването е нещо, чрез което искаме да засилим и поощрим нашето същество, нашата личност. Обаче нашата стойност за света трябва да виждаме именно в делата, изпълнени с любов, а не в делата за самоусъвършенстване. Относно това не бива да изпадаме в заблуждение. Търси ли някой да последва Христос по пътя на любовта към мъдростта, то от тази мъдрост, която той поставя в служба на света, е валидна само онази част, която е проникната от любов.

Мъдрост потопена в любов, която същевременно придвижва света напред и го води към Христос, тази любов към мъдростта изключва също и лъжата. Защото лъжата е противоположност на фактите и този, който се отнася с любов към фактите, той не познава лъжата. Лъжата произхожда от егоизма без изключение. Когато ние сме намерили пътя към знанието чрез любовта, тогава сме преминали през нарастващата сила на преодоляването, през самоотвержената любов, също и по пътя на мъдростта. Чрез това човекът става свободна личност. Злото беше подосновата, в която е могла да просветне светлината на любовта; тя обаче е това, което прави познаваем смисъла на злото, мястото на злото в света. Светлината е станала познаваема чрез мрака. Само свободният човек може да стане истински християнин.

Въпрос относно необходимата лъжа: Премълчаване от любов, една необходима лъжа винаги е много сложно нещо. Необходимата лъжа от

любов може да е необходимост и първоначално при известни обстоятелства да изглежда като добро дело, но тя свързва хората по много сложен начин. Чрез лъжата по необходимост се свързваме кармически със засегнатия и то с неговите слабости. По-късно ще имаме отново нещо общо с него. По-късно ние ще сме длъжни да му кажем истината. По-късно ние отново ще трябва да компенсираме чрез една неприятна истина, която ще трябва да му кажем като фактор на развитието. Добре е, че това е така, понеже когато сме притиснати да изречем една необходима лъжа, това вече е кармично, значи егоистично, понеже една лъжа по необходимост също е едно егоистично дело, тя няма нищо общо с едно дело, породено от истинска любов. Защото малко хитрост винаги принадлежи към лъжата по необходимост. Тя не се казва само от обич. Духовната наука осветява и най-малкия фин детайл в човешкото сърце.

РАЖДАНЕТО НА ЗЕМНАТА СВЕТЛИНА ОТ МРАКА НА КОЛЕДНАТА НОЩ

Берлин, 24. Декември 1912

Хубаво е, мои мили приятели, че условията позволяват да се съберем днес вечерта на този празник. Между нас има много приятели, които на този ден в известно отношение са сами, докато нормално по-голямата част празнуват празника на любовта и мира навън в кръга на хората, с които те са свързани в света. Въпреки това се подразбира, че също и ние, които точно чрез духовното течение, в което се намираме, сме най-малко изключени от участие в празника на любовта и мира. Какво би било по-подходящо да ни съедини тази вечер в атмосферата на духовния въздух от взаимната любов и изпълващия нашите сърца мир, от движението, посветено на изследването на духовното? Като щастливо събитие виждам възможността, точно тази година, на тази вечер, да се съберем заедно и да доближим този празник до нашите сърца с едно малко разглеждане, понеже през тази година заставаме пред раждането на това, което, ако го разберем, ще трябва да изпълни сърцата ни: пред раждането на нашето Антропософско общество⁵⁵. Ако истински сме изживявали великия идеал, на който искаме да дадем израз чрез Антропософското общество и ако сме склонни да вложим нашите сили по съответния начин в този велик идеал на човечеството, то трябва да желаем да насочим мислите си от тази наша духовна светлина или средство на светлината към изгрева на великата светлина на човешката еволюция на Земята, която се празнува чрез тази нощ на любов и мир, в която наистина имаме духовно или душевно това, което може да се нарече раждането на земната светлина, на светлината, която трябва да се роди от мрака на Коледната нощ, която обаче трябва да освети в човешките души

и в човешките сърца всичко, от което те се нуждаят, за да намерят пътя, който извежда към духовните висини, който трябва да се изкачи чрез мисията на Земята.

Ако искаме да изпишем в сърцето си какво чувстваме през тази Коледна нощ, какво е то всъщност? В тази Коледна нощ в нашата душа би трябвало да се излее основното човешкото усещане за любовта, основното чувство, че в сравнение с всички други сили, могъщества и богатства на света, богатството, силата и мощта на любовта са най-великото, най-интензивното, най-действеното нещо. В сърцето, в душата би трябвало да се излее усещането за това, че мъдростта е нещо велико но любовта е още по-велика; могъществото е нещо велико още по-велика е любовта. Толкова силно трябва да се влее усещането за могъществото, силата и величието на любовта в нашите сърца, че нещо от тази свещена нощ да прелее във всички наши чувства през останалите дни на годината, да прелее нещо, за което да можем да кажем, че то изразява онова, което ние винаги чувстваме: Ние трябва всъщност да се срамуваме, когато през някой час на годината извършваме нещо, което не може да издържи изпита пред духовния поглед към онази нощ, през която искаме в нашите сърца да излеем Всемогъществото на любовта. Нека дните, нека часовете на годината така да протичат, че да не е нужно да се срамуваме пред чувството, което искаме да влеем в нашите души през Коледната нощ!

Когато можем да чувстваме и усещаме по този начин, тогава заедно с всички същества, които искат да изяснят на човечеството значението на свещената нощ, ние чувстваме значението на отношението на Коледната нощ към цялостния Христов импулс в земната еволюция.

Пред нас този Христов импулс застава, може да се каже, в тристранен образ. И днес на празника на Христос пред нас може да застане многозначителният тристранен образ на Христовия импулс. Едната страна е показана в „Евангелието на Матей“. Съществува, което е родено, или чието раждане ние празнуваме през тази Коледна нощ, навлиза в човешкото развитие така, че трите върха на човечеството, тримата представители на висшата магия⁵⁶ идват, за да прославят царственото същество, което навлиза в човешкото развитие. „Царе“ в духовното значение на думата, магически царе идват да прославят Великия Духовен Цар, който се появява тук в този образ, който е могъл да бъде постигнат чрез това, че едно такова висше същество, каквото беше някога Заратустра, премина през своите стадии на развитие, за да достигне до величината на онзи духовен цар, когото магическите царе искаха да прославят. И пред нашите духовни очи застава духовният цар от „Евангелието на Матей“, като внася в човешкото развитие неизчерпаем извор на добрина и благодат, един неизчерпаем извор на могъща любов, онази благодат и онази любов, пред лицето на която човешката

злосторност бива предизвикана да се бори. Сега виждаме втората страна на образа на духовния цар да навлиза в човешкото развитие така, че това, което трябва да се изправи като омраза срещу него, се чувства призовано в образа на Ирод и че духовният цар трябва да избяга от това, което е враг на духовната царственост. Той застава пред нашия духовен поглед във величествена, магическа слава. И пред нашата душа изплува чудният образ на духовния цар, на преродения Заратустра, най-благородният цвят на човешкото развитие както е преминал от една инкарнация в друга инкарнация във физическия план и довел мъдростта до съвършенство, обграден от тримата магически духовни царе, самите те цветове и върхове на човешкото развитие.

И още под един друг образ Христовият импулс може да застане пред нашата душа; както е обрисован в „Евангелието на Марко“ и в „Евангелието на Йоан“, където ние същевременно сме доведени до космическия Христов импулс, изразяващ как човекът има своята вечна взаимовръзка с великите космически сили благодарение на това, че с разбирането на космическия Христос, му става ясно как в самото земно развитие е навлязъл един космически импулс именно чрез Мистерията на Голгота. И още безкрайно по-велико и могъщо от духовния цар, който стои пред нашите духовни очи, обграден от магическите царе, пред нас застава величественото космическо същество, което иска да обхване носителя на онзи човек, който е духовният цар, цветът и върхът на самото земно развитие. Всъщност само късогледството на днешните хора пречи да се почувства цялото величие и могъщество на този момент, в който Заратустра става носител на космическия Христов дух, пречи да се почувства цялото значение на това, което като Христов носител се подготвя в онзи момент на човешкото развитие, който ние празнуваме като християнската Коледа. Едно задълбочаване в човешкото развитие навсякъде ни показва колко дълбоко променящо действа Христовото събитие в цялата земна еволюция. Нека да го почувстваме в предстоящото разглеждане тази вечер, за да може от това разглеждане нещо да се влее в цялата ни антропософска дейност.

Към това може да се прибави още много. Може да се посочи как през епохите, намиращи се по-близо до духовното, сред човечеството навлезе един съвсем нов дух, различен от онзи дух, който определяше земното развитие в предхристиянската епоха. Например беше създаден един образ, един образ, който обаче е живял реално в света и благодарение на него ние научаваме на какви въздействия е била подложена една душа от първите християнски столетия, когато тази душа все още се е усещала изцяло потопена в старите езически духовни познания, и как всичко в тази душа се променя, когато с тези стари, езически духовни познания тя безпристрастно и без предразсъдъци се отваря за Христовия импулс.

Днес все повече и повече разбираме един образ като Фауст. В този образ, който Гьоте, така да се каже, отново събуди, ние чувстваме изразено най-висшето от човешкия стремеж, но и също чувстваме как в него трябва да бъде изобразена възможността да се изпита най-дълбоката вина. Но ако се абстрахираме от всичко, което по-новата поетична сила може да прояви в изкуството, ние можем да кажем: Каква дълбочина и значимост, които живеят в една душа, може да се почувства, когато например човек се задълбочи в поезията на гръцката царица Евдокия⁵⁷, която отново съживи старата легенда за Киприян, описваща един човек, който изцяло живее със старите езически Богове и е бил обвързан с тях, един човек, който и след Мистерията на Голгота е отдаден на старите езически тайнства, сили и власти. Хубава е сцената, в която се описва как Киприян се запознава с Юстина, която вече е докосната от Христовия импулс, която се е отдала на онези сили, които намират израз в християнството. Той се изкушава да я отклони от нейния път, изкушава се за тази цел да си послужи със старите езически вълшебства. Всичко, което се разиграва между Фауст и Грета, се разиграва в тази атмосфера на борба между старите езически импулси и Христовия импулс. Още по-грандиозно се разиграва това като се абстрахираме от спиритуалното в разказа за стария Киприян и изкушението, на което той е изложен относно християнката Юстина. И макар че поезията на Евдокия не е особено добра, може да се каже: Тук виждаме разтърсващия сблъсък на стария предхристиянски свят с християнския свят; тук Киприян застава като човек, който се чувства още далеч от християнството, който все още се чувства изцяло отдаден на старите езически божествени сили: в описанието има известно величие. Днес ще посоча само някои места, които представят как се чувства Киприян пред вълшебната мощ на предхристиянските духовни сили. Така в поезията на Евдокия чуваме: */* Оригиналният текст на немски език е на стр 309 Бел пр/.

Поклонници Христови, които вярно и горещо
в сърцето си закриляте Спасителя прославен,
вижте пресния поток на моите сълзи и
разберете от кой извор идва моята тъга.
И вий, които оплетени сте още
от помрачението на идолите,
послушайте какво ще ви разкажа
за техните заблуди и лъжи.
Защото никога не е живял човек,
така предаден на фалшивите идоли,
познаващ из основи демонските дела.

Да, Киприан съм аз, като дете родителите мои,
на Аполон ме бяха посветили.
На нежното сукалче люлчената песен бе
на оргиите воят, когато празникът
на отвратителния дракон се празнуваше.
Седемгодишен посветен бях аз на Бога слънчев
Митра.
Живях тогава в Атина, прославения град
и негов гражданин аз бях.
Така поискаха родителите мои.
Десетгодишен на Деметра факела запалих и
на Кора в жалбите се потопих.
Змията на Палада към храма аз понесох
във ролята на храмови слуга.
Към планините горски на Олимп
въздигнах се, където глупаците
на Богове блажени обителта представят си.
Аз Хорите видях и ятото на ветровете
как дните с крилата на фантазия обкичени,
с палячовски картини през живота
се придвижват.
Гъмжило духове възпламенено в бой видях
и подлости изпълнени със хитрост;
те от подигравка и от смях се пукаха дори,
а някои съвсем замръзваха от страх.
Редиците на Богове и на Богини аз видях.
Четирийсет и много повеч' дни прекарах там.
Когато Хелиос се спускаше надолу,
плодът на обрасналите с листащи върхове
бе мойто пиршество.
Като че ли от царски замък идваха
изпратените духове, проникващи в света.
И слизащи към него, където
с хиляди нещастия обсипваха човечеството
бедно.
Петнадесетгодишен бях, познавах вече
действената сила на духове и Богове,
защото учеха ме седем главни свещенослужащи.

Родителите мои искаха аз да почерпя
от всичките науки, намиращи се по Земята
във царството на ветровете и в дълбините на

морето.

Изследвах аз, какво в гърди човешки
падението носи, какво кипи във билките
и в сока на цветята, което в телата уморени, като проказа
се промъква;
какво змията пъстра, царят на света,
изпълнен с подлост страшна сътворява,
съвета вечен на Бога да оспорва.

В красивата страна на Аргос се преместих,
Розоволъчната. Едва започна празникът на Еос,
във мъдростите зрялата съпруга на Титонос,
и там свещенослужащ аз ѝ станах.
Научих там, какво въздушните талази
и този кръг полярен сестрински прониква,
какво водата със ливадите сродява
какво небето с облаци дъждовни затъмнява.

Така Киприян опознава всичко, каквото е можело да се опознае,
когато, така да се каже, човек е бил посветен в предхристиянските
мистерии. О, той точно описва тези сили, към които са можели да
погледнат онези, които са били запознати със старите правила на
посвещението по времето, когато тези стари източници вече не важат;
той покъртително описва тяхната неподходяща вече за епохата
плодотворност. *

Аз Демона самия пред себе си видях,
когато с жертви го спечелих;
Към него се обърнах и той ласкателно ми
отговори.
Младежката ми сила и
съдбата моя искаше на делото си за прослава.
Като отплата, господството на този свят той
обеща ми.
И мощ ми даде, на духовете аз да повелявам.
Той с мойто име поздрави ме, когато се
сбогувах.
Учудващо изглеждаше величието му.
Лицето му приличаше на цвят от чисто злато;

Корона носеше от бляскави кристали,
пламтяща мантия. Земята се тресеше,

когато той пристъпваше тогава.
В редици гъсти с' сведен поглед
ограждаха копиеносци неговия трон.
Така за Бог се той представя, така маймунски
подражава
в стремежа си делата вечни нагло да оспорва.
Безсилен, сенки призрачни създава,
понеже демонската същност мираж е само.

Описва ни се също така как към него се приближава изкушението и как всичко това действа върху него, още преди той да се е запознал с Христовия импулс. *

Напуснах скоро страната аз персийска и
в Антиохия дойдох, градът голям сирийски;
тук чудеса направих със вълшебства
и с магия адска.
Един, обхванат от любов младеж, потърси ме -
Аглаидас, и с него четири другари.
Живееше едно момиче там, със името Юстина.
За него пламнал той бе,
и колената ми с ръце обгърна, закле ме
в ръцете му с вълшебства нея да изпратя.
И първо тук
откри ми се демонското безсилие.
Пълчища духове към нея Демонът изпрати,
към таз девица,
и всички засрамени се завърнаха.
А мен, закрилника Аглаидов засрами ме
голямата смирена вяра на Юстина;
показа тя как е суетно моето изкуство.
Безсънни нощи там прекарах
и се измъчвах със вълшебства.
И десет седмици на духовете царят
обсаждаше сърцето на девицата.
Ерос ах, рани не само Аглаидас,
но и мен обхвана мъката любовна.

И от това объркване, в което го е довел старият свят, Киприян се излекува чрез Христовия импулс. Същото, но потопено в по-голяма поетична сила, ние виждаме във Фауст, който захвърля старото магьосничество, за да разбере Христовия импулс в неговото пълно величие. Чрез един такъв образ ни се показва как са чувствали хората

през първите християнски столетия; точно това се опитахме да посочим с помощта на тези два образа, повтаряйки някои подробности. Един трети образ, същевременно трети аспект на Христовия импулс е този, който правилно ни посочва как ние можем да се чувстваме свързани с всичко човешко чрез това, което в истинския смисъл на думата можем да наречем „Теософия“. Това е онзи аспект, който единствено е описван в Евангелието на Лука и който продължи да действа в изобразяването на Христовия импулс, както той се подготвя чрез „детето“. С онази любов и естественост и същевременно с безсилие, както пристъпва към нас детето от Евангелието на Лука, Христовият импулсът беше подходящ да бъде представен пред всички сърца. Всички можеха да се почувстват сродни с това, което така просто, съвсем по детски, и въпреки това така величествено и мощно говори на хората от страна на детето в Евангелието на Лука, което застава не пред магическите царе, а пред бедните овчари на полето. Онова същество от Евангелието на Матей стои на върха на човешкото развитие и духовните царе, магическите царе идват да го прославят. Детето от Евангелието на Лука застава в своята простота, изключено от човешкото развитие, първоначално като дете посрещнато не от великите, а посрещнато от овচারите. Детето от Евангелието на Лука не застава в човешкото развитие така, че ние да се замислим по какъв начин световното зло се чувства призовано да се противопостави на неговото царско духовно могъщество. Не. Но това ни става ясно дори и когато властта и злата същност на Ирод не се изправят веднага срещу нас, че това, което детето носи в себе си, е така величествено, така благородно, така значително, че самото човечеството просто не може да го приеме в своите редици, че то, бедно и изоставено от всички, изглежда като захвърлено в ъгъла и чрез това по особен начин ни показва своя извънчовешки, своя божествен или, което е същото, своя космически произход. И колко истински инспириращо е това Евангелие на Лука за всички онези, които в многобройни произведения на изкуството показваха отново и отново сцени, които бяха вдъхновени точно от Евангелието на Лука, които ни представяха Исус като същество, с което всеки човек, дори и най-простоватият можеше да се чувства сроден. Най-простият човек учеше благодарение на това, което действаше чрез детето Исус на Лука, да чувства цялото събитие от Палестина като едно огнено събитие, което го засяга като това, което непосредствено се случва с близък роднина. Никое Евангелие не действаше така, както Евангелието на Лука с неговото пленително настроение и насоченост, правейки съществото Исус близко на човешката душа. И наистина, всичко се намира вътре в това детско изображение, всичко, което трябва да бъде там в един известен аспект на Христовия импулс: Че най-висшето в света, в целия свят, е любовта; че

мъдростта е велика, достойна да бъде постигната, че без мъдрост съществата не могат да устоят, но че любовта е най-великото; че могъществото и силата, които изграждат света, са велики и без тях светът не може да съществува, но че любовта е по-велика. Само този човек чувства правилно Христовия импулс, който може да усети превъзходството на любовта над могъществото, силата и мъдростта. Ние трябва да се стремим към мъдростта, преди всичко като човешки духовни индивидуалности, понеже тя принадлежи към божествените импулси на света. И че трябва да се стремим към мъдростта, че мъдростта трябва да ни бъде свещена благодат, която ни води напред, това трябваше да изрази точно първата сцена от „Изпитанието на душата“: че ние не бива да оставим да изчезне мъдростта, че трябва да се грижим за нея, за да се изкачваме по стълбата на човешкото развитие чрез мъдростта. Но навсякъде, където има мъдрост, е налице нещо двойствено; мъдрост на Боговете, мъдрост на луциферическите сили. Същестото, което се стреми към мъдрост се приближава във всички случаи също и до противниците на Боговете, до свитата на носителя на светлината, свитата на Луцифер. Затова няма божествена всемъдрост, понеже винаги срещу мъдростта стои един опонент: Луцифер. А силата и могъществото! Ние разбираме света благодарение на мъдростта, благодарение на мъдростта внасяме яснота и светлина в света; благодарение на силата и могъществото светът бива изграждан. Всичко което става, става чрез силата и могъществото, които се намират в определено същество и ние бихме се изключили от света, ако не се опитвахме да вземем участие в силата и могъществото на света. Ние виждаме тази сила и могъщество на света, когато светкавицата блесне сред облаците, ние я възприемаме, когато отеква гърмът, когато дъждът се излива от небето върху Земята, за да я оплоди или когато слънчевите лъчи я огряват, за да събудят дремещите в Земята зародиши на растенията. В природните сили, които действат върху Земята, носещи благодат като слънчеви лъчи, като сили на дъжда и облаците -там ние виждаме тази сила и могъщество; но също и от друга страна виждаме тази сила и могъщество например при вулканите как те се издигат и противопоставят на самата Земя: Небесна сила срещу небесна сила. И ние гледаме в този свят и знаем: Щом сами искаме да сме същества на този Космос, то нещо от тези сили трябва да действа и в нас, ние трябва да вземем участие в силата и могъществото. Чрез това ние сме поставени вътре в света: божествените и ариманическите сили ни пронизват и живеят в нас. Всемогъществото не е всесилно, понеже то винаги има своя противник Ариман срещу себе си.

Между тях между мощта и мъдростта стои любовта и ние чувстваме, когато тя е истинска любов, че единствено тя е божествена. За

всемогъщество, за всесила ние можем да говорим като за един идеал; но срещу него застава Ариман. За всезнание можем да говорим като за един идеал; но срещу него застава силата на Луцифер. „Все-любов“ да кажем изглежда абсурдно, понеже тя не подлежи на усилване, когато истински е упражнявана. Мъдростта може да бъде малка тя може да се увеличи; Мощта може да бъде малка тя може да се увеличи. Затова всемъдростта и Всемогъществото могат да служат за идеали. Световна любов ние чувстваме, че понятието „все-любов“ трябва да бъде изключено от нея, понеже любовта е нещо единствено.

Точно както детето Исус е представено пред нас в Евангелието на Лука, така то ни се явява като персонификация на любовта; но то ни се явява като персонификация на любовта между мъдростта или всемъдростта и Всемогъществото. И в края на краищата то ни се появява така именно защото е дете. Усилването лежи в това, че към детето освен всичко, което то иначе има, се прибавя качеството на изоставеност, на захвърленост в един ъгъл на човечеството. Чудесният строеж на човека виждаме заложен още в детския организъм. Където и да обърнем очи в мирозданието, няма нищо, което да е постигнато само чрез мъдрост, какъвто е случаят с този чуден строеж, който освен това се изправя пред очите ни още непокован в детския организъм. И така, както в детето се изявява това, което е всезнание във физическото тяло, така то се изявява също и в неговото етерно тяло, където се отразява мъдростта на космическите сили, така е в астралното тяло и в Аза. Като един екстракт на мъдрост: ето как лежи детето там. И когато същевременно е захвърлено в един ъгъл като детето Исус, тогава чувстваме: Там лежи една картина на съвършенството; концентрираната световна мъдрост.

Но също и Всемогъществото застава персонифицирано пред нас, когато виждаме детето да лежи така, както ни се описва в Евангелието на Лука. Как стои Всемогъществото по отношение на детското тяло и детската същност, това чувства този, който си представи в душата цялата мощ на това, което могат да извършат божествените сили и природните сили. Нека си представим силата на природните сили и власти близо до Земята, когато се развихря буря; да си представим природните сили, които бурно и раздвижено напират под Земята; да си представим цялото бушуване на световните власти и световните сили, всичко това, което произлиза от добрите сили и от ариманическите сили; да си представим как бушува и вилнее. И тогава да си представим, че всичко, което бушува така, се отстранява от едно малко местенце от света, за да може на това малко местенце да лежи чудното устройство на детското телце, за да се запази едно малко телце: понеже детското телце трябва да бъде закриляно; ако то би било изложено само за един миг на мощта на природните сили, то би било пометено! Тук се чувства поставянето във

Всемогъществото. Сега човек усеща как може да чувства човешката душа, когато без предразсъдъци погледне това, което изразява Евангелието на Лука: С мъдрост да се приближи до концентрираната мъдрост на детето, да се приближи с най-голямата човешка мъдрост до нея: Подигравка и глупост е тази мъдрост! Защото тя не може никога да бъде така голяма, каквато е употребената мъдрост, направила възможно да лежи пред нас детското телце. Най-голямата мъдрост си остава глупост и трябва плахо да застане пред това детско тяло и да почете небесната мъдрост, но тя знае, че не може да я достигне: само подигравка е тази мъдрост, тя трябва да се чувства отблъсната в нейната собствена глупост.

Не, с мъдрост не можем да пристъпим към това, което ни се представя като съществото Исус в Евангелието на Лука. Можем ли да пристъпим със сила?

Ние не можем да пристъпим със сила. Прилагането на силата има смисъл само там, където се проявява противоположна сила. Детето обаче застава насреща ни, независимо дали искаме да употребим повече или по-малко сила със своето безсилие, и с това негово безсилие то се подиграва на нашата сила! Защото не би имало никакъв смисъл да пристъпим към детето със сила, понеже то ни посреща не с друго, а с безсилие.

Това е чудно хубавото, че Христовият импулс, който още в подготвянето му бива представен пред нас в детето Исус, точно по този начин се изобразява в Евангелието на Лука, че колкото и да сме мъдри не можем да се приближим до него с нашата мъдрост, не можем да го достигнем и с нашата сила. Всичко, което иначе ни свързва със света, не може да стигне до същността на детето Исус, както то е обрисувано в Евангелието на Лука. Само едно нещо може да го достигне не мъдрост, не сила, а любов. И да поднесем любовта в неограничен вид, това е единствено възможното. Силата на любовта и единствената справедливост, единственото значение на любовта е това, което можем дълбоко да почувстваме, когато оставим Евангелието на Лука да действа върху нашата душа.

Ние живеем в света и никой не бива да пренебрегва импулсите на света. Би означавало да се отрича собствената човешка същност и да се измамват Боговете, ако човек не иска да се стреми към мъдрост. Всеки ден и всеки час от годината е добре изживян, когато ни стане ясно, че наше човешко задължение е: Да се стремим към мъдростта. Всеки ден и всеки час от годината обаче също ни принуждават да осъзнаем как сме поставени в света и как сме играчка на мировите сили, на пулсиращото в света всемогъщество. Но има един миг, когато може да забравим това и да си спомним какво ни показва Евангелието на Лука; да помислим за

детето, което е още по-безсилно и още по-мъдро от другите човешки деца; за детето, пред което най-висшата любов намира своето единствено оправдание; за детето, пред което трябва да замълчи мъдростта, да застине силата.

Така правилно можем да почувстваме какво е значението на това, че точно в детето-Христос, посрещнато от простите пастири, ни е представен третият аспект на Христовия импулс: Редом до величествения космически аспект, редом до духовно-царствения аспект, застава детският аспект. Духовно-царственият аспект така ни се представя, че ни се припомня най-висшата мъдрост и пред нас застава идеалът на най-висшата мъдрост. Космическият аспект ни се представя така, че ние знаем: чрез него ще бъде преобразена цялата насока на земното развитие. Най-висшата сила ни се показва чрез космическия импулс, най-висшата сила толкова огромна, че побеждава самата смърт. Това, което като трето трябва да се присъедини към мъдростта и силата, и трябва да потъне в душата ни като нещо, което надвишава другите две, ни се представя като това, от което произхожда човешкото развитие на Земята, във физически план. И това беше достатъчно, чрез повтарящото се изживяване на Исусовото раждане през свещената Коледна нощ, да направи близко на хората цялото значение на любовта в света и в развитието на човечеството. Така през Коледа пред нас е представено раждането на детето Исус, но през всяка Коледна нощ, отправяйки вътрешен поглед към раждането на детето Исус в нашата душа може да бъде родено разбирането на истинската, правдивата, всичко надвишаващата любов. И когато през Коледната нощ по правилен начин се събуди разбирането за чувството на любовта в нашата душа, когато празнуваме това раждане на Христос: събуждането на любовта тогава от този момент, който изживяваме, може да се излъчи нещо, от което се нуждаем за останалите дни и часове от годината, за да бъде благословено и напоено онова, което през всеки ден и всеки час от годината можем да постигаме като знание и мъдрост.

Точно чрез това подчертаване на импулса на любовта още през римско време християнството навлезе по забележителен начин в човешкото развитие; то показва, че в човешката душа може да бъде намерено нещо, чрез което душите могат да се доближат една до друга като не се допитват до това, което светът дава на човека, а до това, което човешките души имат чрез самите себе си. Тази потребност от сближаване, основаващо се на истинската любов, винаги е съществувала в човечеството. Но когато дойде Мистерията на Голгота, докъде беше стигнал тогава римският свят? До Сатурналиите! В дните на Декември, от седемнадесети Декември нататък, започваха Сатурналиите, където се премахваха разликите между класите и йерархическите позиции. Човекът

заставаше срещу човека, висш и нисш сан се премахваха, всеки се обръщаше към другия на „ти“. Това, което идваше от външния свят, биваше пометено. А на шега и за удоволствие на децата се подаряваха „сатурналиевите подаръци“, които по-късно се превърнаха в нашите коледни подаръци. Че човек трябва да намери приют в шегата, в удоволствието, ако иска да надмогне иначе господстващите различия, ето до какво беше достигнал старият римски свят.

Около това време сред старата епоха се появи новото и сега хората призоваваха в душите си не шегата и удоволствието, а най-висшето, духовното. Така чувството на равноправие между човек и човек се прояви в християнството във времето, в което в Рим Сатурналиите бяха стигнали до разпуснатия си облик. За това обаче свидетелства също и аспектът на любовта, на всеобщата човешка любов, която ако идва от най-дълбоката същност на човека може да свързва един човек с друг човек. Ние проникваме в тази най-дълбока същност, например когато в Коледната вечер детето очаква идването на Божието чедо или на Коледния ангел. И как детето очаква всичко това? То очаква идването на Божието чедо или на Коледния ангел по такъв начин, че знае: Детето Исус не идва от страната на хората, то идва от духовния свят! Ето едно по-друго разбиране на духовния свят, когато очаквайки Исус, детето се изравнява с възрастните. Защото те знаят същото, което знае и детето: Христовият импулс навлиза в земното развитие, идвайки от висшите светове! И така, на Бъдни вечер пред душата ни духовно застава не само детето от Евангелието на Лука, но също и това, което свещената Коледна нощ би трябвало да приближи до човешкото сърце, и по най-красивия начин особено до всяка детска душа, съединявайки детското разбиране с разбирането на възрастните. Всичко, което може да чувства детето, когато започне изобщо самостоятелно нещо да мисли, това е единият полюс. А другият полюс е това, което можем да почувстваме в нашите най-висши духовни стремежи, което можем да почувстваме, когато вярно се отдадем на онзи импулс, който споменахме като изходна точка на нашето днешно разглеждане, където ние развиваме волята за това, към което се стремим като към духовна светлина във възникващото Антропософско общество. Защото също и тук искаме това, което трябва да влезе в човешкото развитие, да бъде носено от нещо, което слиза при нас от духовните царства като един импулс. И както детето чувства по отношение на Коледния ангел, който му донася своите коледни подаръци по неговия наивен начин то се чувства свързано с духовното така и ние бива да се свържем с духовното, което очакваме на Бъдни вечер като импулс, който може да донесе това, към което се стремим като към висш идеал. И успеем ли в този кръг да се почувстваме обединени с такава любов, която може да се излъчи от правилното разбиране на Бъдни

вечер, тогава можем да постигнем това, което би трябвало да се постигне чрез нашето Антропософско общество, чрез нашия антропософски идеал. Това, което би трябвало да се постигне, ние ще го постигнем с обединена работа, когато ни обхване един лъч на онази любов от човек към човек, когато по правилен начин вникнем в същността на Бъдни вечер.

Тези от милите приятели, които тази вечер са съединени с нас, в известна степен биха могли да имат едно особено чувство. Макар че не могат да бъдат някъде, свързани с този или онзи и в настоящия времеви цикъл по обикновения начин да стоят под коледното дърво, то тези наши мили приятели въпреки това наистина седят под коледното дърво. И вие всички, мои мили приятели, които с нас очаквате Бъдни вечер тук около коледното дърво, опитайте се в душата си да събудите нещо от чувството, което може да се промъкне в нас, когато усещаме как точно поради тази причина ние сме събрани тук, за да се учим още сега да осъществяваме онзи импулс на любов в душите си, който в далечно и още по-далечно бъдеще все повече ще трябва да дойде, ако Христовият импулс, за който така хубаво ни напомня Бъдни вечер с все по-голяма и по-голяма сила, с все по-голяма и по-голяма мощ и с все по-дълбоко и по-дълбоко разбиране проникне в човешкото развитие. Той ще проникне там само ако се намерят души, които да го разберат в неговото пълно значение. За разбирането в тази област е нужна обаче любовта, която като най-прекрасното в човешкото развитие можем да родим точно тогава в нашите души, когато на тази вечер или през тази нощ проникнем сърцата си с духовен поглед към детето Исус, което е отблъснато от останалото човечество и захвърлено в един ъгъл, родено в един обор, толкова образно представено пред нас; като пристъпящо „отвън“ в човешкото развитие, прието от най-простите по дух, от бедните пастири. Ако се опитаме днес да родим в нашите души това, което може да се излее в тях като импулс на любовта от тази картина, тогава то ще има силата да ни насърчи в задачите, които си поставихме на теософско равнище и които на антропософско равнище кармата ги посочва като дълбоки и правилни задачи, необходими за днешното време в това, което искаме да извършим и което трябва да извършим.

Нека да отнесем с нас този образ от днешното разглеждане на Бъдни вечер така, че да си кажем; ние бяхме събрани тук, за да възприемем този импулс на любовта не само за кратко време, но да го вложим във всички наши стремежи, на които сме се посветили, според начина, по който ги разбираме в духа на нашия миросглед.

НОВАЛИС КАТО ВЕСТИТЕЛ НА ДУХОВНО РАЗБРАНИЯ ХРИСТОВ ИМПУЛС

Кьолн, 29. Декември 1912

Когато по такъв начин чуваме сърдечните звуци на нашия мил Новалис⁵⁸, чрез които той така задушевно знаеше как да оповести мисията на Христос, ние чувстваме нещо като оправдание на нашето духовно течение, понеже чувстваме идващото от една личност, дълбоко свързана с всички световни загадки и тайни, чувстваме как от нея прозвучава нещо като копнеж по онези духовни светове, които новият човек трябва да търси точно чрез онзи мироглед, към който ние се стремим. Чудесно е да се потопим в сърцето и душата на такъв човек, какъвто беше Новалис. Как той самият, задълбочен в своето разбиране на копнежите към духовния свят, израства от дълбочината на западния духовен живот. И когато се оставим под неговото въздействие и усетим как в сегашната инкарнация младежкото му сърце се отвори за духовните светове и как тези духовни светове бяха озарени от Христовия импулс, тогава ние долавяме един призив в нашите собствени души, в нашите собствени сърца: Да се стремим неотклонно заедно с него към озаряващата го божествена светлина, на която той посвети сегашния си кратък живот. И ние чувстваме как в сегашната си инкарнация той беше един от пророците на новото време за това, което ние искаме да търсим в духовните светове, чувстваме как за това търсене най-добре можем да бъдем въодушевени чрез онова въодушевление, което живееше в сърцето, в душата на Новалис и което идваше в него от душевното му проникване в Христовия импулс. И точно в сегашния момент на нашия стремеж, когато от една страна основаваме Антропософското общество, което трябва да включи в себе си всички човешки загадки, в този момент, когато от друга страна, водени от Христовия импулс, обръщаме поглед към светлината, чийто чуден блясък струи от Изтока, в този момент ни е позволено да се свържем с това, което като израз на Христовия импулс, живееше в душата на Новалис⁵⁹.

Ние знаем, че някога в староеврейската древност, думите на пророк Илия прозвучаха като едно величествено предсказание, като нещо забележително, бликащо от извора на творещите света сили. Ние знаем, че този импулс се прояви и по-късно, когато в тялото на Исус от Назарет навлезе Христовата космическа същност. Ние знаем, че това беше същият импулс, който някога пророчески предсказа това, което трябваше да се въплъти в човешкото развитие. Ние знаем, че то беше същият импулс, който в Рафаеловата душа с такова вълшебство откри пред човешкия поглед безкрайните тайни на християнството.

Изпълнени с копнеж и долавящи загадките, ние се обръщаме към преродената душа на пророк Илия, живяла по-късно в Йоан Кръстител, в

Рафаел и в Новалис и усещаме заедно с тази душа как нейните духовни вибрации разпалват копнеж за един нов духовен живот на човечеството, и тогава усещаме смелост, усещаме как към нас приижда нещо от силата, която ще ни позволи да се включим в този нов живот. О, защо е роден този Новалис в новите времена, пророчески известявайки необходимостта от ново духовно обхващане на Христовия импулс? В цялото обкръжение на неговия духовен хоризонт не беше ли наистина това едно възраждане на великите духовни течения засягащи цялото човечество? Новалис израства от сферата, в която се възпламени самият духовен живот, като едно предизвестие за теософско-антропософския мироглед на Запада. В блясъка на Слънцето-Гьоте, на Слънцето-Шилер узряваше тази, търсеща и копнееща за Христовия импулс душа.

Що за духовно течение живееше у Гьоте? Как духовното слънце се проявява чрез Гьоте и как просветва то към Новалис, младия съвременник на Гьоте? В мирогледа на Спиноза Гьоте търсеше да открие онова, което можеше да успокои неговите изгарящи огнени страсти, да ги одушеви и да ги насочи към Духа⁶⁰. В широкообхватния мироглед на Спиноза Гьоте търсеше да намери изходната точка към световните простори и към духовните същества, които витаят из тези световни простори и импулсират човешката душа по такъв начин, че тази човешка душа да може да разкрие загадките на природата и на своята собствена същност, като почувства и опознае битието, което живее и пулсира във всички същества и светове. Да се издигне към чистотата и съзерцанието на това, което можеше да получи от Спиноза, ето към какво се стремеше Гьоте. Така той долавяше нещо от духовния смисъл на онзи монотеистичен светоглед, който просветва и звучи в старите предания на Ведите; и ако сега човек иска да възприеме тези неща, той може да чуе прекрасното съзвучие между Гьотевите думи като един обновяващ се свят на Ведите, и горещото въодушевление на Новалис, с което той проникна в мировите тайни на Христос. Светлина се излива към нас от Ведическите⁶¹ думи на Гьоте, любов и топлина се вливат в светлината, когато усещаме как предвещаващите Христос думи на Новалис се вливат в изпълнените със светлина думи на Гьоте. И когато на друго място обхванем как Гьоте, с пълно съблюдаване на световното единно познание, признава самостоятелността на всяка душа в смисъла на Лайбниц⁶², тогава не от самите думи на Гьоте, но от техния смисъл ни облъхва западноевропейското учение за монадите, което е възродено прозвучаване на философията Санхия⁶¹. Новалис узряваше във всичко това, което тогавашният Ваймар, тогавашната Йена изживяваха като едно възродено прозвучаване на философията Санхия, той узряваше със своето обърнато към Христос сърце. И понякога човек възприема един такъв дух, какъвто е Фихте с неговата сухота, който в съвременен нюанс

е проникнат от настроението на Санхия, чувства как той бива омекотен до истински дух на времето, когато редом с него човек си представи Новалис, който го възприема с всеотдайно въодушевление. От една страна човек чува забележително обновените стари индийски думи от устата на Фихте⁶⁴, че светът така, както ни обгръща, е само един сън и че мисленето, каквото е обикновено, е сънуване на този сън, но че човешката душа, която влива волята си като сила в този сънищен свят, е действителност. Такива са обновените мисли на Фихте, подобни по смисъл на мислите от Ведите; редом с това увереността на Новалис. О, той чувстваше тази увереност горе-долу така: Да, физическото съществуване е един сън, мисленето - сън за съня, но от този сън извира всичко това, което човешката душа усеща и чувства като най-скъпото си, което тя духовно може да осъществи в областта на чувствата и усещанията. И от съня на живота, от вдъхновения от Христос Аз, душата на Новалис създаде магическия идеализъм, както той го нарече, или с други думи един носен от Духа идеализъм. И ние чувстваме как, като че ли нещата се свързват по-хармонично, отколкото иначе може да бъде в световното пространство, когато виждаме любвеобилната душа на Новалис да стои до един друг духовен герой на своето време, вслушана как Шилер се опитва да вдъхнови света със своя идеализъм и как Новалис, описвайки Шилеровия идеализъм, оповестява своя магически идеализъм от самото си сърце, вдъхновено от Христос. Колко дълбоко говори на душата ни това, което наричаме „да си добър“, това най-интимно западноевропейско Новалисово „да си добър“, когато той възторжено пише за Шилер⁶⁵. Там виждаме да се отразява цялата доброта на една човешка душа, цялата способност на една човешка душа да обича, виждаме всичко това, когато оставим да ни действат думите на Новалис, както Новалис ги произнася, за да възхвали Шилер за това, което този Шилер представляваше за него и за цялото човечество. За да изрази тази възхвала, Новалис казва приблизително следното:

„Ако в духовните висини онези безстрастни същества, които наричаме духове, биха могли да възприемат такива думи и такова човешко познание, каквото се излива от Шилер, тогава тези безстрастни същества, които наричаме духове, също биха се изпълнили с желанието да слязат в човешкия свят и да се въплътят тук, за да участват в истинското човешко развитие, на което е оказана честта да приеме такова знание, което се излива от една такава личност. ”

Мили приятели! Едно сърце, което може така да почита, едно сърце, което може така да обича, то е едно сърце-образец за всички онези, които искат да се отдадат на усещането за правдиво, истинско, всеотдайно почитание и любов. Такова сърце може и по най-простия начин да се произнесе за тайните на света и на човешката душа. Затова и някои думи,

идващи от устата на Новалис, изглеждат така, сякаш отново прозвучава онова, което във всички времена, изпълнено с копнеж и светлина, можа да се роди от троичния човешки стремеж към Духа. Така застава пред нас този едва тридесетгодишен Новалис, този прероден Рафаел, този прероден Йоан-Кръстител, този прероден пророк Илия; така застава той пред нас и ние с право можем да се преклоним пред него, понеже измежду мнозина други той беше онзи посредник, който ни посочи как по пътя на духовните откровения, към които се стремим в нашето духовно течение, ние можем да намерим също и истинското сърце, истинската любов, истинския ентузиазъм, истинската всеотдайност, за да успеем и в най-простите човешки души да внесем онова, което ние искаме да свалим долу от възвишените духовни висини. Понеже каквото и да възрази този или онзи относно трудното разбиране на по-новото духовно изследване, то тъкмо простодушното сърце и семплата душа ще порицаят лъжите; защото те ще разберат какво точно се сваля от духовните висини чрез това, към което се стремим в нашето духовно течение. Ние трябва да намерим пътя от духовните висини не само за тези, които под някаква форма са били обучавани за духовния живот, а и за всички копнеещи души, които се стремят към истината и към Духа. И думите на Гьоте⁶⁶, които трябва само достатъчно дълбоко да схванем в тяхната простота, могат да ни бъдат като лийтмотив: „Мъдростта е само в истината“. Тогава цел на нашия стремеж трябва стане преобразяването на духовния живот, който търсим и за който слушаме, че той просто да ни бъде поднесен чрез милостта на духовните сили и ние така да насочим този духовен живот, че той да намери достъп до всички, до всички копнеещи души. Това трябва да бъде наш основен стремеж. Ние искаме да работим в истината и усърдно се стараем да намерим пътя към всички търсеци души, независимо от степента на тяхната инкарнация. Тайните на инкарнацията са дълбоки, това ни показва един инкарнационен път, какъвто е именно този на Новалис. Но точно той, като един вид пътеводна звезда, може да освети пътя ни, да го освети така, че с верен усет да го следваме и да искаме да положим всички усилия, за да се издигнем до него в познанието, от друга страна да се стремим с протъканата от живот воля да достигнем с познанието до всяко човешко сърце, което истински се стреми към духовното. Нека пътят ни да се осветява от онова, което самият Новалис изразява така красиво и което може да ни послужи като мото за онова, на което се посветихме още в началото на антропософското духовно течение.

Думите не са вече само думи, когато са от духовно естество и изграждат един цял миоглед, тогава тези думи осветяват и стоплят както най-простите, така и най-издигнатите души. Такъв трябва да бъде нашият копнеж. Такъв беше и копнежът на Новалис. Той го изразява в

онези красиви думи, които аз бих искал да отправя към вас, към вашите сърца, мили приятели, променяйки една единствена дума в техния край. Аз променям тази дума на Новалис, въпреки че може би филистерите, които се смятат за свободни духове, малко ще се раздразнят. И нека наша пътеводна звезда, редом с други пътеводни звезди ни бъде също и това, което Новалис влага в прекрасните думи⁶⁷: ** Оригиналният текст на немски език е на стр 312 Бел пр/

Когато не само числа и фигури
са ключ към всички креатури,
когато тез', които пеят и целуват,
ще знаят повече от мъдрите, които сал умуват;
когато светът в живот свободен,
но и животът във света
обратно се завърнат;
когато светлина и сянка,
отново в правдива яснота се слоят,
и в приказки, и във поеми
човекът истините вечни опознае:
Тогава пред една едничка тайна дума
далеко ще отлитне
същността на стадото погрешна.

БЕЛЕЖКИ

Събраните съчинения на Рудолф Щайнер са посочени според библиографския им номер в тяхното пълно издание, осъществено от Rudolf Steiner Nachlassverwaltung, Dornach, Schweiz.

1. Лекциите в Мюнхен от 8. Януари 1912 „Как се обосновава Теософията?“ и от 10. Януари 1912 „Как се основава Теософията“. От тези две лекции има само непълни бележки. Съответните паралелни лекции в Берлин от 31 Октомври и 7. Ноември 1912 са включени в „Резултати от духовното изследване“ в Събр. съч. № 62.

2. Виж предишното указание.

3. Хенри Бергсон (1859-1941), френски философ, професор в Париж. Бергсон се опитва да надхвърли границите на материализма и натурализма. Отношението между „Аза“ и „непрекъснатостта“ той разглежда преди всичко в книгата си „Време и свобода“, Париж 1911. Относно този проблем сравни също изложението на Рудолф Щайнер в лекцията от 18 Април 1918 година във „Вечното в човешката душа“, Събр. съч. № 67; общо за философията на Бергсон виж глава „Модерният човек и неговия мироглед“ стр. 56 във „Загадките на философията“, Събр. съч. № 18.

4. Нострадамус, всъщност Michel de Nostradame (1503-1566), лекар и астролог. Нострадамус издава около 1000 предсказания под формата на стихове, които е разделил в десет тома, така че всеки том обхваща 100 (центурии). Всички те са издадени от самия него; първите седем тома излизат в Лион през 1555, останалите три през 1558.

5. Макс Кемерих (1876-1932) изкуствовед и културолог. В книгата „Предсказания. Стари суеверия или нови истини?“, Мюнхен 1911 (намираща се в библиотеката на Рудолф Щайнер), първата глава е посветена на живота и дейността на Нострадамус.

Кемерих разказва сам, че си е бил поставил съвсем други задачи: във въведението на неговата книга „Предсказания“. Там на страница 14 се казва: „Аз проявявам интерес към този въпрос (възможността да се предсказва) само като историк и това се случи така: При моето изследване на времетраенето на живота и причините за смъртта сред немските царски фамилии, в което за първи път изложих доказателството на историко-статистическа основа, че продължителността на живота е право пропорционална на развитието на материалната култура и че от средновековието насам хората стават все по-възрастни, срещнах следните места. " Следват няколко примера за пресметнатите от хороскопа и осъществили се дати на смъртта и предсказания за смъртта на немски царе и Кемерих продължава: "Тези и други исторически напълно установени факти, които открих в паметта си, ме заинтригуваха и аз се реших да разгледам по-задълбочено въпроса. (...) Как обаче да докажа истината, ако наистина се убедя? Появи се един случай, който показва следното. (...) Точно моята липса на авторитет и стремежът ми към истината ме направиха способен и ме окуражиха да проверя един въпрос, който за последователите на догмата на времето отдавна е решен. Значи не апостазия (вероотстъпничество), а консеквентното преследване на предначертания път доведоха до тази цел. "

6. Калвинист: последовател на Йоханес Калвин (1509-1564) швейцарски реформатор и застъпник на учението за предопределението. Калвин изисквал пълното откъсване на църквата от държавата.

7. Парацелзус (Геофрастус Бомбастус фон Хохенхайм) 1493-1541, лекар, естествоизпитател и философ. След като е бил лекар в Датската война, взел участие в Залцбургските селски вълнения, пропътувал от Швеция до Сицилия през Европа и предна Азия и станал градски лекар в Базел и професор от което е трябвало да се откаже, поради своите неортодоксални лекции и начин на лечение Парацелзус се преместил в Южна Германия. Неговите произведения се събират и издават от Карл Зудхоф, „Библиография Пара-целзика“, 1894; от 1922 „Събрани съчинения“, издадени на немски от Зудхоф и Матизен.

Точно там Нострадамус много хубаво ни описва: В посвещението на

осмата центурия на цар Хайнрих Втори от Франция се казва, че той, Нострадамус, е изчислил своите предсказания „според хода на звездите във връзка с едно определено вдъхновение, породило се в един определен час, наследството на неговите прадеди“; той координира своя „естествен инстинкт във взаимовръзка и съзвучие с дълги и непрекъснати изчисления, след като чрез спокойствие и тишина в душата си е освободил душа, дух и чувство от всички грижи, тревоги и възбуди."

8. Волфрам фон Ешенбах (1170-1220). Волфрам казва за себе си, че не е можел да чете: „Непознато ми е четеното / както е познато на другите" ("Парсифал", 2 част, стих 1711); „Коего в книги е написано / там съм без познания", / и др. Сравни също „Живот и творчество на Волфрам фон Ешенбах", издаден от Сен Мартен, 1 том, Магдебург 1836, „Въведение", „Образование". Там се казва: „От научно образование малко можеше да се открие; който беше учил да чете и пише, се смяташе вече за високо образован, а първите поети Волфрам фон Ешенбах, Вирнт фон Графенберг и двамата нищо не разбираха от това. (...) Да се занимават с перото или да изучават научни произведения, беше недостойно занимание за рицарите".

9. Фридрих Хебел (1813-1863), немски поет, известен преди всичко със своите драми „Нибелунги", „Пръстенът на Гигес", „Юдит", „Мария Магдалена" и др.. Използваният цитат №1336 от „Дневници", издаден от Теодор Попе, гласи буквално: „След душевното си странстване, възможно е Платон сега в училище да изяде пердаха, понеже не разбира Платон. "

10. Напразно Хамлет би написал върху дъската си за писане...: Принц от древна датска легенда; познат чрез драмата на Уилям Шекспир „Хамлет" 1603/1604. Въпросният цитат се намира в първо действие, 5 сцена:

"Донесете дъската за писане! Аз трябва да си отбележа,
Че някой може да се смее, постоянно,
И въпреки това да е мерзавец най-малкото
Аз съм уверен, че в Дания възможно е това."

11. Утре при откритата лекция: Става дума за лекцията „Смърт и безсмъртие в светлината на Духовната наука", държана на 16. Януари 1912 година в Цюрих. От тази лекция няма стенограма.

12. Десетте заповеди: 2, Мойсей 20.

13. Става дума за Рудолф Шюбер. Сравни четвърта глава на автобиографията „Моят жизнен път" (1923-25), Събр. съч № 28, стр. 84, където се намира подробно описание на тази сцена.

14. Виж например Платон „Таететос" том 4 на „Събрани съчинения" в превод от Фридрих Шлайермахер, Хамбург 1958, стр. 120, 155): „(Сократ): (...) Защото удивлението е състоянието на един силно обичащ мъдростта човек; да, няма никакво друго начало на философията от това

(...) и Аристотел „Метафизика“, 1 том (преведен на немски от Адолф Ласон, Йена 1907, стр. 10): „Когато днес, а също и в древни времена хората започват да философстват, като подтик за това се оказва удивлението, най-напред спрямо най-близките проблеми, след което понататък човек се замисля и за лежащи далеч в миналото проблеми (...). Който изпадне в съмнение и учудване има чувството, че не разбира нещата, а дотолкова и този, който се занимава с митични представи в известна степен е настроен философски; (...) (...) изходната точка се създава при всички от удивлението, че нещата наистина протичат така. ”

15. Матей 5, 39.

16. Еврипид (480-406 преди Хр.), Есхил (525-456 пр. Хр.) и Софокъл (496-406 пр. Хр.), тримата велики атински трагичи.

17. Тези изрази се отнасят към Гьоте. За духовни очи той говори например в кратката статия „Малки забележки“ („Гьотевите природонаучни произведения“ издадени, от Рудолф Щайнер в издадената от Йозеф Кюршнер „Немска национална литература“ 114-117 том, Берлин и Щугарт 1883-1897, препечатка Дорнах 1975, Събр. съч., стр. 107) или също и в неговата автобиография „Поезия и истина“, 3 част, 11 том: „Аз видях именно не с очите на тялото, а на духа, самия себе си да изминавам на кон същия път... “. За „духовни уши“ говори духът на въздуха Ариел в първата сцена на първо действие от „Фауст 2“: „Ще звучи за духовните уши / Вече е роден новият ден“.

18. При този пример Рудолф Щайнер се опира на Винценц Кнауер (828-1894); виж труда му „Главните проблеми на философията в нейното развитие от Талес до Роберт Хамерлинг“, Виена / Лайпциг 1892, 21 лекция: изворите на мъдростта, стр. 136.

19. Лекцията от 24. февруари 1912 в Мюнхен; „Скритите страни на душевния живот“; още непубликувана.

20. В лекцията от 9. Февруари 1912, Виена (намираща се в Събр. съч. № 130, „Езотеричното християнство и духовното ръководство на човечеството“; също и в лекцията от 27. Август 1913, Мюнхен, намираща се в Събр. съч. № 147 „Тайните на прага“.

21. Елена Петровна Блаватска (1831-1891), дъщеря на заселилата се в Русия мекленбургска фамилия Хан. Още като дете била надарена със силни психични способности и много своенравна. Против желанието на фамилията се омъжва за тридесет години по-възрастния Никифор фон Блаватски, с когото обаче веднага се разделя. След дълги пътувания из различни континенти през Август 1851 среща в Лондон познатия ѝ от визиите ѝ през детството, духовно близкия ѝ учител „Махатма М. “. Под негово ръководство, чрез учене и окултно обучение, тя се подготвя да действа в едно окултно общество. През 1873 заминава за Ню Йорк, за да действа разяснително сред широко разпространения спиритизъм. Тук

заедно с полковник Олкот в 1875 основава теософското общество, чиято главна квартира бива преместена през 1879 в Индия. През 1886 напуска Индия и до смъртта си живее предимно в Лондон. Нейните най-значителни произведения са: „Разбулената Изида" два тома; „Гайната доктрина. Обединяването на наука, религия и философия". Рудолф Щайнер често говори за Е. П. Блаватска между другото в лекциите „Окултното течение в деветнадесетото столетие и неговото отношение към световната култура", Събр. съч. № 254; в лекциите от 7. май 1906 в „Първоначални импулси на духовната наука", Събр съч. № 96, от 28. Март 1916; в „Настоящо и минало в човешката история", Събр. съч. № 167, 1746 и от 9. и 16. Декември 1916; в „Карма на неистината първа част", Събр. съч. № 173.

22. Трите принципа на теософията: виж стр. 531 „Теософското общество" в доклада на Рудолф Щайнер „За теософска-та работа". В „Луцифер-Гносис", Събр. съч. № 34; „Главните принципи на теософското общество са: 1. Да бъде образувано ядрото на една братска общност, която да се разпростре сред цялото човечество без разлика от раса, религия, обществена класа, националност и пол; 2. Да поощрява сравняващото изучаване на религиите, философиите и науките; 3. Да изследва изплъзналите се от вниманието на обикновените науки природни закони и дремещите сили в хората. "

23. Отнася се за предишната лекция от 25. февруари 1912.

24. В началото на лекцията Рудолф Щайнер изказва следните думи на благодарност: „Благодаря от сърце за милите думи на генералния секретар на шведската секция майор Кинел и като отговор мога да произнеса към Вас само идващите от дълбочината на душата думи, че дълбоко в сърцето ми ме изпълва задоволството, че имам възможност при това пътуване от Хелзингфорс за Стокхолм отново няколко дни да говоря пред вас за тези неща и истини, които всички нас така дълбоко ни засягат. Моят сърдечен поздрав е също така изпълнен с чувство на топлина, както са и милите думи на генералния секретар. "

25. Йоан 4; Матей 5-7; Лука 6, 20-49.

"Възпитанието на детето от гледна точка на Духовната наука" 1907, в „Луцифер-Гносис", Събр. съч. № 34. Също и като самостоятелно издание.

26. Вишвакарман: санскритска дума, която буквално преведена означава „всетворящият, вседействащият". В Ригведа с това име се означава персонифицираната творческа дейност Х, 81/82. Сравни също и статията на Херман Бергер „Митологията на Вишвакарман" в списанието „Гютеанум" № 43/1993.

27. „Духовното ръководство на човека и човечеството" 1911, Събр. съч. № 15.

28. 11 песен от Омировата Одисея.

29. Виж „Диоген Лаертинс. Живот и мнения на прочути философи" превод на немски от Ото Апелт. философска библиотека, том 53/54, второ издание, Хамбург 1967, книга 8, 1. Лекция: Питагор, стр. 112: „Хераклаидес Понтикос му пише като изказване, което той често повтаря, че някога вече е бил на Земята като Аиталидес и е бил смятан за син на Хермес;... Известно време след това отново слязъл на Земята като Еуфорбос и бил ранен от Менелай... След като Еуфорбос умрял, душата му преминала в тялото на Хермо-тимос, който от своя страна искал да се прекръсти и към края се отправил към Бранхида; там, като влиза в храма на Аполон, посочва щита си, окачен там от Менелай. Менелай ... след отпътуването си от Троя посветил щита на Аполон... " Също и в „Метаморфози" на Овидий, Питагор разказва в 15-та песен за своята инкарнация като Еуфорбос:

"Още днес си спомням: през времето на троянската война Бях Пантовия син Еуфорбос, на чиито Гърди висеше важното копие от втория атрид. Скоро познах в абантинския Аргос в храма на Юнона споменатия щит, който носеше в лявата ръка. "

Както го видял апостол Павел: сравни историите на апостолите 9, 2-9.

"Тези, които стоят вън... " Марко, 4, 11; Матей, 13, 11. Там той говори за семена за посев: Матей, 13, 18; Лука 8, 4.

Често е обръщано внимание на това, че тази епоха е повторение на третата, на египетската епоха: виж между другото „Духовното ръководство на човека и човечеството" 1911, Събр. съч. № 15 и „Свят, Земя и човек, тяхната същност и развитие, както и отражението им във връзка с египетската митология и сегашната култура", Събр. съч. № 238.

30. На преродения Юлиан Апостата, при Тихо Брахе: сравни изказванията на Рудолф Щайнер в лекциите от 30 Декември 1910 в „Окултна история" Събр. съч. № 126 и от 16. Септември 1924; в „Езотерични разглеждания на кармически взаимовръзки. Четвърти том", Събр. съч. 238.

Тихо Брахе (1546-1601), датски астроном, работил в Прага по времето на Рудолф Втори; въз основа на многобройните му наблюдения неговият ученик Кеплер формулирал прочутите си закони. Той самият развива Тиховата система за света, която е вид компромис между коперниканската и птолемеевата система на планетите.

Юлиан Апостата (331-263), всъщност Юлиан Флавий Клавдий, римски цезар. Макар християнски възпитан, Юлиан се обръща към старите мистерийни култове, затова бива наречен също и Юлиан Апостата (отцепника). Убиват го 31-годишен при един поход в Азия.

31. По повод едно лунно затъмнение, на 28. Октомври 1566, Брахе произнася в университета в Рошок няколко латински стиха, в които

предсказва смъртта на султана. След няколко седмици наистина идва вест за смъртта на Сюлейман. Всъщност той вече е бил умрял на 5 Септември, значи преди лунното затъмнение, което дава повод на някои да се подиграват с Тихо Браховото „предсказание“. Той обаче се защитава, като се обосновава с хороскопа на Сюлейман, в който е прочел смъртната констелация. Виж „Тихо Брахе. Картина на научен живот и работа през 16 век“ от Й. Л. Е. Дрейер.

Сюлейман втори (1495-1566), турски султан, обсаждал Виена през 1523, умира на 5. Септември 1566 по време на един поход срещу Унгария.

32. По Великден 1912 за първи път се издава „Антропософски душевен календар“. Под формата, под която е издаден от Имме фон Екардщайн повече не е преиздаден. При новото издание през 1925 получава от Рудолф Щайнер запазената до сега форма; виж „Статии към събраните съчинения на Рудолф Щайнер“, тетрадка 37/38 1972 година. Душевният календар е поместен в „Стихове на истината“ (Събр. съч. № 40) и също като самостоятелно издание.

33. Смъртният ден на Е. П. Блаватска: 8. май 1891.

34. Георг Вилхелм Фридрих Хегел (1770-1831), философ на немския идеализъм. Сравни изказванията на Рудолф Щайнер за него в глава „Реакционерни мирогледи“, стр. 279-285, в „Загадки на философията“, 1914, Събр. съч. № 18; и „Немският идеализъм като мисловен мироглед: Хегел“; в „За загадките на човека“ 1916, (Събр. съч. № 20, стр. 46. 57).

"Елевзин": Стихотворението „Елевзин на Хьолдерлин“ е съчинено през 1796. Виж „Животът на Георг Вилхелм Фридрих Хегел, описан от Карл Розенкранц“, Берлин 1844.

35. Макс Мюлер (1823-1900), известен ориенталист, изследовател на езиците и религиите на 19 век, професор в Оксфорд. Произведения: „История на санскритската литература“, 1859; „Въведение в сравняващата религиите наука“, 1874; „Sacred books of the East“ 1876.

36. Така наречените писма на Учителя (Майстора): публикувани в произведението на А. П. Синет „Окултният свят“, 1881; преведени на немски от Едуард Херман, Лайпциг.

37. Задълбочен познавач и добър познат на госпожа Блаватска; Президент и основател на теософското общество, Хенри Стеел Олкот (1832-1907); сравни написаното от него в „Old Diary Leaves“.

Често е било споменавано: виж „Духовните Йерархии и тяхното отражение във физическия свят“, Събр. съч. N 110; „Ориентът в светлината на окцидента. Децата на Луцифер и братята на Христос“, Събр. съч. N 113; „Световни чудеса, душевни изпитания и духовни откровения“, Събр. съч. N 129.

38. Сократ (370-399 пр. Хр.). Гръцки философ и неговият ученик Платон 429-347 пр. Хр., Гай Юлий Цезар (100-44 пр. Хр.), римски полководец и

кайзер; Йохан Волфганг фон Гьоте (1749-1832); Барух Спиноза (1632-1677), холандски философ рационалист, математик и оптик.

Йохан Готлиб Фихте (1762-1814), философ на немския идеализъм; първоначално професор в университета в Йена, по-късно в Берлин, понеже бил уволнен от Йена поради написана от него статия, която уж била срещу религията.

Рафаел Санти (1483-1520), сравни лекцията от 30 Януари 1913 в „Резултати от духовното изследване“, Събр. съч. № 62; хронологичен преглед върху лекции на Рудолф Щайнер, в които се намират изказвания за Рафаел и неговото творчество, е публикуван в поредицата „Статии относно събраните съчинения на Рудолф Щайнер“ тетрадка 82, Дорнах, Коледа 1983. За обсъдената тук поредица инкарнации пророк Илия Йоан Кръстител Рафаел-Новалис сравни също и изказването от 28. Септември 1924, както и допълващите го бележки, стр. 176 в „Езотерични разглеждания на кармични взаимовръзки, четвърти том“, Събр. съч. № 238.

Микеланжело Буонароти (1475-1564), художник, архитект, скулптор на италианския ренесанс.

39.Пророк Илия: (староеврейски: Яхве е Бог) сравни преди всичко 1. 17-21 и 2. 1 и 2; също и в Новия Завет често се разказва за него, чието отново идване се очаква и се е извършило в лицето на Йоан Кръстител (Матей, 11, 10 и 14; Марко, 9, 12; Лука, 1, 16 и 76).

40.Матей, 3, 2.

41.Стенопис на Рафаел в Камера дела сигнатура във Ватикана сравни също изказванията на Рудолф Щайнер в лекцията от 5. май 1909 в „Картини на окултни знаци и колони. Мюнхенският конгрес 1907 и неговите въздействия“, Събр. съч. № 284 от 30. Януари 1913; в „Резултати от духовното изследване“, Събр. съч. № 62 и от 1. Ноември 1916' в „История на изкуството като отражение на вътрешни духовни импулси“, Събр. съч. № 292.

42.„Сикстинската Мадона“: сравни изказванията на Рудолф Щайнер в лекциите от 4. Август 1908 в „Свят, Земя и човек“, Събр. съч. № 105 от 2. Септември 1908; в „Египетски митове и мистерии“, Събр. съч. № 106 от 30. Януари 1913; в „Резултати на духовното изследване“, Събр. съч. № 62; и от 1. Ноември 1916 в " История на изкуството като отражение на вътрешни духовни импулси". Събр. съч. № 292.

По повод на едно тайно посещение в Дрезден Гьоте само споменава: „Малкото дни на моето пребиваване в Дрезден бяха посветени изцяло на картинната галерия. Антиките стояха още в павильона на градината; аз се отказах да ги разглеждам, както и всички други съкровища, които се намират в Дрезден, с убеждението, че в колекцията на картините се намира още достатъчно много, което до сега не ми се е разкрило.

Така приех ценността на италианските майстори повече на доверие, а не че можах да си изградя истинска преценка. " ("Поезия и истина", 2 част, 8 книга) Херман Grim обрисова възгледите на тогавашното време по следния начин: „Дрезденските авторитети казваха, че детето в ръцете на Мадоната е от простовата натура и изразът му е навъсен, отегчен. Двамата ангела долу изглежда да са добавени от някой ученик. Дори се твърди, че самата мадона е нарисувана от чирак на Рафаел или още по-лошо, тя изобщо не е на Рафаел. Възможно е Гьоте да е бил подведен в това настроение от служителя на галерията, който му е бил познат и да не е обърнал внимание на може би противоречащото вътрешно чувство." „Сикстинската мадона" на Рафаел, би могла да го огрее като слънце, но той не ѝ обръща достатъчно внимание. " ("Животът на Рафаел", глава 9, издание 5, Щутгарт и Берлин 1913, стр. 284) Но по-късно през 1813 Гьоте ѝ е обърнал внимание, както се вижда от спомените на Хайнрих Фрайхерн фон Хес, който обаче може би е бил още непознат на Grim и на Рудолф Щайнер ("Разговори с Гьоте", Цюрих 1962, 2 том, стр. 827). Хес разказва: Така например при „Мадоната на свети Сикст" от Рафаел, която още по-рано ми беше позната от медни гравюри и копия, се възхищавах на обхващащия световите поглед на детето и дълбокомисленото девическо лице и същност на майката на това божествено дете; Гьоте само с няколко думи опресни моите по-раншни чувства, като пристъпващ пред картината каза: „Вижете тук как с най-голямото майсторство в света са изобразени едновременно дете, Бог, майка и девица в божествено просветление. Картината сама по себе си е един свят, един цялостен свят на изкуството и би трябвало да направи безсмъртен своя създател, даже и ако той не беше нарисувал нищо друго освен нея"

43. Волтер (1694-1778), влиятелен писател и философ на възраждането, който се изказва по много политически въпроси и такива на изкуството през своето време и със своите произведения упражнява изключително голямо влияние.

44. Новалис (1772-1801), всъщност Фридрих фон Харденберг, произведения: „Хайнрих фон Офтердинген"; „Химни на нощта"; „Фрагменти". Сравни също четирите лекции, които като единични издания съдържат отделни изказвания „Коледната мистерия. Новалис, ясновидец и вестител на Христос", Дорнах 1980.

45. Матей, 23, 40.

46. Йесея, 54, 2.

47.... че Христос би могъл отново да се появи в плът: За да се разпространява това учение от Ани Безант и Чарлс Ледбитер е бил основан орденът „Звездата на Изтока", едно сдружение вътре в теософското общество.

48. „Носенето на кръста“: Тази картина на Рафаел се намира в Националната галерия в Лондон.
49. Имме фон Екардстайн (1871-1930), от 1905 член на теософското, след това на Антропософското общество, от 1909 приготвява костюмите за мистериите драми в Мюнхен в които участва и като артист по-късно отговорен за това и в Дорнах; рисува Зодиакалните картини за календара от 1912/13.
50. Тогава се е планирал строежът в Мюнхен, където да се изпълняват мистериите драми на Рудолф Щайнер. Според главния образ Йоханес Томазиустой е трябвало да получи името „Йоханесбау“. Трудности с чиновниците са довели до преместване на строежа в Дорнах.
51. Майстор Екхарт (1260-1327), доминиканец и мистик, обучава ученици в Париж, Страсбург и Кьолн; по-късно бива обявен за еретик. Произведения: „Писания“ преведени от Херман Бютнер, Йена 1934, „Немски проповеди и трактати“, изд. от Йозеф Квин, Мюнхен 1963.
- Йоханес Таулер (1300-1361), мистик, проповедник в Страсбург. За него и за срещата му с „Непознатия от Оберланд“ виж глава „Божие приятелство“ в книгата на Рудолф Щайнер „Мистиката в зората на съвременния духовен живот и нейното отношение към модерния светоглед“ 1901, Събр. съч. № 7. Произведения: „Йохан Таулеровите проповеди“ (преведени от Юлиус Хамбергер, Франкфурт 1864).
52. Матей, 18, 20.
53. Матей, 25, 40.
54. Втората от „Четири мистериини драми“ на Рудолф Щайнер 1910-1913, Събр. съч. № 14.
55. Отделянето на Рудолф Щайнер от Теософското общество и основаването на Антропософското общество става по Коледа 1912 в Кьолн.
56. Матей, 2, 1-12.
57. Виж „Киприан и Юстина“, втора песен преведена на немски от Фердинанд Грегоровиус в труда му „Атениада. Историята на една византийска царица“, трето издание, Лайпциг 1892, стр. 267.
- Царица Евдокия (400-460). Умна и красива дъщеря на атинянина Леонтиус; през 421 година става християнка, приема името Евдокия и става съпруга на Теодориус Втори. Поради клевета бива изгонена от двора и умира през 460 в Йерусалим. От нейните поетични произведения е запазено само „Киприан и Юстина“ животоописание на мъченика.
58. Непосредствено преди изказването, Мари фон Сиверс рецитира „Духовни песни“ от Новалис. Сравни също и въвеждащите забележки „Към това издание“.
59. Виж лекциите в Берлин от 28. Декември 1912 до 1. Януари 1913; „Бхагават Гита и писмата на апостол Павел“, Събр. съч. № 142.

60. Спиноза проповяда опиращ се на неоплатонизма на Декарт една пантеистическа философия на необходимостта. Той поставя като етичен идеал освобождаването от господството на афекта; човекът би трябвало да се ръководи от ясното прозрение на необходимите закони на битието. Гьоте се изказва в биографията си „Поезия и истина“ относно влиянието на този светоглед върху него: „Спиноза беше този дух, който така решително действаше върху мен и който имаше толкова голямо влияние върху целия мой начин на мислене. След като навсякъде в света напразно търсих средство за образование на моето особено същество, най-сетне попаднах на „Етика“-та на този мъж. Какво бях прочел в този труд, какво сам съм внасял в него, не бих могъл да преценя, но важното е, че тук намерих успокоение на моите страсти, струваше ми се, че ми се отваря един обширен и свободен поглед върху сетивния и моралния свят. (...) Уравновесяващото всичко наоколо спокойствие на Спиноза контрастираше на моя възбуждащ всичко стремеж, неговият математически метод беше противоположен на моето поетическо усещане и начин на изразяване и точно онзи начин на внасящо ред третиране на нещата, който човек не искаше да допусне като съответстващ на моралните дадености, ме правеше негов страстен ученик, негов решителен почитател. Духът и сърцето, разумът и чувството се търсеха в необходимото средство на свободния избор и чрез него се постигаше единение на различните същности. " (трета част на 14 том) „Аз се отдадох на това четиво и вярвах, като сам поглеждах навътре в себе си, че никога не съм могъл така ясно да видя света. " (4 част, 16 том)

61. Веди: свещеното знание на индийците, което е било дадено от свещените Риши; най-старият писмен документ на индийската и изобщо на индогерманската литература.

62. В деня на погребението на Виланд, на 23. Януари 1813, Гьоте се изказва в разговор с Йоханес Даниел Фалк (Фалк, Гьоте, представен въз основа на лични контакти; в „Разговори с Гьоте“, Цюрих 1969, 2 том, стр. 771): „... аз допускам различните видове и степени на последните прасъставни части на всички същества, същевременно и като началните точки на всички явления в природата, които искам да нарека души, понеже от тях произлиза одушевяването на цялото, или по-скоро монади нека да запазим този израз на Лайбниц. Само че някои от тези монади или начални точки, както ни показва опита, са така малки, така незначителни, че могат най-много да имат подчинена роля и съществуване. Други, напротив, са силни и мощни. Те привличат поради това всичко, което се доближава до тях, за да го превърнат в сродна на тях принадлежност, това ще рече в едно тяло, в едно растение, в едно животно или още по-висше нагоре, в една звезда. Те извършват това

толкова продължително, докато малкият или големият свят, чиито интенции лежат духовно в него, се проявява също и телесно навън. Аз бих могъл да нарека души само последните. От това следва, че има световни монади, световни души, като монади на мравките, мравешки души и че те в техния произход, където не всичко е напълно единно, въпреки това като прасъщества са сродни. "

63.Санкхиа-философия: една от шестте класически ортодоксални индийски философски системи. Сравни също изказванията на Рудолф Щайнер относно философията Санкхиа в лекциите му от 28, 29 и 30 Декември 1912, които се намират в „Бхагават Гита и писмата на апостол Павел", Събр. съч. № 142, както и лекцията от 16. Септември 1909 в „Евангелието на Лука", Събр. съч. № 114.

64.Виж Йохан Готлиб Фихте „Предопределението на човека", Франкфурт и Лайпциг 1800, където във втори том „Познание" се казва: „Всяка реалност се превръща в чуден сън без един живот, за който да се сънува, без дух, който сънува; в един сън, който в един сън е зависим от самия себе си. Възприятието е сън; мисленето изворът на всяко съществуване и всяка реалност, която аз си въобразявам, моето битие, моята сила, моите цели са сън за онзи сън."

65.На 5 Октомври 1791 Новалис пише на своя професор по философия Райнхолд в Йена (1758-1823): „Шилер, който е повече от милиони обикновени хора, той, който би могъл да предизвика в безстрастните същества, които наричаме духове, желанието да станат смъртни, чиято душа изглежда, че е създала природата *con amore*, чиято морална висота и красота сама би могла да спаси от заслужено падение един цял свят, чийто жител би бил той..." Трудове на Новалис, издадени от Паул Клухон, Лайпциг: 4 том на „Писма и дневници", (№ 21), стр. 22.

66.В „Максими и рефлексии", из „Изкуство и античност", 3 том, 1 книга: „Собствено и придобито в стихове".

67.Това стихотворение се намира в Паралипомена към „Хайнрих от Офтердинген"; сравни и изказването на Тик за това запланувано продължение (Произведенията на Новалис, издадени от Паул Клухон, том 1 „Стихове", стр. 244 и 251). Последният ред при Новалис е: „Далеко ще отлитне същността на стадото погрешна".

"Eleusis" An Hölderlin (1770-1843)

Um mich, in mir wohnt Ruhe. Der geschäft' gen Menschen
Nie müde Sorge schläft. Sie geben Freiheit
Und Muße mir. Dank dir, du meine
Befreierin, o Nacht! Mit weißem Nebelflor
Umzieht der Mond die Ungewissen Grenzen

Der fernen Hügel. Freundlich blinkt der helle Streif
Des See's herüber.
Des Tags langweü'gen Lärmen fernt Erinnerung,
Als lägen Jahre zwischen ihm und jetzt.
Dein Bild, Geliebter, tritt vor mich,
Und der entflo'h'nen Tage Lust. Doch bald weicht sie
Des Wiedersehens süßern Hoffnungen.
Schon malt sich mir der langersehnten, feurigen
Umarmung Szene; dann der Fragen, des geheimem,
Des wechselseitigen Ausspä'hens Szene,
Was hier an Haltung, Ausdruck, Sinnesart am Freund
Sich seit der Zeit geändert; der Gewißheit Wonne,
Des alten Bundes Treue, fester, reifer noch zu finden,
Des Bundes, den kein Eid besiegelte:
Der freien Wahrheit nur zu leben,

Friede mit der Satzung,
Die Meinung und Empfindung regelt, nie, nie einzugehn!
Nun unterhandelt mit der trägen Wirklichkeit der Sinn,
Der über Berge, Flüsse, leicht mich zu dir trug.
Doch ihren Zwist verkündet bald ein Seufzer und mit ihm
Entflieht der süßen Phantasien Traum.
Mein Aug' erhebt sich zu des ew'gen Himmels
Wölbung Zu dir, o glänzendes Gestirn der Nacht!
Und aller Wünsche, aller Hoffnungen
Vergessen strömt aus deiner Ewigkeit herab.
Der Sinn verliert sich in dem Anschauen,
Was mein ich nannte, schwindet.
Ich gebe mich dem Unermeßlichen dahin.
Ich bin in ihm, bin alles, bin nur es.
Dem wiederkehrenden Gedanken fremdet,
Ihm graut vor dem Unendlichen, und staunend faßt
Er dieses Anschauens Tiefe nicht.
Dem Sinne nähert Phantasie das Ewige.
Vermählt es mit Gestalt. Willkommen, ihr,
Erhab'ne Geister, hohe Schatten,
Von deren Stirne die Vollendung strahlt,
Er schreckt nicht. Ich fühl', es ist auch meine Heimat
Der Glanz, der Ernst, der euch umfließt.
Ha! Sprängen jetzt die Pforten deines Heiligtums,
O Ceres, die du in Eleusis throntest!
Begeistrung trunken fühl, ich jetzt

Die Schauer deiner Nähe,
Verstände deine Offenbarungen.
Ich deutete der Bilder hohen Sinn, vernähme
Die Hymnen bei der Götter Mahle,
Die hohen Sprüche ihres Rats
Doch deine Hallen sind verstummt, o Göttin!
Geflohen ist der Götter Kreis in den Olymp
Zurück von den entheiligten Altären,
Geflohn von der entweihten Menschheit Grab
Der Unschuld Genius, der her sie zauberte.
Die Weisheit deiner Priester schweigt. Kein Ton der
heil'gen Weih'n
Hat sich zu uns gerettet, und vergebens sucht
Der Forscher Neugier mehr, als Liebe

Zur Weisheit. Sie besitzen die Sucher und verachten dich.
Um sie zu meistern, graben sie nach Worten,
In die dein hoher Sinn geprägt wär'.
Vergebens! Etwas Staub und Asche nur erhäschen sie,
Worein dein Leben ihnen ewig nimmer wiederkehrt.
Doch unter Moder und Entseeltem auch gefielen sich
Die Ewigtoten, die Genügsamen! Umsonst! es blieb
Kein Zeichen deiner Feste, keines Bildes Spur.
Dem Sohn der Weihe war der hohen Lehren Fülle,
Des unaussprechlichen Gefühles Tiefe viel zu heilig,
Als daß er trock'ne Zeichen ihrer würdigte.
Schon der Gedanke faßt die Seele nicht,
Die außer Zeit und Raum in Ahnung der Unendlichkeit
Versunken, sich vergißt und wieder zum Bewußtsein nun
Erwacht. Wer gar davon zu ändern sprechen wollte,
Sprach' er mit Engelzungen, fühlt der Worte Armut.
Ihm graut, das Heilige so klein gedacht,
Durch sie so klein gemacht zu haben, daß die Red' ihm
Sünde deucht,
Und daß er bebend sich den Mund verschließt.
Was der Geweihte sich so selbst verbot, verbot ein weises
Gesetz den ärmern Geistern, das nicht kund zu tun,
Was sie in hell'ger Nacht gesehn, gehört, gefühlt.
Daß nicht den Bessern selbst auch ihres Unfugs Lärm
In seiner Andacht stört'; ihr hohler Wörterkram
Ihn auf das Heil'ge selbst erzürnen machte, dieses nicht.
So in den Kot getreten würde, daß man dem

Gedächtnis gar es anvertraute, daß es nicht
Zum Spielzeug und zur Ware der Sophisten,
Die er obolenwels verkaufte,
Zu des beredten Heuchlers Mantel, oder gar
Zur Rute schon des frohen Knaben und so leer
Am Ende würde, daß er nur im Widerhall
Von fremden Zungen seines Lebens Wurzel hätte.
Es trugen geizig deine Söhne, Göttin,
Nicht deine Ehr' auf Gass' und Markt, verwahrten sie
Im innem Heiligtum der Brust.
Drum lebtest du auf ihrem Munde nicht.
Ihr Leben ehrte dich. In ihren Taten lebst du noch.
Auch diese Nacht vernahm ich, hell'ge Gottheit, dich.
Dich offenbart oft mir auch deiner Kinder Leben,

Dich ahn ich oft als Seele ihrer Taten!
Du bist der hohe Sinn, der treue Glauben,
Der einer Gottheit, wenn auch alles untergeht, nicht wankt.

От стр. 266

Bekenner Christi, die ihr treu und warm
Im Herzen hegt den viel gepries'nen Heiland,
Seht meiner Tränen frischen Strom, und dann
Vernehmet, aus welchem Quell mein Kummer stammt.
Und ihr, die noch der finstre Wahn umstrickt
Der Götzenbilder, merkt auf das, was ich
Von ihrem Lug und Trug erzählen werde.
Denn nimmer hat ein Mensch gelebt, der so wie
Ich den falschen Göttern war ergeben
Und der Dämonen Art so gründlich kannte.
Ja, Ciprianus bin Ich, den als Kind
Die Eltern dem Apollo dargebracht.
Es war des zarten Säuglings Wiegenlied
Gelärm der Orgien, wenn man das Fest
Des grausen Drachen feiert'. Siebenjährig
Ward ich geweiht dem Sonnengotte Mithras.
Ich wohnt' in der erhab'nen Stadt Athen
Und ward ihr Bürger auch. Denn so gefiel's
Den Eltern. Als ich zehn der Jahre zählte,
Hab ich Demeters Fackeln angezündet
Und mich versenkt in Koras Trauerklage.
Ich hegt' der Pallas Schlange auf der Burg
Als Tempelknabe.

Dann zum Waldgebirg
Olympos stieg ich auf, wo Toren sich
Den lichten Wohnsitz sel'ger Götter denken.
Die Hören sah ich und den Schwärm der Winde,
Der Tage Chor, die phantasiebeflügelt
Mit Gaukelbildern durch das Leben ziehn.
Ich sah Gewühl von Geistern kampfentbrannt,
Und Hinterhalte voller List; von Spott
Und Lachen berstend die, und jene ganz
Von Schreck erstarrt. Die Reihen sah ich all'
Der Göttinnen, und Götter. Denn wohl vierzig
Und noch mehr Tage hab ich dort verweilt.
Es war mein Mahl, wenn Helios niedersank,

Der dichtbelaubten Wipfel Frucht. Wie
Als wären sie aus hoher Königsburg
Entsandt, durchziehn die Luft die Geisterboten,
Um dann zur Welt hinab zu steigen, wo
Die Menschheit sie mit tausend Übeln plagen.
Ich zählte fünfzehn Jahr' und kannte schon
Die Wirkenskraft der Götter und der Geister,
Denn mich belehrten sieben Oberpriester.
Der Eltern Wille war's, daß ich gewönne
Vor allem Wissenschaft, was ist auf Erden,
Im Reich der Lüfte und im tiefen Meer.
Ich hab' durchforscht, was in der Menschenbrust
Verderben brütet, was im Kraute gärt,
Im Saft der Blume, was um müde Leiber
Als Siechtum schleicht, und was die bunte Schlange,
Der Fürst der Welt voll arger List erschafft,
Um Gottes ew'gen Ratschluß zu bestreiten.
Ins schöne Land von Argos zog ich hin,
Das rossenährende. Das Fest der Eos,
Der weißgewand'gen Gattin des Tithonos,
Begang man grad, und dort ward ich ihr Priester.
Ich lernte kennen, was geschwisterlich
Die Luft und dieses Poles Rund durchzieht,
Was Wasser macht der Ackerflur verwandt
Und was den Himmel trübt als Regenschauer
Ich sah den Dämon selbst von Angesicht,
Nachdem ich ihn mit Opfern mir gewonnen;

Ich sprach zu ihm, und er erwidert' mir
Mit Schmeichelworten. Meine Jugendschöne
Und mein Geschick zu seinen Werken rühmend,
Verhieß er mir die Herrschaft dieser Welt
Und gab mir Macht, den Geistern zu gebieten.
Er grüßte mich mit meinem Namen, als
Ich schied, und staunend sahn es seine Großen.
Sein Antlitz gleicht der Blume reinen Goldes;
Er trägt ein Diadem von Funkelsteinen
Und flammendes Gewand. Die Erde bebt,
Wenn er sich rührt. In dichten Reih'n umstehn
Speerträger seinen Thron, den Blick gesenkt.
So dünkt er sich ein Gott, so äfft er nach
Des Ew'gen Werke, den er frech bestreitet.

Doch machtlos schafft er nicht'ge Schemen nur;
Denn der Dämonen Wesenheit ist Schein.
Ich zog vom Land der Perser fort und kam
Nach Antiochia, der großen Stadt
Der Syrer; hier verübt' ich Wunders viel
Von Zauberei und höllischer Magie.
Ein Jüngling sucht mich auf, Aglaidas,
Von Lieb' entbrannt, und mit ihm viel Gefährten.
Ein Mädchen war's, Justina ist ihr Name,
Für das er glüht', und meine Knie umschlingend
Beschwor er mich, in seine Arme sie
Durch Zauberkunst zu ziehn. Und da zuerst
Ward mir des Dämons Ohnmacht offenbar.
Denn so viel Geisterscharen er beherrscht,
So viel entsandt er wider jene Jungfrau,
Und alle kehrten sie beschämt zurück.
Auch mich, Aglaidas' Beförd'rer, machte
Justinas fromme Glaubenskraft zu Schanden;
Sie zeigte mir, wie eitel meine Kunst.
Manch schlummerlose Nacht durchwacht' ich da
Und quälte mich mit Zaubereien ab.
Zehn Wochen lang bestürmt' der Fürst der Geister
Das Herz der Jungfrau. Eros hatte, ach!
Nicht den Aglaidas allein verwundet,
Auch mich ergriff der Liebe Raserei.
От стр. 289
Wenn nicht mehr Zahlen und Figuren

Sind Schlüssel aller Kreaturen,
Wenn die, so singen oder küssen,
Mehr als die Tiefgelehrten wissen,
Wenn sich die Welt ins freie Leben
Und in die Welt wird zurückbegeben,
Wenn dann sich wieder Licht und Schatten
Zu echter Klarheit werden gatten,
Und man in Märchen und Gedichten
Erkennt die ewigen Weltgeschichten,
Dann fliegt vor einem geheimen Wort
Das ganze verkehrte Herden-Wesen fort.